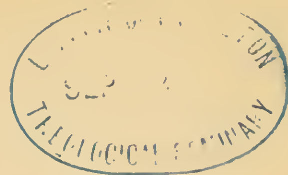

BT 121 .K8 1888
Kuyper, Abraham, 1837-1920.
Het werk van den Heiligen
Geest

HET

WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST.

DOOR

Dr. A. KUIJPER.

TWEEDE DEEL.

HET WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST IN DE ENKELE PERSONEN.

AMSTERDAM,

J. A. WORMSER.

1888.

INHOUD.

EERSTE HOOFDSTUK.

INLEIDING.

I.

DE TE BEWERKEN MENSCH.

> Ziet, Ik zal mijnen Geest ulieden overvloediglijk uitstorten; Ik zal mijne woorden u bekend maken. Spr. 1 : 23.

In de eerste reeks artikelen, die we over den Heiligen Geest schreven, bespraken we uitsluitend den heerlijken arbeid, die door dien Geest *voor de kerk in haar geheel* is verricht. Thans gaan we er toe over om uiteen te zetten, wat het werk is, dat door den Heiligen Geest *in de enkele personen* wordt tot stand gebracht.

Evenals bij alle ding, zoo moet men ook bij de kerk onderscheiden tusschen die kerk als geheel en de enkele geloovigen, die tot haar behooren. Er is een *lichaam* van Christus en er zijn *leden*, die deel van dat lichaam uitmaken. En het werk nu, dat door den Heiligen Geest aan het koninkrijk wordt ten koste gelegd, is uiteraard een geheel ander, naarmate het zich op die kerk in haar geheel richt, of wel zich keert tot die enkelen.

De kerk van Christus wordt geboren uit het welbehagen Gods. Ze ligt gereed in het besluit des Eeuwigen en door vrijmachtige verkiezing is al haar gang en weg bepaald.

Diezelfde God, die al de haren van ons hoofd heeft geteld, telde veel meer nog al de leden van het lichaam van Christus; en gelijk er op aarde geen kind uit den moederschoot geboren wordt zonder zijn voorbeschikking, zoo wordt er ook uit den moederschoot der kerk geen kind van God ooit geboren zonder de voorverordineering Gods.

Alle aanvang, alle oorsprong, alle beweging of ritseling des eeuwigen levens komt niet van beneden, maar van boven; is niet uit het schepsel,

maar uit den Schepper, en dringt dus met haar fijnste wortelvezelen tot in een eeuwige daad des Heeren door, d. i. tot in de ongehouden en vrijmachtige wilskeuze van zijn ondoorgrondelijk welbehagen.

Maar bij die wilskeuze blijft het niet. Er gaat even beslist als die keuze ook een daad, een werking van den Heere onzen God uit, om die keuze door te zetten en het gekozene tot werkelijkheid te doen worden.

Hierin juist bestaat 's Heeren geestelijke *almacht*. Hij is niet als een mensch, die iets beproeft of het ook slagen zou, maar Hij is een God met doorzettend, onwederstandelijk vermogen, die doet al wat Hem behaagt, en nimmer varen laat de werken zijner handen.

Zoo komt dan al hetgeen in zijn raad besloten ligt, en moet dus ook zijn kerk, wier gestalte in dien raad ligt voorgeteekend, in den loop der eeuwen naar dat vast bestel geboren worden, opwassen en zich voleinden; en het is juist ter oorzake van het onverbrekelijke van dien raad, dat er van de poorten der hel nooit ofte nimmer een macht zou kunnen uitgaan, die zijn kerk duurzaam zou overweldigen.

Hierin ligt al de vastheid en de geruste troost van Gods heiligen. Een anderen grond voor hun vertrouwen kennen ze niet. Dáárin, dat God *God* is en alzoo zijn welbehagen bestaan zal, rust de zekere gewisheid, waarmeê ze profeteeren tegen al het schijnbare en zichtbare in.

Maar juist om dit goddelijke werk aldus met onwederstandelijk alvermogen tot stand te doen komen, heeft het welbehagen des Heeren, tegelijk met de wilskeuze, dan ook al de middelen bepaald, waardoor die wilskeuze zich verwerkelijken zou.

Er is in dat gansche werk der genade geen zweem of schijn van fatalisme of toeval, zoodat God alleen de einduitkomst zou vaststellen, om het nu voorts aan den loop der dingen over te laten, hoe of op wat wijs die einduitkomst zich realiseeren zou; neen, maar tegelijk met het eindresultaat is in den raad Gods ook tevens alle middel en alle instrument bereid, waardoor het welbehagen Gods tot stand zal brengen wat het koos.

En hier nu ontsluiten zich die diepe en verborgene wegen, die geen menschelijk oog ooit nagespeurd heeft noch ook ooit naspeuren zal. Want hoe almachtig het alvermogen Gods ook zij, toch schikt dat alvermogen zich steeds naar den aard en de natuur, die de Heere zelf aan elk schepsel in elken levenskring gegeven heeft. Het is Gods almacht, die én den ceder van den Libanon én de stieren van Basan doet groeien, maar elk dier beide wezenssoorten voedt en sterkt de Heere inwendig naar haar eigen aard. De ceder eet geen gras, en het rund op Basans

bergen wroet niet in de aarde om chemische stoffen in te zuigen. Neen, Gods eigen bestel eischt, dat de boom door wortelvezelen sap opzuige, en dat het rund met den bek voedsel opneme en omzette in bloed. En omdat dit bestel nu alzoo door Hemzelf bepaald is, eert God dit bestel, en zorgt, dat er voor den ceder voedsel in den bodem en voor het rund gras op de weide is.

En ditzelfde nu gaat bij al Gods werken door; ook bij zijn werken in het rijk der genade. Hijzelf is het, die het rijk der genade, en voor dat rijk der genade de zedelijke wereldorde, schiep, en in verband met die zedelijke wereldorde aan den mensch een geheel andere bewerktuiging gaf dan aan het rund of aan den ceder of aan den wind en den stroom. Wind en stroom bewegen zich puur mechanisch. Er is een berg, die helt; van dien berg daalt een stroom neer en nu *moet* die stroom naar beneden; eenvoudig, omdat de val er het water toe dwingt. Heel anders reeds is de wijs, waarop de Heere den boom en vooral het rund bewerkt. En weer heel anders dus ook de wijze en de aard, waarop Hij zijn werk aanlegt aan een mensch.

Ook in dien mensch werken in zijn lichaam scheikundige krachten, die geheel mechanisch scheiden en verbinden, zonder dat de mensch er iets aan doen kan, zelfs meestal zonder dat hij er iets van merkt. Evenzoo werken in dat lichaam plantaardige en dierlijke verschijnselen, die in den mensch schier dezelfde gedaante vertoonen als bij den ceder of in het rund. Maar boven en behalve deze werken er in den mensch ook *zedelijke* werkingen, en ook deze bewerkt de Heere nu *naar heur aard*. Dus niet zooals Hij boom of rund of stroom bewerkt, maar op een geheel andere, eigenaardige wijze; en wel op zulk een wijze, als door de natuur van dat *zedelijk* leven geëischt wordt.

Het is op dien grond, dat onze vaderen er steeds tegen opkwamen, als onbijbelsch fanatisme, om den gevallen mensch als een *stok* of *blok* in het werk der genade te willen voorstellen. Dit, zoo hielden ze vol, was een Gode-onwaardige voorstelling. Gode onwaardig, niet alsof er dan toch iets aan den mensch moest worden toegekend, maar omdat God de Heere daardoor zijn eigen bestel en eigen werk zou verloochenen. Is Hij het zelf, die een rund anders dan een boom, en een boom anders dan een steen schiep, en aan elk creatuur een eigen aard en natuur schonk, dan *kan* Hij ook zijn eigen bestel en werk niet als niet bestaande beschouwen, maar *moet* Hij, juist wijl Hij God is, zich wel houden aan wat Hijzelf als God schiep.

Al het geestelijk werk, al het werk der genade is dus gebonden aan die beschikkingen en ordinantiën, die God de Heere zelf voor den mensch

als geestelijk wezen verordineerd heeft, en het is eerst hierdoor, dat het werk der genade werkelijk schoon, volheerlijk en aanbiddelijk wordt.

Want in ernste, laat ons onszelven niet misleiden en niet langer van een heerlijk werk der genade spreken, indien de almacht Gods in dit genadewerk werktuiglijk den mensch als een stok of blok omwerpt. Ware dat zoo, dan is er niets te aanbidden; dan is er niets, dat een diepte heeft, waarin engelen begeerig zouden zijn om in te gluren; integendeel, dan hebt ge niets dan een onmiddellijke almachtswerking, die neerwerpt en nieuw schept.

Neen, wilt ge het aanbidlijk werk der genade in al zijn schoonheid en heerlijkheid leeren bewonderen, dan moet ge het juist nemen gelijk de Heilige Schrift het u geopenbaard heeft, t. w. als een ondoorgrondelijk en op onnaspeurlijke wijze ingewikkeld werk, waarbij God de Heere niets vernietigt, maar waarbij Hij zich schikt naar al de veelvuldige en teedere eischen van het geestelijk wezen in den mensch, en nu juist dáárin zijn goddelijk alvermogen toont, dat Hij, niettegenstaande de eindelooze en reusachtige moeilijkheden, die 's menschen natuur Hem in den weg legt, nochtans op volkomene wijze over al deze moeilijkheden triomfeert.

Naar liefde dorst ook het hart onzes Gods. Ja, al zijn raad kan saamgevat in deze ééne gedachte: om in het eind der eeuwen een kerk te bezitten, die iets van *zijn* liefde verstaat, en Hem met wederliefde minnen kan. Maar de aard der liefde is nu juist, dat ze zich niet laat gebieden of op ongeestelijke wijze dwingen. Men kan ze iemand niet werktuigelijk ingieten. Om warm te zijn, om te verkwikken en den dorst naar liefde te bevredigen, moet ze gewekt, gekweekt, gekoesterd zijn.

En dienovereenkomstig ziet ge dan ook, dat God de Heere in het bewerken van zijn volk volstrekt niet zoo maar een drachme liefde in de ziel der geloovigen uitgiet, zoodat ze nu vanzelf Hem minnen gaan, maar dat God de Heere, om liefde te wekken in de zijnen, eerst aan de zijnen liefde toonen gaat, en dat toonen zoover trekt, dat eindelijk Hij, die van den beginne bij God en God was, uit ondoorgrondelijke liefde voor menschen sterft aan een kruis.

Dit nu ware bij de voorstelling van »stokken en blokken" volstrekt overbodig geweest. God de Heere hadde dan de liefde in de zijnen slechts in te scheppen gehad en ze zouden Hem met noodzakelijkheid gemind hebben, evenzeer als de kachel warm wordt, als ge er vuur in legt. Maar deze ontzaglijke en gansch aanbiddelijke liefdesopenbaring, die heel de Schrift ons in zoo vurige trekken teekent, is wèl op haar plaats, als God de Heere het geestelijke naar *geestelijken* aard bewerkt. Dan toch is dat kruis van Christus o. m. een dier alle menschelijk

bedenken tebovengaande betooningen van goddelijke liefde, die juist door dat allesovertreffend karakter zulk een onweerstandelijke werking op Gods uitverkorenen uitoefenen.

En dit nu, wat van de liefde in zoo hooge mate geldt en bij de liefde zoo helder en duidelijk uitkomt, geldt van heel het genadewerk in al zijn stadiën. In heel dat werk verloochent God de Heere geen oogenblik zichzelven, maar Hij verloochent ook geen oogenblik het bestel en bestek, waarnaar Hijzelf den mensch schiep. En al het heerlijke, aanbiddelijke en ondoorgrondelijke van dat genadewerk is dan ook juist daarin gelegen, dat de Heere eenerzijds de grootst mogelijke middelen tot verweer aan den mensch gegeven heeft, maar dat Hij desniettemin dien sterkst mogelijken en sterkst denkbaren weerstand ten slotte toch door de almacht zijner ontfermende genade goddelijk en koninklijk overwint.

Als de heilige apostel ons betuigt: »Wij bidden u van Christus' wege, *alsof God door ons bade*, laat u met God verzoenen", dan openbaart hij ons in dit genadewerk zelfs zulk een diepte van het mysterie der liefde, dat God de Heere ten slotte de verhoudingen letterlijk geheel omkeert, en dat een heilig God smeeken gaat tot een weerspannig schepsel, in plaats van dat dit opstandig creatuur kermen zou om genade tot zijn God.

Er is soms in de overleveringen der volken sprake van mystieke wezens, die op reizigers en varenslieden zulk een onweerstaanbare kracht der bekoring uitoefenden, dat de schepelingen ten slotte *tegen* hun wil, en nochtans *willens*, in hun verderf voeren en neer werden gezogen in de diepe kolken der zee. Welnu, ditzelfde, maar nu omgekeerd en heilig, vindt ge in de openbaring der eeuwige liefde tot wezenlijkheid geworden. Ook hier is een almachtige bekoring, waaraan de doemeling ten leste geen weerstand meer *kan* bieden, maar als ook hij nu eindelijk tegen zijn wil, en nochtans willens, zich trekken laat, trekt de eeuwige ontferming hem niet *naar* het verderf, maar *eruit*.

Nu is intusschen, gelijk reeds de oppervlakkige vermoeden kan, deze wondere werking der liefde niet dan zeer moeilijk voor ontleding vatbaar. Reeds tusschen twee geliefden zal het wel altoos een onoplosbare strijd blijven, wie nu eigenlijk trok en wie getrokken wierd, en hoe in de worsteling der genegenheden dit trekken der liefde toeging. Och, heel het wezen der liefde is te mystiek en te verborgen van aard, om ons ooit te weten te doen komen, hoe toch eigenlijk de eene werking van de andere onderscheiden ligt en hoe de eene de andere opvolgt. En datzelfde nu geldt in nog veel hooger mate van de werking der liefde onzes Gods. Voor zichzelf weet een ieder onzer, dat die liefde hem eindelijk te sterk is geweest en overmocht heeft. Maar haarfijn uit te

pluizen, op wat wijs en door welke trekkingen die overwinning tot stand kwam, kan geen onzer met juistheid aangeven. Dit werk Gods komt uit zoo oneindige verte en diepte naar ons toe, het bewerkt ons op zoo verborgene en geheimzinnige wijze, en vooral het geestelijk licht om het werk Gods te verstaan ontbreekt aanvankelijk zoo geheel, dat bijna niemand op dit stuk iets anders of iets meer kan doen dan stamelen.

Wie zal zeggen, hoe hij als kind uit zijn moeder geboren is? Wie had er wetenschap van, toen hij als een borduursel kunstig in het verborgene wierd geweven? En waar dan reeds onze natuurlijke geboorte buiten ons bewustzijn omging, hoe zou daar iemand zijn geestelijk »geboren worden" verstaan?

We zouden dan ook metterdaad niets, volstrekt niets van dit wonderstuk afweten, indien we hierin *onderwerpelijk* stonden, d. i. op eigen bevinding moesten drijven; en al wat van deze geestelijke geboorte door menschen ooit gezegd is of gezegd kan worden, is dan ook alleen en uitsluitend genomen uit de Heilige Schrift.

Het heeft God den Heere beliefd iets, een kleine tip van den sluier op te lichten, die dat scheppen van de geestelijke creatuur voor ons oog verborgen houdt. Zoo zien we er in dat Woord dan *iets* van. Op verre na niet alles; zelfs de helfte of een vierde niet; maar een stukske dan toch. Zóóveel, als naar het oordeel van den Heiligen Geest onmisbaar was, om ons geloof stand te doen houden, Gode van zijn werk de eere te geven, en anderen in hun geboorte behulpzaam te zijn.

Al ons pogen in deze artikelenreeks zal dan ook geen ander zijn, dan om dit *geopenbaarde* ordelijk voor te stellen en, onder inroeping van de hulpe des Heeren, zóó toe te lichten, dat er geestelijke leiding van uitga voor de zielen.

Niets ligt dus verder van ons, dan te willen staan naar hooge dingen, die voor ons, menschen, te wonderbaar zijn, of te willen doordringen in geheimnissen, waarvan God de Heere het wezen voor ons verborgen hield.

Waar de Heilige Schrift eindigt, hopen ook wij te eindigen. Waar de Heilige Schrift tegenstellingen onopgelost staan laat, zullen wij ons wel wachten, om aan de Schrift te willen toevoegen, wat niet anders dan uitvloeisel van menschelijke dwaasheid zou zijn. Maar ook, waar de Heilige Schrift in de duidelijkste bewoordingen ons in het werk der genade de vrijmacht en de almacht des Heeren Heeren predikt, daar zal geen blaam noch spot van menschen ons kunnen terughouden, dat we niet, eere aan onzen God gevende, absolute onderwerping vragen zouden aan Gods heerlijke souvereiniteit.

II.

HET GENADEWERK ÉÉN.

Omdat de liefde Gods in onze harten uitgestort is door den Heiligen Geest, die ons is gegeven. Rom. 5 : 5.

Einddoel van de wegen Gods is, dat Hij, God zelf en God alleen, in allen alles zij. Het werk des Heeren kan dus niet rusten, eer het tot in de zielen van de enkele personen is ingedrongen. De Heere onze God dorst naar liefde van zijn schepsel. In de liefde, die uit zijn schepsel Hem tegenkomt, wil Hij de verheerlijking van de deugden zijner eigen goddelijke liefde aanschouwen. En liefde nu *kan* niet opwellen dan uit het *persoonlijk* bestaan, dat een ieder voor zichzelf in zijn *eigen* hart heeft.

Onvolprezen is het heerlijk genadewerk, gelijk het van voor de grondlegging der wereld in het eeuwig raadsbesluit ligt uitgestald. Rijk en schitterend is dit genadewerk, gelijk het krachtens dit besluit des welbehagens van het paradijs tot op Patmos aan profeten en apostelen geopenbaard is. Aller engelen prijs en menschen hulde verre tebovengaande is de schat van dit genadewerk, die nu in Immanuël gereed ligt, in Hem, die opvoer »en gaven ontving tot des menschen troost, opdat zelfs het wederhoorig kroost altijd bij God zou wonen." Maar toch, in zijn *vollen* glans en in zijn voleindigde majesteit treedt dat genadewerk dán eerst in het licht, als het nu uit Immanuël werkelijk in dat wederhoorige kroost indaalt, in het verborgen gemoed van dat wederhoorige kind zijn volle werking doet, en alsnu het licht zóó schijnt, dat de menschen het zien en den Vader, die in de hemelen is, verheerlijken mogen.

De uitstorting van den Heiligen Geest zet dáárom de kroon op heel de reeks der groote heilsfeiten, omdat eerst door dit komen van den Heiligen Geest het dusver *voorwerpelijk* geopenbaarde heil ook *onderwerpelijk*, d. w. z. in de enkele personen getoond wordt.

Want wel waren er persoonlijke zaligmakende werkingen ook onder het Oud Verbond, maar deze droegen steeds een *voorloopig* en *bijzonder* karakter. De geloovigen des Ouden Verbonds »hebben de belofte niet verkregen, opdat ze zonder ons niet zouden volmaakt worden." En ingegaan is de persoonlijke bedeeling des heils (nu genomen in haar *normale*

verhouding) eerst, toen het werk der verzoening »volbracht" en de Immanuël verrezen was, en nu de andere Trooster kwam, om inwendig de leden van het lichaam van Christus te verrijken.

De drang des welbehagens van den Drieëenigen God beweegt zich derhalve van meet af naar dat schitterende eindpunt. Zoolang dat bewerken van de enkele ziel in haar persoonlijk bestaan nog niet bereikt is, *rust* de ontferming des Heeren nog niet van zijn werk. Bij en onder al het voorbereidend werk richt zich het oogmerk des Heeren onverpoosd en onveranderlijk op die bepaalde personen, en niet eerst na den zondeval, maar reeds van vóór de schepping »speelde zijn wijsheid in de wereld zijns aardrijks en waren zijn vermakingen met de menschenkinderen."

God Drieëenig kent en ziet die voorwerpen, waarin de glans van zijn licht eens ontstoken zal worden, dan ook reeds van verre, ja, van eeuwig in zijn goddelijke voorkennisse.

Ze zijn Hem geen vreemde, onbekende wezens, die Hij eerst in later verloop van tijd ontdekte, en die Hij, na ze ontdekt te hebben, onderzoekt, om alsnu, naar bevind van zaken, ze óf als onbruikbaar te laten liggen, óf wel als geschikte en bruikbare wezens in bewerking te nemen. Neen, onze trouwe Verbondsgod kan nooit één enkel oogenblik vreemd tegenover één eenig van zijn schepselen staan. Want immers *zijn* hand heeft die allen geschapen, en, eer Hij ze schiep, verordineerd, *hoe* ze geschapen zouden worden. Een persoon komt nooit *uit* de schepping *in* het eeuwig raadsbesluit, maar altoos uit dat *raadsbesluit* in de *schepping*. En ook daarna heeft dat schepsel nooit zijn weg buiten den Heere om kunnen loopen, maar eer er een woord op zijn tong was, wist de Heere het al; niet pas nadat het in de overlegging zijns harten was opgekomen, maar zelfs eer het in zijn ziel was geboren; niet door kennisneming van wat er is, maar door goddelijke voorkennis van wat zou komen; en ook het verband van oorzaak en gevolg, waardoor de stukken van zulk eens schepsels leven en levensgeschiedenis aan elkaar verbonden zitten, ligt geheel naakt en geopend voor den Heilige. Er is voor Hem geen verberging, en veel dieper nog dan een mensch zichzelven kent, is hij gekend van zijn God.

De wateren des heils, die van de toppen der bergen van Gods heiligheid afvloeien, vlieten dus niet af naar *onbekende* velden, maar hun bedding ligt gereed; en reeds als de droppelen des heils daar hoog op Gods bergen spatten en springen en huppelen over de steenen der beek, begroeten ze van verre de velden, die ze omlaag besproeien moeten, en de beemden, die in de vlakte moeten gedrenkt.

Al zijn we dus duidelijkheidshalve verplicht in dit heerlijk werk van Gods genade indeelingen en onderscheidingen te maken, toch zie men wel in, dat die indeelingen feitelijk *niet* alzoo bestaan, maar dat het genadewerk eigenlijk één onafgebroken werk is, dat uit de baarmoeder der eeuwigheid voortkomt en zich rusteloos voortbeweegt naar de heerlijkheid der vrijheid der kinderen Gods, die ons in dien grooten en doorluchten dag zal geopenbaard worden.

Al is dan ook b. v. de wedergeboorte altoos en bij een iegelijk een totstandbrengen van iets, dat er één enkel oogenblik vantevoren nog ganschelijk niet was, en er nu in dat éene ondeelbare oogenblik ganschelijk en met alles (bij wijze van kiem) in zich, gekomen is, zoo mag toch niemand het zich voorstellen, alsof nu God de Heere zulk een ziel tot haar twintigste of dertigste jaar onverschillig had laten liggen, en alsof nu pas op dit gegeven oogenblik de gunste Gods zich tot haar had gekeerd. Want *zelfs in die afkeering is een goddelijk werk*. Naar den drang des welbehagens zou God de Heere zich *niet* van zijn schepsel afkeeren, zou Hij veeleer zijn verkoren, maar verloren schepsel *onverwijld* zoeken en aangrijpen en tot zich trekken. En als dan God de Heere nochtans zich van zulk een schepsel afwendt en zijn genade inhoudt, dan is dit in God den Heere geen onverschilligheid, maar dan kost dit den Heere moeite; dan moet Hij, als we ons zoo mogen uitdrukken, zichzelf geweld aandoen, en dan doet Hij dit, niet dewijl Hij alsnog de genade niet aan dit zijn verkoren schepsel gunt, maar overmits de afkeering van Gods aangezicht zelve als middel meewerkt, om in het oogenblik des welbehagens de werking der genade in zulk een schepsel te doen zijn, wat ze zijn moet.

Eigenlijk is het toebrengen, verzoenen en verheerlijken van een ziel in haar persoonlijk bestaan, dus een eeuwig, onafgebroken, altoos doorgaand werk, waarvan het *uitgangs*punt ligt in het besluit en het *eind*punt in zijn volle heerlijkmaking voor den troon. Al het stijve en mechanische valt hier dus weg. Er is niet eerst een tijdperk geweest van achttien eeuwen, waarin het voorwerpelijk heil den Heere onzen God uitsluitend bezighield, zonder dat de liefde Gods voor de zielen werkte. En ook, God de Heere heeft bij de voorbereiding van het heil niet maar heil bereid en gereedgemaakt, voor *mogelijke* personen, die *misschien* later tot de Fontein Jacobs komen zouden. Neen, neen, de liefde Gods werkt nooit naar het onbekende. Alles in Hem is volkomen en zijn pad is gansch volmaakt, zoodat ook zijn liefde altoos door dat hoog en heilig kenmerk van liefde toont, dat eerst dán uitkomt, als het een liefde van hart tot hart, een liefde van persoon tot persoon wordt, en men dien persoon

kent en doorschouwt, ja, zoo door en door kent, dat men hem geheel kan doorgronden. En terwijl dus over Kaïn het oordeel ging, en Noach met zijn acht zielen in de arke wierd behouden, en Abraham geroepen wierd, en Mozes met den Heere van aangezicht tot aangezicht sprak, en de zieners profeteerden, en de Dooper optrad, en Jezus zijn Golgotha beklom, en Johannes op Patmos gezichten zag, al die eeuwen en al die dagen door, heeft de Heere uw God u, zoo ge zijn kind zijt, reeds gekend, u gezien, den drang van zijn goddelijk welbehagen naar u doen uitgaan, u geroepen eer ge er waart, *opdat* ge er zoudt komen, en toen ge er kwaamt, u al die dagen uws levens als de trouwe goede Herder geleid. Geleid als uw trouwe goede Herder, ook toen Hij zijn aangezicht nog van u afkeerde, ja, toen zelfs, toen Hij u toeliet in opstand te staan tegen zijn heiligen naam. o, Dengenen, die God liefhebben, wijl ze naar zijn voornemen geroepen zijn, *moeten* alle dingen ten goede medewerken, tot zelfs reeds het karakter en levensbestaan van uw overgrootouders, die misschien nooit uw aangezicht hebben gekend.

Er is dus niets koels, niets kouds, niets afgemetens in dit genadewerk. Veeleer is het alles van meet af één uitgieting, één gisting, één uitstorting van de liefde Gods. Een uitvloeiing van de liefde Gods, die van den top der hoogste bergen haar oorsprong neemt en geheele hooglanden doorvloeien moet, eer ze u bereiken kan, maar dan ook niet kan noch zal rusten, eer ze eindelijk, eindelijk uitgestort is *in uw gemoed*. Dat is dan ook de roemtaal van den heiligen apostel, dat het tot dat heerlijke en volzalige bij hem en zijn dierbare kerk van Rome dan toch ten leste gekomen is. Zij *hebben* nu vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus, en dit kostelijk resultaat, waardoor is het verkregen? Waardoor anders, dan doordien hij uit rijke zielservaring getuigen mag: »De hope beschaamt niet, omdat *de liefde Gods* (die zich reeds van eeuwig naar ons toebewoog), nu eindelijk, eindelijk ons bereikt heeft en nu *uitgestort is in onze harten*"?

De liefde Gods uitgestort in onze harten! o, Dat wil nu volstrekt niet zeggen, dat er een druppel van de liefde Gods nu aan ons gegeven is, opdat ook wij rijk in het bezit van eigen, zuivere liefde zouden zijn. Van zoo iets rept de heilige apostel in Rom. 5 : 5 zelfs niet. Neen, de liefde Gods, waarvan hier sprake is, dat is de liefde Gods, waarmeê de eeuwige Ontfermer zijn verkoren schepselen mint, en het uitstorten van die liefde duidt aan, dat de teedere goddelijke liefde ten leste alle hinderpalen overwonnen heeft, en na van de bergen te zijn afgedaald, zich nu in de diepe bedding van ons herboren menschenhart heeft uitgestort. En waar nu die liefde zich uitstort in een persoonlijk zielsbe-

staan, daar verleent ze aan dat schepsel er de genade bij om iets van die liefde te verstaan, in te drinken en te smaken. En als dan het kind van God in zalige liefdesgenieting wegsmelt en zich, beschaamd en klein gemaakt, verliest in de aanbidding van Gods eeuwige ontfermingen, dán eerst is de vonk ontstaan, die den glans van 's Heeren heerlijkheid moet verhoogen. Dán eerst zijn de vermakingen des Heeren met de menschenkinderen in genieting voleind.

Maar terwijl nu God Drieëenig alzoo van vóór de schepping, ja van vóór de grondlegging der wereld naar de persoonlijke toebrenging en heerlijkmaking van zijn verloste schepselen uitziet, openbaart ons toch de Heilige Schrift zeer duidelijk, dat, zoo ooit, zoo ergens, dan zeer beslist in *dat* werk het eigen werk *van den Heiligen Geest* moet worden opgemerkt en aangebeden.

Zoo rijk en heerlijk als we staan, staan we door de liefde Gods, die in onze harten uitgestort is, maar, voegt de heilige apostel er uitdrukkelijk bij: *door den Heiligen Geest, die ons gegeven is*, en zoo vinden we het dan ook heel de Schrift door, dat zeer bijzonderlijk bij dit werk der persoonlijke toebrenging, of wil men, bij dit onderwerpelijk deel van het genadewerk altoos de actie *van den Heiligen Geest* op den voorgrond treedt. Niet om den Vader of den Zoon uit te sluiten, maar zoo toch, dat de Heilige Geest altoos de Persoon is, door wien het persoonlijk werk tot stand komt, iets wat zóóver in de Heilige Schrift wordt getrokken, dat onze Catechismus niet zoo geheel ten onrechte van drie stukken in ons allerheiligst geloof kan spreken, t. w. van God den Vader of onze schepping, van God den Zoon of onze verlossing, en eerst daarna *van God den Heiligen Geest of onze heiligmaking.*

En dat nu behoeft ons in het minst niet te bevreemden.

Vooreerst toch bleek ons reeds vroeger, dat de Heilige Geest in het huishoudelijk werk van den Drieëenigen God altoos diegene der drie Personen is, die zich het intiemst en innigst met het schepsel in contact kan stellen en het schepsel doordringen. Diensvolgens nu ligt het geheel in het eigenaardig werk van den Heiligen Geest, om in den mensch persoonlijk in te gaan, en in het diepst van zijn gemoed de heerlijkheid van Gods genade zoolang uit te roepen, tot die ziel ze gelooft.

Ten tweede is de Heilige Geest, gelijk we zagen, die Persoon in de Drievuldigheid, die alle werk van den Drieëenigen God voleindt en aan zijn bestemming doet beantwoorden. En dienovereenkomstig behoort het

dan ook geheel tot het eigen werk van den derden Persoon in het Drieëenig Wezen, om het werk der genade, dat voorwerpelijk reeds voorbereid was, door zaliging der enkele zielen tot zijn voltooiing te brengen en zijn oogmerk te doen bereiken.

Ten derde is de Heilige Geest, gelijk ons eveneens bleek, die Persoon in de Goddelijke Drieëenheid, die het leven uitbrengt. Hij zweeft op de wateren, als die wateren den chaos der schepping nog in hun schoot verbergen, en door den Geest is onze adem in ons geblazen. En ook hiermeê strookt het volkomen, dat een in dood en zonde verloren zondaar niet weer ten leven komen kan, of die levendmaking, dat ontsteken van de levensvonk in zijn verstorven gemoed, zal in hem tot stand komen door een eigen daad van dien Geest der levendmakingen, dien de kerk des Heeren alle eeuwen door met het »*Veni Creator Spiritus!*" aanriep.

En eindelijk is het in de vierde plaats immers de Heilige Geest, die het al uit den Christus nemen zou en alzoo den Christus zou verheerlijken. De Zoon deelt zelf zijn schat niet uit, maar laat dit doen door den Heiligen Geest. En overmits nu alle heil der toegebrachten juist daarin bestaat, dat hun dor en doodsch hart aan worde gesloten aan die Fontein des heils, die in Jezus is, opdat uit Jezus de wateren des eeuwigen levens in zijn matte ziel afvloeien, zoo is het immers volkomen natuurlijk, dat het de Heilige Geest is, in wiens werk we de toebrenging der verlosten eeren, want de verlosten hebben niets, of het moet uit Jezus komen, en er komt niets uit Jezus in hen, dan door den Heiligen Geest.

In dat dringen der goddelijke liefde naar het persoonlijk zaligen der verloren en verkoren schepselen staat dus de actie, de daad *van den Heiligen Geest* zeer kennelijk op den voorgrond. Volzalig is uw kennisse niet, of ge moet de *drie* Personen in het Eeuwig en Volzalig Wezen kennen, den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest. Maar gelijk nu de Heere zelf gezegd heeft: »Niemand komt tot den Vader dan door Mij", en een andermaal: »Niemand kent den Vader dan de Zoon en wien het de Zoon wil openbaren", zoo moet ook beleden, dat niemand tot den Zoon komt dan door den Heiligen Geest, en dat niemand den Zoon kan kennen, indien niet de Heilige Geest het hem openbaart.

Hiermeê is nu intusschen volstrekt niet gezegd, dat de Heilige Geest hierbij te denken zou zijn in eenige afscheiding van den Vader of den Zoon, of van beiden saam.

Indien zulk een gedachte ook maar even door uw ziel glijdt, zijt ge aanstonds uit de heerlijke belijdenis van den Drieëenigen God afgevallen naar de valsche belijdenis van een driegodendom. Neen, het is eeuwiglijk

en altoos één en dezelfde God, die in de drie Personen als Vader, Zoon en Heilige Geest bestaat. Ge moogt ze u niet gescheiden denken, overmits juist in de eenheid dezer drie de waarachtigheid uwer belijdenis blinkt. De Vader is nooit zonder den Zoon, noch ooit de Zoon zonder den Vader, en zoo ook kan de Heilige Geest nooit tot u komen, u aangrijpen of in u werken, of waar de Heilige Geest is en werkt, werken en zijn ook de Vader en de Zoon tegelijk.

III.

ONTLEDING NOODZAKELIJK.

Laat ons voortvaren tot de volmaaktheid, niet wederom leggende het fondament. Hebr. 6 : 1.

Om het werk van den Heiligen Geest aan de enkele personen ordentlijk voor te kunnen stellen, dient het vooraf bij ons vast te staan, in welken en hoedanigen toestand die enkele personen gevonden worden op het oogenblik, dat de Heilige Geest het leven in hen brengt.

Alle spraakverwarring, alle misverstand, alle onhelderheid op dit punt spruit toch eeniglijk daaruit voort, dat men zich omtrent den toestand, waarin een zondaar van nature verkeert, een onjuiste of min klare voorstelling maakt. Dit heeft dan tengevolge, dat men de onderscheidene werkingen van den Heiligen Geest gedachteloos in elkaar laat vloeien; onder dezelfde woorden en benamingen nu eens het eene en dan het andere verstaat en door dit onvaste van zijn taal en dit zwevende van zijn gedachten zijn eigen denken verwart en anderen op een dwaalspoor leidt.

Op het bedenkelijkst komt dit uit bij die vele predikers, die, zoo dikwijls dit werk van den Heiligen Geest ter sprake komt, zich altoos bepalen tot de meest algemeene termen; opzettelijk elke nadere onderscheiding mijden en dientengevolge ongeveer altoos dezelfde algemeenheden in de algemeenste termen herhalen.

Natuurlijk gevolg van zulk een prediking is, dat ze weinig indruk maakt en vooral ten plattelande (waar men meest denzelfden prediker hoort) door eentonigheid afmat. Men wordt aan die telkens terugkeerende klanken gewend. Het zielsoor mist al meer elken prikkel. En het denken, dat zich niet straffeloos tot werkeloosheid laat doemen, zoekt dan een eigen, meest ongeloovigen uitweg buiten het werk van den Geest om.

De woorden van »hart", »gemoed", »ziel", »geweten", »inwendigen mensch" enz. pleegt men dan bijna zonder merkbaar onderscheid van zin klakloos door en voor elkander te gebruiken. Men gaat voort om te roepen van bekeering, wedergeboorte, levensvernieuwing, rechtvaardiging, heiligmaking en verlossing, zonder dat het gehoor eraan gewend wordt om onder elk van deze woorden een eigenaardige zaak en een bijzondere openbaring van het werk des Heiligen Geestes te verstaan. En het einde van zoo chaotische prediking is, dat zelfs een redelijk ge-

sprek over goddelijke dingen in een aldus bepreekte gemeente onmogelijk wordt, overmits men den beter ingeleide en den nauwkeuriger kenner niet meer verstaat.

Vooral tegen den vromen schijn, waarachter deze oppervlakkige prediking haar innerlijke holheid verbergt, dient dan ook ernstig geprotesteerd.

Die vrome schijn bestaat dáárin, dat men dan zegt: »In mijn eenvoudig Evangelie kan ik met al die haarfijne onderscheidingen niet uit den weg. Dat riekt naar dorre, netelachtige scholastiek, waarmeê haarklovende geesten de eenvoudige kinderen Gods verschrikken en onder de dienstbaarheid van het juk der letter willen brengen. o, Neen, het Evangelie mijns Heeren moet mij geest en leven en bezieling blijven. En daarom, wat ik u bidde, blijf mij met die fijne onderscheidingen van het lijf!"

En metterdaad, in dit zeggen schuilt een deel goede waarheid.

Het *is* volkomen waar, dat er een dor ontleden van de zielverkwikkende waarheid in onverstaanbare klanken en onverduwbare termen is, waarmeê sommige afgetrokken geesten de eenvoudige zielen heur troost en heur kinderlijke blijdschap rooven. Hen bedoelen we daarmeê, die zich uit sommige boeken een reeks van kwalijk verstaanbare, meest uit het Latijn vertaalde kunsttermen hebben eigen gemaakt, en nu voor het oor des eenvoudigen de geestelijke dingen des koninkrijks op een wijze gaan bespreken, alsof er geen deel aan het erfgoed Christi voor de ziel kon wezen, als niet eerst de lippen vaardig waren geworden, om in die vreemde bastaardwoorden zich uit te drukken.

In zulk een onheilig vrees aanjagen aan de zwakkeren spreekt niets dan zelfverheffing en hoogmoed, en dat nog wel een zelfverheffing op een zeer licht te verkrijgen mate van kennis, die een ieder zich gemakkelijk eigen kan maken, indien hem zijn geheugen maar ten dienste staat.

Van zulk een veruitwendigen nu van ons Christelijk geloof hebben ook wij een onverwinlijken afkeer. Geeft men daar voet aan, dan schuift men vaardigheid van spreken voor echte godsvrucht in de plaats en jaagt een rechtvaardigmaking na, die niet meer uit het geloof is, maar uit het geheugen. Op die wijs zou de vroomheid van het *hart* naar het *hoofd* verhuizen, en niet meer onze Heere Jezus Christus, als onze eenige Middelaar, maar Aristoteles, als de groote leermeester der onderscheidingen, wierd dan de redder onzer ziel.

Aan het bepleiten van zulk een geesteloos onwezen denken we dus in de verste verte niet. We belijden en gelooven, dat onze zaligheid alleen aan Gods werk in ons en nooit aan onze betuigingen hangt, en dat een kindeke, dat nog nauwelijks stamelen kan, mits het eeuwig werk

er maar door den Heiligen Geest in gewerkt zij, heel deze bent van betwetende schriftgeleerden voor zal gaan in het koninkrijk der hemelen.

Neen, niemand onzer vermete zich ooit, om den last van zijn eigen denken als een juk aan anderen op te leggen. Met geen ander juk dan het juk Christi mogen de zielen beladen worden. En het is een aanmatiging, die haar gerechte straffe niet ontgaan kan, als een mensch zijn broeder wederom met onnutte banden der dienstbaarheid bindt.

Maar omdat we misschien scherper en vlijmender dan iemand deze termen-hoovaardij en klanken-onbarmhartigheid geeselen, acht daarom in het minst niet, dat het Evangelie van onzen Heere Jezus Christus de oppervlakkigheid ooit zal vrijpleiten of ook gedachteloos redekavelen goedpraat.

Er is te dezen onderscheid. Een gelijk onderscheid als op elk ander terrein van menschelijk leven door een iegelijk onzer gemaakt, geëischt en geëerbiedigd wordt.

Van uw kind eischt ge in het minst niet, dat het bekend zal zijn met de onderscheidene ligging van de zenuwen of spieren in het menschelijk lichaam; dat het de onderscheidene namen dezer vezelen of pezen alle kennen zal; dat het zal zijn ingewijd in al de onderscheidene ziekten, waaraan de verschillende deelen van het lichaam blootstaan; noch ook, dat het de Latijnsche namen kennen zal van de onderscheidene geneesmiddelen, die worden toegediend.

Dat alles te weten, ware voor dat jonge kind een ballast, die het drukken zou, en verreweg het gelukkigst is de wilde spring-in-het-veld, die nog ternauwernood er achter kwam, dat hij een lever en in die ever een galblaas en daarin het bittere galvocht met zich omdraagt.

Maar als ge in tijden van krankheid *een arts* roept, en die *arts* haspelde alles door elkander, verwarde uw hart, dat links, met uw lever, die rechts zit, en behielp zich met algemeene termen, zonder er in bijzonderheden achter te kunnen komen, waar het kwaad school en welke verwoesting dit kwaad aanrichtte en door wat medicament juist dat bepaalde kwaad in dat bijzonder deel van het lichaam kon worden gestuit, dan, niet waar zoudt ge dien verwarden, chaotischen arts beleefdelijk verzoeken zijn visites niet te herhalen, en in zijn plaats de hulp inroepen van een kundiger, fijn en scherp onderscheidend geneesmeester.

En die eischen van onderscheiding, die ge bij uw arts op het hoogste stelt, zult ge naar gelang van ontwikkeling en van omstandigheden, ook

reeds *eenigermate* aan uzelven en uw omgeving stellen. Geen welopgevoed, beschaafd man is denkbaar, die niet de voornaamste deelen van ons lichaam met hun bijzondere functiën in hoofdzaak kent. Zelfs op onze scholen onderwijst men het. Meer nog wordt geëischt van de vrouw, die moeder wierd. En bezoekt God de Heere u of uwe lieven met langdurige krankheid, dan duurt het niet lang of wie den zieke verzorgen en verplegen moest, doet allengs een vrij uitgebreide mate van kennis op, waardoor hij in staat is de onderscheidene verschijnselen der ziekte zich te verklaren.

En geheel in gelijken geest nu behoort het ook in het leven der gemeente toe te gaan. De zwaksten en minstbedeelden en eenvoudigsten onder de broederen, aan wie God de Heere hoogstens één talent schonk en wier begrip niet verder reikt, zullen tot aan hun dood toe nooit in de onderscheidingen des geestelijken levens inkomen. Hun blijft de *melk* levensvoedsel en tot de *vaste spijze* komen ze niet. Iets wat evenzoo geldt van onze kinderen, die men waarlijk niet vermoeien noch vroegrijp afstompen moet door het inpompen van termen, die hun bevatting verre te boven gaan. Aan kinderen en eenvoudigen moet de weg des Heeren geleerd worden »naar den eisch huns wegs." Zelfs is een jong kind, dat in onderscheidende termen wil meêspreken, een hinder voor het teeder geestelijk gevoel.

Maar omdat een eenvoudig daglooner en een kind hiermeê afkunnen, daarom geldt datzelfde nog volstrekt niet van den geestelijken medicijnmeester, d. i. van den bedienaar des Woords. Zou reeds een veearts worden weggezonden, die bleek niet haarfijn bekend te zijn met de ligging der onderscheidene deelen in het dierlijk organisme van paard of rund, hoeveel meer dienden dan niet uit den dienst der kerke al die oppervlakkige medicijnmeesters weggezonden, die zielen genezen willen en in zielen insnijden en zielen bloeden laten, zonder dat ze ook maar van verre blijken te weten, hoe de innerlijke ligging van het zielsleven is en welke de onderscheidene werkingen in dit zielsleven zijn. En daarom stellen we aan elk bedienaar des Woords den strengen eisch, dat hij terdege met deze geestelijke anatomie (ontleedkunde) en physiologie (levenskunde) op de hoogte zij, de onderscheidene vormen van de krankheden der ziele hebbe nagespoord, en wete, hoe hij uit de volheid des heils in Christus voor elk onderscheiden ziektegeval de bijzondere geestelijke kruiden moet uitkiezen.

En hoewel natuurlijk niet in die mate, stellen we in betrekkelijken zin toch gelijken eisch aan mannen en vrouwen van hoogere ontwikkeling. Een arts of rechtsgeleerde, die om u glimlacht, als ge toont met

de eerste beginselen van de geneeskunde of de rechtsgeleerdheid niet bekend te zijn, behoorde zichzelven minstens evenzeer te schamen, als hij op geestelijk terrein de schromelijkste onkunde verraadt aangaande de gesteldheid van zijn ziel. Naarmate God talenten schonk, dient er met elk talent ook op geestelijk terrein gewoekerd. Er moet harmonie in ieder persoon bestaan, en naar gelang iemands blik verder reikt en zijn vermogens sterker zijn en zijn peillood dieper pleegt te zinken, behoort zoo iemand in gelijke mate ook beter ingeleid te zijn in de onderscheidingen der geestelijke dingen en de onderscheidene nooden der ziel. En het onloochenbare feit, dat men juist de kennis dezer onderscheidingen nog het meest bij eenvoudige vrome burgers vindt, maar geheel mist bij onze heeren en dames, wier armoê op dit terrein ook in orthodoxe kringen metterdaad ten hemel schreit, is te droef en te onrustbarend, om niet openlijk te worden betreurd.

Kennis is macht, óók op geestelijk terrein, en de kennis, die op dit geestelijk terrein tot het genezen van vele wonden in staat stelt, is niet de schijngeleerdheid, die in vreemde woorden heil zoekt, of zich uitput in allerlei critiek op de waarheid van Gods Woord en thuis is in allerlei wijsgeerige beschouwingen, waar een ziel bij doodhongert, omdat ze haar niets dan steenen bieden, maar alleen dat diepe, doorgaande onderzoek van Gods Woord en van Gods werk in de zielen der menschen, waardoor ge metterdaad *studie* toont gemaakt te hebben van wat uw arbeidsveld in Gods kerk zal zijn.

Schromelijk zwaar zal dan ook de verantwoording van onze geestelijke leidslieden zijn, die én aan de hoogeschool én op de catechisatie deze echte geestelijke kennisse opzij hebben geschoven en er allerlei critiek en apologetiek voor in de plaats boden. Er is de laatste dertig jaren aan onze hoogescholen geen studie meer van dien aard geweest en ook op onze catechisatiën is ze meerendeels nog altoos gebannen. Zoo raakte de kennisse weg, de prediking werd eentonig en o, zulk een groot en aanmerkelijk deel der gemeente kwam om.

Het werk *van den Zoon,* het *voorwerpelijke* werk van den Zoon althans, daar had men oog en oor voor, maar juist het werk *van den Heiligen Geest* is veronachtzaamd en verwaarloosd, en tengevolge van dit verzuim is het geestelijk peil in onze kerken helaas, derwijs gedaald, dat men nog beweren durft »den Christus en dien gekruist te prediken", waar misschien hoogstens één enkel derde van de volheid der genade, die in Christus Jezus is, wordt gekend en geëerd.

Om van het werk van den Heiligen Geest in de enkele personen te kunnen spreken, moeten wij dus wel van dit pad der algemeenheden afgaan, aan deze oppervlakkigheden den rug toekeeren, en op gevaar af, dat de oppervlakkige lieden ons voor „schoolsche drijvers" houden, afdalen in de onderscheidingen en bijzonderheden en ontledingen, waardoor ten deze alleen een helder en klaar inzicht mogelijk is.

Daartoe nu zal noodig zijn, dat we elke bijzondere werking van den Heiligen Geest afzonderlijk bespreken, en zijn werkingen op de onderscheidene deelen van ons wezen in zijn onderscheidene toestanden uit elkander warren. En juist nu om dit te kunnen doen, is onmisbaar, wat we in den aanvang van dit artikel zeiden, t. w., dat we ons eerst een echt Bijbelsch begrip pogen te vormen van den toestand, waarin de Heilige Geest een te bewerken persoon vindt.

We zeggen een te bewerken persoon, en niet uitsluitend een persoonlijk verkorene, niet alsof we die werking ons onverschillig voor verkorenen en niet-verkorenen dachten. Integendeel. De Heilige Schrift leert wel, dat God zijn *natuurlijke* zon doet opgaan over boozen en goeden en uit zijn *natuurlijke* wolken regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen. In het rijk der natuur is alle goed, dat van den hemel komt, *gemeenschappelijk*. Maar dat dit in het rijk der genade *niet* alzoo is, toont de Heilige Schrift op elke bladzijde en wordt aldoor in de ondervinding bevestigd. De »Zon der *gerechtigheid*" is *niet* voor allen gelijkelijk opgegaan, maar heeft zeer onderscheidenlijk den één beschenen, waar de ander in het donker tasten bleef, en de malsche druppelen van den regen *der genade* zijn volstrekt *niet* op aller ziel even rijk en vol neergekomen, maar hebben het hart des éénen gedrenkt, terwijl het hart des anderen er ganschelijk van verstoken bleef.

Wel terdege moet de werking van den Heiligen Geest op de personen, die verkoren zijn, dus hoofdzaak blijven. Maar toch dit is niet *al* het werk van den Heiligen Geest op enkele personen. De Christus is gezet ook tot *een val* voor velen in Israel, en ook daar waar de Christus ten val wordt, is het de Heilige Geest, die door zijn getuigenis dit uitwerkt. Niet alleen de reuke des levens ten leven, maar ook de reuke des doods ten doode komt aan de ziel toe krachtens de inwerking van den Heiligen Geest. Dit is het, wat de heilige apostel zegt van de jammerlijk ongelukkigen »die de gave des Heiligen Geestes ontvangen hadden", en toch weer zijn »afgevallen".

Ook op de werking van den Heiligen Geest in hen, die in Christus *niet* hun opstanding, maar een rotssteen der ergernis vinden, dient dus acht genomen, en de toestand van een zondaar op het oogenblik, dat

deze werkingen van den Heiligen Geest, hetzij ter behoudenis, hetzij ter verstokking een aanvang nemen, dient ons dus helder voor oogen te staan.

Toch spreekt het vanzelf, dat we den toestand van den mensch in den staat der gevallenheid hier ter plaatse niet in al zijn omvang en diepte ter sprake kunnen brengen. Dit zou een geheel opzettelijk onderzoek vorderen. Veel dient hier dus eenvoudig gesteld en ondersteld, wat misschien elders zijn nadere toelichting vindt. Genoeg voor ons doel, bijaldien het ons maar gelukken mag, zulk een duidelijke voorstelling van den toestand des zondaars te geven, dat de lezer ons verstaan kunne, als we dan verder van de werking des Geestes op dien zondaar spreken gaan.

Onder »zondaar" verstaan we nu den mensch, gelijk hij thans *van nature* is, en in die natuur verkeert en uit die natuur leeft, zonder inwerking van genade, en in dien staat nu zeggen we, dat zijn algemeene toestand niet anders kan noch mag beschreven dan als een toestand van *dood.* Dood in de zonde en misdaden. Dood als vervreemd van het leven Gods. Dood als geheel verdorven en machteloos, verzondigd en dus verdoemelijk in zichzelven.

Dood niet alleen in zichzelven, maar zóó, dat hij tevens midden in den dood ligt, en steeds dieper in den dood verzinkt, die, komt er geen stuiting, zich aldoor in oneindig dieper kolken onder hem opent en den afgrond van den eeuwigen dood voor hem ontsluit.

Dit is de wortelgedachte, het moederbegrip, het hoofddenkbeeld, waar heel zijn staat in ligt uitgedrukt. Door één mensch is de zonde in de wereld gekomen en door de zonde *de dood,* en die dood is tot *allen* doorgegaan. Aller zonde bezoldiging is *de dood.* De zonde, voleind zijnde, baart *den dood.* En om in anderen staat over te gaan moeten we *uit dien dood* overgaan in het leven.

Maar dit algemeen begrip van dood dient onderzocht, behoort ontleed, moet in zijn afleiding nader gekend worden, en om tot dit dieper inzicht te kunnen geraken, dient allereerst voor ons vast te staan, wat er in den mensch was, eer hij in den dood ging, en wat hij dus door dien dood verloor.

IV.

BEELD EN GELIJKENIS.

> Laat ons menschen maken naar ons beeld en naar onze gelijkenis.
> Gen. 1 : 27.

Heerlijk en verrukkelijk is de uiting van 's Heeren lippen, waarmeê de schepping en het ontstaan van *den mensch* wordt ingeleid. Er zou een wezen komen, geschapen *naar Gods eigen beeld*. »En", staat er, »God schiep den mensch naar zijnen beelde, naar den beelde Gods schiep Hij hem".

Wat ligt in deze bezielende, verheffende woorden opgesloten? Wat hebben we onder dit geschapen zijn naar den beelde Gods te verstaan?

Nog onlangs is dit uiterst belangrijk punt ter sprake gebracht door den bekenden hoogleeraar Ed. Böhl van Weenen, wiens oordeel hierop neerkwam, dat we lezen moesten alsof er stond, dat de mensch *in* het beeld en niet naar het beeld van God geschapen is; dat dus het beeld van God niet gezocht moest worden in des menschen natuur of wezen, maar buiten den mensch in God, en dat alsnu de mensch in dat beeld was ingezet, in het licht van dat beeld was ingeplaatst, en derhalve, zoolang hij in dien stand bleef, in dat beeld Gods verkeerde en wandelde. Ging hij daarentegen uit den glans van dat beeld weg, dan viel hij, en behield niets over dan zijn eigen natuur, die vóór en na den val, naar deze hoogleeraar beweert, dezelfde bleef.

Toegekomen aan het bederf onzer natuur, willen we op dit oordeel van den ook door ons zeer hooggeschatten Weener hoogleeraar uitvoeriger critiek geven; te meer, daar we vast overtuigd zijn, dat Dr. Kohlbrügge, wiens gedachte Dr. Böhl hierin waant weer te geven, deze voorstelling niet zou hebben beaamd, maar weersproken. Thans echter zij reeds uitgesproken, dat we met de schepping *in* een beeld, dat *buiten* 's menschen natuur omgaat en *buiten* zijn wezen blijft, ons niet vereenigen kunnen; in dit gevoelen een gedeeltelijken terugkeer naar Roomsche dwaling zien; en het bloot negatieve karakter der zonde, waarop deze geheele voorstelling rust, den Weener hoogleeraar *niet* kunnen toegeven.

Liefst hadden we uit dankbaarheid voor het vele uitnemende, wat we van dezen hoogleeraar ontvingen, dit punt onbesproken gelaten, maar juist de hooge achting, die we hem toedragen, verbiedt ons dit. Hij toch is onder de Duitsche hoogleeraren de eenige gereformeerde, wiens

woord, daarom te hooger gezag heeft bij allen, die in Duitschland voor de gereformeerde belijdenis nog hart hebben. En wijl nu de logische consequentie, waarmeê Dr. Böhl dit zijn denkbeeld doorzette en doordreef, naar onze innige overtuiging de gereformeerde belijdenis op zeer bedenkelijke wijze wondt, mag, waar hij zijn ongereformeerd en geheel afwijkend gevoelen niet terughield, ook het protest der aloude belijdenis tegen het invoeren van deze nieuwigheid niet achterwege blijven.

En nu zou men zeer zeker, daar toch *de Heraut* in Duitschland slechts weinig gelezen wordt, zich kunnen afvragen, waarom dit punt dan hier ter plaatse dient besproken, maar ook deze bedenking zal bij nadere overweging spoedig wijken. Immers het boekske over *De Vleeschwording des Woords*, waarin de hoogleeraar Böhl deze voorstelling van het beeld Gods aanprees, is ook hier te lande door enkele volgelingen van Dr. Kohlbrügge met zekere voorliefde verbreid; het is bij een Hollandsche firma opzettelijk verkrijgbaar gesteld en poogt dus wel terdege onder de vrienden van Dr. Kohlbrügge ingang te vinden.

Dit nu smart ons. Geheel deze theorie omtrent het beeld Gods loopt er toch op uit, om eenerzijds omtrent de vleeschwording des Woords, en anderzijds omtrent het werk der heiligmaking denkbeelden op naam van Dr. Kohlbrügge te verspreiden, die dezen uitnemenden kerkleeraar in onverzoenlijken strijd zouden brengen met de belijdenis der gereformeerde kerken. En waar nu reeds zooveel op naam van dezen »rechtvaardige in zijn geslachten," dien we hebben liefgehad en nog liefhebben na zijn sterven, door welmeenende, maar niet altoos even voorzichtige volgelingen wordt rondgevent, zou het ons leed doen, indien er door dit werk van Dr. Böhl een duurzame klove ging gapen tusschen de nagedachtenis van dezen prediker der gerechtigheid en de belijdenis onzer vaderen.

We meenen daarom veiligst te gaan, indien we eerst de belijdenis onzer vaderen te dezen uiteenzetten, om daarna aan te toonen, waarom de nieuwe voorstelling, die men ons aanprijst, met de openbaring van Gods Woord niet kan bestaan.

Wie het scheppingsverhaal van Genesis als stellige openbaring van den Heiligen Geest leest, belijdt, dat hij op elke uitdrukking van dit verhaal aan kan. Wie dat niet belijdt, heeft dus in het geschil, dat ons thans bezig houdt, geen recht van meêspreken.

Mannen, die gelijk vele ethische godgeleerden in onze dagen, van

oordeel zijn, dat het scheppingsverhaal *niet* letterlijk, gelijk het daar staat, op het gezag van den Heiligen Geest rust, stellen zichzelven buiten het geding.

Want immers, als ik spreken ga over de woorden: »God zeide: Laat ons menschen maken naar ons beeld en naar onze gelijkenis," dan moet ik, om ernstig te handelen en geen spel met woorden te spelen, zelf allereerst overtuigd zijn, dat God de Heere, voor Hij tot het scheppen van den mensch overging, deze woorden metterdaad gesproken heeft.

Zeg ik dus met de jongere ethischen, dat dit scheppingsverhaal *niet* een rechtstreeksche mededeeling van den Heiligen Geest bevat, maar slechts den vorm aangeeft, waarin een door den Geest bezield man zich de schepping heeft *voorgesteld,* dan valt er uit zulk een zeggen ook niets af te leiden. Dan toch weet ik volstrekt *niet,* dat God alzoo sprak. Dan weet ik alleen, dat een vroom man die gedachten aan God heeft *toegedicht,* Gode deze woorden op de lippen heeft gelegd, en daarmeê dus aangaf, hoe hij zich de toedracht van 's menschen schepping duidelijk maakte.

Wel sta dus op den voorgrond, dat we ook nu van de onfeilbaarheid der Heilige Schrift uitgaan; ook in Gen. 1 : 27 een rechtstreeksch getuigenis van den Heiligen Geest zien; en er dus zeker op gaan, dat God Almachtig metterdaad, eer Hij tot de schepping van den mensch overging, deze woorden alzoo gesproken heeft.

Alleen op dien grond heeft de bepaalde uitdrukking: »Naar ons beeld en naar onze gelijkenis," dan ook beslissend gezag voor ons. Buigende voor het gezag des Woords, belijden we, dat de mensch naar Gods beeld en naar Gods gelijkenis metterdaad geschapen is.

In verband met het overige scheppingsverhaal gezet, toont ons deze uitdrukking al aanstonds, dat de Heilige Geest met deze woorden een scherpe grenslijn trekt tusschen al wat vóór den mensch geschapen wierd en de schepping van den mensch zelf. Ook in het overige, dat geschapen wierd, blonk de heerlijkheid des Heeren, want Hij zag, dat het goed was. Ook al hetgeen vóór den mensch geschapen wierd, was uitvloeisel van den raad Gods. En ook in alles wat vóór den mensch tot aanzijn wierd geroepen, werd een goddelijke gedachte verwerkelijkt. Maar nu het aan den mensch toekomt, is er iets bijzonders, iets meerders, iets rijkers, en dat hoogere en heerlijkere wordt nu uitgedrukt met te zeggen: »Laat ons menschen maken naar ons beeld en naar onze gelijkenis."

De algemeene zin, de meest algemeene beteekenis van deze woorden is derhalve, dat de mensch een ander soort wezen is, dan alle andere wezens, die God schiep; dat zijn wezenssoort edeler, rijker, heerlijker was,

dan al het overige; en wel bepaaldelijk, dat deze hoogere heerlijkheid van den mensch boven al het geschapene gezocht moet *in den inniger band* en in *de nauwere betrekking*, waarin de mensch tot zijn Schepper stond.

Die nauwere betrekking en die inniger band blijkt uit de woorden »beeld" en »gelijkenis". Bij alle overige scheppen toch *spreekt* de Heere en het is er, Hij *gebiedt* en het staat er. Er is dus niets dan een *gedachte* in Gods raad, een *wil* om die gedachte te verwerkelijken, en een *uiting* van zijn almogende kracht om dien wil door te zetten. Maar meer ook niet; en als alle dingen geschapen zijn liggen, ze *buiten* Hem en staan als *tegen* Hem over.

Maar heel anders nu is het met de schepping van den mensch. Nu toch is er ook zeer zeker een gedachte Gods, en ook die gedachte komt uit Gods raad, en met almogende kracht wordt die gedachte verwerkelijkt, maar nu staat dit nieuwe schepsel bovendien *in verband met Gods beeld.*

Iemands »beeld" nu is naar de bij alle volk en in alle hemelstreek geldende beteekenis van dit woord zulk een samenvatting van de trekken van zijn wezen, dat dit wezen er in ligt uitgedrukt. Neem welk beeld ge wilt, een geteekend beeld, een geschilderd beeld, een door lichtdruk verkregen beeld, een zinnebeeld of zedebeeld, een standbeeld of een denkbeeld, altoos wil dit zeggen, dat ge de trekken saamvat, die iemands wezen uitdrukken. Een denkbeeld vat die trekken saam op het veld van ons denken; een standbeeld drukt die trekken in marmer of brons uit; een lichtbeeld op een chemisch bewerkte plaat; een gewoon portret op een stuk papier; maar onder wat vorm en op wat wijs ge het ook uitdrukt, *dit* blijft altoos het wezenlijke, dit het eigenlijke, waardoor iets een »beeld" vormt, t. w. dat er de trekken van het wezen zoo in zijn saamgevat, dat ge, het beeld ziende, het wezen zelf voor uw geest voelt komen.

Van die vaste, stellige beteekenis van het woord »beeld" mogen ook wij dus niet aflaten.

Nu is intusschen zulk een beeld bijna nooit volkomen. Schier altoos is het beeld onmachtig om het ware, eigenlijke wezen en het leven in dat wezen zuiver uit te drukken. Zulk een beeld kan dus of zeer onvolkomen zijn of tot op zekere hoogte met volkomenheid het wezen weergeven. Maar ook waar het dit wezen slechts op zeer gebrekkige wijze teruggeeft, blijft het toch altoos het beeld, zoolang er ten minste personen zijn, die, dit beeld ziende, er het wezen in herkennen; ook al vullen ze dit dan gedeeltelijk uit hun gedachten aan.

Maar juist dit laatste noopt ons dan ook tot een gewichtige opmerking. Is het toch waar, dat wij soms aan een stuk van een portret den persoon nog herkennen, en dat te beter naar gelang we den persoon, wiens dat portret is, beter en levendiger gekend hebben, dan blijkt daaruit, dat er ook een *zielebeeld* van zulk een persoon bestaat, d. w. z. een beeld van zijn wezen, dat niet op papier staat, noch ook in marmer geboetseerd is, maar dat door ons oog gephotographeerd is *in onze ziel*. Het is dat beeld, waar onze rijke verbeelding meê handelt, en maakt, dat we een persoon *voor ons kunnen halen*, als hij afwezig is, ook al missen we zijn portret. Thans acht men zich door de photographie van die teedere zielswerkzaamheid der liefde ontslagen. Men hangt de beelden van zijn omgeving aan zijn wand, in plaats van in zijn ziel op, terwijl men vroeger aan die eindelooze portrettenwoede nog gespeend, elkander eens wat dieper in de oogen keek, wat meer op het wezen der personen lette, en alzoo zelf door een teedere zielswerking deed, wat thans de photograaf doet voor ons.

Maar ook al nam de rijkdom onzer zielsbeelden af, toch vat en voelt ieder, dat er zulke zielsbeelden *zijn*, en dat eigenlijk elk herkennen van iemand op zijn portret of aan zijn borstbeeld alleen mogelijk is, doordien er flauw of scherp een beeld van zijn wezen *in ons* is.

Hoe nu komen we aan zulk een beeld van de personen, in wier midden we leven. Griffen we dat zelf in onze ziel, of wel, wordt dat door henzelf in onze ziel geworpen? En dan moet het antwoord zeer stellig luiden: het laatste. Een persoon, dien wij aanzien, teekent vanzelf zijn beeld op het netvlies van ons oog en zoo daalt het van hem in onze ziel. We *maken* dus zijn beeld niet, wij *vormen* zijn gelijkenis niet maar het is de persoon zelf, die zijn beeld in onze ziel *inwerpt*.

Het is hiermee evenals met de photographie.

Wanneer gij bij een photograaf voor zijn machine gaat zitten, dan doet die machine niets, en de photograaf doet niets, maar het is uw eigen gelaat, het zijn de trekken van uw eigen oog en mond en kin, die het beeld op de lichtplaat tooveren. En zoo nu ook is de persoon, die een beeld van u ontvangt, eigenlijk *lijdelijk*, maar *werkt* de persoon, wiens beeld in zijn ziel valt.

Wil men dus de zaak in haar diepst nemen, dan draagt ieder mensch zijn eigen beeld aan, in en op zijn eigen gelaat, en het is dit zijn eigen beeld, dat hij in de ziel van zijn vriend of op de lichtplaat van den kunstenaar werpt. Dat beeld bestaat uit *trekken*, maar is *meer* dan die trekken, want het is die geheel bijzondere uitdrukking, die in de *saamvatting* dezer trekken, het gansch eigenaardig wezen van dien persoon naar buiten laat treden.

Wie in de zon gaat staan, zoodat zijn schaduw zuiver op den wand valt, maakt en vormt zelf die schaduw, naardat zijn eigen beeld en zijn eigen gelijkenis is. Verwijdert hij zich dan, dan verdwijnt zijn beeld op den wand weder, en alleen zoolang hij die schaduw zelf naar zijn beeld *maakt*, is het op het muurvlak zichtbaar. Ook wij kunnen dus metterdaad dingen naar ons eigen beeld en onze eigen gelijkenis maken, en we doen dit zoo dikwijls we de uitdrukking van ons wezen op volkomene of ook op hoogst onvolkomene wijze op iets, dat buiten ons is, te voorschijn roepen, of, als bij het zielsbeeld, in iets, dat buiten ons is, begraven.

En keeren we na deze voorloopige opmerking nu tot Gen. 1 : 27 terug, dan wordt reeds terstond zóóveel ons duidelijk, dat er onderscheid bestaat tusschen het beeld Gods, *waarnaar* we geschapen zijn, en het *beeld Gods*, dat dientengevolge aan ons zichtbaar wierd. Een ander is het beeld Gods, waarvan de Heere zei: »Laat ons daarnaar den mensch scheppen", en een ander het beeld Gods, dat tengevolge van dit besluit in ons tot stand kwam. Het eerste was het beeld Gods, waarnaar geschapen wierd; het andere het beeld Gods, dat in ons geschapen wierd. En ter voorkoming van verwarring is het dus strikt noodzakelijk, dat we deze beide wel uiteen houden.

Het beeld Gods, *waarnaar* God den mensch schiep, bestond er natuurlijk reeds, eer Hij den mensch naar dat beeld tot aanzijn riep. Anders toch hadde God de Heere niet naar dat beeld kunnen scheppen.

En vragen we nu, wat dan dit *beeld* en *deze gelijkenisse* Gods was, dan kan het niet vreemd schijnen, dat velen daarbij aan den Christus hebben gedacht, die met zooveel nadruk genoemd wordt: »het Beeld des onzienlijken Gods", en aldus »het uitgedrukte Beeld is zijner zelfstandigheid". Niet weinigen hebben zich in die voorstelling dan ook vastgezet. En toch, met onze beste leeraars meenen ook wij dit te moeten weêrspreken. Immers de uitdrukking: »Laat ons menschen maken naar ons beeld en naar onze gelijkenis" is met deze voorstelling in strijd. Dit zeggen toch laat kwalijk een anderen zin toe, dan dat het gesproken is door den Vader tot den Zoon en den Heiligen Geest. Want wel kennen we de verklaring, dat het gezegd zou zijn tot Gods engelen; maar dit gaat niet op, daar de mensch volstrekt niet naar der *engelen* beeld geschapen wierd. En ook kennen we de verklaring, dat het gezegd zou zijn door den Heere tot zichzelven, als bijwijze van opwekking van zijn eigen voornemen; maar alsdan zou het meervoud »ons" een meervoud van majesteit zijn, gelijk ook koningen in het meervoud spreken, en dit kan weer niet, daar er aanstonds in het enkelvoud volgt: »En God

schiep den mensch naar *zijn* beeld". We blijven daarom vasthouden aan de beproefde verklaring, die de kerk van Christus in al haar vroedste en vroomste leeraars van dit zeggen gaf, en verstaan er onder, dat de Vader tot den Zoon en den Heiligen Geest sprak: »Laat ons menschen maken naar *ons* beeld en naar *onze* gelijkenis", en dat daarop de eenheid der drie Personen zich uitspreekt in het zeggen: »En God schiep den mensch naar *zijn* beeld". Maar is dit zoo, dan kan het beeld Gods, waarnaar God Drieëenig den mensch schiep, ook niet de Zoon zijn. Of hoe zou de Vader tot den Zoon en den Heiligen Geest spreken kunnen: »Laat ons menschen maken naar den Zoon!"

Het »beeld Gods", waarnaar de mensch geschapen is, kan dus niet anders beteekenen dan zulk een saamvatting van de trekken van het Wezen Gods, als waarin dat Wezen zich volkomen uitsprak. En overmits nu God zelf alleen zijn eigen goddelijk Wezen zich voor kan stellen, zoo volgt hieruit, dat onder het beeld Gods, waarnaar de mensch geschapen wierd, te verstaan zij: De uitdrukking van het Wezen Gods, gelijk die in het eigen bewustzijn des Heeren aangaande zichzelven bestond en eeuwiglijk bestaat.

Gelijkenis en beeld nemen we daarbij als eensluidend. Niet alsof er niet zeer wel een onderscheid tusschen beide ware uit te denken, maar omdat er in vs. 27 terstond op volgt: »God schiep den mensch naar zijn beeld, naar den beelde Gods schiep Hij hem", zonder dat er van »gelijkenis" meer gerept wordt. En met name dient dus de onware meening bestreden, alsof het »beeld" Gods op onze ziel en de »gelijkenisse" Gods op ons lichaam zou doelen. Want ook al geven we grif toe, dat de trekken van het beeld Gods, door den onverbrekelijken saamhang van ziel en lichaam ook in ons lichaam moeten nawerken (dien tempel Gods!), zoo ontbreekt er toch alle recht of aanleiding om aan zulk een gewaagde onderscheiding tusschen beeld en gelijkenis voet te geven.

Zoo blijft dus het beeld of de gelijkenisse Gods, waarnaar we geschapen zijn, de uitdrukking van het Wezen Gods, gelijk die in Gods eigen bewustzijn aangaande zichzelven bestaat, en komen we eerst nu derhalve tot de tweede quaestie: Wat er nu in den mensch was of is, wat maakte, dat hij naar dat beeld geschapen was.

V.

OORSPRONKELIJKE GERECHTIGHEID.

> Want in Hem leven wij, bewegen wij ons en zijn wij; gelijk ook eenigen van uwe poëten gezegd hebben: Want wij zijn ook zijn geslacht. Hand. 17 : 28.

Het is een eigenaardig kenmerk van de gezuiverde of gereformeerde belijdenis der waarheid, dat zij dieper dan eenige andere belijdenis *den zondaar* in het stof vernedert, en toch hooger dan eenige andere belijdenis *den onzondigen mensch* verheft.

Op den mensch als mensch te smalen druischt in tegen Gods Woord. Wat neergeworpen moet, wat bestraft moet en innerlijk verbrijzeld, is *de zondaar*, de *gevallen* mensch, de mensch, die *ophield* waarlijk mensch te zijn. Maar de mensch in zichzelf; de mensch, gelijk God hem schiep; de mensch, gelijk hij naar Gods bestemming zijn moest, en gelijk hij door de almacht der genade in den uitverkorene zich eens weer toonen zal, die mag door niemand veracht, die moet door een ieder geprezen worden, want God heeft den mensch naar zijn eigen goddelijk beeld gemaakt.

Juist omdat de mensch zoo hoog stond, was zijn val zoo diep. Ware hij niet dat allervoortreffelijkste wezen geweest, dan had hij nooit die diep verfoeilijke zondaar kunnen worden. De uitnemendheid van den onzondigen mensch is juist de bron, waaruit de verdoemelijkheid van den gevallen mensch opwelt.

Men zegge dus niet, dat eerst deze hoog verlichte eeuw het wezen des menschen naar waarde gewaardeerd en verheven heeft, en dat onze belijdenis aan de waardij van den mensch tekortdoet. Met al haar opvijzeling en lofverheffing heeft onze eeuw nog nooit een heerlijker getuigenis aangaande het wezen van den mensch kunnen uitdenken, dan dat majestueus getuigenis van de Heilige Schriftuur, dat God den mensch schiep naar zijn eigen beeld. En ons protest tegen het roepen onzer eeuw is dan ook volstrekt niet, dat zij den mensch *te hoog*, maar omgekeerd, dat zij hem *veel te laag* stelt. En dan voorts tegen haar zinneloos beweren, alsof dat uitnemend heerlijke niet slechts van 's menschen wezen in zijn oorspronkelijke schepping, maar ook nog van den *zondaar* in zijn *gevallen* toestand gold.

Zie, wanneer ge in een heerlijke lustwarande u hadt overgegeven aan de verheffende neiging om prachtig bloemgewas in open veld te kweeken, en er was nu op een oogenblik des jaars, toen alles in volle schittering van kleuren en van geuren blonk, een schriklijk onweder losgebarsten, en met dat onweder rukwind na rukwind op uw bloembedden gevallen, en na die windstooten felle hagelslag, en na den hagel een plasregen, die alle slijk en modder tegen uw geknakte en ontdane bloemgewassen had opgespat; wat, bid ik u, zoudt ge dan wel zeggen van een vleiend vriend, die, den volgenden morgen uw bloemtuin met u doorstappend, u met het leukste gezicht zeggen dorst: »Wat hebt ge toch prachtige bloemen! Wat zijn uw bloembedden toch schoon!"

En toch, dat nu juist is het, wat onze eeuw doet. Ze wandelt door een gaarde van menschenkinderen, waarin alles door den onweerslag der zonde geknakt en verflenst wierd en nu onder het opgespatte slijk als overdolven ligt; — en van *die* gaarde der menschenkinderen roept ze nu telkens in hoogmoedige verrukking uit: »Wat zijn die menschen toch heerlijke wezens! Hoe voortreffelijk en schoon!"

En gelijk nu een goed bloemist in zulk een oogenblik antwoorden zou: »Lieve vriend, noemt ge dát schoon? Neen, waarlijk, wat ge nu ziet, is *niets;* maar o, dan hadt ge dien bloemhof gisteren eens moeten zien, eer dat booze weer er insloeg; toen, ja, toen zoudt ge genoten hebben!" — zoo roepen ook wij aan onze eeuw toe: »Noemt ge *dezen* mensch, dien *gevallen* mensch schoon? We zeggen u, dat hij niets, des aanziens niet waard is; maar wilt ge van den mensch in zijn heerlijkheid spreken, o, zing dan den lof van den mensch, zooals hij was, *eer de zonde in hem sloeg*, toen hij nog schitterde in al de heerlijkheid van het beeld, waarnaar God hem schiep."

Door te belijden, dat de mensch naar Gods beeld geschapen is, stellen we den mensch dus *zeer* hoog; zoo hoog, dat hij niet hooger gesteld worden kan. Want, merk er wel op, er is slechts één ding, dat nog hooger is; en dat is, niet naar Gods beeld geschapen, maar *zelf God te zijn.* En zie, zoodra de mensch daar de hand nu naar uitstrekt, dan ontrukt hij zichzelven opeens al zijn heerlijkheid, want zelf God te willen zijn, dat is juist zijn verfoeilijke zonde.

En merkt men hiertegen op, dat toch ook in het paradijs de regel onveranderlijk bleef doorgaan, dat God alleen groot en alle schepsel niets voor Hem was, dan zij geantwoord, dat wie geschapen is naar den beelde Gods, juist alleen in het zijn van *afschijnsel* zijn lust en eere zoekt, en dus nooit voor noch tegenover God wil zijn.

Dat sta dus vast; ten eerste, dat de oorspronkelijke mensch zoo aller-

heerlijkst en allervoortreffelijkst was, en dat daarentegen en juist daarom de gevallen mensch zoo allerverachtelijkst en allerellendigst is.

Slechts blijft hierbij nog één vraag openstaan, namelijk deze, of de gevallen mensch het beeld van God al dan niet verloor.

Dit is een zeer gewichtig vraagstuk, dat invloed heeft op geheel onze beschouwing van den mensch, en dat dus eenigszins nader dient toegelicht. En dat te meer, omdat de meeningen der belijders te dezen opzichte lijnrecht tegenover elkander staan. De een zegt: »Ook na den val heeft de mensch, zij het ook slechts in »kleine overblijfselen", dat beeld nog behouden"; terwijl de andere u verzekert: »Door den val heeft de mensch het beeld Gods ganschelijk verloren."

Om in deze teedere quaestie nu alle misverstand af te snijden, dient men zich er eerst rekenschap van te geven, of geschapen zijn naar het beeld Gods alleen maar doelt op *de oorspronkelijke gerechtigheid*, waarin de mensch geschapen was, dan wel, of dit geschapen zijn naar Gods beeld zich ook uitstrekt tot *de natuur des menschen*, die met deze oorspronkelijke gerechtigheid bekleed was.

Bestond dit ingeschapen beeld Gods alleen in de oorspronkelijke gerechtigheid, dan natuurlijk viel dit beeld met de zonde *geheel* en *volstrektelijk* weg, want door den val heeft de mensch deze oorspronkelijke gerechtigheid in den meest beslisten en stelligen zin *ganschelijk* verloren.

Daarentegen, ligt dit beeld Gods ook afgedrukt *in 's menschen wezen*, in zijn *natuur*, in zijn *bestaan* als mensch, dan spreekt het vanzelf, dat dit beeld nooit geheel weg *kan* gaan; want hoe diep ook ontzonken, toch blijft de gevallene altoos een gevallen *mensch*.

Wie nu meenen mocht, dat we dus in den zondaar toch altoos nog iets stellen, waardoor hij voortreffelijk in éénig opzicht zou zijn, vergist zich volkomen; en om dit nu helder en duidelijk te doen uitkomen, voegen we er aanstonds bij, dat, als het oordeel zal voleind zijn en de verlorenen hun eeuwige straf zullen zijn ingegaan, zelfs de diepst verdoemde van allen nog in aller eeuwen eeuwigheid altoos datzelfde iets in zich zal houden, waaruit blijkt, dat hij eens naar Gods beeld geschapen wierd.

Zelfs aarzelen we niet om de meening onzer vaderen te onderschrijven, dat, bijaldien ook elke engel, en dus ook de duivel, oorspronkelijk naar Gods beeld geschapen is (wat de Heilige Schrift ons evenwel niet stellig leert), dat alsdan de duivel zelfs, gelijk hij nu tot Satan geworden is, nog in zijn diepe duivelschheid iets van de trekken van het beeld van God vertoont.

Hoe is dit nu bedoeld?

Natuurlijk niet bedoeld in den zin, alsof er na den val in den mensch nog eenige wil, eenige kennis, eenige zin ten goede ware overgebleven; en zij, die op den preekstoel of in geschrift iets dergelijks uit de »kleine overblijfselen" van art. 14 onzer Confessie hebben afgeleid, hebben daarmeê op hoogst schuldige wijze de duidelijke woorden van dat artikel verdraaid. Immers wel wordt in dat artikel erkend, dat er »kleine overblijfselen" in ons bleven, maar er volgt onmiddellijk op: »*al* het licht, dat in ons is, is in *duisternis* verkeerd"; er gaat vooraf, dat de mensch »in *al* zijn wegen goddeloos, verkeerd en verdorven is geworden"; dat hij »zijn *geheele* natuur heeft verdorven." Nooit kunnen noch mogen dus die kleine overblijfselen verstaan worden, alsof er in den zondaar nog eenige kracht of wil of zucht ten goede overig ware. Neen, neen, van nature is een zondaar in zijn gevallen natuur gansch verdoemelijk; en er kan, gelijk datzelfde artikel 14 aan het slot zoo schoon belijdt, er kan nooit in één eenig zondaar »ook maar eenige wil den wille Gods gelijkvormig zijn, of deze is uit genade door Christus in ons gewrocht, naar luid zijn heerlijk zeggen: Zonder Mij kunt gij *niets* doen!"

Afgeweerd is hiermeê dus elk vermoeden, alsof we in den zondaar ook nog maar iets goeds zochten. Met de Schrift van Oud en Nieuw Verbond belijden we veeleer: »Daar is *niemand* rechtvaardig, *ook niet één*; daar is *niemand* verstandig; er is *niemand* die God zoekt. *Allen* zijn zij afgeweken; *te zamen* zijn zij onnut geworden; daar is *niemand*, die goed doet; daar is er ook niet *tot één toe*."

Maar hoe dit dan te rijmen? Hoe dit saam te nemen? Dat eenerzijds de zondaar niets, volstrekt niets meer heeft, dat goed of op eenige manier prijslijk is, en dat anderzijds die zondaar toch altoos nog in zich draagt de trekken van Gods beeld.

Neem, om dit u duidelijk te maken, een paar vergelijkingen uit het zichtbare.

Stel b.v. ge hadt twee paarden, het eene een gewoon karrepaard, waar geen druppel edel bloed in zat, en het andere een Arabische hengst van het edelste ras. Denk u nu, dat die beide dieren elk op hun beurt dol worden; van welk dier beide dieren zoudt ge dan meer gevaar duchten, van dat karakterlooze trekdier, of van dat wilde, edele ros? En ge antwoordt immers terstond: »Voor dien hollenden hengst zou ik veel banger zijn." En waarom? Waarom anders, dan omdat juist dat edele bloed, nu in zijn tegendeel omslaande, zoo ontzettend in woede en ontembare wildheid uitbreekt?

Of wilt ge, denk u, dat ge twee klerken op uw kantoor hebt zitten, de eene een beste jongen, een sloof van een werker, maar wien de dom-

heid uit zijn oogen ziet; maar de ander een vlugge kop met doordringende oogen, door en door knap. En stel u nu voor, dat u de keus werd gegeven, om door één van die twee te worden bedrogen, zoudt ge dan niet dadelijk voelen, dat, als die vlugge knappe kop slecht wierd, *zijn* slechtheid te schrikkelijker voor u zou zijn, *juist omdat hij zoo knap was?* En overkwam u dat ongeluk, zoudt ge dan in en door al zijn slechtheid niet nog altoos dien trek van uitnemendheid, nu in zijn tegendeel omgeslagen, terugvinden?

En zoo nu is het altoos.

Geen gevaarlijker vijand van de waarheid Gods, dan iemand, die in zijn jeugd die waarheid door en door heeft leeren kennen, maar later de verzenen tegen de prikkelen slaat. En als hij dan zoo bitterlijk tegen zijn God raast, zult ge telkens nog in zijn razen de trekken van zijn betere opvoeding en van zijn overvloediger kennis herkennen.

Satan, waarom anders is hij zoo machtig, dan juist omdat hij vóór zijn val zoo alleruitnemendst was? En zoo nu ook heeft de mensch, toen hij viel, niet zijn natuur *afgelegd*, niet zijn natuur als een kleed *uitgetrokken*, maar heeft zijn menschelijke, naar Gods beeld geschapen natuur *behouden*. Edoch, zóó behouden, dat hij ze in haar *tegendeel* deed omslaan en tegen God verdierf.

Het was er meê, om een ander beeld te gebruiken, alsof een oorlogschip midden in het gevecht de vlag van zijn koning strijkt en, den wimpel van 's konings vijand in top hijschend, nu tegen de vloot van zijn eigen vorst instuurt.

Dan boort zulkeen zijn schip niet in den grond; hij ontreddert zijn schip niet, maar zoekt het zoo gaaf en sterk mogelijk te houden. Maar.... met heel zijn schip doet hij nu juist vlak *het tegenovergestelde*, geheel *het tegendeel*, juist het *omgekeerde* van wat hij met dat schip en zijn bewapening *doen moest*.

Optimi corruptio pessima! zegt een spreuk der wijzen. Dat wil zeggen: Hoe uitnemender iets is, des te gevaarlijker wordt het, als het bederft. En een vlootvoogd, die de keus had om in het gevecht één van zijn schepen verraad te zien plegen, zou immers terstond zeggen: »Laat het dan mijn minst uitnemend schip zijn", en juist van het verraad van zijn *beste* schip zou hij het *meeste* vreezen.

Zoo gaat het dus door op elk gebied, dat het voortreffelijke, het uitnemende, het heerlijke van eenig ding of wezen, zoodra het in zijn tegendeel omslaat, niet wegvalt, maar, als we ons zoo mogen uitdrukken, *bij uitnemendheid slecht* wordt.

En aldus nu hebben we ook den val des menschen te verstaan. Hij

droeg vóór den val in zich een allerrijkste bewerktuiging, die door heilige aandrift gericht was op het allerheerlijkst doel. En nu hij omsloeg, bleef wel die bewerktuiging, dat rijke menschelijk apparaat, maar om nu door onheilige aandrift gericht te worden op een diep onheilig oogmerk.

Als we dus den mensch een oogenblik vergelijken mogen bij een scheepsromp met een kostbaar stoomwerktuig erin, dan zouden we zeggen willen: »Toen de mensch viel, werd die kostbare stoommachine niet uit hem genomen. Integendeel, dat kostbare werktuig is nóg in den mensch. Maar dat kunstige werktuig, dat vóór den val zich zuiverlijk in de gerechtigheid Gods bewoog, beweegt zich na den val in omgekeerde richting, en zoo hard als de mensch vóór den val naar de volzaligheid toestoomde, zoo hard stoomt hij nu naar zijn verderf, d. i. *van zijn God af.*"

Zoo voelt men, hoe juist het handhaven van dit werktuig in den mensch zijn val te schriklijker maakt en zijn verderf te gewisser, en hoe we alzoo deze beide nu in overeenstemming brachten, dat éénerzijds de trekken van al dat uitnemende in den mensch nog overig zijn, en toch anderzijds zijn verderf, komt er geen wedergeboorte, volstrekt gewis is.

Slechts zij men nu wel op zijn hoede, om in het beeld Gods twee dingen niet te verwarren. Door de schepping toch naar dat beeld Gods ontving de mensch volstrekt niet alleen dat heerlijke kunstige werktuig, dat we zijn menschelijke natuur noemen, maar werd hij ook tegelijk met volkomene zuiverheid op het zuiverst doel gericht, doordien God hem inschiep de oorspronkelijke gerechtigheid.

»God heeft den mensch goed en naar zijn evenbeeld geschapen" wil niet zeggen, dat Adam in staat van onschuld stond, overmits hij nog niet gezondigd had; en wil ook niet beduiden, dat Adam allen aanleg en alle gegevens in zich had om heilig te *worden,* allengs van trap tot trap in heiliger zin opklimmend; maar spreekt uit, dat Adam geschapen is in *ware gerechtigheid en heiligheid,* aanduidende niet de mate van zijn ontwikkeling, maar den staat, waarin hij gezet was. Dit was zijn oorspronkelijke gerechtigheid. Al zijn neigingen, al de uitgangen zijns harten waren dus volkomen. Hem ontbrak niets. Slechts dit ééne had hij minder dan Gods wedergeboren kinderen: zijn goed was nog verliesbaar, het hunne niet.

En stellen we nu die twee stukken van het beeld Gods naast elkander, ten eerste die innerlijke, kunstige bewerktuiging van 's menschen wezen als zoodanig, en ten tweede die oorspronkelijke gerechtigheid, waarin dat kunstig werktuig zich van nature bewoog, dan heeft de zonde veroorzaakt, dat die oorspronkelijke gerechtigheid ganschelijk weg is, en

dat dit kunstig werktuig alsnu ganschelijk in vlak verkeerde richting werkt, maar het wezen van dat werktuig bleef (ook al wierd het duchtig gehavend) juist om in het slechte te kunnen werken, ganschelijk wat het was.

Men moet dus niet zeggen: »De trekken van het beeld Gods vind ik bij den zondaar in nog enkele goede dingen, die hij overhield". Neen, maar de trekken van dat beeld, of, wilt ge, de nawerking van dat beeld zie ik *in alles* wat de zondaar uitricht; ja, tot zelfs van zijn *diepste* zonde moet gezegd: »*Hij zou niet zóó schriklijk kunnen zondigen, indien God hem niet naar zijn beeld geschapen had.*"

En zoo is het dan, dat de Heilige Schrift ons aan den eenen kant onderwijzen kan, dat de zondaren *allen* afgeweken en *samen* stinkende zijn geworden en *allen* de heerlijkheid Gods derven, en dat desniettemin diezelfde Schrift ons van den gevallen mensch kan zeggen, dat ook hij nog naar den beelde (Gen. 9 : 6) en naar de gelijkenisse Gods (Jac. 3 : 9) geschapen is.

VI.

ROME, SOCINUS, ARMINIUS, CALVIJN.

En den nieuwen mensch aandoen, die naar God geschapen is, in ware gerechtigheid en heiligheid. Ef. 4 : 24.

Het kan den doordenker over het heilige waarlijk niet verwonderen, dat de belijders van de waarheid Gods ten allen tijde in geschil lagen over de klare en juiste beteekenis van het beeld Gods, waarnaar de mensch geschapen is.

Het geldt hier een uitgangspunt, waar de richting der her- en derwaarts loopende wegen bepaald wordt. De kleinste afwijking bij dit uitgangspunt loopt dus ten slotte op een geheel verschillende voorstelling van de waarheid uit. En zoo is het noodzakelijk, dat elk belijder, althans elk denkend en doortastend belijder, hier kieze.

Vier richtingen toch kunnen door hem, die van dit uitgangspunt verder wil, worden ingeslagen. Hij kan het pad volgen, waarop de Roomsche kerk, met name Bellarminus, voorgaat. Hij kan den zijweg inslaan, waarop Arminius en Socinus arm in arm wandelden. Hij kan den weg verkiezen, die door de meeste Luthersche godgeleerden, met name door Melanchton veiligst wierd gekeurd. Of eindelijk kan hij, op het Gereformeerde veldteeken afgaande, de richting houden, die afgebakend is door Calvijn.

Een Roomsche, een Arminiaansch-Sociniaansche, een Luthersche en een Gereformeerde meening over het goddelijk beeld, waarnaar onze God ons schiep! Beginnen we dan, met elk dezer vier meeningen kort en duidelijk te schetsen.

Romes opinie ga voorop.

Ze komt hierop neer, dat de oorspronkelijke gerechtigheid *niet* tot het beeld van God behoort, maar als een toegift der genade aan onze menschelijke natuur is toegevoegd. Dit komt dan, om met Bellarminus te spreken, hierop neer: 1° dat de mensch geschapen is, bestaande uit twee bestanddeelen, t. w. vleesch en geest; 2° dat deels ook op dit vleesch, maar toch hoofdzakelijk op 's menschen geest als de zetel van zijn zedelijk en redelijk bewustzijn, het beeld Gods is afgedrukt; 3° dat tusschen dit vleesch en dezen geest strijd bestaat, doordien het vleesch tegen den geest begeert; 4° dat derhalve de mensch van nature een neiging, een begeeren tot zondigen in zich draagt, maar die, als begeerte

op zichzelf genomen, nog geen zonde is, zoolang ze zichzelve niet toegeeft; 5° dat God de Heere aan den mensch nu oorspronkelijk als genadegift, buiten zijn natuur om, uit mededoogen, als redmiddel en veiligheidsklep mede had gegeven de oorspronkelijke gerechtigheid, die maakte, dat zijn geest het vleesch aan kon; en 6° dat de mensch door zijn val die oorspronkelijk toegevoegde, en dus niet in zijn natuur ingeschapene, maar bij zijn natuur bovennatuurlijk bijgekomene gerechtigheid moedwillig van zich stootte, en nu derhalve als zondaar weer in zijn *naakte natuur* (in puris naturalibus) vanzelf helt naar zonde, doordien hij zondig begeert.

We durven vertrouwen, dat de Roomsche godgeleerden zullen toegeven, dat aldus metterdaad de onder hen gangbare voorstelling is. Hoor slechts, wat de Cat. Romanus in vraag 18 zegt: »Ten laatste heeft God uit het stof der aarde den mensch derwijs met een lichaam begaafd, dat hij niet door de kracht van zijn natuur, maar alleen door een bijgevoegde genade der onsterfelijkheid deelachtig was. En voor wat zijn ziel aangaat, zoo heeft Hij hem gevormd naar zijn beeld en zijn gelijkenis en hem een vrijen wil geschonken; en bovendien (wat nu komt, behoort dus niet tot het beeld; er staat; praeterea, d. i. daarenboven), en *bovendien* de bewegingen van zijn gemoed en zijne begeerten alzoo getemperd, dat ze gestadig de uitspraak zijner rede gehoorzaamden. Dan heeft Hij hem ook nog de oorspronkelijke gerechtigheid ingestort, en gewild, dat hij heerschappij zou hebben over de andere wezens."

De voorstelling, door Socyn, en op zijn voetspoor door Arminius bepleit, is weer geheel anders.

Gelijk men weet, loochenden de Socinianen de godheid van onzen Heere Jezus Christus. Hij was naar hun zeggen als mensch, en niets dan mensch geboren. Maar, en hiermeê misleidden ze de Polen en Hongaren, Hij was, dit erkenden ze, God *geworden*. Niet vóór, maar na zijn opstanding kon Hij als God worden aangebeden. Edoch, in welk een zin? Wat verstonden ze onder deze »godheid", waarmeê de Middelaar eerst *na* zijn opstanding bekleed zou zijn? Bedoelden ze daarmeê, dat Hem toen de goddelijke *natuur* was geschonken? o, In het allerminst niet. Neen, maar *dit* was hun systeem. In de Schrift worden de overheden *goden* genoemd, omdat ze bekleed zijn met de majesteit Gods, en krachtens die majesteit heerschappij over anderen mogen uitoefenen. En zoo nu ook, zeiden zij, ging het met Jezus. Ook Jezus is na zijn opstanding, en dat in eminenten zin, door den Vader aangesteld tot overheid over alle creatuur. Hem is gegeven alle macht in hemel en op aarde. Hij is dus in volstrekten zin bekleed met *goddelijke majesteit*. En indien nu reeds een zondaar, die als

overheid optreedt, in de Schrift »God" heet, hoeveel te begrijpelijker is het dan niet, zoo vroegen zij, dat ook de Christus »God" wordt genoemd, louter om uit te drukken, dat Hij met goddelijken luister omtogen en overdekt was.

Om nu aan deze valsche voorstelling omtrent de godheid van onzen Heere Jezus Christus steun te bieden, vervalschten de Socinianen ook de leer omtrent het beeld Gods, en maakten ook daarvan, dat er niets anders meê bedoeld was, dan de heerschappij van den mensch over de dieren. Hierin lag dus, naar hun voorgeven, insgelijks een soort van hoogere majesteit. Die majesteit droeg iets goddelijks in zich. En dat was Gods beeld.

Zoo verkregen ze dan deze twee: *Vooreerst* den eersten mensch, Adam, bekleed met majesteit van heerschappij over een *deel* der schepping, en daarom van Gods geslacht en naar zijn beeld geschapen. En evenzoo *ten tweede*, den tweeden mensch, Christus, bekleed met majesteit van heerschappij over *heel* de schepping, en dies zelf »God" genoemd in de Schrift.

En dat ook de Remonstranten deze dubbel valsche voorstelling overnamen, blijkt wel het best uit den bezadigden hoogleeraar à Limborch, die nog in het begin der achttiende eeuw schreef: »Dit beeld bestaat in de macht en de overhoogheid, welke God aan den mensch over het geschapene schonk. Door deze heerschappij toch toont hij het klaarst het beeld van God op aarde." Waar dan wel bij wordt gevoegd, dat hij, om dit gezag te kunnen uitoefenen, begaafd was met heerlijke talenten. Maar deze blijven middel. Gezag over de dieren is hoofdzaak. Wat er dus op neer zou komen (het zij in allen ernst en zonder zweem van spotternij gezegd, maar om met één trek het onzinnige van dit Sociniaansch systeem te doen zien), wat erop zou neerkomen, dat de kloekste, ruwste dierentemmer, die met leeuwen en tijgers als met schoothondjes omsprong, het teederst kind van God zou zijn.

Houden we daarom bij deze voorstelling der Socinianen ons niet langer op, en komen we aanstonds tot de voorstelling der *Lutherschen*, die, gelijk men zien zal, tusschen die der Roomsche kerk en die der gereformeerde belijders in staat.

De hoofdstelling der *Luthersche* godgeleerden (die men in de voorstelling van Dr. Böhl terstond herkent) is de uitspraak, dat het beeld van God eigenlijk in niets anders dan in de »oorspronkelijke gerechtigheid" bestaat. Wel ontkennen ze daarom niet, dat er ook in den mensch als zoodanig, in zijn natuur en wezen, iets schoons, iets uitnemends lag, dat aan iets in het beeld Gods herinnerde, maar het eigenlijke, wezenlijke beeld Gods zoeken ze toch *niet* in 's menschen natuur, noch in zijn

geestelijk wezen, maar alleen in de oorspronkelijke wijsheid en gerechtigheid, waarin God hem schiep. Zoo schrijft Gerhardt: »De eigenlijke gelijkvormigheid met God lag in de ziel des menschen en wel deels in zijn verstand, deels in redelijke en zedelijke neiging, welke drie uitnemendheden te zaam zijn »oorspronkelijke gerechtigheid" uitmaken. En Baier: »In eigenlijken zin genomen, bestaat dit beeld Gods in eenige volmaaktheden van wil, verstand en gevoel, die God tegelijk met den mensch schiep (concreatas), dat is: »de oorspronkelijke gerechtigheid." Vandaar tevens de Luthersche leer, dat eigenlijk het beeld Gods thans ganschelijk verloren is, en de zondaar als een »stok en blok" voor het genadewerk ligt, een gebondene, die zelfs niet rammelen kan met zijn ketens.

De gereformeerden daarentegen hebben dit steeds ontkend en duidelijk over de heele linie hunner godgeleerde ontwikkeling geleerd, dat het beeld van God, met zijn gelijkenisse één, *niet* enkel uit de oorspronkelijke gerechtigheid bestond, maar wel terdege ook wel 's menschen wezen en persoonlijkheid insloot. Dus niet slechts zijn *staat*, maar ook zijn *wezen*. Vandaar, dat de oorspronkelijke gerechtigheid dan ook niet als iets bijkomstigs werd beschouwd, maar *wezenheid*, *natuur* en *staat* van den mensch oorspronkelijk in de schoonste harmonie en in oorzakelijk verband werden gedacht. Hoor slechts, wat Ursinus zegt: »Het beeld Gods doelt op: 1° de onstoffelijke zelfstandigheid van de ziel met haar gave van kennis en wil; 2° op alle ingeschapen kennis van God en zijn wil; 3° op de heilige en gerechtige neiging van den wil en de beweging van het hart, dat is: de volmaakte gerechtigheid; 4° op de gelukzaligheid en heilige vrede, met overvloed van alle genieting, en 5° op de heerschappij over de schepselen. In deze alle spiegelt onze zedelijke natuur, zij het ook op onvolkomene wijze, het beeld des Scheppers af. Paulus verklaart het beeld Gods van de »ware gerechtigheid en heiligheid", zonder evenwel de wijsheid en ingeschapen Godskennis uit te sluiten. Eer onderstelt hij ze."

Vatten we dus deze vier meeningen over het beeld Gods saam, dan vinden we deze duidelijk geteekende en scherp belijnde tegenstellingen. De Sociniaan vat het beeld Gods op, als geheel buiten den mensch en zijn zedelijk bestaan omgaande, en alleen gelegen in de uitoefening van iets, wat gelijkt op *goddelijke macht*. De Roomsche zoekt wel het beeld Gods in 's menschen wezen, maar snijdt dit wezen af van zijn goddelijk ideaal, terwijl dit goddelijk ideaal, dat is de oorspronkelijke gerechtigheid, als buiten 's menschen wezen staande, hem komt om te hangen als een kleed. De Luthersche stelt, evenals de Sociniaan, het beeld Gods weer

buiten 's menschen wezen, en zoekt het uitsluitend in dat goddelijk ideaal, maar dat hij zich niet denkt als aan 's menschen wezen vreemd, maar als op 's menschen wezen aangelegd en oorspronkelijk in zijn natuur (hoezeer ook daarvan te onderscheiden) ingeschapen. Terwijl eindelijk de gereformeerde zegt en belijdt: »'s Menschen geheele persoonlijkheid is afdruk van Gods beeld, zoo naar zijn wezen als naar zijn eigenschappen, en bij dit wezen en bij deze eigenschappen hoorde oorspronkelijk vanzelf die ideale volkomenheid, die uitgedrukt ligt in de belijdenis van den *staat* der oorspronkelijke gerechtigheid."

Ongetwijfeld nu staat deze laatste belijdenis het hoogst en drukt het allerzuiverst de openbaring der Heilige Schrift uit; weshalve we ook te dezen uit volle overtuiging de gereformeerde belijdenis tegenover elke afwijkende opinie handhaven.

Zij toch houdt in, dat God *den mensch* naar zijn beeld schiep, en niet alleen zijn *natuur*, gelijk Rome, noch ook alleen zijn *macht*, gelijk de Sociniaan, noch eindelijk alleen zijn *gerechtigheid*, gelijk de Luthersche leert.

Niet een deel, een stuk, een iets, een eigenschap, staat of hoedanigheid, maar den mensch als mensch, dat is *heel den mensch*, schiep God naar zijn beeld. En elke belijdenis, die hierop ook maar iets afdingt, doet aan de stellige uitspraak van de Schrift, dat is aan het rechtstreeksche getuigenis van den Heiligen Geest tekort.

Laat ons »menschen" maken, zoo staat er, »naar ons beeld en gelijkenis", en niet: Laat ons de bestaande menschen naar ons beeld vervormen.

En God schiep *den mensch*, zoo volgt er dan, naar zijn beeld, naar den beelde Gods schiep Hij hem.

Men zegge dan ook niet met de *Vermittelungstheologen* op het voetspoor van Fichte, dat het beeld Gods in 's menschen *persoonlijkheid* ligt. Zeer zeker hoort ook dit persoonlijke in den mensch ertoe, maar volstrekt niet alleen, noch zelfs in de eerste plaats. Persoonlijkheid toch is de tegenstelling, waarin wij tot onzes gelijken staan, en deze tegenstelling kan niet naar den beelde Gods zijn, overmits er maar één God is. Onze *persoonlijkheid* is dan ook een zeer verzwakte trek uit Gods beeld. De echte persoonlijkheid is geen tegenstelling tegenover andere personen, maar een heerlijke volheid, gelijk in den Drievuldigen God is. Eén persoon, gelijk wij zijn, is iets gebrekkigs. Alleen drie personen in één wezen is het rijke en volle.

Daarom komen we er tegen op, en zeggen we, dat men de gemeente Gods van de Schrift afleidt, door met ophef en nadruk het beeld Gods in het gebrekkige van onze persoonlijkheid te zoeken.

Neen, het beeld Gods is de mensch zelf in geheel zijn wezen als mensch. Aldus in zijn *geestelijk* bestaan, in de wezenheid en geaardheid zijner ziele, in de eigenschappen en werkingen, die deze wezenheid sieren en tot uiting brengen; en wel dit menschelijk wezen niet gedacht als een locomotief zonder stoom, en die voor model te wachten staat, maar als een organisme, dat leeft, als een wezen, dat in actie is, en dus invloed, werking en macht oefent.

Zulk een wezen nu was de mensch niet op gebrekkige, maar op volkomene wijze, en dies was zijn *staat* niet een staat van *wording*, maar van *zijn*. Dat wil zeggen, hij moest niet nog eerst gerechtig *worden*, maar hij *was* het. Dit nu is zijn oorspronkelijke gerechtigheid.

En alles saamvattende, hebben we dus als vrome, vroede Christenen te belijden, dat het zeggen: »God schiep *den mensch* naar zijn beeld," zeggen wil: 1°, 's menschen wezen is afdruk in eindigen vorm van het Oneindige Wezen Gods; 2°, de eigenschappen van 's menschen wezen zijn in eindigen vorm afdruk van de eigenschappen Gods; 3°, de staat, waarin de mensch gezet wierd, was afdruk van de volzaligheid Gods; en 4°, de macht, die de mensch uitoefende, was beeld en afdruk van de macht en heerschappij des Heeren. Waar ten overvloede nog kan bijgevoegd, dat, overmits 's menschen lichaam berekend is op zijn geest, ook in dat lichaam eenige schaduwtrek van dat beeld liggen moet.

Deze en geen andere belijdenis nu hebben wij, gereformeerden, te handhaven. Te handhaven op den kansel. Te handhaven in de catechiseerkamer. Maar bovenal ook te handhaven op de katheders der godgeleerdheid. En daarom nu smart het ons dieper, dan we kunnen uitspreken, dat Dr. Böhl, die onder de Duitsch-sprekende volken de eenige gereformeerde hoogleeraar in de dogmatiek is, op dit gewichtig punt de gereformeerde belijdenis den rug toekeerde, en een weg insloeg, waarop hij deels de Luthersche, deels de Roomsche leer der »naakte natuur" tot gids koos.

VII.

DE NEO-KOHLBRÜGGIANEN.

> En Adam leefde honderd en dertig jaren, en gewon een zoon naar zijn gelijkenis, naar zijn evenbeeld, en noemde zijn naam Seth. Gen. 5 : 3.

Poging op poging is gewaagd, om aan het heerlijke zeggen des Heeren: »Laat ons menschen maken naar ons beeld en naar onze gelijkenis" door een andere vertaling een anderen zin te leenen. Met name drong men erop aan om inplaats van »naar ons beeld" te lezen: »Laat ons menschen scheppen *in* ons beeld, en *naar* onze gelijkenis."

Dit doet ook de heer professor Dr. Böhl, op wiens gevoelen in deze aangelegenheid we meermalen wezen; zelfs ligt in deze nieuwe vertaling zijn sterkte. Valt die, dan valt zijn gansche stelsel.

Dat stelsel is toch, dat de mensch niet zelf het beeld Gods draagt, maar dat een mensch als mensch *geen* beeld van God bezit, en er slechts door een daad Gods *in* wordt gezet; bij manier, zooals men een bloempot in de zon kan zetten.

Stond eerst die bloempot in een donkere kast, dan was er, zoolang hij daarin stond, natuurlijk niets van tinten of vormen aan te zien. Maar zoo is die bloempot niet uit die donkere kast in het volle licht gedragen, of nu opeens toont zich al het schoon.

En zoo nu ook meent Dr. Böhl, dat de mensch als mensch dof en zonder tint was, maar dat God de Heere hem toen in den glans, in het schijnsel, in de tinteling van zijn eigen beeld heeft gezet, en dat toen het schoon aan hem blonk.

Voor deze voorstelling is de vertaling: »Laat ons menschen scheppen *in* ons beeld," natuurlijk noodzakelijk.

Dit geschil dient dus eenigszins nader toegelicht.

Wie Gen. 1 : 26 in onze Statenvertaling leest, vindt daar twee malen hetzelfde voorzetsel *naar* gebezigd. Dit nu zou hem licht op het vermoeden brengen, dat ook in den grondtekst, dat wil zeggen, in het Hebreeuwsch, hier beide malen hetzelfde voorzetsel stond.

Dit is echter *niet* het geval. Het voorzetsel, dat voor »beeld" staat, is een ander dan het voorzetsel, dat staat voor »gelijkenis". Voor »gelijkenis" staat het voorzetsel, dat vast en altoos gebezigd wordt, als men twee dingen vergelijkt (כְּ); terwijl voor »beeld" een ander voorzetsel gezet is,

dat men *meestal* bezigt om uit te drukken, dat iets *in* iets anders zich bevindt.

Op zichzelf is er dus veel voor te zeggen, dat het beter ware te vertalen: »Laat ons menschen maken *in* ons beeld en *naar* onze gelijkenis." Zelfs wordt door deze vertaling (ook al houden we haar voor onjuist 1), mits ze richtig worde opgevat, *niets* in den zin veranderd.

Maar wat zou dan die richtige opvatting zijn? Niet, volstrekt niet, wat ze bij Dr. Böhl wordt, want bij hem staat de mensch, als hij geschapen is, volstrekt niet *midden in het beeld*, maar alleen in den afglans, in de uitstraling van het beeld. Een bloempot staat niet *midden in de zon*, maar in de stralen der zon.

Neen, als Adam, toen hij geschapen was, midden in het beeld Gods zou staan, moest dat beeld *geheel zijn wezen omvatten*.

Een vergelijking heldere dit op.

Men maakt in onze dagen *beplakte* beelden. Dat wil zeggen, stukken hout of cement, waar men stukken papier om plakt, die een kop, een gezicht, een figuur van een mensch in marmer of brons voorstellen. Zoodra deze beplakking nu is afgeloopen, kan men zeggen: »Dit stuk hout is *in* het beeld, wijl het beeld er allerwegen om- en aanzit."

Maar evenzoo nu kan men eigenlijk van den kunstenaar spreken, die in echt marmer een beeld beitelt. Wat doet hij toch anders, dan het beeld, dat hij in zijn gedachten heeft, of dat als portret voor hem hangt, of als model voor hem zit, om dat marmer zoolang heenbeitelen, tot ten leste het beeld het stuk marmer geheel insluit.

En zoo nu ook, en in gelijken zin, kan men met uitnemend goeden zin en op zeer verstaanbare wijze ook van Adam zeggen: »God de Heere schiep Adam op zulk een wijs, dat hij bij het eerste ontluiken van zijn bewustzijn geheel *in* Gods beeld besloten was.

Maar let wel, niet zoo, alsof het beeld Gods nu *buiten* Adam zou hebben gestaan en hij alleen in het schijnsel van dit beeld ware gezet; maar in dien zin, dat het beeld Gods (het ectypische natuurlijk) geheel zijn wezen doordrong.

En dat dit nu, en niet de opvatting van Dr. Böhl, de uitlegkundig ware is, dat bewijst Gen. 5 : 3 voldingend; een Schriftwoord, waarop nog veel te weinig gelet is, en dat toch bij de behandeling van het beeld Gods de zaak beslist.

Wat toch lezen we daar?

---

1) Hoe het voorzetsel, dat voor »beeld" staat, o. i. moet vertaald worden, worde getoond in het volgend artikel.

Niets minder dan dit, dat Adam een zoon teelde »naar zijn gelijkenis en naar zijn beeld". Deze uitspraak nu mogen en moeten we rechtstreeks in verband zetten met het scheppen van den mensch naar den beelde Gods in Gen. 1 : 27, *want de Schrift zelf doet dat.* Er gaat namelijk in Gen. 5 : 1 onmiddellijk aan vooraf: »Ten dage, als God den mensch schiep, schiep Hij hem naar de gelijkenisse Gods," enz., en dan volgt er: »En Adam won een zoon naar zijne gelijkenis en naar zijn evenbeeld." Of wil men om het gewicht der zaak de geheele drie verzen, zie ze dan hier.

Er staat: »Dit is het boek van Adams geslacht. Ten dage, als God den mensch schiep, maakte Hij hem *naar de gelijkenis Gods.* Man en vrouw schiep Hij hen, en zegende ze, en noemde hunnen naam Mensch, ten dage, als zij geschapen werden. En Adam leefde honderd en dertig jaren en gewon eenen zoon *naar zijne gelijkenis*, *naar zijn evenbeeld*, en noemde zijnen naam Seth."

Dat nu hier »*even*beeld" staat en in Gen. 1 : 26, 27 »beeld" doet niets ter zake; want in den grondtekst staat beide malen een en hetzelfde woord *Zêlem.*

Willen we dus ons »geschapen zijn naar den beelde en de gelijkenisse Gods" recht en goed verstaan, dan noodigt de Schrift zelf ons uit, om daarbij het gelijken van een kind op zijn vader tot maatstaf te nemen.

En hoe nu wordt een kind naar het beeld van zijn vader geteeld. Zóó, dat dit beeld van en deze gelijkenis op zijn vader niet *in* zijn wezen rust, niet tot zijn wezen behoort, maar van buiten uit zijn vader op hem afstraalt? Neen, integendeel. Als de vader geheel weg, ja, gestorven is, blijft dit beeld van den vader wel terdege in het kind over en blijft er gelijkheid van trekken bestaan.

Een kind telen »naar zijn gelijkenis en naar zijn beeld" *kan* niet anders beteekenen, dan het aanzijn geven aan een wezen, dat, hoewel als persoon geheel van ons onderscheiden, toch *in zijn eigen wezen* ons beeld toont en op ons gelijkt.

Maar hieruit volgt dan ook, dat, waar de Heilige Schrift nu met precies hetzelfde woord »beeld" (Zêlem) en dezelfde uitdrukking »Demoeth" (gelijkenis), van Adams schepping zegt: »God schiep den mensch naar zijn beeld en naar zijn gelijkenis", dit niet *kan* beteekenen: »op den geschapen Adam straalde Gods beeld af, zoodat Adam stond en wandelde in het schijnsel van dit beeld", maar *moet* willen zeggen: »God schiep Adam op zulk een wijs, dat heel zijn wezen en persoon en staat het beeld Gods weerkaatste, *wijl hij het in zich droeg.*"

Gelijk men van een tafel zegt: »Zij is *in* de olie gezet", niet om daarmeê te kennen te geven, dat zij ingedragen is in een plas olie,

maar om aan te duiden, dat de olie het blad geheel doortrokken heeft en erin is opgenomen, zoo ook is »geschapen zijn *in* het beeld en *naar* de gelijkenis Gods," een aanduiding van een wezen, dat het beeld Gods *in zich heeft*, of liever nog, zelf in zijn geheele bestaan *dit beeld vertoont.*

En wat is nu bij deze gewichtige plaats van Gen. 5 : 3 het hoog opmerkelijke?

Dit, dat de voorzetsels, die in Gen. 1 : 26 gebruikt zijn, ook hier voorkomen, maar..... en dit doet alles af..... in omgekeerd gebruik. Wil men toch ook in Gen. 5 : 3 het voorzetsel כְ door *in* vertalen, dan komt het hier te luiden: »Hij teelde een zoon *in* zijn gelijkenis en *naar* zijn beeld."

Dit nu beslist het geschil.

Want immers, hieruit ziet men nu, dat men elk recht mist, om uit dit onderscheiden gebruik van de voorzetsels in Gen. 1 : 26 een onderscheiden beduidenis af te leiden. En ook al is het dus, dat men aan de vertaling van כְ door »*in* het beeld Gods" de voorkeur geeft, de zin verandert er niet door, en bij beide vertalingen is het *beeld* niet een schijnsel, dat van buiten op den mensch viel, en dus alleen zijn staat aanduidde, maar wel terdege de vorm, waarin de mensch geformeerd werd, en dus zijn staat *én zijn wezen* rakende.

Intusschen dient, eer we verder gaan, het woord aan Dr. Böhl zelf gegund.

Het zou toch kunnen zijn, dat wij zijn denkbeeld onjuist gevat hadden en het is daarom billijk, dat zijn eigen woord aan onze lezers worde voorgelegd, met een vertaling in de noot voor hen, die het Duitsch niet verstaan.

We nemen deze citaten uit zijn geschrift: *Von der Incarnation des Göttlichen Wortes;* een dogmatisch, hoogst gewichtig boek, waarin tegenover de *Vermittelungstheologen* slagen geslagen zijn, die ons hart met vreugde hebben vervuld, zoo om de eere des Heeren, als om den troost van de verbrokenen van hart.

Het komt dus niet in ons op, de waardij van Dr. Böhls arbeid te willen verkleinen.

We betwisten voor het oogenblik alleen, dat zijn voorstelling van het beeld Gods de ware zou zijn.

En dan verwijzen we ten eerste naar de belangrijke en overduidelijke zinsneden op blz. 28 en 29.

»Gott nun verantstaltete es so, dass der Mensch gleich anfangs unter den Einflus des Guten zu stehen kam und *somit* das Gute that. Er schuf ihn *im* Bilde Gottes, *nach* seiner Gleichheit (Gen. 1 : 26). Was dies heisst, wird dann erst recht deutlich, wenn wir die Wiederherstellung des gefallenen Menschen (nach Eph. 4 : 24; Col. 3 : 9) in Betracht ziehen. Paulus blickt hier auf den anfänglichen Zustand hin, wenn er redet von dem neuen Menschen, den wir nach Ausziehung des alten anzuziehen hätten. Er bezeichnet nun diesen neuen Menschen als einen Gott gemäss geschaffenen (κτισθέντα) in Gerechtigkeit und Heiligkeit, wie sie nach Wahrheit ist. Diese apostolischen Ausdrücke enthalten eine Umschreibung jener Ausstattung, welche Mose mit den Worten: »Im Bilde Gottes, nach seiner Gleichheit" kennzeichnet. Die Wiedergeburt ist eine neue Schöpfung, die aber nach der Vorschrift der alten bestellt ist, ohne etwas davon-, noch dazuzuthun. *Der Stand im Bilde Gottes, in dem der Mensch nach der Gleichheit Gottes war, ist also etwas, was man von dem Menschen hinwegnehmen kann, ohne die Creatur Gottes selbst aufzuheben.* Es ist dem Apostel weiter eigenthümlich, die Bewegungen des neuen Menschen unter dem Bilde von verschiedenen Gewändern darzustellen, die man anzuziehen habe (Col. 3 : 12 f.). Grund und Veranlassung für solche Umwandlung ist Christus, der Geist, den Christus vom Vater her sendet, oder der Stand in Christo oder in der Gnade (z. B. II Cor. 5 : 17; Gal. 5 : 16; 18 : 25; Röm. 5 : 2). Und ganz ebenso ist nach Gen. 1 : 26 Grund für die Gleichheit mit Gott der Stand im Bilde Gottes." [1])

De onderstreepte woorden heffen allen twijfel, helaas, op. Men kan het beeld Gods geheel wegdenken, en toch blijft de mensch mensch.

Iets wat Dr. Böhl zelf nogmaals duidelijk en bondig in deze woorden herhaalt, op p. 29: »Wenn wir nun die Creatur aus jenem Stande hinausgetreten denken, so bleibt diese Creatur *intact!*" [2])

1) God nu richtte het zoo in, dat de mensch van den aanvang af, terstond onder den invloed van het goede te staan kwam en *mitsdien* het goede deed. Hij schiep hem *in* het beeld Gods, *naar* zijne gelijkenis (Gen. 1 : 26). Wat dit beteekent, wordt eerst dan recht duidelijk, als wij de wederoprichting van den gevallen mensch (volgens Eph. 4 : 24; Col. 3 : 9) in aanmerking nemen. Paulus heeft hier den oorspronkelijken toestand op het oog, als hij spreekt van den nieuwen mensch, dien wij na het uitdoen van den ouden zouden hebben aan te doen. En nu beschrijft hij dezen nieuwen mensch als een, die naar God geschapen is in rechtvaardigheid en heiligheid, gelijk deze naar waarheid is. Deze apostolische uitdrukkingen bevatten een omschrijving van diezelfde toerusting, die Mozes met de woorden: »In het beeld Gods, naar zijne gelijkenis" kenschetst. De wedergeboorte is een nieuwe schepping, die echter naar het voorschrift van de oude geschikt is, zonder er iets van af, noch aan toe te doen. *De stand in het beeld Gods, waarin de mensch naar de gelijkenis Gods was, is dus iets, dat men van den mensch kan wegnemen, zonder het schepsel Gods zelf te doen wegvallen.* Voorts is het den apostel eigen, de bewegingen van den nieuwen mensch onder het beeld van onderscheiden kleederen, die men aandoen moet, te beschrijven (Col. 3 : 12 vg). Grond en aanleiding voor zulke omkleeding is Christus, de Geest, dien Christus van den Vader zendt, of de stand in Christus of in de genade (b. v. II Cor. 5 : 17; Gal. 5 : 16; 18 : 25; Rom. 5 : 2). En geheel eveneens is naar Gen. 1 : 26 grond voor de gelijkenis met God de stand in het beeld Gods.

2) Als wij nu het schepsel ons denken als uit dien stand uitgetreden, zoo blijft dit schepsel *ongerept.*

Ja, zoover gaat dit, dat Dr. Böhl zelf gevoeld heeft, hoe dicht hij hiermeê naar de grens van Rome terugkeerde, reden waarom hij erop volgen laat:

»Nur freilich, dass diese Creatur nicht, wie die römische Kirche lehrt, immer noch genug übrig behält, um sich wieder mit Hilfe des Gnadengeschenkes Christi selbst zu rehabilitiren. Sondern nach dem Falle ist der Mensch und zwar sein Ich mit den dem Menschen anerschaffenen höchsten Gaben (siehe Calvin, Inst. II, 1, 9) aus der rechten Stellung herausgetreten und dem Tode als Herrscher, dem Gesetz als unbarmherzigen Treiber preisgegeben" 1).

Sterker nog, Dr. Böhl zit in deze voorstelling zoo vast, dat hij zelfs van den Christus zegt, dat in Hem het beeld Gods *ontbrak* vóór zijn opstanding.

Zie maar op blz. 45: *Onze Heer en Heiland stond buiten het beeld Gods.* Ausserhalb des Bildes Gottes stand unser Herr.

En wat niet minder bedenkelijk is, tengevolge van deze voorstelling worden zelfs de hartstochten en de begeerten naar het zondige, evenals bij Rome, als op zichzelf *onzondig* beschouwd.

Zoo toch lezen we op blz. 73:

»Dass der Mensch Begierden hat, dass ihn Leidenschaften (πάθη) treiben, wie Zorn Furcht, Muth, Eifersucht, Freude, Liebe, Hass, Sehnsucht, Mitleid, dies Alles constituirt noch keine Sünde, denn das Vermögen, um Zorn, Unlust oder Mitleid und dergl. m. zu empfinden, ist von Gott geschaffen. Ohne dem wäre kein Leben und keine Bewegung im Menschen. Also die *Begierde* und überhaupt die Leidenschaften sind an sich nicht Sünde. Sie werden es und sind es im actuellen Zustand des Menschen, weil durch ein dazwischentretendes Gebot und durch jene verkehrte Lebensrichtung, die Paulus einen νόμος τῆς ἁμαρτίας nennt, das menschliche Ich bewogen wird, zu den Leidenschaften und Begierden Stellung zu nehmen, d. h. sich richtig oder unrichtig zu ihnen zu verhalten" 2).

---

1) Altijd echter met dien verstande, dat dit schepsel niet zooals de Roomsche kerk leert, altijd nog genoeg overhoudt, om zich met behulp van het genadegeschenk van Christus zelf weer te herstellen. Maar na den val is de mensch en wel zijn Ik met de hoogste gaven, die de mensch door de schepping ontving (zie Calvijn, Instit. II, 1, 9) uit de rechte gesteldheid uitgetreden, en den dood als heerscher, der wet als onbarmhartigen drijver prijsgegeven.

2) Dat de mensch begeerten heeft, dat hem hartstochten drijven, zooals toorn, vrees, moed, naijver, vreugde, liefde, haat, verlangen, medelijden, dit alles maakt nog niet, dat er zonde is; want het vermogen om toorn, mishagen of medelijden en dergelijke meer te ondervinden, is door God geschapen. Zonder dat zou geen leven en geene beweging in den mensch zijn. De *begeerte* dus en in het algemeen de hartstochten zijn op zichzelven geen zonde. Zij worden het en zij zijn het in den tegenwoordigen toestand des menschen, omdat door een daartusschenkomend gebod en door die verkeerde levensrichting, die Paulus een wet der zonde noemt, het menschelijke Ik bewogen wordt, zijne verhouding tot de hartstochten en begeerten te bepalen, d. w. z. eene goede of eene verkeerde houding te haren aanzien aan te nemen.

Oordeele men nu zelf, of we te veel zeiden, toen we de noodzakelijkheid uitspraken, om in naam onzer gereformeerde belijdenis tegen insluiping van deze Platonische, later deels door de Roomsche en deels door de Luthersche godgeleerden bepleite voorstelling op te komen.

Uitnemend toont Dr. Böhl aan, dat de oorspronkelijke gerechtigheid niet was een kiem, die nog ontwikkeld moest worden, maar dat Adams gerechtigheid vol was, dat er niets aan ontbrak. Even uitnemend bewijst hij tegenover Rome, dat de mensch in zijn naakte natuur elke kracht tot heiligheid mist. Maar hij gaat feil, waar hij het beeld Gods tot iets maakt, dat men hier ganschelijk weg kan denken, zonder dat een mensch ophoudt mensch te zijn. Dit plaatst de gerechtigheid en heiligheid mechanisch *buiten* ons, en wat gehandhaafd moet, is juist de *organische* saamhang, die bestond en bestaan moet tusschen dat beeld en ons eigen wezen.

Toch wane niemand, dat Dr. Böhl daarom den weg naar Rome op wil. Zien we wel, dan moet zielkundig zijn afwijkende voorstelling verklaard uit heel ander motief.

Gelijk men weet heeft Dr. Kohlbrügge met zoo heerlijke geloofsbezieling de weeroprichting van het werkverbond midden in het genadeverbond bestreden, en weer met klem en nadruk ons ingeleid in het *geheel* volbrachte werk onzes Middelaars, waaraan wij niet het allergeringste hadden toe te doen.

Dit dwong dezen »prediker der gerechtigheid" telkens het kind van God te noodzaken, dat hij indacht, *wat hij buiten zijn Christus was.* En dan natuurlijk is er geen het allerminste onderscheid tusschen een kind van God en den goddelooze. Dan liggen allen op één hoop. Gelijk ons Avondmaalsformulier zoo schoon belijdt: »Aangezien dat wij (dat zijn de geloovigen) ons leven buiten onszelven in Jesu Christi zoeken, zoo bekennen wij daarmede, dat wij midden in den dood liggen." En gelijk ook de Catechismus het kind van God belijden laat: »Al is het, dat ik tegen alle Gods geboden gezondigd heb en geen derzelve gedaan heb *en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben.*"

Nu heeft, zien we wel, Dr. Böhl eens een poging willen wagen, om deze éene zijde der waarheid dogmatisch in systeem te brengen.

En nu heeft hij bij zichzelven aldus geredeneerd: »Indien een kind van God zijn leven *buiten zichzelven* heeft, en toch kind van God is, dan moet ook Adam, die kind van God was, zijn leven *buiten zichzelven* gehad hebben. Derhalve was het beeld Gods niet *in,* maar *buiten* den mensch."

Maar wat is nu in deze redeneering de fout?

Dit, dat het kind van God tot zijn dood toe *zondaar* blijft, en eerst *na* zijn dood waarlijk hersteld is. Dán eerst komt bij hem de volkomene verlossing.

Terwijl bij Adam vóór zijn val *de zonde er nog niet was;* en Adam vóór den val dus nooit kon zeggen: *dat hij op zichzelf midden in den dood lag.*

Met al den ernst, die in ons is, bidden we hen, die met ons den schat, ons in Dr. Kohlbrügges prediking geschonken, hoog waardeeren, dat ze op deze afwijking toch letten willen.

Lieten zich toch de jongere Kohlbrüggianen verleiden om hierin hun meester *mis te verstaan*, dan ware de schade onberekenbaar en zou er voorgoed en op een stuk nog wel, *dat de geheele belijdenis der waarheid beheerscht*, een bres zijn gebroken in onze gereformeerde belijdenis.

VIII.

NAAR DE SCHRIFT.

Ten dage, als God den mensch schiep, maakte Hij hem naar de gelijkenisse Gods.
Gen. 5 : 1.

Ons vorig artikel toonde aan, dat, ook al vertaalt men Gen. 1 : 27 door: »Laat ons menschen maken *in* ons beeld", dit toch feitelijk neerkomt op: *naar* ons beeld. Iets »maken *in* een beeld" is nu eenmaal geen Hollandsch, of juister nog gezegd, het is gansch geen taal. Het is een ondenkbare gedachte. Logisch onzuiver.

Daarom voegden we er een vorig maal bij, dat we met deze vertaling dan ook niet meêgingen, en beloofden ditmaal te zullen zeggen, hóe er dan onzes inziens moest vertaald worden en op wat grond.

Om hieraan nu te voldoen, zullen we beginnen met de aandacht te vestigen op een aantal plaatsen in het Oude Verbond, waar insgelijks hetzelfde voorzetsel *(B')* voorkomt, dat in Gen. 1 : 27 vóór »ons beeld" staat, en waar, gelijk men zien zal, de overzetting door *in* volstrekt niet opgaat, en daarentegen een voorzetsel van vergelijking, hetzij dan *als* of *naar* geëischt wordt.

Lukt het ons dit met een aantal plaatsen duidelijk aan te toonen, dan is hiermeê de bodem onder de voeten weggenomen van hen, die beweren, dat het voorzetsel hier door: »*in* ons beeld" *moet* vertaald worden. Er zal dan bewezen zijn, dat dit voorzetsel ook elders *niet* door *in*, maar door een voorzetsel van vergelijking *kan* vertaald worden. En hiermeê zal dan vanzelf de weg ontsloten zijn om tot de ware overzetting van dit voorzetsel te komen.

Daartoe nu vestigen we allereerst de aandacht op de merkwaardige plaats, die ge vindt in Jesaja 48 : 10. Ge leest daar deze woorden: »Ziet, Ik heb u gelouterd, maar niet *als* zilver. Ik heb u gekeurd in den smeltkroes der ellende". Nu staat in het oorspronkelijke op deze plaats vóór »zilver" diezelfde praepositie *B'*, die in Gen. 1 : 26 vóór »beeld" staat. Toch voelt ieder, dat dit voorzetsel hier niet *kan* vertaald: »Ik heb u gelouterd, maar niet *in* zilver", maar dat vertaald dient: »*als* zilver." Het denkbeeld toch, dat de Heere de Joden in een pot gesmolten zilver zou werpen, is te ongerijmd om weerlegging te eischen.

Hier is dit voorzetsel (*B'*) dus wel terdege voorzetsel van *vergelijking*. De loutering van Israël wordt evenals in I Petr. 1 : 7 met het louteren

van een edel metaal vergeleken. Hetzij men dus vertalen wil: »Ik heb u gelouterd, maar niet *naar* den aard van het zilver, of niet *als* zilver", is om het even. *In* gaat in geen geval, en er moet vertaald met een voorzetsel van *vergelijking*.

Evenzoo lezen we in Psalm 102 : 4: »Want mijne dagen zijn vergaan *als* rook en mijne gebeenten zijn uitgebrand als een haard." Ook hier staat in het Hebreeuwsch vóór »rook" weer datzelfde voorzetsel *B'*, en wordt toch door schier alle uitleggers vertaald: *als* rook. En dit *moet* wel. Want blijkens het tweede lid van dit vers, hebben we ook hier met een *vergelijking* te doen. »Mijne gebeenten", staat er, »zijn uitgebrand *als* een haard", en daarmeê evenwijdig loopt nu het andere zeggen: »Mijne dagen zijn vergaan *als* rook."

Voeg bij deze twee plaatsen Psalm 35 : 2, waar staat: »Grijp, o Heere, uw schild en uw spies en sta op *tot* mijne hulp." Ook hier kan noch zal redelijkerwijs door iemand, wie ook, vertaald worden: »Sta op *in* mijne hulp." De gedachtengang laat geen andere vertaling toe dan deze: »Sta op, zoodat Gij mijne hulp zijt", en dit nu kan uitgedrukt óf door: »Sta op *als* mijne hulp", óf, gelijk onze overzetters deden, door: »Sta op *tot* mijne hulp."

Tot gelijke uitkomst leidt de inzage van Leviticus 17 : 11, waar we lezen: »De ziel van het vleesch is in het bloed. Daarom heb Ik het u op het altaar gegeven, om over uwe zielen verzoening te doen; want het is het bloed dat *voor* de ziel verzoening zal doen." Nu komt ook hier weer datzelfde voorzetsel *B'* voor. *B'*nê*fesj* staat er voor wat onze Statenoverzetters vertaalden met: »*voor* de ziel". Ook hier zou het dus onzin, pure ongerijmdheid wezen, om te willen vertalen: »*in* de ziel"; want bloed komt niet *in* de ziel, en de verzoening door bloed geschiedt niet in de ziel, maar *op* het altaar. Ook hier hebben we dus weer *vergelijking* (*plaatsbekleeding*): Het bloed is *als* de ziel, komt *in de plaats* van de ziel, beeldt de ziel bij de verzoening af.

Niet anders is het gelegen met Spreuken 3 : 26, waar de wijsheid van Salomo schreef: „De Heere zal u *tot* een toevoorzicht wezen, en Hij zal uwen voet bewaren van gevangen te worden." Ook hier weer hebben we met hetzelfde voorzetsel te doen. Er staat *Biksêl,* letterlijk: *tot een lende.* En omdat nu *de lende* de sterkte eens mans is, wordt dit overdrachtelijk gebruikt van hetgeen in nood het steunpunt van ons *vertrouwen*, van onze *hoop*, van ons *toevoorzicht* is. De zin is dus volkomen duidelijk: »De Heere", zegt Salomo, »zal u *tot*, *als* een steunpunt des vertrouwens wezen, zal u tot een toevoorzicht, zal u als een hoop wezen." Want las men nu ook hier: »De Heere zal *in* uw hoop wezen", dan

zou men tot deze gansch onschriftuurlijke en Pelagiaansche gedachte komen, dat er *in* de hoop van den godvruchtige allerlei dingen, en onder die velerlei dingen ook de Heere was. En dit nu kan niet. In de Schrift is de Heere altoos *alleen* de hoop der rechtvaardigen. Ook hier dus beteekent dit voorzetsel volstrekt niet *in*, maar duidt het wederom op vergelijking.

En geheel hetzelfde, om er ook dit voorbeeld nog bij te voegen, geldt in Exodus 18 : 4, waar staat: »Want de God mijns vaders is mij *tot* hulp geweest en heeft mij verlost van Farao's zwaard." Beproef toch maar om ook hier te vertalen: »De God mijns vaders is *in* mijne hulp geweest", en oordeel zelf, tot wat onschriftuurlijke en onvertaalbare gedachte ge komt.

Reeds uit deze Schriftuurplaatsen (waar nog andere aan waren toe te voegen) blijkt derhalve: 1°, dat dit voorzetsel volstrekt niet altoos door *in* moet vertaald, en 2°, dat dit voorzetsel lang niet zoo zelden gebezigd wordt, om een *vergelijking* uit te drukken. Derhalve in den zin van ons: *als, tot, naar.*

En keeren we, met deze kennis gewapend, nu terug tot Gen. 1 : 26, dan, dunkt ons, blijkt zeer duidelijk, dat deze plaats volstrekt geen bezwaar oplevert. Evenzoo toch als in Jesaja 48 : 10 vertaald wordt: »*als* zilver"; in Ps. 102 : 4: »*als* rook"; in Ps. 35 : 2: »*als* of *tot* mijn hulp"' in Lev. 17 : 11 »*als, in de plaats van* de ziel"; in Spr. 3 : 26: »*als* of *tot* mijn toevoorzicht", en in Exod. 18 : 4: »*als* of *tot* mijne hulp", zoo vertaalt ook de Duitsche vertaling van den Weener Hebreeuwschen Bijbel: »Laat ons menschen maken *tot* of *als* ons beeld", d. w. z. Laat ons menschen maken, die op aarde ons beeld zullen zijn. Of breeder nog omschreven: Laat ons een soort wezens scheppen, die op aarde ons beeld zullen vertoonen, die *als* ons beeld op aarde zullen zijn, op aarde ons tot een beeld zullen wezen,

En dan volgt er in Gen. 1 : 27 : »En God schiep den mensch tot zijn beeld, om een beeld van God te zijn, schiep Hij hem."

Nu komt het natuurlijk volmaakt op hetzelfde neder, of ik zeg: »God schiep den mensch naar zijn beeld", d. w. z. zóó, dat die mensch drager van zijn beeld wordt; — of dat ik zeg: »God schiep den mensch tot een beeld."

Beide malen en op geheel gelijke wijze is hiermeê toch uitgedrukt, dat de mensch, toen hij geschapen was, als mensch *een beeld van God* vertoonde.

Dusver ontbrak er iets op aarde, dat een afbeelding van God zou zijn.

Nu daarentegen, nu God den mensch had geschapen, stond er zulk een beeld, want dat beeld was de mensch, op wiens wezen God de Heere zijn eigen beeld had ingedrukt.

Verschil zien we derhalve tusschen beide vertalingen niet.

Als ik een cachet neem, waar de beeldenaar van den koning op staat, en ik druk dat cachet in lak af, dan komt het precies op hetzelfde neer, of ik zeg: »Dat lak heb ik afgedrukt *naar* het beeld van het cachet", of dat ik zeg: »Op dat lak heb ik het beeld zelf gedrukt." Neem ik het *holle* beeld in het cachet, dan bedoel ik het beeld, waar*naar* het lakbeeld gevormd wierd; en neem ik het *bolle* beeld in het lak, dan bedoel ik het beeld, dat afgedrukt wierd.

We zien dus geen enkele reden om onze Statenoverzetting te wijzigen. al haasten we ons er bij te voegen, dat we deze woorden żóó verstaan en alzoo opvatten, dat de mensch, gelijk hij heerlijk uit de hand des Heeren was voortgekomen, zooals hij daar stond in het paradijs, *het beeld Gods op aarde was.* Geheel in den zin van I Cor. 11 : 7, waar we evenzoo lezen: »De man *is* het beeld van God."

Drie opmerkingen knoopen we hieraan vast, die misschien niet van belang ontbloot zijn.

De eerste is, dat men in Gen. 1 : 26, 27 de uitdrukking» mensch" niet van een enkel persoon of individu, maar van heel de menschheid moet verstaan.

Adam was niet maar een persoon, maar onze stamvader. Hij stond daar als ons verbondshoofd. In hem, in zijn lendenen, was het geheele menschdom in. De geheele menschheid bestaat op elk gegeven oogenblik uit de gezamenlijke menschen, die op deze wereld leven en zullen leven. Of dit er velen of weinigen zijn, doet er niet toe. Alle menschen saam maken de menschheid uit. Toen dus Adam er nog alleen was, was hij alleen de menschheid. Toen Eva bij hem kwam, waren hij en Eva de menschheid enz.

Het zeggen: »Laat ons menschen maken naar ons beeld en naar onze gelijkenis", beteekent dus zooveel, alsof God zegt: »Laat ons een menschheid scheppen, die drager van ons beeld zij."

Wel slaat dit nu ook op den *enkelen* mensch, inzooverre in elken afzonderlijken mensch de soort van zijn geslacht is gegeven, en Adam dus ook weer kinderen teelde »naar zijn gelijkenis en naar zijn evenbeeld", gelijk er in Gen. 5 : 3 staat. Maar dit verschil steekt er dan toch in, dat er in de onderscheidene menschen onderscheidene gaven en talenten en hoedanigheden schitteren, en dat nu niet in hetgeen één enkel mensch bezit, maar in geheel die rijke verschijning, die in *de menschheid*, ware ze onzondig gebleven, zou zijn opgetreden, de afdruk van Gods heerlijk beeld voluit schitterde.

Zeer terecht hebben daarom onze Statenoverzetters dan ook vertaald: »mensch*en*" in het meervoud, en niet »*een mensch*", gelijk er letterlijk staat, in het enkelvoud. Niet alleen *Adam*, niet enkel de *eerste* mensch is naar den beelde Gods geschapen, maar de *soort* mensch, de menschheid, is geschapen tot een beeld Gods op aarde.

Vandaar, dat toen de oorspronkelijke menschheid viel, er een tweede Adam is gekomen in Christus, die als tweede Verbondshoofd de gemeente Gods in zich besloten heeft. Die Christus trad dus in zijn hoedanigheid van Middelaar *als Beeld Gods* in Adams plaats. In zijn gemeente moet ieder nu naar dit Beeld vervormd worden. (I Cor. 15 : 49. Rom. 8 : 29). En die gemeente, die onder Hem de *herboren menschheid* representeert, draagt als gemeente Christi in zich het pleroma [1]) des Heeren, want ze heet »de vervulling desgenen, die alles in allen vervult".

Ten tweede is het hieruit duidelijk, dat, nu de mensch geschapen is is om *beeld* van God op aarde te zijn, hij dan ook *beeld* moet willen blijven, en nooit mag beweren of zich inbeelden het *wezen* zelf te zijn.

Wezen en beeld staan tegenover elkander. God is God, en de mensch is niet God, maar slechts het *beeld* van God.

Alle zonde steekt dus daarin, als de mensch er zich tegen verzet om beeld, afschijnsel, afschaduwing te blijven, en als hij er zich toe verheft om iets wezenlijks in zichzelven te zijn.

En steekt nu alle zonde daarin, dat de mensch *geen* beeld van God wil zijn, en zich met het »beeld"-zijn niet laat vergenoegen, dan hangt zijn bekeering natuurlijk alleen daaraan, of hij weer *beeld* wil worden. »Beeld"-worden nu is *gelooven*. Want wie »beeld" wordt, is zelf *niets*, en vertoont al wat hij is alleen en eeniglijk in volstrekte afhankelijkheid van dengene, *als wiens beeld hij dienst doet*.

Dienst te doen als beeld van God, en niets, volstrekt niets dan beeld van God te zijn, dat is dus tegelijk 's menschen hoogste eere, maar ook zijn volstrekte afhankelijkheid.

Al wat »beeld" is, *is niets in zichzelf*.

Eindelijk nog een derde opmerking.

Er moest een beeld van God op aarde zijn, en nu heeft God zelf ge-

[1]) De volheid.

zorgd, dat er zulk een beeld van Hem op aarde was. Want daartoe schiep Hij den mensch. Adam in zijn heiligheid, dát was Gods eigen beeld.

Maar nu schendt de mensch dat beeld van God. Hij maakt het onkenbaar. Het is dus voor hem zoo goed, alsof er geen beeld van God op aarde meer bestond.

En nu ontstaat de *beeldendienst.*

Want wat is alle beeldendienst der heidenen? Wat anders, dan dat de mensch zegt: »Ik zal *zelf* een beeld van God maken"?

En dit nu gaat lijnrecht tegen het doen Gods. Een beeld van God te maken is een heilig privilege, dat alleen aan God den Heere toekomt. Daar mag geen creatuur de hand naar uitstrekken.

Verwatenheid is het dus in den mensch, als hij 1°. zelf geen *beeld* van God, maar God zelf wil zijn; 2°. daartoe het beeld Gods in zichzelven schendt; en nu 3°. zelf een nieuw beeld van God gaat maken uit zilver of uit goud.

Vandaar het ontzettende van allen beeldendienst, en vandaar reeds in het tweede gebod met zooveel nadruk: *Gij zult u geen gesneden beelden maken!*

Die zonde nu is uit Satan.

Satan bootst altoos het doen Gods na. Het is Satan om niets minder te doen dan om God te zijn.

Vandaar dat we in de Openbaring lezen, dat, als eindelijk het groote *Beest* opkomt, de draak uitroept, zeggende, dat ze het Beest *een beeld zouden maken.*

Gods eeuwig en heerlijk bestel is, een beeld van zichzelven te hebben, om in eeuwig welbehagen zich in zijn eigen beeld te verlustigen. Dit nu wil Satan niet. Daarom verstoort en schendt hij het beeld van God, dat in den mensch op aarde geschapen was. En nu voor zichzelven nemende, wat hij Gode misgunt, maakt hij ten slotte *een beeld voor zichzelf.*

Een menschenbeeld kan hij nu niet nemen. Want den mensch heeft hij verstoord en verwoest.

Daarom neemt hij het *dier*, het *beest.* En zoo oordeelt hij in zijn hoogste openbaring zichzelven. Gods Zoon is *Mensch* geworden, maar Satans gewrocht een *Beest.*

En als nu dat Beest en zijn beeld eindelijk ondergaat en stuk wordt geslagen, en er triomfeert één als eens *Menschen* zoon, dan is die triomf van den *Menschenzoon* de zegepraal des Heeren over zijn vijanden.

Het beeld van God is er dan weer, om nu niet meer geschonden te kunnen worden. En God Almachtig verlustigt zich eeuwiglijk en volzalig in zijn eigen weerschijn.

IX.

GODS BEELD IN DEN MENSCH.

> Gelijkerwijs wij het beeld des aardschen gedragen hebben, alzoo zullen wij ook het beeld des hemelschen dragen.
>
> 1 Cor. 15 : 49.

Nog één punt bleef ons in verband met het beeld Gods ter bespreking over, namelijk de vraag, of men met hen kan en mag meêgaan, die zeggen: »Het beeld van God, waarnaar de mensch geschapen wierd, is niet de Drieëenige God, maar de *Christus*".

Dit zonderling gevoelen heeft van oude tijden her in de kerk van Christus altoos warme verdedigers gevonden. Sinds Origenes met zijn prachtige en verlokkende en verleidende ketterijen al het vaste in de kerk van Jezus onvast maakte, heeft het noch in de Westersche, noch in de Oostersche kerk aan mannen ontbroken, die ook op dit punt zijn dwaling voort hebben gezegd en zelf hebben overgenomen. Tertullianus en Ambrosius hebben evengoed als Basilius en Chrysostomus dit onzuivere inzicht in de beteekenis van het beeld Gods beaamd, en niemand minder dan Augustinus was noodig, om eens voorgoed dit onjuiste beweren met tak en wortel uit te roeien.

Met name onze gereformeerde godgeleerden hebben deze voorstelling op het voetspoor van Augustinus dan ook steeds met alle beslistheid bestreden. Junius en Zanchius getuigen hierin met Calvyn, en Voetius zoowel als Coccejus stempelen deze meening tot dwaling. Veilig mag men dus zeggen: »Op gereformeerd erf is voor deze voorstelling geen plaats."

Desniettemin is deze onjuiste voorstelling in de laatste halve eeuw toch weer in de kerk ingeslopen.

Het was de panthëistische philosophie, die hiertoe aanleiding gaf en in haar nawerking ook onze Duitsche en Nederlandsche *Vermittelungs-theologen* verleidde, om tot deze oude dwaling terug te keeren.

Het is namelijk gebeurd, dat de groote wijsgeeren, die in den aanvang dezer eeuw de geesten in boeien sloegen, o. a. dwepen gingen met de idée van de *menschwording Gods*. Niet een vleeschwording des Woords leerden ze, maar een menschwording van God, opgevat in den fatalen zin, dat God aldoor bezig is te *worden*, en dat God te meer, te beter en te reiner God *wordt*, naar gelang Hij meer *mensch* wordt.

Dit heillooze stelsel, waarmeê geheel de vastigheid van ons Christelijk

geloof omverligt en onder een Christelijken vorm het wezen van het Christendom vernietigd wordt, leidde toen aanvankelijk (niet duurzaam) tot de belijdenis, dat in Christus Jezus dit feit der menschwording had plaats gegrepen. En deze belijdenis wederom liep toen uit op wat er noodzakelijk uit volgt, t. w. op de voorstelling, dat God mensch zou zijn geworden, ook al ware de mensch *niet* gevallen.

Reeds meermalen wezen we er dan ook op, hoe bedenkelijk en gevaarlijk het is, als jeugdige ethischen, die de strekking van hun eigen woorden nog niet ter helfte begrijpen, in de gemeente Gods weer de onware voorstelling komen brengen, dat Christus toch onze Middelaar zou geweest zijn, ook al denken we de zonde weg. De Heilige Schrift kent deze voorstelling niet; leert overal, dat de Christus *Verlosser* is; en dat de Messias komen zou en is gekomen, als *Heiland*, en als *Verzoener* van zonden.

Toch stuit men met zoo vluchtige tegenspraak zulk een ingeslopen kwaad niet, en dan eerst zal deze gansche giftige draad weer uit onze prediking worden uitgetrokken, indien van lieverleê de overtuiging mag veldwinnen, dat het metterdaad een wijsgeerige en zeer bepaaldelijk pantheïstische draad is, die door heel deze theologie heenloopt, en ons afleidt van de eenvoudigheid der Schrifture.

Maar voor het oogenblik is hier niets aan te doen. Bijna al de Duitsche handboeken, die onze aankomende predikanten gebruiken, voeden deze dwaling, en zoo vindt men dan ook bijna overal thans geleerd, dat het beeld, waarnaar de mensch geschapen wierd, was *de Christus.*

En dit spreekt vanzelf.

Immers, zoolang men volhoudt, dat, ook buiten de zonde om, de mensch voor den Christus bestemd was, en de Christus voor den mensch, dan moet men ook wel leeren, dat de mensch oorspronkelijk op den Christus was aangelegd en dus naar het beeld van den Christus geschapen.

Zoover sloop deze dwaling dan ook voort, dat men zelfs bij sommige volgelingen van Dr. Kohlbrügge deze zelfde voorstelling terugvindt, en, zij het ook uit andere motieven, Gen. 1 : 26 vindt opgevat als: »Laat ons menschen maken *in Christus.*"

Vraagt men, waaruit dan nu blijkt, dat deze voorstelling van de waarheid afdoolt, zoo verwijzen we de godgeleerden naar wat Augustinus en Calvyn, Voetius en Coccejus hiervan schreven, en willen onzen lezers slechts een korte uiteenzetting bieden van wat ons mét alle gereformeerden beweegt, om deze uitlegging te verwerpen.

En dan beginnen we met te wijzen op die reeks van plaatsen in de Heilige Schrift, die alle inhouden, dat *de verloste zondaar* naar het evenbeeld van Christus moet vernieuwd en vervormd.

Daarvan lezen we in II Cor. 3 : 18: »Wij allen worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest." Evenzoo in Rom. 8 : 29, dat we verordineerd zijn, »om den beelde zijns Zoons gelijkvormig te worden." En in I Cor 15 : 49, dat »gelijk wij het beeld des aardschen gedragen hebben, we zoo ook het beeld des hemelschen zullen dragen."

Voorts hooren hiertoe alle plaatsen, waarin de Heilige Geest ons vermaant om ons te conformeeren aan het *voorbeeld* van Jezus; iets wat niet mag verstaan van bloote navolging, maar wel terdege doelt op vervorming naar zijn *beeld*. En eindelijk evenzeer die andere reeks van plaatsen, die ons zeggen, dat we tot een »volkomen man moeten opwassen", tot de »mate van Christus", en dat »we eens Hem gelijk zullen wezen, want dat we Hem zien zullen, gelijk Hij is."

Geen twijfel dus, of wij, goddelooze zondaars, worden, indien we gelooven, opgeroepen om ons te vervormen naar het beeld van Christus, en einddoel van onze verlossing is, om ons den beelde des Zoons gelijkvormig te maken.

Dat beeld intusschen, waarnaar wij vervormd moeten worden, is *niet* het eeuwige Woord, is *niet* de tweede Persoon in de Drieëenheid, en *niet* de Zoon in zijn godheid, maar de Messias, het vleeschgeworden Woord, de Immanuël, God met ons!

Dit blijkt wiskunstig zeker uit hetgeen we lezen in I Cor. 15 : 44.

Daar toch zegt de heilige apostel Paulus ons, dat »de eerste mensch Adam uit de aarde *aardsch* was." Aardsch dus niet eerst na zijn val, maar *door zijn schepping*. Hij was zóó geschapen, dat hij als eerste mensch aardsch was. En na dit op den voorgrond te hebben gesteld, gaat dezelfde apostel nu voort met ons te onderwijzen, dat wij, die gelooven, gelijk we het beeld des aardschen, d. i. van *Adam* gedragen hebben, dat we zoo ook het beeld van Christus dragen *zullen*.

Hieruit nu ziet men, dat het zijn »naar den beelde Christi" niet iets is, dat de mensch in zijn oorspronkelijken staat, krachtens schepping bezat, maar integendeel iets, dat hij eerst daarna dragen *zal*. Hetgeen Adam in de schepping verkreeg, wordt hier dus zeer kennelijk van hetgeen een *verlost zondaar* in Christus bezit onderscheiden, en wel zóó onderscheiden, dat het gevormd zijn naar het beeld van Christus, niet *in zijn natuur* lag, maar eerst na den zondeval kon intreden *door genade*.

Hetzelfde blijkt uit wat de heilige apostel Paulus ons onderwijst in I Cor. 11. Daar toch noemt hij eerst in het derde vers de sporten op van de ladder der heerlijkheden, en zegt dan, dat de *vrouw* haar hoofd heeft in den *man*, de man in Christus, en Christus in *God*. En toch,

nadat hij nu alzoo toont op deze vier sporten: vrouw, man, Christus en God, wel terdege te letten, zegt hij nadrukkelijk in vers 7 niet, gelijk men verwachten zou: »De vrouw is de heerlijkheid des mans, de man is de heerlijkheid van Christus en Christus is de heerlijkheid van God"; neen maar, met uitlating van den schakel Christus, schrijft hij: »De man is het beeld en de heerlijkheid van God (niet van Christus), maar de vrouw is de heerlijkheid van den man.

Op deze plaats, waar Paulus dus had *moeten* zeggen: »De man is het beeld van Christus", bijaldien deze voorstelling de ware was geweest, toont zijn zeggen: »De man is het beeld (niet van Christus, maar) van God", overtuigend zeker, dat deze voorstelling dient verworpen.

Naar luid der Heilige Schrift is het beeld Christi, waarnaar we vernieuwd moeten worden, niet hetzelfde beeld, waarnaar we geschapen zijn, maar moeten deze twee scherp worden onderscheiden.

Het beeld, waarnaar we geschapen zijn, is het beeld van den Drieeenigen God zelven, van wiens heerlijk Wezen in onze wezenssoort de afschaduwing, de weerschijn, het beeld indrong. Daartegen het beeld Christi, waarnaar we vernieuwd moeten worden, is het beeld niet van God, maar het beeld van den heiligen en volmaakten *Mensch*, Christus Jezus, ons heerlijk Verbondshoofd, en als zoodanig het Voor*beeld*, waarnaar elk kind van God vernieuwd wordt en waaraan hij eens zal gelijk worden.

Zoo zijn het dus twee geheel afgescheidene voorstellingen, als de Heilige Schrift ons eenerzijds leert, dat de Zoon het beeld des Vaders is, als tweede Persoon in de Drieëenheid, en iets anders, wanneer diezelfde Schrift ons openbaart, dat de Middelaar ons Voor*beeld* en dus ons *Beeld* is, waarnaar wij vernieuwd moeten worden; en tusschen deze twee ontbreekt schier elk verband.

Als de Heilige Schrift in den Corintherbrief, in den brief aan de Colossensen en den Hebreërbrief leert, dat de Zoon van God »het uitgedrukte Beeld zijner zelfstandigheid" en »het Beeld des onzienlijken Gods" is, dan doelt dit op de verhouding tusschen den Vader en den Zoon in de geheimzinnige verborgenheid van het Goddelijk Wezen. En daarentegen, wanneer er sprake is van onze roeping, om naar het beeld van Christus vernieuwd te worden, dan ziet dit niet op iets in het verborgen Goddelijk Wezen, maar op het Woord *na zijn vleeschwording*, op den Christus, die onze Heiland wierd, op Hem, die onzer één en ons in alle ding gelijk is geworden, uitgenomen de zonde.

Gelijkluidendheid van uitdrukking mag hier dus niemand verleiden, en elke poging om Gen. 1 : 26 zóó uit te leggen, dat onder het daar genoemde »*beeld*" de Zoon alleen worde verstaan, lijdt schipbreuk.

Immers, wilde men in Gen. 1 : 26 vertalen: »Laat ons menschen maken in of *naar den Zoon,*" dan zou men geheel in de war raken met den Persoon, die hier spreekt. Dan toch zou dat zeggen: »Laat *ons,*" slaan moeten op den Vader, die dan tegen den Heiligen Geest zeggen zou: »Laat *ons* menschen maken naar het beeld van den Zoon."

En dit nu gaat niet. Vooreerst niet, overmits de Heilige Schrift ons nergens zulk een optreden van den Vader en den Heiligen Geest meldt, maar ook ten andere, omdat aldus de Zoon *buiten* het hoogste scheppingswerk zou worden geplaatst. Dan toch zou de mensch geschapen zijn, wel door den Vader, en wel door den Heiligen Geest, maar *niet* door den Zoon. Iets, wat met de doorgaande leer der Heilige Schrift in strijd is. Zij toch onderwijst ons, »dat er zonder Hem geen ding geschapen is, dat geschapen is" en dat »door Hem *alle* dingen geschapen zijn, in hemel en op aarde".

De woorden in Gen. 1 : 26: »Laat *ons*" moeten dus òf als een meervoud van majesteit opgevat, waarvan echter bij den eersten Persoon in het Hebreeuwsch niet één enkel voorbeeld voorkomt, òf wel ze moeten verstaan van den Drieëenigen God, zóó, dat òf de drie Personen elkaar onderling, òf wel de Vader de beide andere Personen toespreekt. Een derde is niet denkbaar.

Neemt men nu het eerste, t. w., dat de drie Personen elkaar onderling opwekken, dan *kan* »het beeld" niet op den Zoon doelen, omdat *de Zoon, die dan meêspreekt,* niet van zijn eigen beeld kan zeggen: »*ons* beeld," zonder den Vader en den Heiligen Geest erbij in te sluiten. En neemt men het andere, dat namelijk de Vader hier spreekt tot den Zoon en den Heiligen Geest, dan kan weder dit beeld niet de Zoon zijn, overmits de Zoon wel het Beeld *des Vaders* is, maar *niet* van den Heiligen Geest.

Van welke zijde ook bezien, altoos blijkt alzoo, dat deze uitlegging onhoudbaar is. Ze staat buiten de analogie der Heilige Schrift en is met een juiste uitlegging van het »*Laat ons*" in Gen. 1 : 26 onbestaanbaar.

Of om het kort saam te vatten.

Wie zegt: »het beeld Gods" beduidt hier den Christus, bedoelt van deze drie er één, òf dat het beeld Gods zij de eeuwige Zoon, òf dat het beeld Gods zij de Middelaar, òf wel, dat er onder te verstaan zij, het beeld van den Messias, gelijk het eens in zijn vleeschwording zijn zou.

Nu kan het eerste niet, want de Zoon zelf schiep meê. Het tweede kan niet, want zonder zondeval zou er geen Messias gekomen zijn. En het derde gaat evenmin, want wel leert de Schrift, dat de Zoon van God vleesch wierd naar *onze* gestalte, maar nergens, dat wij in de schepping vleesch wierden naar de gestalte *van den Zoon.*

Terwijl eindelijk, wat de voorstelling van enkele volgelingen van Dr. Kohlbrügge aangaat, alsof Christus reeds in het paradijs vóór den val de »gerechtigheid en heiligheid" van Adam en Eva ware geweest, zoodat »geschapen zijn in den beelde Gods" zou willen zeggen: »Ze waren geschapen in de gerechtigheid, die buiten hen in den Middelaar bestond", door de kundiger mannen onder hen wel zal verworpen worden.

Zoo iets, dan staat dit toch wel vast, dat de gerechtigheid van Christus, die wij door het geloof omhelzen, niet de *oorspronkelijke*, eeuwige, goddelijke gerechtigheid van den Zone Gods, maar de *verworvene* gerechtigheid van den plaatsbekleedenden Borg is, en die dus, toen Adam geschapen wierd, nog niet bestond.

Want of men nu al zeggen wilde, dat toch ook David uit die gerechtigheid leefde, hoewel ze feitelijk nog niet *verworven* was, dit baat natuurlijk niets. Ieder tast toch, dat er bij David wél opzicht *tot zonde* bestond, maar bij Adam *vóór zijn val* niet.

In de schepping is de eerste mensch *buiten de zonde om* geschapen, en nu mag noch kan dus »het beeld Gods" verklaard van een gerechtigheid Christi, die ons alleen en eeniglijk met opzicht *tot de zonde* geopenbaard is.

Wij, in onzen diep droeven toestand, belijden ook als kinderen Gods onvoorwaardelijk, dat wij, wat ons aangaat, nu nog midden in den dood liggen, en ons leven buiten onszelven in Christus Jezus hebben. Maar we voegen er, God zij lof, bij, dat dit niet altoos zoo blijven zal.

Eens in onzen jongsten snik sterven we der zonde ganschelijk af, en in den dag der opstanding *zullen we Hem gelijk wezen*; zoodat in de eeuwige vreugde ons leven niet meer *buiten* ons, maar *in* ons zal zijn.

Een scheiding nu, die alleen door de zonde kwam en alleen om der zonde wille ook bij het kind van God nog standhoudt, te willen stellen in Adam vóór zijn val, komt dus op niets minder neer, dan dat we iets zondigs in de schepping zelve indragen, en alzoo het heerlijk woord tenietdoen, dat God, toen Hij den geschapen mensch aanzag, *zag, dat hij goed was.*

Dringend vermanen we daarom alle predikers der waarheid, om ook in deze tot de oude welbeproefde paden terug te keeren, en op katheder, kansel en catechiseerzetel niets anders te leeren, dan dat de mensch geschapen is *naar het beeld van den Drieëenigen God.*

X.

ADAM NIET ONNOOZEL, MAAR HEILIG.

Geschapen in ware gerechtigheid en heiligheid. Efeze 4 : 24.

Het blijft dus bij het oude: »God heeft den mensch goed en naar zijn evenbeeld geschapen, dat is in ware gerechtigheid en heiligheid, opdat hij God zijnen Schepper recht kennen, Hem van harte liefhebben, en met Hem in de eeuwige zaligheid leven zoude, om Hem te loven en te prijzen."

Of, gelijk onze Belijdenis zegt: »Wij gelooven, dat God den mensch geschapen heeft van het stof der aarde en heeft hem gemaakt en geformeerd naar zijn beeld en gelijkenisse, kunnende met zijn wil in alles overeenkomen met den wille Gods."

Zoo moet dus tegengestaan elke onjuiste voorstelling, die aan de volkomenheid van deze oorspronkelijke gerechtigheid ook maar iets tekortdoet.

Er mag nooit gezegd: »Er moest nog iets bij". Er mag niet worden beweerd: »Adam was wel heilig, inzooverre hij nog nimmer gezondigd had, maar moest van den anderen kant door gestadige ontwikkeling toch nog eerst toenemen in heiligmaking". Nooit mag toegegeven, dat, ware Adam niet gevallen, hij door vermeerdering van zijn heiligheid allengs in een *nog heiliger* staat zou zijn gekomen.

Die zoo spreken, verstaan de zaak niet.

Tusschen den mensch, zooals God hem schiep, en den mensch, zooals hij door de zonde werd, bestaat een verschil als tusschen een gezond kind en een volwassen zieke.

Welk is dit verschil?

Beiden moeten in kracht toenemen. Want als dat kind altoos bleef, wat het nu op dit oogenblik is, zou het blijken *geen* gezond kind te zijn geweest. Juist het feit, dat het *gezond* is, sluit in zich, dat het moet en zal groeien, en over een jaar sterker zal zijn dan nu. Vraagt men dus, of er bij dit kind al dan niet ontwikkeling zal plaats hebben, dan moet stellig geantwoord: »Ja". Er komt een tijd, dat de kracht van dit wezen, o zooveel grooter zal blijken dan de kracht, die ge nu waarneemt in dit kind.

En zoo ook de zieke, die volwassen is. Ook die zieke kan zoo niet blijven. Die moet achteruit of vooruit. De ziekte zelve als zoodanig ge-

doogt, geen stilstand. En zal deze kranke dus bijkomen, dan moet er kracht bij.

Inzóóverre staan dus beiden, én dat gezonde kind én die volwassen kranke gelijk, dat beiden niet blijven, zooals ze zijn, en dat over zekeren tijd bij beiden een meerder kracht zich openbaart.

Maar hierbij houdt de gelijkheid dan toch ook op. Want dringt men nu iets dieper door, dan wordt alles *ongelijk* en staan ze vlak *tegen elkander over.*

Immers, als ik op dit oogenblik aan den zieke opeens die meerdere kracht doe toekomen, dan is dat, zooals het hoort, en wordt die zieke gezond. Maar liet ik evenzoo plotseling aan dat gezonde kind de volle kracht van den man toekomen, dan zou dat kind onnatuurlijk zijn geworden, en *niet* zijn, gelijk het behoort.

Bij dat kind moet *op dat oogenblik* niets bij. Aan dat kind ontbreekt voor *elk gegeven oogenblik* niets. Dat kind moet om een gezond, normaal kind te zijn, juist zoo wezen, als het is.

En omgekeerd, bij dien zieke moet nu, terstond, op dit oogenblik iets bij, veel bij zelfs. Er ontbreekt aan dien zieke op dit oogenblik iets. Die zieke, moet, om weer gezond en normaal te worden, juist *niet* wezen, zooals hij is.

Dat kind is als kind in kracht en welstand *volmaakt* gezond. Die zieke daarentegen is in kracht en gezondheid hoogst *onvolmaakt.* Met dat kind staat het *goed*, met dien zieke *niet goed.* En al zal er nu ook in dat kind een groeiing zijn, toch is dat groeien van dat kind heel iets anders dan het beter worden en weer opsterken van den lijder.

Hieruit ziet men, hoe verkeerd het is, om onze heiligmaking ook maar eenigszins op Adam vóór den val te willen overbrengen. Ze is bij den mensch in den staat der rechtheid ondenkbaar. Ze is onvereenigbaar met de gedachte aan een wezen, dat *goed* komt uit Gods hand.

Uitnemend! — zal men zeggen — dus moet het zóó verstaan, dat Adam in een soort van kinderlijke *onschuld* geboren wierd, en nu eerst van lieverleê tot een hooger trap van zedelijke ontwikkeling buiten alle zonde om moest opklimmen, en dus toch *heilig*making?

Stellig niet.

Als een kind van God uit dit leven scheidt en sterft, houdt zijn heiligmaking op. Want in zijn dood sterft hij aan alle zonde af. En heiligmaking is niets anders dan iemand zóó maken dat er minder of geen

zonde meer in hem zij. Is het dus met iemand zoover gekomen, dat ge zeggen kunt: »Deze mensch is van de zonde afgesneden", — dan *is* hij heilig gemaakt, dan *is* hij heilig, en heiliger dan heilig kan niemand gemaakt worden.

Reeds om die reden is het zoo ongerijmd, om bij Adam in den staat der rechtheid te spreken van een heiligmaking. Wasch eens iets, waarbij van geen onreinheid sprake is. Maak eens schoon, wat volkomen zuiver is. Dat *kunt* ge niet. Heiligmaking onderstelt, dat er een *on*heilige is. En onheilig kon Adam nog niet zijn. Waar alle zonde nog ontbreekt, ontbreekt niets aan de heiligheid, is de heiligheid *volkomen*. En in die volkomen heiligheid stond Adam, en zal Gods kind nu reeds staan *door het geloof* en eens feitelijk staan na zijn dood door de volstrekte *afsterving* van alle zonde.

Toch voelt daarom een iegelijk wel, dat er in den hemel voor Gods kinderen niet een altoos blijven is van wat ze zijn, maar dat er ook in den hemel ontluiking, ontplooiing zijn moet in steeds rijker genieting en steeds voller heerlijkheid. Niet doordien men in den hemel nóg heiliger wordt. Want men kan eenmaal niet heiliger worden dan *volmaakt* heilig. En in den hemel zijn al Gods kinderen *volkomen* van de zonde af en ontbreekt er dus aan hun heiligheid *niets*. Neen, maar ze zullen rijker, voller, met steeds voller teugen in het leven Gods zwelgen, en dát zal hun ontplooiing zijn.

Brengen we dit nu op Adam over, dan gevoelt men, hoe ook de eerste mensch, eer hij viel, *voor alle heiligmaking volstrekt onvatbaar was*. Heiligmaking is een daad van genezing, en een gezonde kunt ge niet genezen. Heiligmaking is iemand afhelpen van een in hem geslopen gif, en uit de hand, die nog niet gestoken is, kunt ge nu eenmaal geen gif uitzuigen. Heel het denkbeeld van heiligmaking, heiligermaking, of allerheiligstmaking valt hier weg. De trappen baten u hier niet. Wat *stuk* is, is niet *heel*, en wat *heel* is, is niet *stuk*. Heiligmaking is, hetgeen stuk was, *weer heel maken*, en waar bij Adam *niets* stuk was, kon er bij hem dus ook niets heel gemaakt worden. Heeler dan heel is een ondenkbare gedachte.

Maar, ook al ontbrak er alzoo aan Adam niets, ook al was hij geheel volstrekt en volkomen heilig, toch volgt hier niet uit, dat er daarom in Adam geweest zou zijn *stilstand*, een doelloos blijven van wat hij was.

Neem b. v. slechts dit ééne verschil, dat een kind van God een *onverliesbaar* goed bezit, en Adams goed nog wel terdege *verliesbaar* was; want hij verloor het.

Dit maakt nu niet, dat Adam minder heilig was dan een kind van God. Zelfs heeft dit hiermeê niets uitstaande.

Neem, om u dit duidelijk te maken, slechts twee glazen schalen in uw hand. De eene van zeer fijn en edel glaswerk, maar breekbaar ; want als ze valt, is ze stuk. Maar de andere van wat men noemt hardglas, dat soort van glas, ge weet wel, dat men desnoods met kracht tegen den grond kan werpen, dat het toch niet breekt. Zult ge nu zeggen : »Die schaal van hardglas is meer heel dan die van kristal"? Of ook : »Die kristallen schaal moet heel gemaakt worden"? Neen, immers, maar ge zult gevoelen, dat het breekbare of onbreekbare van onze schalen niets met heur heelheid te maken heeft. Want dat heel of niet heel er *niet* aan hangt, of een schaal breek*baar*, maar alleen, of ze *gebroken* is.

En zoo nu ook hier. Dat Adams goed nog verlies*baar*, maar dat van een kind van God *on*verliesbaar is, raakt niet de quaestie, of ze heilig zijn. De quaestie, of ze reeds heilig zijn dan wel eerst heilig moeten gemaakt worden, hangt ervan af, niet of hun goed *verliesbaar*, maar of het *verloren* is.

En vraagt men, hoe we ons dan deze heilige ontwikkeling van Adam buiten alle zonde hebben voor te stellen, dan beginnen we met te zeggen, dat het ons, menschen, niet voegt te willen peinzen over wat God de Heere ons verborgen hield, en dat wij, meê door onze zonden, even onmachtig zijn, om ons een duidelijke voorstelling van zulk een onzondige ontwikkeling te vormen, als we buiten machte zijn om ons duidelijk voor te stellen, wat de ontplooiing van de heerlijkheid van Gods kinderen in den hemel zal zijn.

Streng houde men zich hier dus aan de gegevens der Schrift. En dan weten we alleen deze twee : 1°, dat de mensch zonder zonde geen dood zou hebben gekend, en 2°, dat hij als loon voor zijn werk zou ontvangen hebben het eeuwige leven. Wat zeggen wil, dat de mensch, volkomen bij machte van oogenblik tot oogenblik den wille Gods te doen, aan het doen van dien wille Gods van oogenblik tot oogenblik lust en liefde zou gehad hebben, en als loon voor dat storeloos uitwerken van den wille Gods, even storeloos en in steeds voller teugen het leven en de heerlijkheid van zijn God zou hebben ingedronken.

De tegenstelling met thans komt misschien het best uit, als men zich een kind denkt in vorstelijke wieg, als bezitter van een onnoemelijken schat geboren. En daartegenover een, die *niets* bezit, maar alles nog winnen moet, of het door een ander moet laten winnen voor zich.

Dat vorstelijk kind kan niet zeggen : »Mij ontbreekt iets," — ook al

beschikt het op dat oogenblik nog alleen over speelgoed, want ook al dat andere is zijns. En als dat kind opgroeit, wordt het niet rijker, want zijn schat blijft dezelfde; maar omdat het opgroeit, komt het in zijn schat meer in. En zoo ook zou Adam nooit rijker zijn geworden, *want hij bezat alles;* alleen maar, hij zou in zijn schat door voller levensontplooiing al meer zijn ingekomen, en dus al meer van zijn schat hebben gekend.

Zoo raakt dan de oorspronkelijke gerechtigheid niet den *trap van ontwikkeling*, waarop Adam stond, noch ook den *toestand*, waarin hij vooralsnog verkeerde, maar den *staat*, waarin hij als schepsel stond. En die nu was *volmaakt goed.*

Hij stond *geheel recht* voor God. In ongerepte gerechtigheid. En omdat er aan dien staat *niets* ontbrak, niet het minste schortte, en er van die gaafheid van dien staat geen *schilfer* af was, daarom viel er niets aan hem te verbeteren, bij te maken of goed te maken, en uit dien hoofde gansch *geheel* zijnde, niets dan wat heel was aan zich hebbende, was hij even deswege *volkomen heilig.* Heiliger kon het niet.

En al die onware, verkeerde en onschriftuurlijke voorstellingen, alsof Adam eigenlijk toch wel in heiligheid zou zijn toegenomen, spruiten alleen voort uit die onschriftuurlijke en onware denkbeelden, die men zich, door pantheïstisch-philosophische ketterijen verleid, vormt van *heiligheid.*

»Weest dan gijlieden volmaakt, gelijk uw Vader in de hemelen volmaakt is," neen, dat wil niet zeggen, wat gij, door philosophischen waanzin verhoovaardigde mensch, ervan maakt, alsof gij eigenlijk *als God* moest worden. *Schepsel* zult ge eeuwig ook in uw hoogste heerlijkheid blijven. En in die hoogste heerlijkheid zal dit juist uw diepste aanbidding en zaligste genieting wezen, dat ge dan eerst recht levendig beseffen zult, hoe gij *niets* zijt en God *alles.*

Neen, »weest gijlieden volmaakt, gelijk uw Vader in de hemelen volmaakt is," wil alleen zeggen: »Weest *gaaf*, gelijk uw God gaaf en ongeschonden is."

Als ik van een gewone aarden vuurtest zeg: »Die test moet even gaaf zijn als die porceleinen schaal!", dan bedoel ik in het allerminste niet, dat die test *als die schaal* moet worden. Want terwijl die test eenige duiten kost, wordt die schaal voor goud opgewogen. Maar dan wil ik alleen zeggen: »Gelijk die schaal *als schaal* gaaf bleef, zoo moet ook die test *als test* gaaf blijven."

»Weest gijlieden volmaakt, gelijk uw Vader in de hemelen volmaakt is", beteekent dus: »Er zijn scheuren in uw wezen, er zijn stukken uit

uw rand gebroken, er zijn schilfers aan alle zijden van u afgesprongen, ge zijt geheel ongaaf en gehavend door de zonde. Dit nu moet *niet* zoo zijn. Er mag geen enkele scheur in u wezen, geen enkele schilfer aan uw gaafheid ontbreken. Zie, gelijk uw Vader in de hemelen ongeschonden is, zoo moet ook gij ganschelijk gaaf, ongeschonden en volmaakt zijn. Dat is: gelijk God volmaakt en ongeschonden *God* bleef, zoo moet ook gij gaaf en ongeschonden *mensch* blijven. Hij volmaakt als *God*, gij volmaakt als *mensch*. *Schepsel* in de hand van uw *Schepper*.

Maar zoo wil men het *niet*. Men stelt zich zoo voor: *Eerste* trap van heiligheid is, dat ik de zonde bestrijd; *tweede* trap, dat ik de zonde minder voel opwerken; *derde* trap, dat ik de zonde in den regel teboven ben; *vierde* trap, dat ik de zonde *geheel* kwijt ben; en dan begint eerst de *hoogere* heiligmaking, en dan gaat het heel een ladder op, al heiliger, nog heiliger, tot hoog in de wolken in.

En dit nu is *niet* zoo.

Als ge de zonde kwijt zijt, dan houdt *alle* heiligmaking op, dan *is* er geen hooger heilig, en is al dat droomen van een nóg heiliger pure inbeelding.

Maar nu spreekt het wel vanzelf, dat, wie zich zoo denkt, dat er in den weg van heiliging eerst, ja, een tobben met de zonde is, maar dat er dan een hoogere heiligmaking komt, die boven de zonde uitgaat, zich dan ook Adam wel niet anders kan voorstellen dan geschapen op dien lagen trap van heiligheid, en nu geroepen om tot die hoogere heiligheid op te klimmen.

Maar dan ook omgekeerd, dat, zoo er slechts ééne heiligmaking denkbaar is, t. w. *een afsterving van de zonde* en een weer *heel* maken van onze gebroken natuur, er bij Adam aan geen hoogere heiligheid kan noch mag worden gedacht. Kennisse, liefde en levensgenieting, zegt de Catechismus terecht, zou Adam in steeds voller mate bezeten hebben. Hij zou zijn God steeds voller hebben leeren kennen, hij zou rijker in de liefde genoten hebben, en met steeds klaarder besef met zijn God in de eeuwige zaligheid hebben ingeleefd. Maar noch door die voller *kennisse*, noch door die rijker *liefde*, noch door die guller *zaligheid* zou er bij zijn gerechtigheid of bij zijn heiligheid ook maar *iets* zijn bijgekomen.

Men heeft dus zeer verkeerd gedaan door onze volheerlijke, volkomen Schriftuurlijke en o, zoo diepe belijdenis van 's menschen »oorspronkelijke gerechtigheid" op allerlei manier te gaan verzwakken, en dank komt toe aan die stuggen onder de belijders, die in onze steden en dorpen, tegen alle pleidooi van de afwijkende predikanten in, onverzettelijk en onver-

wrikbaar op dit punt zijn blijven staan, dat er bij Adams heiligheid *niets* bij moest.

Zij allen, die daar iets af of aan toe deden, hebben het wezen der *heiligheid* niet verstaan, hebben liefde met heiligheid, gerechtigheid met leven, den staat met den toestand, het woord met het wezen verward, en alzoo de fundamenten losgewrikt.

Ja, erger nog. Ze hebben daardoor de zielen los van Jezus gemaakt.

Want let hier toch wel op, al wie dat nu niet vat van »de oorspronkelijke gerechtigheid", die *kan* ook niet vatten, wat het zegt, dat Christus ons van God tot rechtvaardigmaking, heiligmaking en volkomen verlossing gegeven is. Die wil wel een Jezus, o, gewisselijk! Maar welk een Jezus? Immers zulkeen, die hem als kranke op den weg vindt liggen; hem op zijn eigen beest naar de herberg brengt; voor hem betaalt, dat hij beter worde, en het nu voorts aan hem overlaat, om weer op eigen beenen te gaan loopen. Dus altoos een voorstelling, alsof men, na verlost te zijn, *nog pas weer naar de gerechtigheid toe moet*, zich naar de heiligheid *begeven zal*, en nu al voortgaande *van lieverlede* die gerechtigheid nader komt, en meer in het bereiken van die heiligheid *vordert*.

Maar is dit zoo, dan is ook Christus uw gerechtigheid *niet*, en Christus uw heiligmaking *niet*, en Christus uw volkomen verlossing *niet*, maar dan is Christus hoogstens een Helper, die u steunt en sterkt, om u weer tot gerechtigheid en tot heiligheid te brengen.

Neen, zal de kerke Gods in deze landen weer jubelen leeren in de heerlijke, o, zoo zoet troostende en volzalige belijdenis, dat ze in Christus absolute gerechtigheid *heeft*, in Christus volstrekte heiligheid *bezit*, en in Christus haar volkomen verlossing *ontving*, dan moet ze eerst weer dat stuk van »de oorspronkelijke gerechtigheid" vatten. Dat wil zeggen, dan moet ze eerst weer leeren, dat Adam, om te *kunnen* kennen, om te kunnen *liefhebben*, om te *kunnen* leven in Gods zalige gemeenschap, eerst en vooraf *volkomen gerechtig* en *volkomen heilig* moest zijn.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE TE BEWERKEN ZONDAAR.

XI.

DE ZONDE NIET STOFFELIJK.

De zonde is de ongerechtigheid.
I Joh. 3 : 4.

Wat is er nu in den beelddrager Gods, in Adam, in dien heerlijken mensch, die eens volkomen gaaf en heilig en in staat van oorspronkelijke gerechtigheid uit de hand van zijn Schepper was voortgekomen, wat is er nu in dien mensch verstompt, bedorven en verwoest door de zonde?

Ook deze vraag, het spreekt vanzelf, kan hier slechts terloops beantwoord. Toch mag er niet over heengegleden. Want dit voelt toch een ieder, om het werk van den Heiligen Geest in de wederbaring, herstelling en terechtbrenging van den zondaar te verstaan, is het volstrekt onmisbaar, dat men wel wete, hoe men zich een zondaar heeft voor te stellen.

Naar de scheur is, is de heeling. Naar de bresse viel, is haar toemuring. De balsem richt zich naar de geaardheid der wonde. Zooals de krankheid is, zoo moet ook de genezing zijn. Of sterker nog en toch ten volle waar, zooals de dood is, zóó ook moet de wederopstandinge zijn. Val en verrijzenisse hangen saam.

Algemeene woorden baten hier niets, en voorgangers of oefenaars, die bij het ontblooten en ontdekken van den boozen mensch in ons nooit verder komen, dan om ons aan te zeggen, dat we geheel verloren zijn en dood in de misdaden, missen de insnijdende kracht, die alleen machtig is om de etterbuil van ons hart te openen.

Op kennis, op inzicht, op doorzicht komt het ook hier aan, en de hoogleeraar Dr. Böhl heeft aanspraak op aller lof en dank, dat hij den moed greep, om onze aandacht weer bij deze ontzettende realiteiten van ons eigen hart te bepalen.

Veel te veel liep men dusver over deze diepe quaestiën heen. En het is slechts een ernstig terugkeeren tot de betere paden, waarin voor eeuwen onze vaderen gewandeld hebben, indien men ook voor wat dit vraagstuk aanbelangt weer aan de algemeenheden den rug toekeert en de oppervlakkigheden als een wolke uiteendrijft.

En dan beginnen we ditmaal met een der hoofddwalingen ook van onzen tijd af te wijzen, t. w. het weeroplevend *Manichaeïsme*.

o, Het zou zoo belangrijk zijn het schitterend en boeiend verschijnsel van het Manichaeïsme weer eens in frissche kleuren, mits in geconcentreerde trekken, voor het oog der gemeente te plaatsen. Van zooveel, als ook thans weer onder Christelijken naam onwaars in de kerk van Christus wordt ingedragen, zelfs door geloovige mannen, zou dan de oorsprong, althans de geestelijke familiegelijkenis, terstond in het oog springen.

Dit kan natuurlijk hier ter plaatse niet geschieden. Bepalen we ons daarom tot enkele trekken.

De waarheid Gods komt in de wereld, niet om met de verzinnigen dier wereld te boeleeren, maar om ze als leugen tentoon te stellen. De wijsheid Gods gaat geen vergelijk met de speculatiën en de inbeeldingen der wereldsche wetenschap aan, maar doemt ze dwaasheid en eischt, dat ze voor haar zwichten zullen. Licht en duisternis staan ook op het terrein der waarheid beslist tegen elkaar over.

Hier vandaan kwam het, dat de Christelijke kerk, toen ze de wereld der heidenen inging, onmiddellijk met de geleerdheid en de wijsheid, met de philisophie en de wetenschap der heidenwereld in openbaar conflict is gekomen.

Die heidenwereld was, vergeleken bij Israël, o, zoo wijs, zoo ontzettend geleerd en wetenschappelijk, en zag van haar hoog wetenschappelijk standpunt met o, zoo diepe minachting en hooge voornaamheid op »de dwaasheid" van het Christendom neer.

Dat dwaze, ongerijmde, ongeleerde en ongeletterde Christendom kon niet alleen *niet waar* zijn, maar het was zelfs *niet waard*, dat men erover redeneerde. Om zulk een ongerijmde wartaal van niet-denkende menschen lachte men te Athene met een Homerischen glimlach, als men goedig, of stak men in bittere satyre den draak, als men bitter van aard was, maar in geen geval vatte men het als een *ernstig* verschijnsel op, het stond buiten *de* wetenschap.

Maar met dat al, dit domme Christendom won. Won veld. Won aanhangers. Won invloed. Won eindelijk zelfs macht. De groote talenten en genieën dier dagen voelden er zich ten leste toe aangetrokken. En zoo kwam er na een worsteling van ruim een eeuw al spoedig een ure,

waarin het heidendom van zijn hooghartige laatdunkendheid wel *moest* aflaten en *gedwongen* wierd met dat domme, ongeletterde, onwetenschappelijke Christendom te rekenen.

Het bleek, dat het levensgeroep van deze Nazareners al spoedig het geredekavel dezer dorre geleerden overstemd had. En niet lang meer, of de wereldbeweging ging de scholen der heidensche geleerden voorbij en vloeide af naar de bedding van dien onverklaarbaren, wonderen Jezus.

Ja, zelfs eer de kerk er *twee* eeuwen geweest was, gevoelde het hooghartige en waanwijze heidendom zich reeds in zijn levenskracht bedreigd en doodelijk in zijn schachten getroffen.

En toen, toen is het, dat Satan sluwe list aangreep, om onder den schijn van het Christendom te eeren, het juist vanbinnen in de hartader aan te tasten, door gif te spuwen in zijn innerlijk levensbloed.

En zoo zijn dan in de tweede en derde eeuw na 's Heeren geboorte die vreemdsoortige, die zonderlinge, die o, zoo geleerde en ingewikkelde stelsels uitgedacht, die onder den naam van Gnosticisme, Manichaeïsme en Nieuw-Platonisme één reusachtige poging hebben gewaagd, om ons heerlijk Christendom in de doodelijke omarming der heidensche philosophie te smoren.

Er bestonden, toen het kruis op Golgotha wierd geplant, twee werelden op heidensch erf. In het Westen lag de éene en omvatte Romes en Griekenlands gebied, en in het Oosten lag de andere, met haar steunpunt in Babylon en Egypte.

In elk dier beide levenskringen, zoowel te Babylon als te Athene, waren mannen van ontzaglijke denkkracht, van alomvattende geleerdheid, van zeer diepzinnige wijsheid opgestaan. In beide heerschte wereldsche, echt heidensche wetenschap, maar deze geleerdheid, deze wijsbegeerte, deze wijsheid droeg in het Oosten en in het Westen een zeer onderscheiden karakter. Vandaar, dat er drie pogingen zijn aangewend om het Christendom in de wateren der heidensche wijsbegeerte te verdrinken, en wel één door de Westersche, één door de Oostersche philosophie, en een derde eindelijk door een vermenging van allebeî.

Nu is het *Nieuw-Platonisme* de macht uit het *Westen* geweest, die het Christendom naar de hartader stak. Het *Gnosticisme* is tusschen *beide* in gaan staan. Terwijl het *Manichaeïsme*, waar we thans op komen moeten, zijn oorsprong *in het Oosten* vond.

Manes heette, naar men zegt, de man, die dit prachtige, boeiende, o zoo bekoorlijke stelsel uitdacht; een diepzinnig denker, die omstreeks 270 gestorven moet zijn.

Ongetwijfeld is deze Manes een geniaal, hoog ernstig en zeer vroom

man geweest. Ook een man, die bekende zijn verlossing in den Heere Jezus Christus gevonden te hebben. En zelfs een man, wiens ijver en toeleg het was om het Koninkrijk des Heeren uit te breiden.

Slechts één ding hinderde hem. Hij kon dien eindeloozen strijd tusschen het Christendom en de *wetenschap* van zijn eigen levenskring niet wel dragen. Naar hij meende, hadden die twee toch nog wel punten van overeenkomst, nog wel punten van aanraking, en zou een verzoening tusschen beide, zoo men het maar wel zocht, gansch niet ondenkbaar wezen.

Het leek hem zoo schoon toe, om een brug te bouwen, waarover men eenerzijds naar de heidenwereld, met haar schitterende wijsheid, kon wandelen om ook in haar veel aan te wijzen, dat goddelijken oorsprong had, en dan over diezelfde brug terug te komen met de ernstige heidenen aan de hand en hen te doen bukken voor het kruis van Jezus.

Er was in zijn eigen hart zulk een opgetogenheid ontvlamd voor de heerlijke diepzinnigheid van het Christelijk geloof, maar zonder dat in zijn hart de onwaarachtigheid der heidensche geleerdheid duidelijk genoeg geopenbaard was. En gelijk nu die Christelijke elementen op den boden zijner eigen ziel dooreengemengd lagen met de heidensche elementen in hun Oostersch gewaad, zoo ook poogde hij toen in een stelsel, dat hij op ging zetten, beide bestanddeelen te vermengen, dooréén te vlechten en te vervormen tot één schitterend geheel.

Dit verrukkelijk schoone stelsel, dat ons Manes kennen leert als een man, die alle diepe levensquaestiën had doorgedacht en met den ruimsten blik alle afstanden van dit kosmisch samenstel gemeten had, kan hier niet in zijn boeiend kleed worden ingeleid. Al wat hier ter plaatse geschieden kan, is aan te geven, hoe dit stelsel tot een vervalsching van het wezen der zonde kwam.

En deze fout nu had dáárin haar oorzaak, dat Manes het woord *vleesch* valschelijk uitlegde, als doelde dit alleen op ons *lichaam.* »Vleesch" is in de Heilige Schrift, waar het als aanduiding van zonde voorkomt, volstrekt niet ons lichaam, maar *onze geheele menschelijke natuur*, die insteê van naar het hoogste te trekken en dus in het geestelijke lust te hebben, integendeel afdaalde naar het lage, en dies lust heeft in het vleeschelijke. »Vleesch" in den zin van zonde, dat is dus uw geheele zondig wezen, uw zondige existentie, niet eens voornamelijk naar den kant van uw lichaam, maar eer nog zelfs naar den kant van uw ziel.

Tweeërlei zijn de werken des vleesches. De eene reeks, rakende aan het *lichaam* en dus bestaande in al wat op hoererij en wellust betrekking heeft; de andere, ziende *op de ziel* en geheel buiten het lichaam

omgaande, en dus bestaande, gelijk de apostel zegt, in al wat samenhangt met hoogmoed, nijd en haat. Maar hetzij ge de zonde in het zichtbare neemt als *hoererij*, of in het onzichtbare als *hoovaardij*, beide malen is het uw vleesch, dat werkt. »Vleesch", voor wat het tastbare aanbelangt, zijn beeld voleindend in de schandelijkste hoererij, en voor het ontastbare in verstokte hoovaardij.

Zelfs, en hier lette men wel op, leert de Heilige Schrift ons, 1°, dat de zonde haar oorsprong heeft niet in ons vleesch, maar geheel in een *niet*-lichamelijk, of wil men *on*lichamelijk wezen, t. w. den Satan; en 2°, dat de zonde uit dat *on*lichamelijke wezen eerst in *de ziel* des menschen is ingeslopen, en alsnu eerst uit 's menschen ziel zich naar buiten in het zichtbare, en dus ook in zijn lichaam, geopenbaard heeft.

Er kan dus geen geschil over bestaan, of men gaat tegen de Heilige Schrift in, zoodra men »vleesch" en »geest" als »ziel en lichaam" tegen elkander over stelt. En toch dat juist deed Manes. Dat juist beoogt elk Manichaeïsme.

Bij Manes kleeft de zonde *aan de stof*, aan het *vleesch,* aan het *tastbare* en *zichtbare.* Uw ziel is uw vriend — zoo zegt hij — maar uw lichaam uw vijand. En kondt ge de prikkeling en verzoeking des bloeds en van het verhemelte maar weerstaan, geen zonde zou in u zijn. Oosterling, als hij was, stootte hij in zijn omgeving veel meer op vleescheszonde dan op geesteszonde, en hierdoor misleid, sloot hij voor de geestelijke zonde het oog, of althans kon hij zich ook die geestelijke zonde niet anders dan uit prikkeling van de booze stof verklaren.

Juist omgekeerd dus als de Heilige Schrift het leert. In de Heilige Schrift komt de zonde uit den geest en doet straks ook het lichaam aan; maar bij Manes heeft de zonde haar oorsprong in dat lichaam zelf, in de stof als zoodanig, in al wat voor oogen is, en sloop vandaar uit in 's menschen ziel.

Daarbij was Manes consequent, gelijk een reuzendenker als hij dan ook wel niet anders zijn kon, en vandaar, dat hij al spoedig tot de zonderlinge voorstelling kwam, eene voorstelling, die hij voor zijn samenstel van verzinselen noodig had, t. w. dat de Satan eigenlijk *niet* een gevallen engel, *niet* een geestelijk *on*lichamelijk wezen was, maar integendeel *de stof zelf.* Er was in het stoffelijke, in het zinlijke, in het tastbare, in hetgeen voor oogen is een macht opgesloten, die de ziel verleidde; en die kracht, die in de stof en in het zinlijke school, dat was — zoo leerde hij — *de Satan.*

En vandaar nu, wat men thans gereedelijk begrijpen zal, vandaar nu tevens de vreemde en tegenschriftuurlijke leer, die Manes over het wezen

der zonde op de kerkelijke markt uitstalde, en die op niets minder neerkwam, dan dat de zonde een inklevende macht van de stof was.

Manes raakte hiermeê aan het *materialisme.*

De materialist toch weet ons te vertellen, dat ons denken een stoffelijk verbranden van phosphorus in onze hersens is, onze wellust of onze nijd en haat het zich ontlasten van een klier in ons verborgen lichaamsleven. Deugd en zonde zijn gevolg, zoo zeggen ze, van puur scheikundige werking. En om iemand beter, vrijer, edeler te maken, moest gij hem eigenlijk naar het scheikundig laboratorium zenden insteê van naar kerk of school. Verstond men in dat laboratorium de kunst maar om u de hersenpan af te lichten en uw verschillende cellen en zenuwen chemisch naar eisch te bewerken, dan zou vanzelf de ondeugd in u overwonnen en de deugd en de hoogere wijsheid tot effecte bij u gebracht zijn.

Welnu, vlak aan dit erf van het materialisme, raakt nu Manes met zijn zondeleer. Immers ook Manes zegt u en leeraart, dat de zonde *in de stof* van uw bloed, van uw natuur en van uw spieren zit, als een in die stof inklevende macht, die van haar onafscheidelijk, tegelijk met haar overgaat en zich verplaatst. Feitelijk maande Manes dan ook tot het eten van zekere veldkruiden, als middel om de zonde teboven te komen. Er waren toch — zoo leerde hij — ook dieren, maar vooral planten, waarin uit het heerlijk lichtrijk, dat tegen die booze stof overstond, enkele verlossende en vrijmakende lichtdeeltjes waren ingedrongen. En at men nu die kruiden maar, dan kreeg men die verlossende lichtdeeltjes in zijn bloed, en dat brak dan de macht der zonde. Manes' kerk is dus feitelijk een chemisch laboratorium, waarin de zonde bestreden wordt ook door *stoffelijke* middelen.

Men ziet dus wel, hoe consequent dit systeem in elkaar zit, en merkt wel hoe machteloos tegenover Manes' reuzengeest de zwakke lieden onzer dagen staan, die zijn valsch begrip van *stoffelijke* zonde overnemen, en toch wanen wel te zullen ontkomen aan de klem van zijn stelsel.

Neen, dat *kunnen* ze niet, en ook al denken ze er niet aan, om het phantastisch kleed over te nemen, waarin Manes zijn gedachten gehuld heeft, en dat niet passen zou voor onze Westersche denkwijze, toch nemen ze wel metterdaad de geheele lijn van zijn denkbeelden over, en vervalschen door deze vervalsching van het begrip der zonde, tevens bijna elk stuk van onze Christelijke leer.

En toch is er maar één stuk, waarin dit voor een ieder tastbaar uitkomt, en dat is het stuk *van de erfzonde.*

Een kind, zoo denkt men dan, wordt uit zijn ouders geboren. Krach-

tens die geboorte is hij zondaar. Dus moet zulk een kind de zonde wel van zijn vader en moeder hebben overgeërfd. En overmits nu zulk een kind in de wieg nog van geen *geestelijke* zonde weet, en nog geen *geestelijke* ontwikkeling toont, moet de erfzonde wel als een onzichtbaar iets ergens in zijn wezen schuilen, en dat onzichtbaar iets moet wel *met het bloed* uit de ouders in het kind zijn overgegaan.

En dit nu is, hoe ook gewend of gekeerd, niets dan puur Manichaeïsme, inzooverre het de zonde over laat gaan *als een macht, die inkleeft in iets stoffelijks.*

Van de erfzonde zegt onze Belijdenis in art. 15:

»Wij gelooven, dat door de ongehoorzaamheid Adams de erfzonde uitgebreid is geworden over het gansche menschelijke geslacht, welke is eene verdorvenheid der geheele natuur en een erfelijk gebrek, waarmede de kleine kinderen zelfs besmet zijn in hunner moeders lichaam, en die in den mensche allerlei zonden voortbrengt, zijnde in hem als een wortel derzelve; is daarom zoo leelijk en gruwelijk voor God, dat zij genoegzaam is om het menschelijke geslacht te verdoemen. Zij is ook zelfs door den Doop niet ganschelijk te niete gedaan, noch geheel uitgeroeid, aangezien de zonde daaruit altijd als opwellend water uitspringt, gelijk uit eene onzalige fontein; hoewel zij nochtans den kinderen Gods tot verdoemenisse niet toegerekend, maar door zijne genade en barmhartigheid vergeven wordt; niet om in de zonde gerust te slapen, maar opdat het gevoelen dezer verdorvenheid de geloovigen dikwijls zoude doen zuchten, verlangende om van dit lichaam des doods verlost te worden. En hierover verwerpen wij de dwalingen der Pelagianen, die zeggen, dat deze zonde niet anders is dan uit navolging."

Zoo ziet men dus, dat ook de gereformeerde kerken wel terdege het bestaan *der erfzonde* erkennen; ook erkennen, dat de zonde van ouders op kinderen *overerft;* zelfs deze erfzonde een *smet* noemen, die reeds het nog ongeboren kind aankleeft. Maar, en hierin juist schuilt het hoofdpunt, waarop het hier aankomt, ze zeggen nergens, dat deze erfzonde òf zelve iets stoffelijks is, òf als iets stoffelijks overgaat. Het woord smet is bij hen *beeldspraak*, geen eigenlijke uitdrukking voor de zaak, die ze willen belijden. De zonde is heur *niet* een druppel giftig vocht, of wat ook, dat gelijk de besmetting van een ziekte overerft van vader op kind. Neen, de overgang der zonde blijft in onze belijdenis een onverklaard mysterie, slechts *symbolisch* uitgedrukt.

Maar dat nu bevredigt de geesten onzer eeuw niet meer, en zoo is er dan ook in onze dagen weer een school van Manichaeïsten op dit punt opgestaan, die in den meest eigenlijken zin van het woord de zonde als een *krankheidsgif,* als een soort *ziektestof* beschouwen, die in het bloed *inkleeft,* en in dit bloed van het zondig ouderpaar op het onschuldig kroost overerft.

Vooral zij, die de erf*schuld* loochenen, zitten meest in dit Manichaeïsme reeds tamelijk diep vast.

Waarmeê dan ook samenhangt de valsche beschouwing over den Doop, alsof dat Doop*water* nu die zondige ziekte*stof* ten deele wegneemt. Ook de valsche Avondmaalstheorie, alsof er zekere bestanddeeltjes van een verheerlijkt lichaam in onze zondige stof in kwam. En ook de gedrochtelijke manier, om de duivelsche invloeden uit een kamer of van een plek gronds te willen verdrijven. Altemaal onschriftuurlijke onzin, dien men, helaas, ook in ons land, nog al door geloovige mannen, weer hoort verdedigen.

o, Kerk van Christus, waar doolt ge toch heen!

XII.

DE ZONDE GEEN BLOOTE ONTKENNING.

Ik zie een andere wet in mijn leden, die strijdt tegen de wet mijns gemoeds.
Rom. 7 : 23.

Tegen de weerinsluiping van het *Manichaeïsme* ging onze waarschuwende stem in het vorig artikel uit. Zij thans het oog gevestigd op een andere, schier even bedenkelijke dwaling, die, zeer tot ons leedwezen, ook thans weer ten deele door Dr. Böhl bepleit is, en die erop neerkomt, dat men ook in de werking der zonde niets ziet dan een *gemis*, een *onstentenis*, een *berooving*, een *ontbreken* van wat er zijn moest.

Men versta deze meening niet verkeerd.

Ze wil *niet* zeggen, dat er in den zondaar eenvoudig geen heiligheid is. Ze ontkent niet enkel het bestaan van heiligheid in hem. Ze zegt niet maar: »De heiligheid is in dit wezen niet aanwezig".

Neen, ze zegt *twee* dingen en bedoelt 1°, dat de heiligheid er niet is. Maar, en hierin ligt het eigenlijk karakter der zonde, ten 2°, dat deze heiligheid er zijn moest. Een steen hoort niet. Toch noemt men daarom een steen niet *doof*. Maar doof is wel de van gehoor beroofde mensch, omdat deze erop aan was gelegd, dat hij wel zou hooren, en het hooren tot het volle wezen van den mensch onmisbaar is. Een boek ziet niet. Toch is een boek niet *blind*. Maar blind noemt men wel den van gezicht ontblooten mensch, omdat zien tot 's menschen wezen behoort en aan een mensch zonder gezichtsvermogen iets menschelijks ontbreekt. Een stoel kan niet zelf op zijn pooten gaan. Toch noemen we daarom den stoel niet verstijfd noch lam, wijl het gaan bij een stoel niet bij hoort. Maar *lam* noemen wij wel den mensch, wien het vermogen om te gaan ontbreekt, overmits *gaan* behoort tot zijn menschelijk wezen. En zoo nu ook is er in een paard geen heiligheid, en toch noemen we een paard geen zondaar.

Maar zondaar noemen we wel een van heiligheid ontbloot mensch, omdat heilig te zijn tot het wezen van een mensch behoort, en een niet-heilig mensch verminkt en ontaard is.

De zonde, zegt de heilige apostel Johannes, is de *on*gerechtigheid, of het niet in overeenstemming zijn met de wet Gods, gelijk er letterlijk staat. De anomie! Zonde vertoont zich dus alleen bij die wezens, over

wie de goddelijke zedewet heerscht, en bestaat nu in het niet aanwezig zijn in dat wezen van conformiteit met de wet Gods.

Inzooverre spreekt er dus uit dit gevoelen niets dan zuivere klinkklare waarheid, en elke poging om in de zonde een positieve zelfstandigheid te zoeken, is in lijnrechten strijd met Gods Woord en leidt onverbiddelijk terug in de armen van het Manichaeïsme. Iets, wat ten deele zelfs aan de anders zoo teedere en innige Hernhutters op hun verre van onschuldige doolpaden overkomen is.

Vooral sinds de hoogleeraar Wessel dit geschilpunt volledig en op zuiver Schriftuurlijke wijze tegenover de beide Vitringa's uiteen heeft gezet, en het Examen van Tolerantie dit nog nader toelichtte, mag dit op gereformeerd terrein dan ook voor uitgemaakt gelden.

Op grond der Schrift kunnen we aan de zonde zelve geen positief karakter toeschrijven in eenigen zin, die er toe leiden zou, om in de zonde een eigen iets, een zekere eigen zelfstandigheid, iets wat op zichzelf bestond, te aanvaarden.

Alles toch, wat een eigen zelfstandigheid heeft, heeft een eigen bestaan, en moet dus of geschapen of niet geschapen zijn. Stelt men het *on*geschapen, dan wordt het eeuwig als God; iets, wat de Schrift van niets dan God zelven toelaat. En stelt men de zonde als iets *geschapens*, dan moet ze of door God of door een ander geschapen zijn. Nu kan een ander ze niet geschapen hebben, daar geen enkel schepsel de macht bezit, om eenige zelfstandigheid uit niet in het leven te roepen. En evenmin kan ze door God geschapen zijn, want God kan geen auteur zijn van het booze.

Vandaar, dat de Heilige Schrift het invloed oefenend vermogen van het kwaad, dan ook niet in eenige zondige substantie ziet, maar in den duivel. En de duivel, wat is die nu anders dan juist een wezen, dat goed en in staat van heiligheid geschapen was, en nu sinds aan die heiligheid ontviel. De Satan is dus niet een booze substantie, maar een wezen, dat op heiligheid aangelegd en voor heiligheid bestemd en tot heiligheid beroepen en met heiligheid begaafd, alsnu die heiligheid uit zich wierp; dientengevolge absoluut *on*heilig werd; en alsnu steeds in dieper onheiligheid zich inwikkelt.

Juist de leer van den duivel staat dus zoo beslist mogelijk tegen elke valsche voorstelling, als ware de zonde een zondige eigen zelfstandigheid over. Te zeggen: »De zonde is een macht", in dien zin, alsof de zonde een positief vermogen ware, geoefend door een eigen zelfstandig bestaand iets, is een voorstelling, die zich met de Schriftopenbaring nimmer laat vereenigen.

Inzooverre gaan we dus met Dr. Böhl van heeler harte meê, en mag niet anders getuigd, dan dat hij de goede, oude, welbeproefde overtuiging der geloovigen en de degelijke belijdenis der kerk gehandhaafd heeft.

Maar, en hierin mogen we den Weener hoogleeraar geen gelijk geven, dit leidt er nu Dr. Böhl toe, om ons toe te roepen, dat Adam vóór en na zijn val eigenlijk dezelfde persoon bleef, alleen, dat het schijnsel der gerechtigheid, waarin hij eerst gewandeld had, nu van hem week. Zoo vóór als na de zonde, zegt Dr. Böhl, is de mensch, wat zijn wezen en vermogen aangaat, dezelfde, en de zonde heeft alleen dit verschil teweeggebracht, dat hij oorspronkelijk in de heiligheid Gods stond, en nu uit die heiligheid Gods wegging en ze dus mist.

Zoo wordt dus de mensch een lamp gelijk, die het eene uur brandt en dan glans van zich uitstraalt en licht; maar het andere uur ophoudt te branden, alsnu dien glans inboet en een donker, mat voorwerp wierd.

Als een haard wordt de mensch, die het eene oogenblik aan was en warmte van zich gaf en gloorde, maar het andere oogenblik uitging en nu dof ligt en koud.

Of wil men, een stuk ijzer, waar het eene oogenblik de electrische stroom doorgaat, zoodat het magnetisch wordt en aantrekt, en het andere oogenblik de electrische stroom aan onttrokken wordt, zoodat het ophoudt magnetisch te zijn en dus niet meer aantrekt.

Want toen die lamp uit wierd gedraaid, bleef die lamp zelve ongedeerd. Toen die haard uitging, bleef die haard ongedeerd. En toen dat stuk ijzer ontdaan wierd van zijn magnetischen stroom, bleef het niettemin ijzer.

En zoo ook nu, zou het naar luid Dr. Böhls voorstelling met den mensch zijn. Evenals door een stuk ijzer de magnetische stroom gaat en het ijzer magnetisch maakt, zoo ging ook door Adam in den staat der rechtheid, de stroom van Gods gerechtigheid en maakte hem heilig. Evenals de lamp glanst door de vonk, die haar pit aanstak, zoo ook glansde Adam oorspronkelijk door de vonk der goddelijke gerechtigheid, die de luchter der heiligheid in zijn ziel had ontstoken. En evenals die haard blonk en schitterde van den vuurgloed, die in hem was gelegd, zoo ook blonk en schitterde Adam door de volkomen gerechtigheid, waarin God de Heere hem had geschapen.

Maar nu komt de zonde. Dat wil zeggen, de lamp gaat uit, de haard wordt koud, de magneet wordt weer ijzer. En zoo ook staat de mensch daar nu, ontbloot van gloed, beroofd van glans, al zijn aantrekkingskracht missende.

Maar voor het overige bleef die mensch, wat hij vantevoren was,

evenals die lamp een lamp, en die haard een haard, en dat ijzer ijzer bleef. Immers Dr. Böhl zegt met de duidelijkste woorden, *dat de mensch vóór en na den val als mensch dezelfde bleef.*

En dat nu mogen noch kunnen we toegeven.

Mensch bleef de zondaar zeer gewisselijk, maar mensch in den zin, zooals onze vaderen het te Dordt beleden: »Dat de mensch door den val niet opgehouden heeft mensch te zijn, begaafd met verstand en wil, en dat de zonde, die het gansche menschelijke geslacht heeft doordrongen, de natuur des menschen niet heeft weggenomen, maar verdorven en geestelijkerwijze gedood."

En het is nu met deze goede en onzes inziens eenig zuivere belijdenis van de gereformeerde kerk, dat Dr. Böhls uitspraak: »Wenn wir die Creatur aus jenem Stande hin ausgetreten denken, so bleibt diese Creatur *intact*", dat is: »Als het schepsel door de zonde uit dezen staat (der gerechtigheid) uittreedt, blijft zijn natuur *ongedeerd*", zoo we wel zien, in onverzoenlijke tegenspraak verkeert.

Neen, het schepsel is volstrekt niet *on*gedeerd gebleven, maar is door en tengevolge van de zonde zeer sterk *gedeerd;* zoo gedeerd, dat hij geheel *verdorven* is, verdorven tot den *dood* toe. En al geven we dus zeer beslist toe en al belijden we volstandelijk, dat de zonde in haar *wezen* niets positiefs is, toch blijven we even beslist met onze kerk belijden, dat haar *werkingen* volstrekt niet enkel negatief, noch uitsluitend privatief, maar wel terdege ook zeer stellig *positief* zijn.

Dit wordt in de Heilige Schrift, en werd door onze beste theologen (zoo met name door Rivet, Walaeus en Polyander in hun *Synopsis*) zoo stellig geleerd, dat men zich haast niet voor kan stellen, hoe Dr. Böhl te dezen tot een andere conclusie kwam. Haast vermoeden we dan ook, dat hij op dit punt eigenlijk wel belijdt, wat de zuivere kerken steeds beleden, maar ter wille van iets anders en om een geheel andere reden, dit stuk der leer op zoo vreemde wijze voorstelt.

Mogen we geheel openhartig zijn, dan stellen we ons den gedachtengang bij Dr. Böhl ongeveer aldus voor: »Mijn leermeester, Dr. Kohlbrügge, heeft zoo beslist geprotesteerd tegen die vele mannen, die, staande tegenover de onbekeerden, trotsche gedachten hebben, als riepen ze: »Ga van mij uit, ik ben heiliger dan gij". Dr. Kohlbrügge heeft er zoo met klem en nadruk op gewezen, dat een kind van God even goed als een onbekeerde midden in den dood ligt, zoodra ik hem ook maar één oogenblik buiten den Christus denk. Dus verandert er door de wedergeboorte eigenlijk niets aan, noch in den mensch. Zoo vóór, als na de wedergeboorte blijft hij precies dezelfde, en het eenig verschil is, dat een

bekeerde *gelooft*, en door dat *geloof* in het schijnsel van de gerechtigheid wandelt. En is dit nu zoo, welnu, dan moet het omgekeerde ook bij den val doorgaan. Dat wil zeggen, dan moet de mensch als zoodanig ook vóór en na den val dezelfde zijn gebleven, en kan er geen andere verandering hebben plaats gegrepen, dan dat hij eerst in de gerechtigheid stond, en nu uit de gerechtigheid uitraakte."

Natuurlijk, onze gissing kan falen, maar voorshands durven we vermoeden, dat zoo, en zoo alleen de gedachtengang was, die Dr. Böhl tot zoo vreemde voorstelling van de werking der zonde verleidde, en hem zelfs deed uitspreken, dat, gelijk Rome leeraart, »de begeerte op zichzelve geen zonde is." Iets, wat de gereformeerde kerken op grond van het tiende gebod steeds hebben bestreden.

En metterdaad, de quaestie bij den val en bij de verlossing is één.

Verandert de verlossing niets in ons wezen, dan kan ook de zonde aan ons wezen niets veranderd hebben. Is de verlossing uitsluitend een ingezet worden in het schijnsel van Christi gerechtigheid, dan kan ook de val niets anders geweest zijn, dan een uittreden uit dit schijnsel. Beide hangen onlosmakelijk saam. Zooals het met den val stond, zoo ook komt het met de verlossing te staan. En mits iemand consequent zij, is uit zijn belijdenis aangaande de heiligmaking altoos zijn belijdenis omtrent den val tevens op te maken.

Had dan ook Dr. Kohlbrügge beweerd of beleden, dat de verlossing ons wezen *onveranderd* laat en ons alleen inzet in een sfeer van gerechtigheid, dan zou dienen toegegeven te worden, dat deze uitnemende leeraar zich ook den val op een wijze heeft voorgesteld, die het wezen van den mensch en zijn natuur intact liet.

Maar dit nu juist kunnen we niet toegeven. Kohlbrügges blootlegging van de wezenlijke *verdorvenheid* onzer natuur was altoos zoo krachtig en beslist, dat we nooit, nimmer gelooven zullen, dat naar zijn belijdenis de val ons wezen en onze natuur *intact* liet. En evenmin ooit toegeven, dat naar Kohlbrügges belijdenis ons wezen door de verlossing *niet* veranderd wierd, ook al heeft hij, en volkomen terecht, die verandering steeds én aan de mystieke unie, én aan de afsterving der zonde in den dood gebonden.

Had Dr. Kohlbrügge metterdaad bedoeld te leeren, wat vele zijner volgelingen hem toeschrijven, dan zouden we zeer beslist in zijn streven *dwaling* zien. Maar omdat we Kohlbrügge ons niet verklaren mogen, zonder rekening te houden met de scheeve voorstellingen, waartegen hij zoozeer terecht te velde trok; en juist omdat zijn belijdenis van de verdorvenheid onzer natuur zoo volkomen was, blijven we volhouden,

dat Dr. Kohlbrügge *niet* bedoeld heeft, wat vele zijner volgelingen op zijn naam uitstallen.

Onze weg is dus juist omgekeerd.

Dr. Böhl zegt met andere woorden: »Kohlbrügges verlossingsleer gaat uit van het denkbeeld, dat de verlossing het wezen van den zondaar *onveranderd* laat; derhalve kan ook de zonde het wezen en de natuur van den mensch *niet* hebben aangetast." Terwijl wij omgekeerd zeggen: »Kohlbrügges belijdenis van de *verdorvenheid* onzer natuur is zoo volkomen, dat het niet anders *kan*, of hij moet én in den val én dus ook in het werk der verlossing, een *verandering* van onze natuur beleden hebben.

Doch wat hiervan zij, zooveel staat vast, dat naar de constante leer onzer kerk op grond van Gods Woord moet beleden worden, dat de zonde, hoewel naar heur *wezen* niets dan een *berooving* en in geen enkel opzicht een *zelfstandigheid*, niettemin wel waarlijk positieve *gevolgen* heeft in haar heillooze *werking.*

Verdorven is onze natuur, en *niet* onveranderd gebleven, en verderf is juist die veelzeggende uitdrukking, die de fatale positieve werking aanduidt, die door de ontstentenis van licht en leven ontstaat.

Een plant behoeft licht om te tieren en te bloeien. Berooft ge haar nu van dat licht, dan gaat ze kwijnen. Maar in dien kwijnenden staat blijft het nu niet bij *lichtloosheid*, bij ontstentenis van *licht* en dus bij gemis van *bloei.* Neen, maar er ontstaat een werking, die er eerst niet was, en die werking is, dat de plant gaat verflensen, verrotten en eindelijk *beschimmelen.* Dat is voor de plant het *bederf.*

Evenzoo is het met de kanker, met de pokziekte en zoo menige andere kwaal. Ook deze ziekten toch zijn niet maar een gemis van gezondheid en ontstentenis van welzijn, maar eenmaal in ons geopenbaard, loopen ze uit op een zeer *positieve* werking, die het cellenweefsel verbreekt, zelfstandige formatie tot aanzijn roept, en het lichaam positief *verderft.*

En hetzelfde zien we eindelijk evenzeer bij den dood. Als een mensch sterft, dan is zijn lijk niet maar zielloos en levenloos, maar dit ziellooze en levenlooze heeft straks ontbinding tengevolge en door die ontbinding een schrikkelijk *bederf.*

En zoo nu ook zien we in een zondaar, ja voelen we in ons eigen hart niet alleen maar een *ontstentenis* van heiligheid en een *gemis* van het goede, maar zeer stellig ook een heillooze *werking*, een *bederf*, een ontbinding, een sloopend iets, dat *verniélt.* Iets wat dàn vooral sterk uitkomt, als de genade des Heeren in onze ziel indringt en heel onze natuur, insteê van die genade tegen te jubelen, tegen die genade ingaat.

Dan ontstaat er strijd, kamp, worsteling, en die worsteling kan niet plaats grijpen, of er moet zich uit het gemis, uit de ontstentenis en uit de berooving iets boos ontwikkeld hebben, dat zich tegen God verheft.

Zoover gaat dit bederf der zonde zelfs door, dat het niet rust, eer ons lichaam feitelijk in bestanddeelen, die walging inboezemen, zal ontbonden zijn. Wat van Henochs, Mozes' en Elia's lijk aan zij, weten we niet. De Schrift kent uitzonderingen. De Christus heeft *geen* verderving gezien. En die geloovigen, die de wederkomst des Heeren zullen beleven, zullen *geen* ontbinding des lichaams kennen. Maar al de overige millioenen en nog eens millioenen worden krank, ze sterven, en hun ontzield en verwelkend lichaam gaat over in een bedorven massa, tot het geen lichaam meer is.

En wat we nu in ziekte en in sterven van het lichaam waarnemen, dat is tevens symbool van wat plaats grijpt in de ziel, al zij het ook, dat ons de termen en vormen ontbreken, om dit zielsverderf op eigenaardige wijze uit te drukken.

Satan, dit weet ieder en toont heel de Heilige Schrift, is niet maar een ontbloote, een beroofde, een, aan wien iets ontbreekt, in wien een gemis en ontstentenis valt waar te nemen; neen, van Satan gaat wel terdege een positieve, verdervende actie uit. En zoo nu ook, al zij het in mindere mate, is onze ziel verdorven. Verdorven niet slechts in dien zin, dat ze in het duister staat insteê van in het licht. Niet alleen dat ze in de koude verkleumt, insteê van zich te koesteren in de levenswarmte. Maar ook wel terdege in dien zin, dat deze ontstentenis in een positieve werking des vernielens en des verdervens is omgeslagen.

Gelijk koude gemis van warmte is, maar voortgezet in *vorst* overgaat, en uw handen en voeten bevriezen doet en door dat bevriezen een booze, *positieve* werking in uw vleesch te voorschijn roept, zoo ook is het met de zonde.

Er is niets dan ontstentenis, berooving, ontblooting, wat haar wezen aangaat. Maar juist krachtens die ontstentenis, berooving en ontblooting heeft ze tengevolge, dat er een vernielende, bedervende, sloopende, vergiftigende werking naar ziel en lichaam, in 's menschen heele natuur en aanzijn ontstaat, waardoor de zondaar wel geen oogenblik ophoudt mensch te zijn, maar dan toch als mensch zich onder de macht des verderfs voelt gebonden.

En vraagt men nu, hoe die twee te vereenigen, dat de zonde in haar *wezen* slechts privatief (bloote ontstentenis van licht en leven en heiligheid) nochtans in haar *werking* positief kan worden, dan ligt het antwoord hierin gereed: Richtige stuur onttrekkende aan de werking, die in 's menschen natuur toch doorgaat, moet ze wel oorzaak worden, dat die werking misloopt, en alzoo het werktuig onzer natuur zichzelf stukwringt en verderft.

XIII.

DE ZONDE EEN KRACHT IN OMGEKEERDE WERKING.

Indien gij naar het vleesch leeft, zoo zult gij sterven Rom. 8 : 13.

De zonde zelve naar heur *oorsprong* en in haar *wezen* niets dan een gemis, ontstentenis en berooving, maar in haar *werking* wel terdege een positief kwaad, een booze macht.

Maccovius, de bekende Franeker hoogleeraar, bewees dit uit de Schrift, onder anderen op dezen onweerlegbaren grond, dat ons geboden wordt niet alleen den *nieuwen* mensch aan te doen, maar ook den *ouden* mensch uit te doen met zijne werken. Ware nu, zoo zegt hij terecht, de zonde niets dan een gemis van licht en leven en gerechtigheid, dan kon dit niet. Immers, waar niets dan gemis is, houdt dit terstond op, zoodra hetgeen ontbrak, er weer komt. Ware dus de zonde niets dan een gemis, een ontstentenis van gerechtigheid, dan zou ons niets, volstrekt niets van noode zijn, dan dat ons de gerechtigheid weer wierd aangebracht; en ware dat geschied, welnu dan ware de zonde ook verdwenen. Van een uitdoen van den ouden mensch, van een afleggen van den last der zonde enz., zou dan geen sprake kunnen zijn. Het licht had dan slechts weer in het donker van ons hart in te stralen en de zake onzer ziel zou aanstonds weer gezond zijn.

Nu dit daarentegen *niet* zoo is; nu we zelven zeer goed weten, dat er ook na de instraling van het licht des Heeren, ja, na de indaling van den Heiligen Geest in ons, nog wel terdege in ons blijft, wat we als een ontzettende macht ten kwade in onze ziel ervaren en waarnemen; en de Heilige Schrift ons zeer nadrukkelijk en telkens gelast, niet enkel om weer de ware gerechtigheid door het geloof in Christus Jezus te grijpen, maar ook om iets *af te leggen*, iets *van ons te doen*, iets uit ons te *verwijderen*, zoo staat het hiermeê vast, dat de zonde, hoewel puur privatief in haar oorsprong, in ons en in de maatschappij wel terdege tot een booze *macht* wordt, en dus een positief karakter aanneemt.

Dit nu drukt de kerk van Christus uit door te belijden, dat *onze natuur bedorven* is geworden, iets wat ons vanzelf op het beeld Gods terugbrengt. Onze natuur ging niet weg, hield niet op onze natuur te zijn, en bleef dus in haar grondtrekken en in haar organen, wat ze was; en inzooverre ook in onze natuur als mensch een afdruk van het beeld

Gods ligt, ging dat beeld Gods dus *niet* te loor, ook niet voor een gedeelte te loor, maar staat het nu nog in ieder mensch afgedrukt, en zal het zelfs in de plaatse des verderfs eeuwiglijk in den mensch afgedrukt blijven staan, om de eenvoudige reden, dat we onze natuur niet *kunnen* uitschudden, tenzij we *vernietigd* konden worden. Kan dit nu *niet*, en is een menschelijk wezen zóó door God geschapen, dat het, eenmaal tot aanzijn geroepen, eeuwig dat aanzijn houdt, dan houdt het dat aanzijn ook eeuwiglijk als *mensch* en in eens *menschen* natuur. Staat er dus een afdruk van Gods beeld reeds in onze natuur als zoodanig gestempeld, dan is die afdruk als zoodanig ook onvernietigbaar en blijft ze ons eeuwig bij. Dit is dan ook de reden, waarom lang na den zondeval nog steeds in de Schrift geleerd wordt, dat ook de zondige mensch naar Gods beeld geschapen is.

Maar komt men nu verder en vraagt men naar de uitwerking der trekken van dit beeld Gods in de ons gegeven natuur, dan staat het juist vlak omgekeerd, want dan bevinden we, dat de trekken van dit beeld Gods *geheel* uit ons weg zijn, en dat uit de ruïne, die overbleef, hoogstens nog een sprake tot ons komt van de heerlijkheid en pracht, die in dat puin onderging.

Zoo zal men dus wel doen, met niet langer deze twee beteekenissen van het beeld Gods te verwarren. Voorzoover dit beeld in onze *natuur als zoodanig* ligt, blijft het eeuwiglijk, maar voorzoover het eens in de hoedanigheid, d. i. in de *gesteldheid* van onze natuur blonk, is het weg.

Onze natuur kan wel *verdorven*, maar niet *vernietigd* worden. Ze kan dus bestaan als natuur, ook al verloor ze *al* de eigenschappen, die ze eens bezat, en al kreeg ze insteê daarvoor *tegenovergestelde* werkingen.

Onze gerechtigheid was ons oorspronkelijk in onze natuur ingeschapen en kwam niet als iets bovennatuurlijks bij onze natuur bij. Maar ook, nadat onze natuur deze gerechtigheid verloor, bleef ze toch altoos nog onze natuur. Wel verzwakt, wel krank, wel verdorven, maar toch altoos onze menschelijke natuur. En zelfs toen de werkingen van deze natuur in heur tegendeel omsloegen en boos wierden, zelfs toen nog bleef het altoos in den grond diezelfde menschelijke natuur die eens zoo heerlijk gestraald had, en waarin reeds als natuur een schaduwbeeld van den Eeuwige lag.

Men moet onze natuur dus wel onderscheiden naar haar *wezen* of heur *wel*wezen, gelijk onze ouden zeiden. Naar heur *wezen* is ze na den val ongedeerd en onverminkt gebleven, d. w. z. ze is nog altoos de wezenlijke menschelijke natuur. Maar naar haar gesteldheid, d. i. naar heur hoedanigheden, werkingen en invloeden is ze geheel veranderd en verdorven. Wanneer een giftig insect mijn oog steekt, zoodat het licht er uitgaat, en het oog opzwelt en door een zweer het netvlies doorbroken

wordt, dan is mijn oog bedorven, geheel misvormd en op alle manier gedeerd en verminkt; maar met dat al blijft het toch altoos *een menschelijk oog*, en weet ieder, die het ziet, terstond, dat die opgezwollen cellenmassa een menschelijk oog is. En zoo nu ook is onze natuur wel ontdaan van haar luister, gestuit in haar goede werking en gekomen tot een innerlijke verzwering en verettering, maar desniettemin blijft ze onze menschelijke natuur.

Maar deze natuur nu, die, wat de onmiskenbare kenmerken van haar wezen aangaat, *blijft* en *niet* vergaat, deze natuur is door de zonde *verdorven*. Iets wat niet wil zeggen, dat er daarom in den mensch ook thans niet nog een vermogen is om te denken, te willen en te gevoelen; dat er ook thans in den mensch niet nog allerlei uitnemende krachten werken; dat er ook thans niet nog heerlijke talenten en veel prachtig genie in menschen openbaar kan worden. Neen, aan dat alles raakt deze verdorvenheid onzer natuur niet. Maar *dit* is de verdorvenheid van onze natuur, dat het leven in ons, dat zich door deze natuur en haar organen Gode wijden moest en uit God bezield moest worden, thans naar *beneden* insteê van naar *boven* werkt, en door die omgekeerde en verkeerde werking heel het samenstel van ons wezen veranderen deed van aard.

Bezat de mensch buiten de gerechtigheid Gods geen levensactie, dan zou dit niet kunnen. Maar dit is *niet* zoo. De dood toch is, naar luid der Heilige Schrift, geen vernietiging. Een zondaar is dood voor God, maar juist in dat doodzijn voor God trilt en tintelt zijn leven voor Satan, Zonde en Wereld. Indien een zondaar geen zondig leven had, zou de Heilige Schrift nooit tot ons kunnen zeggen: „*Doodt* dan uwe leden, die op de aarde zijn"; eenvoudig, omdat men niet *dooden* kan, wat reeds *dood* is en geen leven meer heeft.

Gelijkheid in klank misleide u dus niet.

Onze menschelijke natuur heeft een onverdelgbaar leven; vernietigd worden kan ze niet. Werkt nu deze natuur naar de wet Gods, dan noemt de Schrift dit, dat onze ziele *leeft*. Maar slaat ze in haar tegendeel om en werkt ze tegen de wet Gods in, dan zegt de Schrift, dat uwe ziel *sterft*. Dat is de dood, die de bezoldiging aller zonde is.

Maar hierom houdt onze natuur niet op te werken, houdt niet op haar organen te gebruiken, houdt niet op invloed te oefenen. Veeleer is dit juist het leven »van onze leden, die op de aarde zijn." Ons *zondig* leven. De innerlijke verettering van de booze zweren in onze verdorven natuur. En daarom moet dát leven *gedood*.

De zonde maakt dus niet, dat onze natuur ophoudt te ademen, te

werken, zich te voeden, maar ze heeft ten gevolge, dat deze werkingen, die onder de macht van Gods wet goed liepen en zegenden, nu misloopen en verderven.

In een uurwerk komt het soms voor, dat de veer, na opgewonden te zijn, afraakt van de stalen stift, die haar uiteinde vasthield; en wat gebeurt er dan? Staat het dan plotseling stil? Neen, maar dan ontglipt de werking van de veer aan het bedwang van de stalen stift, houdt nu op richtig te werken, en loopt nu af met zulk een vaart, dat heel het uurwerk bedorven wordt. En zoo ongeveer is het nu ook bij onze natuur. Er is in onze natuur kracht, leven en werking. Het vermogen van die kracht heeft God zelf in onze natuur ingelegd. Onder de stuur van zijn wet liep die werking nu juist, en bleef in harmonie met den wille Gods. Maar nu komt de zonde; zij neemt onze natuur van *onder die wet* Gods weg, en nu blijven daar die vermogens, die krachten, die werkingen wel, maar ze werken verkeerd en vernielen de fijne raderen.

Had dit nu slechts één oogenblik plaats, en wierd de zondaar terstond daarna weer hersteld in zijn oorspronkelijken staat, dan zou dit nog niet tot een positief kwaad leiden. Maar nu duurt die zonde *lang*. Nu reeds zestig eeuwen. Er ontstaan uit haar schadelijken invloed dus *gevolgen;* een *secundaire* na de *primaire* krankheid; er komen zondige *bezinksels*, er komen etterbuilen op, de draden van het weefsel onzer natuur worden scheef getrokken, alles wringt en perst tegen elkaar in. En overmits nu ook in dezen nieuwen staat de *werking* niet gestuit wordt, maar doorgaat, wordt nu die schadelijke werking al bedenkelijker.

Hoe ontstaat een zweer? Zoo immers, dat het bloed in zijn gang door het fijne weefsel ergens gestuit wordt. Er drong een splinter in, ge kneldet u, of op wat wijze ook, wierd uw bloed in zijn loop eenigszins gestuit. Toch gaat het bloed daarom zijn gang, maar om door dit engere weefsel door te dringen, moet het nu *meer* persen, *sterker* schuren tegen de wanden, *meer* wrijving veroorzaken. Uit deze wrijving en schuring wordt nu een *hoogere* temperatuur geboren. De omliggende deelen gaan *zwellen*. De doorgang voor het bloed wordt daardoor nog nauwer, de wrijving nog sterker, eindelijk *gloeit* de zweer. En hoewel er nu niets plaats heeft dan een voortzetting van diezelfde levensbeweging, die het bloed steeds voortdreef, zoo gaat nu toch die gestuite werking in een *positief ziekteproces* over. Er ontstaat een plaatselijke werking, die er uit moet. Giftige etter wordt gevormd, die de omliggende deelen aansteekt, en het positieve kwaad is aanwezig.

En zoo nu ook gaat het bij de zonde toe. De gang van het bloed, d. i. de werking der krachten van onze natuur gaat al door, maar de

zonde richt die krachten verkeerd. Daardoor ontstaan in onze natuur ongelijkheden en ongeregeldheden, die een ontgloeien van onze natuur in het booze, nu eens op dit, dan op dat punt ten gevolge hebben. Door dien valschen gloed worden geheel tegennatuurlijke, goddelooze misvormingen in onze natuur geboren. In die misvormingen onzer natuur gaat het cellenweefsel onzer ziel in een ontwikkeling over, die door de Schrift zelve bij die van *giftigen etter* vergeleken wordt. En het is uit deze onzalige fontein, dat de giftige gassen algedurig door heel ons wezen opstijgen.

In dien toestand nu raakt alles in onze natuur ontdaan. Van onder de wet Gods weggeloopen, is de tucht over onze natuur weg en wordt onze geheele natuur naar ziel en lichaam *on*tuchtig. Vandaar, dat ze juist door de haar ingeschapen werking zichzelve steeds dieper in den grond boort en al verder van God afjaagt. Gelijk een trein, die ontspoort, juist door de vaart, die er in zat, zichzelf verderft, zoo ook verderft een mensch, die ontspoort, d. i. *die uit het spoor van Gods wet schiet*, zichzelven door zijn eigen vaart en werking. Er behoeft niets bij te komen. Het verderven volgt uit het leven onzer natuur zelf.

Vandaar, dat bij een zondaar de kennisse weg is, het gevoel vervalscht is, de wil krachteloos is gemaakt, de verbeelding bezoedeld is, het hart valschelijk begeert, en al zijn wegen en neigingen en uitgangen ten eenemale boos zijn geworden.

Boos, niet in dien zin, alsof alles boos in óns oog ware. Neen, maar zóó, dat er niets meer aankomt aan het *eind*station, waar God de Heere wil, dat *alles* aankomen zal, t. w. bij Hem, om in Hem en in de eere zijns naams zijn eenig en hoogste doeleinde te hebben.

En dit maakt iets tot zonde en tot ongerechtigheid en tot boosheid, ook al was het, dat wij er duizendmaal geen zonde in zagen, ja, er veel liefs en schoons in vonden.

Niet *onze* smaak, maar de smaak van *God* bepaalt en maakt uit, of iets slecht of goed is, en wie nu dien smaak van God wil kennen, moet naar de wet. Dat is de maatstaf en het richtsnoer. En wat nu een zondaar ook woele of bedoele, naar God met zijn goed gaan wil hij niet. Hij wil, wat hij in de hand heeft, wel ophangen en zelfs sierlijk ophangen, maar hij wil het nooit ophangen *aan den spijker*, *dien God er voor in den muur van ons leven sloeg*. Hij zoekt altoos een *anderen* haak en altoos een *andere* kram, en nooit mag het naar den wil des Heeren gaan.

Dit nu maakt alles in hem boos, zoo boos, dat zijn natuur ganschelijk bedorven is; zoo verdorven, dat er in eeuwigheid niets goeds meer uit kan voortkomen; onbekwaam tot eenig goed, geneigd tot alle kwaad; ja, van natuur geneigd om God en zijn naaste te haten.

Want let wel, ook al breekt de daad niet uit, reeds dat neigen, dat begeeren, dat zich uitstrekken naar iets is zonde.

Ook dit wordt door Dr. Böhl, op voorgang van Roomsche en enkele Luthersche godgeleerden, aan de Gereformeerde kerk betwist. Hij toch meent, dat èn in Adam vóór zijn val èn zelfs in Christus van nature wel waarlijk het *begeeren* was. Natuurlijk niet het begeeren, *dat toegeeft*, neen, maar het begeeren met den toom in den bek, en stevig aan dien stang bedwongen. Een voorstelling dus, alsof God de Heere aan den mensch het verslindend dier van de begeerte had ingeschapen, maar er hem tevens de macht bijgegeven, om dat verslindend dier in toom te houden, zoodat juist in dat in toom houden de uitnemendheid school.

Ook dit echter bevestigt de Heilige Schrift ons niet. Uit niets blijkt, dat Adam, vóór Satan tusschen beide kwam, een begeeren had naar wat hij zag. De mogelijkheid zelfs van dat begeeren ontwaakte eerst door het verbod: »Van dien boom zult gij niet eten." Eerst door het gebod kon het begeeren levendig worden. Maar ook zelfs, nadat het verbod hem was opgelegd, zien we nog aan niets, dat Adam die vrucht van dien boom begeert. En tot zulk een begeeren, ja zelfs tot een bijzonder bezien van die vrucht kwam het eerst, toen Satan Eva in de nieren had geprikkeld, niet om die boomvrucht te eten, maar om door die boomvrucht *Gode evengelijk* te worden. *Dit* is het eerste begeeren, dat in het menschenhart opwaakte, en eerst daarna ging zijn oog ervoor open, dat de vrucht van dien boom schoon voor het oog en heerlijk tot spijze was.

In den staat der gerechtigheid was er in Adam vrede, harmonie, goddelijk gedijen, en volstrekt niet de gestadige spanning, die uit het in bedwang houden van een dreigend monster noodwendig ontstaan moet. En ook in de heerlijkheid des hemels zal het niet een eindeloos begeeren zijn, om dat begeeren in toom te houden, maar een *van het begeeren af zijn*. Geen zuigende diepte meer in ons bodemloos hart, maar heel dat diepe hart gevuld met de liefde des Heeren.

Het gebod: »Gij zult niet begeeren" is dan ook absoluut, en bij den Heere Jezus Christus blijkt evenmin van dat begeeren iets. Hij begeert nooit iets, dat Hem niet toegekend is. En wel is er bij de schrikkelijke ontknooping in Gethsémané een begeeren, om aan het dragen van den vloek te ontkomen, maar dit begeeren is heel iets anders. Te weten, niet een begeeren om iets te verkrijgen, maar een diep begeeren *om iets niet te verliezen*, wat bij Hem hoorde, dat wil zeggen, om niet onder den vloek verlaten te zijn van zijn God.

XIV.

ONZE SCHULD.

> Daarom, gelijk door éénen mensch de zonde in de wereld ingekomen is, en door de zonde de dood, en alzoo de dood tot alle menschen doorgegaan is, in welken allen gezondigd hebben. Rom. 5 : 12.

Zonde en *schuld* hooren wel nauw bijeen ; maar mogen toch niet met elkander verward, noch op één lijn gesteld worden, evenmin als *heiligmaking* en *gerechtigheid*. Wel rust op alle zonde schuld, wel steekt er schuld in alle zonde, en is omgekeerd zonder zonde schuld onbestaanbaar, maar dit neemt niet weg, dat daarom toch beide zeer wel te onderscheiden zijn en onderscheiden moeten worden. Als er brand in een huis komt en gebluscht wordt, blakert de vlam de binten zwart, maar hoewel die zwartheid door de vlam gewerkt is, eruit voortvloeide en er noodzakelijk op volgde, toch is die vlam de zwartheid zelve niet. Integendeel, als de vlam reeds lang gedoofd is, duurt nog altoos de zwartheid van de binten voort. En zoo nu ook staat het met zonde en schuld. De zonde is de roode vlam, die onze ziel zwart maakt, maar als de zonde reeds lang achter ons ligt, duurt het zwarte merk, dat op onze ziel rust, nog altoos voort.

Uit dien hoofde is het van het hoogste aanbelang, dat dit verschil tusschen *zonde* en *schuld* helder worde ingezien. Misverstand mag hier niet gedoogd. Bovenal niet, omdat alle verwarring van schuld en zonde er noodzakelijk toe leidt, om ook *rechtvaardigmaking* en *heiligmaking*, als waren ze hetzelfde, op te vatten; iets, wat niet in onze ziel en in onze beschouwing kan inglippen zonder den ernst en de degelijkheid van ons Christendom te verzwakken.

Stel, er bestond geen levende ziel op aarde behalve gijzelf, alsdan zoudt ge wel tegen de menschelijke natuur kunnen *zondigen*, maar er zou door u geen *schuld* jegens menschen kunnen beloopen worden. En zoo nu ook, stel eens een oogenblik, dat de ethisch-modernen gelijk hadden met hun beweren, alsof er eigenlijk geen levende God bestond, maar alleen een idée, het goede, welnu, dan zoudt ge wel tegen dit ideaal »Goede" kunnen zondigen en zelf zeer slecht zijn, maar er zou geen *schuld* tegenover God ten onzen laste ontstaan kunnen.

Schuld tegenover God — en dit is de eenige schuld, die we thans be-

spreken — is alleen daardoor denkbaar, doordien God de Heere leeft, bestaat, er is, nooit weggaat, eeuwig blijft, en doordien gij en ik, ja, alle schepselen genoodzaakt zijn met dien God elken dag, ja, elk oogenblik al onze zaken te doen.

Tegenover menschen hebt ge het meestal in uw keus, of ge met hen zaken wilt doen of niet. Er zullen in de stad uwer woning misschien twintig kantoren van uw vak zijn, en nu hebt gij het in uw macht, om met tien van deze wel, maar met de tien andere geen zaken te doen. Gevolg waarvan is, dat ge bij die tien eerste wel, maar bij die tien andere nooit in de schuld kunt komen.

Pas dit nu op den Heere uw God toe, en reeds zal u eenig licht opgaan. Wat toch is de fout der meeste menschen bij hun afdoling van den levenden God? Immers dit, dat ze zich inbeelden: »o, Als ik mij met God maar niet inlaat en geen betrekkingen met Hem aanknoop, dan heb ik met God ook geen rekening, dan heb ik niets met Hem uitstaande, en dan is het voor mij evengoed, alsof Hij niet bestaat". En natuurlijk, ware dit zoo, dan zouden zulke menschen tegenover God den Heere ook niet in schuld kunnen staan.

Maar dit nu is juist *niet* zoo.

Of we met God den Heere zaken willen doen, staat niet aan onze keuze, hangt *niet* van onzen vrijen wil af, en is *niet* in onze macht gesteld. Neen, integendeel, de toestand is deze, dat ge *alle* zaken, welke ook, *altoos*, en onder *alle* omstandigheden met God den Heere doen moet en doet. Ge *kunt* nooit, onder wat vorm ook, eenige zaak doen, of ge doet die zaak, ja, óók met uzelf en óók tegenover uw naaste, maar daarenboven even stellig en onverbiddelijk *altoos in rekening met God.* Bij alle ding, dat ge doet, is God de Heere zelf de hoofd-geïnteresseerde. In alle onderhandeling is Hij, uw God, de preferente crediteur, met wien ge te rekenen hebt. Hij is bij alle zaak, die ge ondernaamt, de principaalste principaal, met wien ge uw zaak hebt af te sluiten. En al gingt ge naar de zandvlakte van de Sahara, of al zonkt ge in de diepte van den Oceaan weg, ja, al beddet ge u in de hel, nog altoos zou uw zaak een zaak met den Heere uw God blijven. Van Hem komt ge nooit, komt ge in aller eeuwen eeuwigheid niet af.

Letterlijk niets kan er in uw hart omgaan, of in uw hoofd opkomen, of door uw hand gedaan worden, of er ontstaat aanstonds een post van rekening met den Heere uw God; en terwijl ge andere firmanten nog kunt bedriegen of posten aan hun oog onttrekken, is de Heere uw God de Alomtegenwoordige, die zelfs uw geheimste posten tot op een tienduizendsten penning na u niet alleen narekent en toe-

rekent, maar eer gij aan het rekenen gaat, u reeds voorgerekend heeft.

En of gij nu al zegt: »Ik wil met God den Heere geen rekening hebben!" dat baat u niet met al. Gij *kunt* nu eenmaal God den Heere buiten niets houden. In alles is Hij vanzelf in. Hij de eerste. Hij de machtigste. Hij de God, die alles doordringt en doorvorscht.

En nu zult ge dan ook gevoelen, wat *schuld* is.

Immers, terwijl ge nu *elk* oogenblik van uw leven in *alle* ding en onder *alle* opzicht verplicht waart, om aan den Heere uw God den *vollen* penning te betalen, die er in alle ding voor Hem en ten bate van zijn glorie inzat, doet gij dat *niet*, kwijt ge dien penning *nooit*, althans nooit *ten volle*, en ontstaat dus uit elke actie van uw persoon, van uw hoofd, van uw hand, een *schuld*-post, dien uw God van u hebben moest, en dien gij Hem uit onwil of onmacht onthoudt.

Ook al kon God weg, of uw band aan God weg, gij zoudt toch *zondaar* blijven; maar kon God weg, of uw band aan Hem weg, dan zou er voor u geen *schuld* meer bestaan.

Bij Krakatoa hebben de elementen vóor nu twee jaren in wilde uitbarsting gewoed, en scheen het een oogenblik, of heel Java zou verzwolgen worden in den gapenden vloed. God lof, dat dit *niet* geschiedde! Maar stel nu eens, het ware geschied. Heel Java ware verzwolgen. En stel nu voorts, dat gij op dat oogenblik aan een kantoor op Java vijftig duizend gulden schuldig waart. Welnu, dan zou natuurlijk door het wegvallen van heel Java en het verzinken van heel het kantoor, dat die pretentie op u had, ook die pretentie vervallen zijn.

Of ook, stel, in China won de patriotten-partij en nogmaals besloot de keizer van China, om heel zijn rijk hermetisch voor alle vreemde volken te sluiten, zoodat alle afdoening van zaken met Chineesche kantoren plotseling werd afgesneden en uw leven lang afgesneden bleef, en, niet waar, ook al hadt ge dan een ton schuld aan Chineesche huizen, dan zou die schuld feitelijk voor u niet meer bestaan.

En zoo nu ook zeggen we, viel opeens God weg, of brak alle band, die u aan God bindt, dan ja, zou er geen schuld meer voor u bestaan. Maar nu de gedachte zelfs, alsof God wegviel, kwetsend is en uw band aan Hem nooit *kan* verbroken worden, nu *is* uw schuld er ook en *blijft* uw schuld er ook en is het voor een mensch volstrekt onmogelijk, om door zijn schuld aan God een streep te halen. Hij *kan* dat wel doen, maar het baat hem niets. De schuld blijft toch.

Schuld ontstaat en blijft dus daardoor, dat God de Heere ons schiep *om zichzelfs wille.* Denk u een oogenblik, dat God de Heere u geschapen had, zooals een jongen zeepbellen blaast; d. w. z. alleen voor het ver-

maak om u te scheppen, maar zonder er zich nu voorts over te bekreunen, wat er uit u wierd, ook dan natuurlijk kon er geen schuld ontstaan.

Maar dat deed God de Heere *niet*. Hij schiep u en mij *voor zichzelven*. Hij schiep ons met den gestrengen en absoluten last, om in *alle* ding, op *elk* oogenblik en onder alle omstandigheden de levenswinste op zijn altaar, op het altaar zijns naams en zijner eere te leggen. God heeft niet gezegd: »Leef drie van de tien dagen voor Mij, en dan zal Ik u de overige vrijaf geven." Neen, God de Heere geeft nooit vrijaf. Geen enkelen dag van heel uw leven. Geen enkel oogenblik van eenigen dag. Altoos, aldoor, zonder beding of uitzondering, rusteloos en algedurig moet er van ons bestaan een winste voor Gods eere komen. Hij schiep er ons voor. Hij heeft er ons op aangelegd. Dus eischt Hij ons op.

En juist dit nu, dat Hij onze Heere en onze Gebieder is, die in den volstrektsten zin alles over ons te zeggen heeft en ons niet een enkelen penning der levenswinste schenken kan, juist dát maakt, dat, overmits wij *nooit* betaalden, ieder onzer in *absolute* schuld bij God staat.

Wat bij menschen geld is, dat is bij God *liefde*. En nu heeft God gezegd, gezegd tot u en mij en tot alle mensch: »Ik dorst naar liefde, gelijk gij naar goud dorst, en daarom moet Ik, uw God, liefde, veel liefde, alle liefde van u hebben. Die komt Mij toe. Die eisch Ik op. Die *kan* Ik niet kwijtschelden. Gij *zult* Mij, den Heere uw God, liefhebben, d. i. uw liefde afbetalen met alle kracht, met heel uw verstand, heel uw hart en heel uw ziele."

En het feit nu, dat God de Heere die liefde *niet* van ons krijgt, of althans hoogst onzuiver, d. i. op onechte, valsche wijze krijgt, dat maakt, dat we tegenover God in een eeuwige schuld staan.

Nu weten we wel, dat men dit noemt de *juridische* opvatting, en dat men in onze weekelijke dagen liever aan die spanning van het recht ontkomt, en daarom hoog de *ethische* opvatting prijst; maar dat zeggen is rechtstreeks uit de leugen.

In dit verzet tegen de juridische opvatting ligt toch niets minder dan een opzij dringen of een ignoreeren *van den levenden God*. Ook immers, als men niet aan den levenden God gelooft en alleen dweept met een ideaal van heiligheid, leeft men onder een ethische opvatting, en strijdt men om van zonde af te komen, en worstelt men tegen de macht der zonde in, en schreit in onze ziel de dorst naar heiligmaking. Maar heb ik niets dan een ideaal van heiligheid, dat mij prikkelt en drijft, natuurlijk, dan is er van *recht* geen sprake en kan er van *schuld* tegen-

over God geen gewag worden gemaakt, want schuld ontstaat niet tegenover een idée, maar alleen tegenover *een levend wezen*. Erken ik daarentegen, dat de Heere God leeft, en dat ik met dien levenden God in alle ding en op alle oogenblik te doen heb, dan heeft die levende God op mij een *recht*, een recht, dat ik *geschonden* heb, en dat niet zonder meer geschonden blijven kan, en staat dus de juridische opvatting zelfs bovenaan.

Immers de ethische opvatting is alleen: »Hoe word ik, zieke, weer gezond?" Maar de juridische zegt: »Hoe komt God, wiens recht geschonden wierd, weer tot zijn recht?"

De juridische opvatting moet er dus niet maar bijkomen, maar moet zelfs bovenaan staan. Elk gereformeerde, dat is elk gezuiverd Christen, mag niet eerst *naar zichzelven*, maar moet eerst *naar zijn God* vragen. En daarom wordt de gereformeerde belijdenis in haar hartader aangetast en vernietigd, zoodra de prediker op den kansel wel voor heiligmaking oog heeft, maar voor geen rechtvaardigmaking opkomt. En daarin met name ligt de heerlijke verdienste van Dr. Kohlbrügge, dat hij het was, wien dit om zijn God gesmart heeft, die met een forschen ruk aan dit verachten van Gods recht paal en perk heeft gesteld, en het ook aan onze kerk en aan ons weer heeft toegeroepen: »Broeders, de rechtvaardigmaking voorop!

Dat was ook Paulus' leuze.

Zoo is ook ons roepen. En al kunnen noch mogen we het goedkeuren, dat meer dan één van Kohlbrügges volgelingen nu weer in het andere uiterste vervalt, om de heiligmaking in de rechtvaardigmaking op te smelten (wat niet mag), zoo kan toch niets ons verhinderen, om den Heere onzen God te danken, dat hij ons in Dr. Kohlbrügge een strengen maner schonk, die ons tegen die schromelijke en schandelijke verwaarloozing van Gods gerechtigheden gewaarschuwd heeft.

Men prente het zichzelf en het opkomend geslacht dus wel en diep in.

Te zeggen: »o, Was ik maar heilig! och, dan zou ik over die schuld voor God zoo niet beangst zijn!", klinkt fraai, maar is diep zondig. Want de wensch om heilig te zijn, staat voor de vromen op dezelfde lijn, waarop voor den wereldling en het kind der ijdelheid de wensch staat, om rijk, om geacht, om gevierd te wezen. Dat wil zeggen, zulk een wensch is altoos een wensch voor onszelf, voor ons eigen ik, om zelf iets te wezen, wat we nog niet zijn. God de Heere blijft daarbij buiten staan. De Pelagiaan spreekt er in, die zijn verhouding tegenover God den Heere naar eigen willekeur wil regelen. Het is zonde, zij het ook blinkende zonde, tegen het eerste en het hoogste gebod.

Neen, dan eerst wordt die diepe zielswensch: „o, Ware ik heilig!" goed

en recht, en van zonde vrij, indien er eerst voorop is gegaan die andere vraag: »Hoe kom ik weer recht voor mijn God te staan, wiens recht ik brak en schond?" Gaat dat voorop, dan, maar ook dan alleen hebben we God meer dan onszelven lief. En kwam het daartoe, dan ja, komt ook vanzelf de bede om heilig te wezen. Nu niet als zelfzucht om geestelijk rijk te zijn, maar uit zielsdorst om niet weer het recht van God te schenden.

Dit gaat diep en strekt ver en zal aan menigeen voorkomen, hard te zijn. Maar toch, we mogen er niet van aflaten. Het onmanlijk en ziekelijk Christendom, waar men thans meê pronkt, is het Christendom van onze vaderen, is het Christendom van de vromen aller eeuwen, is het Christendom van de apostelen en profeten niet.

God de Heere *moet* de Hoogste en de Eerste blijven ook in dit stuk der heiligheden, en vertreding insteê van eering der geboden is het, bijaldien men, jagende naar het wit der heiligmaking, het *recht* van zijn God vergeet.

Reeds onder menschen zou het voor oneerlijk gelden, indien iemand, die hier diep in de schulden stak, naar Amerika toog en daar nieuwe zaken begon, en nu maar zorgde, dat het hemzelf goed ging. Neen, zou men tot zulk een bankroetier zeggen, niet maar er weer bovenop te komen, maar *uw schuld* af te doen eischt uw eere. En zoo nu ook is het hier. Niet maar voortaan betere zaken te doen, maar eerst de rekening met uw God effen te maken, dat is de diepste zielsbede, waar elk echt kind des koninkrijks meê begint.

Maar juist daardoor zal men dan nu ook beseffen, hoever *zonde en schuld* te onderscheiden is.

Iemand breekt bij u in en ontsteelt u tien effecten, saam een kwart ton waard. Maar straks heeft hij berouw en keert terug en stelt u uw schat weder in handen. Zal nu daarom die dief en inbreker vrij uitgaan? Neen, zeggen we u, maar zoo hij in handen der justitie komt, zal hij verhoord, gevonnist en veroordeeld worden, en het geschonden recht boeten in den kerker.

En zoo nu ook is het met de zonde.

Er is een *wet* Gods en er is een *Gever* van die wet, dat is God.

Nu misdoet gij, gij doet iets verkeerds, ge doet iets óf niet óf anders, dan het moest gedaan worden.

Welnu, meet ik nu die daad aan de *wet*, dan zeg ik, ze is *zonde*.

Maar daarmeê ben ik er niet van af, daarmeê is het niet uit! Die *wet* is niet maar een stuk papier, dat uit de lucht is komen vallen, noch ook de formuleering van een zedelijk ideaal. Neen, die wet is een wet *van den Heere uw God*. God sprak alle deze woorden. Die wet ligt er nooit los, maar altoos is God de Heere er achter, die met zijn hand

die wet vasthoudt, u voorhoudt en u zien laat. En daarom is het niet genoeg, dat ge uw daad aan de *wet* meet, en zegt: ze is *zonde*, maar ge moet die daad ook tegenover den *Gever* en *Handhaver* van die wet verrekenen, en erkennen: ze is *schuld*.

Zonde is: het niet beantwoorden van een daad, een persoon of een toestand aan de *wet Gods*. Daarentegen *schuld* is: het te na komen door eenige daad van eenigen persoon in eenigen toestand aan het recht van den levenden God op zijn schepsel.

Dat nu alle zonde onmiddellijk *schuld* schept, komt daar vandaan, dat God recht heeft op *al* onze daden. Waren er daden, die buiten Hem om konden gaan, dan zou feilgaan in die bepaalde daden, ook al weken ze van het zedelijk ideaal af, toch geen schuld vestigen. Maar nu dit niet zoo is, nu *elke* daad van *elken* persoon in *elken* toestand in rekening met den Heere onzen God staat, nu volgt er schuld uit elke zonde.

Niet, alsof ze daardoor ineen vloeiden.

De zonde ligt altoos *in ons*, en raakt niet onze betrekking tot God. De *schuld* daarentegen ligt niet in ons, maar raakt altoos *de betrekking, waarin we tot God staan*. Zonde ziet op hetgeen we in onszelf zijn en spreekt uit, dat hetgeen we in onszelf zijn in strijd is met de wet of het zedelijk ideaal. Schuld daarentegen ziet op hetgeen God de Heere van ons te eischen heeft, en spreekt uit, dat we *aan God* dien eisch onthielden.

Ware nu God de Heere als onzer één, dan zou er over die *schuld* te loven en te bieden zijn. Maar dit is *niet* zoo. Gods eischen aan ons en op ons zijn altoos zuiver als goud. Daar sloop nooit een vergissing in. En vooral, die eischen steunden nooit op wilkeur, maar altoos op vasten onveranderlijken grondslag.

Daarom kan van die schuld nooit iets af. Voluit, naar de allergestrengste maat blijft ze ten onzen laste.

Vandaar de *straf*.

Straf toch is niets anders dan dat de in zijn recht geschonden God zich tegen die rechtsschennis verzet.

Elke schending van zijn recht komt Hem als God te na en zou, hield ze stand, Hem een *minder* God maken, dan Hij zijn moet. En dit nu kan niet, zoo waarlijk Hij God is. En dies werkt onmiddellijk de majesteit van het leven Gods tegen die rechtsschennis in. En dat inbuigen van Gods majesteit tegen onze krenking van zijn goddelijk recht, d. i. de straf.

Zonde, schuld en straf zijn dus drie, die onlosmakelijk bijeenhooren.

Alleen, doordien de schuld de zonde najaagt, en de straf de schuld voor zich uitdrijft, is het mogelijk, dat er zonde in Gods schepping bestaat.

XV.

ONZE ONGERECHTIGHEID.

Mijn geest zal niet in eeuwigheid twisten met den mensch. Gen. 6 : 3.

Nog een laatste punt bleef ter bespreking over, eer we aan het werk van den Heiligen Geest in de herstelling van den zondaar toekomen, t. w. de vraag, of de nog niet gevallen mensch reeds in gemeenschap met den Heiligen Geest stond.

Deze vraag is niet van belang ontbloot, ook al is ze in den regel niet gedaan.

Ging door, wat velen beweren, dat in het wedergeboren kind de oorspronkelijke Adam eenvoudig terugkeerde, dan ware deze vraag spoedig beantwoord. Dan toch zou het vaststaan, dat de Heilige Geest reeds in Adam moet gewoond hebben juist evenzoo, als Hij thans in Gods kinderen inwoont.

Maar dit beweren gaat niet door.

Erkend toch wordt door een ieder, die nog met ons op den bodem der Heilige Schrift plaats neemt, dat er tusschen Adam en den wedergeborene althans dit machtige verschil bestaat, dat Adam een *verliesbaar* goed bezat, terwijl het goed van een wedergeborene *on*verliesbaar is. Erkend, dat Adam het eeuwige leven nog moest verwerven, terwijl een wedergeborene, die in Jezus gelooft, het eeuwige leven reeds bezit. En erkend evenzeer, dat Adam vóór zijn val in het verbond der *werken* stond, terwijl de wedergeborenen staan in het verbond der *genade.*

Dit nu zijn geen bijkomstige aangelegenheden, maar verschilpunten, die een verschil van *staat* opleveren. Wie als Adam vóór zijn val is, staat er anders aan toe, dan een kind van God nu. Adam was geen gerechtvaardigde goddelooze, maar een nog zondeloos rechtvaardige. Hij leefde niet door het geloof uit een vreemde gerechtigheid, die buiten hem lag, gelijk thans de wedergeborene, maar blonk door een eigen, oorspronkelijke gerechtigheid, die hem in zijn schepping door zijn Schepper was verleend. Bij Adam was het: »Doe dit en gij zult leven, en zoo niet, dan komt de dood."

Van »geloof" bij Adam vóór zijn val anders dan »naar aanleg" te spreken is deswege ongeoorloofd. Adam leefde *niet* uit een *geloofs*gerechtigheid, maar uit zijn *oorspronkelijke* gerechtigheid. En de wolke der

getuigen in Hebreeën 11 begint dan ook niet bij Adam vóór zijn val, maar bij Abel, eer hij vermoord werd.

Wel kan men in algemeenen zin zeggen: »*alle* rechte zielsbetrekking van een mensch op God noem ik *geloof*," en dan zeer zeker sluit de oorspronkelijke gerechtigheid ook geloof in. Maar dit is niet naar de Heilige Schrift. Het »geloof" is volgens de duidelijke leer van Paulus een goed, dat voorbijgaat, en eens opgaat in een hooger en inniger gemeenschap met den Eeuwige, die hij »aanschouwen" noemt. »Geloof" is in de Heilige Schrift als middel ter zaligheid altoos »geloof in Christus"; en wel, geloof, niet in den Zoon van God als tweeden Persoon der Drieëenheid, maar altoos geloof in Christus als *Verlosser*, als *Heiland*, als *Borg*, kortom in een Christus *en dien gekruist*.

En overmits nu een »Christus en die gekruist" niet past bij een creatuur, dat nog niet gevallen was en dus nog staat, zoo moet afgezien van elk pogen om Adam, wat de zake des geloofs aangaat, op één lijn te stellen met een goddelooze, die gerechtvaardigd wierd; en dat toch is een wedergeboren kind van God.

Zelfs mag men niet zeggen, dat reeds Adam in den staat der rechtheid uit den Christus heeft geleefd, en vooral mag onder het beeld Gods in Gen. 1 : 26 niet de Christus verstaan.

De Heilige Schrift kent geen anderen Christus dan den Messias, en de Messias is altoos en door heel de Schrift: »Verlosser van *zondaren*," en nergens een soort sfeer of element, waaruit de mensch als mensch leeft.

Denkt men zich de zonde weg, dan is er in de Heilige Schrift ook geen Christus als *Messias* meer, en als eens alle gevolg der zonde zal vernietigd zijn, leert de heilige apostel ons duidelijk, dat alsdan de Christus het Koninkrijk weer aan den Vader zal overgeven, opdat God zij alles in allen.

Adam en de wedergeborene zijn dus niet één en hetzelfde. Tusschen beiden bestaat er een zeer wezenlijk verschil. De staat onder het werkverbond is een geheel andere dan de staat onder het verbond der genade. En het verschil, dat tusschen beiden bestaat, komt het sterkst daardoor uit, dat het bij een kind van God, dat goddeloos was en gerechtvaardigd wierd, altoos heet »*Ik* midden in den dood, en mijn leven *buiten* mijzelven *in Christus*" en ook, »niet meer ik leef, maar Christus leeft in mij, die mij lief heeft gehad en zich voor mij heeft overgegeven", — terwijl het bij Adam vóór den val en onder het werkverbond is: »Gij mensch, hebt uwe gerechtigheid, als bij uw natuur hoorende, in uzelven.

Steeds hebben onze vaderen op dit punt sterken nadruk gelegd.

De »gerechtigheid" — zoo leerden ze standvastiglijk — die Adam oor-

spronkelijk had, was niet iets, dat bij hem kwam, niet iets boven zijn natuur uitgaande en er nu aan toegevoegd, maar het was een gerechtigheid, *die in zijn natuur kleefde.* Ze was niet een gerechtigheid, *die in een ander* buiten hem was, en hem nu werd toegerekend en door het geloof toegeëigend. Neen, maar het was een gerechtigheid, die *in hemzelven*, in zijn *wezen*, in zijn *natuur* in was.

Geen plaatsbekleeding dus bij Adam; geen ander voor hem, maar hijzelf; niet buiten hem in Christus Jezus, maar in de natuur van zijn eigen wezen. En dus juist de strenge tegenstelling van al datgeen, wat voor het wedergeboren kind van God juist de heerlijkheid van zijn geloof uitmaakt.

Zij, die het anders willen, worden, bewust of onbewust, door philosophische beweegredenen geleid.

Er is een ook in ons land door de ethischen reeds wijd verspreide theorie, die u zegt: »Uw heil zit eigenlijk niet in het kruis, maar in Christus' persoon. Hij was God en mensch, dus godmenschelijk, en deze godmenschelijke natuur nu is mededeelbaar; en wordt die u nu meêgedeeld, dan wordt uw natuur ook van een hooger soort, en zoo wordt ge kind van God." Loochening van den geloofsweg dus, opzijzetting van het kruis en omverwerping van heel de Schriftleer. Een schrikkelijke dwaling! Maar juist bij *die* dwaling nu past het, om te zeggen: 1°, ook al ware er geen zonde gekomen, toch zou Gods Zoon mensch zijn geworden, en 2°, ook vóór den val leefde Adam natuurlijk uit den Godmensch.

Zij, die ook zonder deze dwalingen te beamen, nochtans de onvoorzichtigheid begingen, om Adam vóór den val reeds uit de gerechtigheid Christi te laten leven, (en meer dan één volgeling van Dr. Kohlbrügge neigt daarheen) mogen dus wel toezien, waar ze aanlanden. De Heilige Schrift gedoogt zulke theorieën, die feitelijk alle verschil tusschen het werkverbond en het genadeverbond opheffen, *niet.*

Maar houden we ons dan nu aan de welbeproefde leer van de oorspronkelijke gerechtigheid als in Adams natuur *inklevende*, en aan de even welbeproefde leer van het beeld Gods, als niet *buiten* den mensch zwevende, maar aan Adam *ingeschapen*, dan ontstaat hieruit ook vanzelf de gewichtige vraag, of de gemeenschap van Adam met den Heiligen Geest al dan niet dezelfde was als die van een wedergeborene met den Heiligen Geest.

De beantwoording van deze vraag vloeit voort uit wat men oordeelt over den aard der oorspronkelijke gerechtigheid.

Er was niet buiten, maar in Adam gerechtigheid; hij stond, zooals een mensch voor God staan moet; er ontbrak hem niets; hij had geen

schuld beloopen en beliep die oorspronkelijk niet. Elk oogenblik vóór den val heeft God de Heere van Adam gekregen, wat Hij van Adam hebben moest. En hoe klein, hoe kort men dien tijd nu ook neme, dat doet er niet toe. Eén seconde is lang genoeg om uw ziel voor eeuwig te verderven, maar één seconde is evenzoo volkomen genoeg, om recht voor God te staan.

Er was dus in Adam een volmaakt goed; want waar gerechtigheid is moet ook heiligheid zijn, en dus ook, waar volkomen gerechtigheid was, moet even volkomen heiligheid zijn geweest. Er kan niets aan hebben ontbroken. Want immers elke onheiligheid, hoe gering ook, zou terstond een tekort hebben opgeleverd in wat God van Adam afvergde. En toen die onheiligheid er dan ook maar heel even kwam, ging van die gerechtigheid tegelijk een scherf af, kwam er een scheur in, brak ze, en het gevolg was, dat met de allergeringste onheiligheid opeens *alle* gerechtigheid weg was. Gerechtigheid toch is een zaak, die voor geen graadverschil vatbaar is. Wat niet zuiver recht is, dat is, hoe weinig dan ook, *altoos scheef*. Recht en volkomen recht is dus eigenlijk *precies* hetzelfde. Niet volkomen recht is *niet* recht.

Hoe was nu dit volkomen goed in Adam?

Hierover ging het beste licht op in den strijd, dien de Luthersche Flacius Illyricus tegen Victorinus Strigel heeft gevoerd, en waarin eerstgenoemde staande hield, dat de gerechtigheid oorspronkelijk het wezen zelf van den mensch was.

Uit den aard der zaak wordt uw opinie en voorstelling van de *zonde* altoos beheerscht door uw opinie en voorstelling van het *goede;* en omgekeerd. Is iemand dus zeer realistisch van aard en neigt hij ertoe, om geestelijke dingen stoffelijk op te vatten, dan komt hij er licht toe, om iets van een substantie in de zonde te gaan zien, en dus ook iets van een substantie in het goede. Men beeldt zich dan in, dat de zonde een soort onzichtbare smetstof is, die men bij een oneindig fijn microscoop haast zou kunnen waarnemen, en dienovereenkomstig dan ook, dat evenzoo de deugd, het goede, het heilige, iets grijpbaars, iets op zichzelf bestaands is, dat als met de maat kan worden toegewogen en toebedeeld.

En dit nu mág niet.

Wel mag men het geestelijke bij iets stoffelijks *vergelijken*. Er bestaat symboliek. De Heilige Schrift zelve gaat hierin voor, en vergelijkt de zonde bij een etterbuil, bij een vuur, en zooveel meer, en evenzoo het goede bij druppelen waters, die men indrinkt en die in ons tot een fontein worden.

De symboliek op dit terrein blijve dus in eere.

Maar symboliek is vergelijking van twee, die *niet* eender zijn, en sluit dus vereenzelviging van die twee juist *uit*.

De zonde is *niet* iets zelfstandigs, dus is ook de deugd, het goede niet iets, dat op zichzelf bestaat.

En toch voelde Flacius Illyricus zeer wel, dat er te dezen opzichte tusschen zonde en deugd verschil bestaat. Het booze is iets onzelfstandigs, omdat het gemis, ontstentenis van het goede is. Maar het goede is niet omgekeerd eenvoudig gemis, ontstentenis van het booze. Eenvoudig, omdat gemis aanduidt, wat er wezen moest, maar ontbreekt, en het booze er nooit moet zijn en dus nooit kan ontbreken.

Neen, bij het *goede* werd het een andere vraag, de vraag namelijk of het goede iets is, dat zich als een op zichzelf bestaand iets vertoont, en dus als een vreemd iets bij onze ziel bijkomt. Zóó bijkomt, dat men, om het plat uit te drukken, nu zou kunnen zeggen: »Hier is een vrome ziel. Nu neem ik uit die ziel die vroomheid, dat goede uit; en zie, nu heb ik *twee* dingen: hier die ziel en daar het goede!"

En dat nu kan nìet. Evenmin als de straal denkbaar is zonder het licht, evenmin is het goede denkbaar zonder een subject, een persoon, een wezen, waar het van uitgaat. En dit nu verleidde er Flacius Illyricus toe om te leeren, dat de gerechtigheid oorspronkelijk het wezen zelf van den mensch was.

Maar hierin ging hij dan ook feil.

Neen, wat Flacius Illyricus van den mensch wilde leeren, is niet waar van den mensch, maar van God, en van God alleen.

Goed is goed. God is het goede. Het goede is God. In God is zijn Wezen en zijn goedheid één. Er is geen onderscheid en er kan geen onderscheid zijn, overmits God *geheel* goed is, onder *alle* opzichten *volmaakt* goed is, en er dus nooit één oogenblik of ook maar eenige mogelijkheid zou kunnen zijn, die ons de allerminste grens kon toonen, waarvan te zeggen viel: »Hier is nu wel God, maar niet het goede, of ook wel het goede, maar niet God."

God alleen is een *eenvoudig* Wezen. Iets wat volstrekt niet zeggen wil, wat de hoogleeraar Doedes er in zijn critiek op de Confessie van maakte, alsof er in God geen Persoonsonderscheiding zou kunnen zijn, maar alleen, dat er in God geen Wezensonderscheiding kan vallen, dus ook geen onderscheid tusschen zijn Wezen en van dat Wezen de eigenschappen.

Maar dit nu is in den mensch *niet* alzoo.

Wij zijn *niet* »eenvoudig" en *kunnen* het niet zijn in den zin, waarin dat van den Heere onzen God beleden wordt. Integendeel. Bij ons kan

het wezen blijven en blijft het ook bestaan, ook al worden al onze eigenschappen veranderd en gewijzigd. Een mensch *kan* goed zijn, en het hoort zoo, maar als nu die eigenschap van hem gaat en hij wordt slecht, dan blijft niettemin die mensch mensch, en hoezeer ook zijn *natuur* verdorven wordt, zijn *wezen* blijft zijn *wezen*.

Dit wezen nu van den mensch is leugenachtig of waarheidlievend, niet doordien er in dat wezen een paar grein leugenstof of waarheidstof worden ingedruppeld, of hoe fijn ook door zielsporiën in de ziel indringen; maar uitsluitend door een wijziging in de *hoedanigheid* van dat wezen. Het goede in u geldt nooit uw wezen zelf, maar altoos slechts de *wijze*, waarop uw wezen bestaat. Als uw gelaat heden blinkt van vreugde en morgen verslagen is van smart, dan wil dit niet zeggen, dat er den eenen dag iets van buiten af op uw gelaat wordt aangebracht, wat u glimmen doet, en den anderen dag iets op u wordt gelegd, dat u dof maakt. Zoo doen de tooneelspelers, ja, en vrouwen van slechte faam. Maar bij u is die glans op uw gelaat bij vreugd uit de vreugd zelve voortvloeiend, en de dofheid bij droefenisse uit die droefenisse zelve voortgekomen. En zoo nu ook is het met onze ziel. Ze is goed of ze is goddeloos, alleen door de wijze, waarop ze tegenover God staat.

Het goed, de deugd in ons, is dus niet een soort tinctuur, dat in ons geïnfiltreerd wordt, maar de bestaanswijze van ons wezen als mensch.

En dat *goede* nu, die deugd, die uitstekendheid, of hoe ge het ook noemen wilt, kwam dus ook aan Adam uit God toe. God, en Hij alleen is de overvloeiende Fontein van alle genade, en nooit, nooit mag men het voorstellen, alsof Adam uit zichzelf eenig goed zou gewrocht hebben, en met dit deeltje *goed* tot God zou zijn gegaan om te vragen: »Geef mij voor dit goede loon." Ook het eeuwige leven was aan Adam beloofd, niet als reëele prijs, die in de zaak zelf inzat, maar bij verdrag, krachtens de conditie van het werkverbond. En even sterk als we er tegen opkomen, dat men de conditiën van het genadeverbond op Adam vóór den val toepasse, door hem uit den Messias te laten leven, even beslist komen we ertegen op, dat men in Adam eenige deugd, eenig goed, eenig heilig en gerechtig ding zou willen stellen, dat door hem voor God zou zijn gewrocht en niet door God gewrocht in hem.

Wie dat loochent, zou Adam vóór den val tot »een klein fonteintje van enkel goeds" maken, en dit dede aan de belijdenis, dat de Heere onze God de Fontein *aller* goeden is, goddelooslijk tekort.

En zoo komen we dan vanzelf tot de conclusie, dat dus ook in Adam wel terdege alle goed een gewrocht was *van den Heiligen Geest* naar de heilige ordening, die aan den Heiligen Geest, dat is aan den derden Per-

soon zeer onderscheidenlijk het innerlijk bewerken van de redelijke wezens toekomt.

Geen twijfel dus, of ook in Adam was al het goede en alle goed werk een gewrocht in hem van den Heiligen Geest.

Waaruit nu echter geenszins volgt, dat daarom bij Adam vóór zijn val de Heilige Geest inwoonde als in zijn tempel, gelijk dit het geval is bij een wedergeboren kind van God.

Want immers dat *inwonen* is bij een goddelooze noodzakelijk, omdat de natuur van een zondaar verdorven is, en dus geen *voertuig* meer van den Heiligen Geest kan zijn.

Maar bij Adam was dit wel zoo.

Adams natuur was niet verdorven. Ze was erop geschapen, erop aangelegd om *voertuig* van de werkingen des Heiligen Geestes te zijn.

En alzoo is dit in Adam en den wedergeborene één, dat er noch in den een, noch in den ander eenig goed is, dat niet een gewrocht van den Heiligen Geest is, maar tegelijk dit verschil, dat de wedergeborene aan den Heiligen Geest slechts zijn zondig hart *ter inwoning* kan bieden, terwijl Adams wezen *van nature*, ook zonder inwoning, de werkingen des Heiligen Geestes organisch onderging.

XVI.

ONZE DOOD.

Daar gij dood waart.
Ef. 2 : 1.

Uit ons vorig artikel komen we vanzelf tot den *dood*.

Er is *zonde*, dat is afwijking van en verzet tegen *de wet*. Er is *schuld*, dat is onthouding aan God van wat Hem als Gever en Uitvaardiger van die wet toekomt. Maar er is ook *straf*, als een handhaven door dien Wetgever van zijn wet tegenover den wetschender. En die straf nu noemt de Heilige Schrift in één woord saamgevat: *de dood*.

Om nu wel te verstaan wat »*dood*" is, dient men te vragen: »Wat is *leven?*" En op die vraag nu antwoordt de kenner in zijn algemeensten vorm: »Iets leeft, als er een beweging aan te merken is, die er vanbinnen uitkomt." Zoo oordeelt een kind — zoo zegt het groote publiek, zoo spreekt ook de kenner. Als ik op straat, in een hoek, tegen een muur een menschelijke gedaante zie zitten, die zich *niet* beweegt, die *roerloos* is, waar ik geen teeken van *actie* in waarneem, dan krijg ik onmiddellijk het vermoeden, dat deze mensch dood is. Richt hij daarentegen zijn hoofd naar mij op, steekt hij mij de hand toe en roert hij zijn lippen, dan denk ik zelfs aan geen dood, maar dan weet ik, dat die mensch *leeft*.

Wel kan het zijn, dat de *beweging* fijn en schier verborgen is, maar beweging blijft toch altoos het kenmerk. Ook al zijn de spieren verlamd, de zenuwen en pezen strak, dat doet er niet toe, zoolang de pols zich nog beweegt en het hart nog beweging heeft en er nog beweging in den adem is, tast en speur ik nog leven. En eerst dan, als zelfs in bloed en adem stilstand intrad, spreek ik van »dood."

Dat nu dit *bewegen* of dit *werken* van het leven soms zeer ver weggezonken kan zijn, zoodat ik het niet meer merk, doet er niet toe. Bij iemand, die door een onkundige reeds voor dood wordt gehouden en wiens pols men waande, dat stilstond, voelt de geoefende duim en voorvinger van den arts nog beweging. Vandaar, dat er bij drenkelingen, bij schijndooden en ook bij menschen, die geraakt wierden, soms oogenblikken van twijfel kunnen zijn, maar feitelijk, als de twijfel wijkt, wijkt die toch eerst dan, als er voor de beweginglooslieid en roerloosheid weer roering en beweging in de plaats trad.

We gaan dus veilig met te zeggen: »Leven is dáár aanwezig, waar in

eenig lichaam of in eenig persoon vanbinnenin een kracht huist of woont, die zijn lichaam of zijn persoon vanzelf kan bewegen."

Op een uurwerk past dit niet. Want in een uurwerk is niets, waardoor het uit zichzelf zich beweegt. Wel kan ik door het op te winden zekere kracht tijdelijk in de gebogen en dies gespannen veer opsluiten, maar zóó is deze kracht dan ook niet verbruikt, of het staat stil.

Bij leven daarentegen is niet bedoeld een kracht, die, als het organisme af is, er slechts mechanisch en tijdelijk in wordt aangebracht, neen, maar zulk een kracht, die als organisch *beginsel* in het organisme zelf huist, en er inkomt.

Passen we dit nu toe op het lichaam, dan loopt dit zeer gemakkelijk. Ieder weet, dat zijn lichaam op zichzelf geen levensbeginsel in zich heeft, maar zijn levensbeweging ontvangt van de ziel. Mijn arm ligt stil tot op het oogenblik, dat mijn ziel hem opheft. En zelfs de beweging in mijn bloed en in mijn ademhaling en de nog onwillekeuriger beweging van het verteringsproces blijkt evenzeer *uit de ziel* bezield te worden. Want immers, als de ziel van het lichaam scheidt, houdt ook die alzijdige beweging op.

Een lichaam zonder ziel, van de ziel afgescheiden, niet meer door de ziel bezield, is een roerloos lijk, dat zonder werking of beweging voor mij ligt. En terwijl het leven voor het lichaam daardoor ontstaat, dat de ziel er inkomt en op werkt, zoo bestaat dus de dood voor het lichaam ook in niet anders dan dat daarin de band tusschen ziel en lichaam wordt losgemaakt.

In den aanvang schiep God de Heere eerst een menschelijk lichaam uit het stof der aarde. Toen blies Hij in zijn neusgaten den adem des levens. En zoo eerst, zegt de Heilige Schrift, kwam er leven in en wierd de mensch tot een levend wezen. Toen immers *bewoog* zich opeens die uit stof geformeerde klomp.

Sterft nu daarentegen de mensch, dan wordt die band weer losgeknoopt. De ziel, die als beginsel van kracht het lichaam bewoog, houdt op dit verder te doen. En zoo is dan het lichaam dood.

Dood is dus terugneming door God van die hooge wondere weldaad, die Hij ons gegeven had, door onze ziel met ons lichaam op zoo wondere, heerlijke, keurige en aldoordringende wijze te verbinden.

Dien band slaakt God dan weer. Die verbeurde weldaad trekt Hij in. En zoo kruipt dan de ziel terug in afgescheiden onlichamelijkheid, en wordt het lichaam als lijk losgelaten en overgegeven aan het *verderf.*

Maar hierbij laat de Heere het niet.

Leven en dood zijn twee ontzettende tegenstellingen, die niet alleen

op het *lichaam*, maar ook wel terdege op de *ziel* zelve zien. »Gij zult den *dood* sterven!" is de wrake Gods, die op heel onzen persoon, op ons geheele ik, en volstrekt niet alleen op ons *lichaam* doelt.

Al wat creatuurlijk leven heeft, kan ook creatuurlijk sterven. En overmits nu ook onze ziel creatuurlijk leven bezit, kan ook aan onze ziel dat creatuurlijk leven ontnomen worden.

Wel, dit geven we aanstonds toe, is in ander opzicht onze ziel onsterfelijk, maar ter voorkoming van verwarring verzoeken we den lezer, dit feit een oogenblik uit zijn gedachte te willen stellen. We komen erop terug.

En nemen we dan nu eerst de *ziel* als levend creatuur, dan volgt uit hetgeen we van leven vonden, dat ook de ziel dan alleen en dan eerst leeft, als er *beweging* in haar is, en *daden* van haar kunnen uitgaan en *kracht* uit haar kan werken.

Maar gelijk nu bij het lichaam het levensbeginsel, de bewegende kracht niet in het lichaam zelf is, maar uit de ziel op het lichaam komt, evenzoo staat het met de ziel zelve.

Ook het levensbeginsel der ziel zit niet in haar, maar komt haar toe van buiten af, van een ander, die op haar werkt, van een andere kracht, die in haar is ingeplant, of een andere werking, die op haar wordt uitgeoefend.

's Menschen ziel is in den aanvang zoo geschapen, dat ze niet zonder meer bestond, maar in zich droeg, in zich ontvangen had, in zich had ingeschapen een levensbeginsel, een bewegende kracht, die niet uit haar, maar uit God was, en die van oogenblik tot oogenblik door God werd in stand gehouden en tot werking bekwaamd.

Dit was bij Adam niet zoo, gelijk het bij ons is.

Bij den wedergeborene is ook wel weer een levensbeginsel in zijn ziel gaan werken, maar de bron, waaruit die werking komt, ligt voor ons *buiten onszelven*, in Christus. Er is *inwoning* in ons, maar inwoning is nog geen dooreenvlechting. De bewoner en zijn huis zijn altoos twee. Vandaar, dat bij den wedergeborene het leven altoos van buiten af instraalt en geen zetel in den persoon zelf heeft.

Maar dit was niet zoo bij Adam. Ook Adam had wel het levensbeginsel, de bewegende kracht, die zijn ziel bewoog, uit God, en die bewegende kracht werd wel door God van oogenblik tot oogenblik in stand gehouden; maar toch ze was in Adam zelf gedeponeerd.

Het scheelt toch, niet waar, of ik in een kolossale fabriek een gasleiding aanleg, die met pijpen en buizen aan de stedelijke gasfabriek verbonden is, zoodat van minuut tot minuut het gas van buiten af invloeit; — of wel, dat ik in die fabriek zelf een kleine gasmachine

bouw, waarvoor ik brandstof, personeel, directie en alles lever, maar zoo toch, dat de gasvorming in die fabriek zelve, zij het ook door mij, plaats heeft.

En zoo nu is bij den wedergeborene alle leven hem rechtstreeks toevloeiend uit den Christus, die verre buiten hem ligt, door de verbindingskanalen van het geloof; maar was het bij Adam een in hem ingelegd levensbeginsel, dat wel uit de Fontein aller goeden gekomen was, en door God den Heere in stand wierd gehouden, maar dat niettemin zijn zetel had in hemzelf.

De Heilige Geest had dit levensbeginsel in Adams ziel gebracht en de Heilige Geest activeerde het in Adam, maar zoo altoos, dat het niet als iets vreemdsoortigs, maar als iets eigens en bij zijn natuur passend, in Adam openbaar wierd.

Was dit nu het *leven* bij Adams ziel, en ontstond dus het leven in die ziel door den wonderen band, dien God de Heere tusschen dat levensbeginsel van den Heiligen Geest en die ziel gelegd had, dan volgt hier ook uit, dat de dood van Adams ziel daarin bestond, dat God de Heere dien band slaakte, en dus de ziel van Adam scheidde van dat hooger beginsel, en alzoo maakte, dat ze als ziel een lijk wierd.

Lichaam en ziel komen dus zóó naast elkaar te staan.

Het lichaam van Adam leefde door de beweging, die de ziel aan dat lichaam meêdeelde. De beweging kon de ziel aan dat lichaam alleen meêdeelen tengevolge van den band, dien God op wondere wijze tusschen dat lichaam en die ziel gelegd had. En toen dus de Heere als straf dien band besloot te slaken, ging door die slaking dat lichaam dood en wierd lijk.

En evenzoo nu leefde de ziel van Adam op haar beurt door de beweging, die aan die ziel werd meêgedeeld door den Heiligen Geest. Die beweging kon de Heilige Geest aan die ziel alleen mededeelen tengevolge van den band, dien God op wonderbare wijze tusschen die ziel en den Heiligen Geest gelegd had. En toen dus de Heere als straf dien band besloot te slaken, ging door die slaking die ziel dood, en wierd lijk.

Maar nu zijn we er nog niet.

Als een lichaam dood gaat, wil dat nog volstrekt niet zeggen, dat het daarom *weg* is, en dat er nu niets meer door, of aan, of meê gebeurt.

Een van de ziel losgemaakt lichaam kan als lichaam in zijn geheel

zeker niets meer doen. Er gaan geen organische daden meer van uit. Het is roerloos en als zoodanig volkomen machteloos.

Maar dit neemt niet weg, dat er altoos ook in zulk een lijk nog twee dingen overblijven.

En wel ten eerste, dat nu het lichaam als eenheid roerloos wierd, daarentegen allerlei andere elementen in dat lijk zich gaan roeren, die van lieverleê een ontzettende en zeer verdervende werking zouden hebben. Het zou, indien men een lijk in een der kamers van zijn huis stil liggen liet, tamelijk zeker zijn, dat de giftige gassen der ontbinding zoo geduchte werking zouden doen, dat misschien heel het gezin aan pestziekte of typheuse koortsen zou uitsterven. En indien men het dan nóg liggen liet, zou één zulk een lijk gedurende meer dan een jaar een bron van besmetting blijven, die heel een dorp of stad zou schaden.

Zóoverre is het er vandaan, dat een dood lichaam geen werking zou hebben. Die werking zou zelfs ontzettend zijn. Alleen maar, het zou zulk een werking zijn, die niet van het lichaam als organisme, maar van zijn ontzette *deelen* uitging.

Dat vooreerst. En dan *ten andere* blijft na die ontbinding en dus ook na het vergaan van vleesch en bloed, die het Koninkrijk van God *niet* beërven zullen, altoos het lichaam als zoodanig nog bestaan, met de mogelijkheid om opnieuw bezield, tot heerlijker staat omgeschapen, en weer met zijn eigen ziel hereenigd te worden.

En ook dat nu is, bijna letterlijk, evenzoo toepasselijk op *de ziel.*

Als een ziel sterft, dat wil zeggen: als een ziel gescheiden wordt van haar levensbeginsel, van de haar bewegende kracht, dat is in casu van den Heiligen Geest, dan wordt ze tengevolge van dien dood volkomen roerloos, bewegingloos en machteloos, om als ziel ook maar één eenig goed werk te volbrengen. Dat kan ze dan niet meer. Er zijn nog overblijfsels in haar, zooals er op het gelaat van een lijk nog iets liefs en teeders uit de trekken kan spreken. Maar, hoe lief en teeder dat ook zij, daar is niets meê uit te voeren, dat kan geen macht oefenen, dat is tot niets bekwaam. En gelijk een dood lichaam, een lijk, onbekwaam is tot eenige daad, maar geneigd is tot alle ontbinding en verrotting, zoo is ook een ziel, die stierf, die dood ging en gescheiden werd van wat haar bezielde, onbekwaam tot eenig goed en geneigd tot alle kwaad.

Maar dit neemt niet weg, dat er daarom in die ziel wel terdege nog allerlei actie overbleef, evenals in een lijk. Gelijk er in een lijk is bloed en koolstof en kalk, zoo blijft er in die doode ziel nog wil en gevoel en verstand en verbeelding en zooveel meer. En evenals bij het lijk deze elementen nu zeer sterk werken gaan en ontzettende gevolgen kunnen

veroorzaken, zoo gaan dan ook die andere elementen in een doode ziel ontzettend aan den arbeid, en verbazend zijn soms de uitingen, die van zulk een doode ziel uitgaan.

Maar gelijk bij het lijk deze werkingen, hoe verbazend ook, nooit iets meer produceeren konden, waardoor het organische lichaam weer tot een organisme kwam, evenmin kan een doode ziel met al deze verbazende bewegingen ook maar iets doen, waardoor de ziel weer tot een harmonische uiting voor God zou komen. Ze doet niets meer dan *zonde*, evenals het lijk niets meer doet dan stank van zich geven.

Ja verder nog gaat de vergelijking.

Men kan een lijk balsemen, met kruiden volstoppen en als mummie inpakken. Dan merkt men van het verderf niets, en men mijdt al het onooglijke. En zoo ook zijn er heel wat menschen, die hun doode ziel balsemen, met welriekende kruiden vullen en als mummie in een lijnwaad van eigengerechtigheid inwikkelen, zoodat ge bijna niets van hun innerlijk bederf te weten komt. Maar zoomin als het aan de Egyptenaren daardoor gelukt is, aan hun dooden het leven weer te geven, zoomin zal het aan deze ziels-mummiën gelukken, om met hun Egyptische kunsten ooit één vonk leven in te brengen in hun doode ziel.

Dit vooreerst. Maar ook ten andere, een ziel, die dood ging, doordien ze van haar levensbeginsel werd afgescheiden en dus als ziel roerloos en bewegingloos en machteloos wierd als een lijk, is daarom nog volstrekt niet weg. Ze wordt niet vernietigd, maar blijft 1° bestaan, en kan 2° weer tot nieuw leven bezield worden door Gods genade.

Ze blijft als ziel bestaan, ook na den dood, evengoed als het lichaam na ons sterven, ja zelfs nog in sterkeren zin.

Ons lichaam is deelbaar, omdat het saamgesteld is uit onderscheidene elementen. De ziel daarentegen niet. Want de ziel is niet saamgesteld en kan dus niet gedeeld.

Gevolg hiervan is, dat er bij de ziel geen *ontbinding* volgt. Ontbinding is bij iets, wat niet saamgesteld is, onmogelijk en ondenkbaar. De giftige werking der zielselementen na haar sterven, is dus wel een schrikkelijke spanning, waarbij de ziel, die niet uiteen kan, uiteen wil; een dooreenwoeling en dooreenwarreling van wat om harmonie en vrede roept; en een overprikkeling en ontvlamming, die alles in onheiligen gloed zet; maar ontbinding komt er niet. En daarom heet de ziel *onsterfelijk*. Dat wil zeggen: ze kan niet uiteen en ze kan niet vernietigd worden. Ze wordt lijk, maar een lijk, onvatbaar voor ontbinding, en waarin de giftige gassen eeuwig in de hel hun verpestend werk zullen voortzetten.

Maar ook de ziel is weer voor nieuwe bezieling en levendmaking vatbaar.

Ze is dood in zonden en misdaden. Ze is los van haar levensbeginsel. Er is geen beweging meer in haar organisme. Ze ligt roerloos ingezonken. Ze kan niets meer. Ze is machteloos. Ze is verdorven en verdaan.

Maar ook zoo blijft ze altoos eens *menschen* ziel.

En God, die barmhartig en genadig is, kan nu den losgemaakten band aan die ziel weer aanbinden. De verbroken gemeenschap met den Heiligen Geest *kan* weer hersteld, evenals de verbroken gemeenschap van ziel en lichaam weer hersteld zal worden.

En dat nu, dat weer levend maken van de doode ziel, dat is wedergeboorte.

We besluiten dit artikel met nog één opmerking.

Het losmaken van zulk een band, waardoor wat leefde, dood gaat, geschiedt niet altoos plotseling.

Hier loopt er een op straat in den vollen blos der gezondheid, en de beroerte slaat als een bliksem in zijn wezen in, en dood valt hij neer. Dan gaat het opeens. Ontzettend plotseling.

Maar daar ginder op het ziekbed ligt een ander, die er reeds jaar en dag lag te lijden en te kwijnen. Alle blos is weg, alle bloed verbleekt. Hij teert uit. Hij teert weg. Hij loopt niet, maar hij kruipt naar den dood. Dan gaat het sterven zeer langzaam.

Vandaar dat, toen Adam zondigde, de dood wel opeens kwam, maar voor wat zijn lichaam aanging, eerst tot algeheele losmaking van ziel en lichaam overging na verloop van ruim negenhonderd jaren.

Bij de ziel daarentegen is dit niet zoo.

Door de zonde stierf de ziel opeens. Ze was opeens dood. De band met den Heiligen Geest was verbroken. En alleen de rafelende draad van dien band werkte in het schaamtegevoel na.

Want wat we zeiden en opmerkten, te weten, dat bij onwedergeborene menschen de dood van de ziel des eenen zooveel minder sterk uitkomt dan bij den ander, dat ligt niet daaraan, dat de een reeds dood zou zijn en de ander nog pas aan de tering zou liggen. Neen, maar dat moet zóó verklaard, dat ze beiden *volkomen dood* zijn in de ziel, dat *beider* ziel een lijk is, maar dat de een tot mummie gebalsemd is, en de ander tot ontbinding overgaat, of wil men, dat de tegenstrijdige, giftige en vernielende werkingen in de doode ziel des eenen pas begonnen, terwijl ze bij den ander door opvoeding als anderszins geprikkeld en ontwikkeld zijn.

Dat dit nu bij den een zóó en bij den ander dus gaat, dat hangt van de genade Gods af.

Een lijk aan de Noordpool, dat invriest in het ijs, wordt in zijn bederf gestuit, en een lijk, dat onder de linie ligt, ontbindt snel.

En zoo nu ook wordt het lijk van de ziel des eenen in een geheel andere atmosfeer, dan het lijk van de ziel des anderen geplaatst.

En vandaar komen die verschillen.

DERDE HOOFDSTUK.

VOORBEREIDENDE GENADE.

XVII.

GELIJK ZE IS.

> Wij weten, dat wij overgegaan zijn uit den dood in het leven, dewijl wij de broeders liefhebben; die zijn broeder niet liefheeft, blijft in den dood.
>
> I. Joh. 3 : 14.

Het behoeft nauwlijks herinnering, dat niet de geheele omvang van het wondere verlossingswerk binnen het bestek van deze artikelen valt. Het heerlijk verlossingswerk is in den keurigsten zin een werk, niet van den Heiligen Geest alleen, maar van den Drieëenigen God, ja, het is meest en heerlijkst in dit aanbiddelijk verlossingswerk, dat de rijke majestueuze Drievuldigheid van het Goddelijk Wezen uitstraalt en schittert. Wel terdege is er dus in het verlossingswerk niet alleen een heilige arbeid van God den Heiligen Geest, maar evenzeer en eer zelfs en meer nog een heilige arbeid van God den Vader en evenzoo een arbeid van God den Zoon, en in deze drie de ééne drievuldige arbeid der ontfermingen van den éénen Drieëenigen God.

Maar niet dit alles komt thans ter sprake. Niet toch *geheel* het verlossingswerk, maar slechts één enkele zijde ervan mag ons in deze artikelen bezighouden. Ze dragen ten opschrift: »Van het werk van den Heiligen Geest", en moeten aan dien titel getrouw blijven. En zoo volgt hier dan uit, dat, met weglating van al het overige, thans uitsluitend die ééne zijde van het verlossingswerk hier op toelichting wacht, die ons in den verlossingsarbeid het werk doet kennen van God den Heiligen Geest.

Het eerste vraagstuk, dat daarbij aan de orde komt, is dat der dusgenaamde »*voorbereidende* genade"; een vraagstuk van uitnemend gewicht,

omdat het vooral in onzen tijd deels, tot schade der gemeente, door het Methodisme verwaarloosd, en deels, tot niet minder bederf der kerk, door de moderne orthodoxie misbruikt is, om nogmaals aan 's menschen vrijen wil de beslissende keuze bij het werk der genade in handen te spelen.

Zonder aarzelen nu moet, wat het hoofdpunt betreft, voetstoots toegegeven, dat er wel terdege een *gratia praeparans*, gelijk onze oude godgeleerden het noemden, dat is een »voorbereidende genade", bestaat. Niet een voorbereiding *van* de genade, maar een genade, die *zelve* voorbereidt, en reeds in haar voorbereidend werken metterdaad genade, en niet slechts halve, maar wel terdege en ongetwijfeld geheele genade, louter genade en niets dan genade is.

Dit punt heeft de Christelijke kerk in haar zuiverste tolken en nobelste belijders steeds onverbiddelijk vastgehouden.

Ze mocht en kon het niet loslaten, zoo waarlijk God de Heere een eeuwig, onveranderlijk en alomtegenwoordig Wezen is. Krachtig en ernstig moest door deze belijdenis geprotesteerd tegen elke onware voorstelling, alsof God de Heere den mensch buiten zich om liet geboren worden en hem buiten zich om liet opgroeien en buiten zich om eenige jaren leven liet, om hem eerst daarna, op een oogenblik, dat Hem dit geliefde, plotseling aan te grijpen en eerst van deze ure af tot een voorwerp van zijn hoede en heilige zorge te maken.

Ook al is het niet weg te cijferen, dat de zondaar zelf, die ten leven komt, aanvankelijk in deze onware zondige voorstelling wel *moest* bevangen liggen, eenvoudig omdat het aan hem in zijn ongeloovig leven metterdaad zoo voorkwam, als bemoeide God zich die jaren lang evenmin met hem, als hij zich met God inliet, toch mocht de kerk van Christus geen oogenblik voet geven aan het ongoddelijk denkbeeld, alsof het zich wezenlijk en werkelijk alzoo had toegedragen.

Dit ongoddelijk denkbeeld toch doet tekort aan de deugden en heerlijkheden en majestueuze eigenschappen van het Eeuwig Wezen, en terwijl ketters van allerlei aard en oorsprong zich altoos veel met de zaliging van eens menschen ziel bezighielden, maar schier nooit acht gaven op de kennisse Gods, heeft de kerk van Christus het zich steeds tot een plicht en een eere gerekend, om bovenal en in de eerste plaats voor de zuiverhouding van deze kennisse Gods te waken.

Alle geloofsbelijdenis begint met te belijden: »Ik geloof in God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde", en al wat daarna komt van den Christus en ons verlossingswerk heeft slechts waarde op beding en voorwaarde, dat ge dit eerste artikel onaangetast laat.

Vandaar, dat de kerk van Christus steeds en onverbiddelijk op de

zuiverheid van de kennisse Gods in alle belijden en dus ook in heel het werk des heils drong. Geen redding van eenig zondaar mocht ooit gezocht of beleden ten koste van een schilfer ook maar, die van de zuiverheid in het belijden van den Eeuwige afsprong.

Ook hier bij het werk der »voorbereidende genade" was dus vóór alle ding te onderzoeken, of de belijdenis van God Almachtig, dat is de kennisse Gods, zuiver bleef, dan wel ten gunste van iets in den zondaar op hoe onmerkbare wijze ook zou worden verwrongen en omgebogen. En daaraan nu getoetst kon het uit den aard der zaak geen oogenblik twijfelachtig wezen, of Gods bemoeiing met zijn uitverkorenen begon niet eerst pas op zeker wilkeurig oogenblik, maar lag door geheel hun aanzijn heengevlochten, ja, reeds ingeweven in hun ontvangenis, en zelfs tot achter die ontvangenis in de mysteriën dier Ontferming, die betuigen kon: »Ik heb u liefgehad met een *eeuwige* liefde".

Er kon noch mocht dus sprake zijn van een eerst jarenlang zich niet bemoeien met den zondaar, om eerst daarna op zeker moment in het midden van zijn existentie de hand aan hem te leggen.

Neen, zou God *God* blijven, en in niets tekort worden gedaan aan zijn alomtegenwoordige kracht en almogende majesteit, dan kon het niet anders, of ook het werk, dat Hij aan den zondaar doet om hem te begenadigen, is een *eeuwig* werk, een werk, waarvan de wortelvezelen in heel 's menschen existentie liggen, ja, waarvan de fijnste vezeldraden zich verliezen tot in den verborgen bodem van die wondere ontfermingen, die nog ver *achter* 's menschen ontvangenis zich uitbreiden.

Stel dus, iemand komt eerst op zijn vijf en twintigste jaar tot bekeering, dan neemt dit niet weg, dat God de Heere ook reeds die vijf en twintig jaren lang, toen hij nog buiten den Heere leefde, aan hem gearbeid en voor hem gewaakt heeft; niet weg, dat al deze dagen zijns zondigen levens dezelfde trouwe van zijn God hem bewaakt heeft; en niet weg, dat zelfs reeds in zijn ontvangenis en gedurende den tijd van zijn dracht in zijner moeders schoot, de hand van den Eeuwige hem hield en voortbracht; ja, dat men zelfs daar niet mag blijven staan, maar tot in de eeuwige diepte van Gods verborgen raad het wondere werk heeft na te speuren, dat God de Heere reeds lang vóór de bekeering aan en voor dezen zondigen mensch gewrocht heeft.

De belijdenis der uitverkiezing en voorverordineering is dus blijkbaar in den grond niet anders, dan een erkentenis van een genade, die reeds lange dagen aan het uur der bekeering voorafgaat. Want immers ook die uitverkiezing zou ongoddelijk begrijpen, wie zich inbeeldde, dat de Heere God van eeuwigheid af slechts een cijfer of een willekeurigen

naam geboekt had, om nu eerst eeuwen daarna in dit cijfer of in dezen naam leven te brengen.

Neen, nooit was de uitverkorene voor Gods eeuwige aanschouwing een puur cijfer of een bloote naam, maar elke uitverkorene is juist daarom tevens een voorverordineerde, opdat hij in het volle beeld dier voorverordineering als een wezenlijk wezen in de volheid zijner eindontwikkeling voor Gods eeuwige aanschouwing zou staan, alzoo voorwerp in Christus zijnde van een *eeuwig* welbehagen.

Er heeft dan ook, als de Christus het eenig zoenoffer opdraagt en de voldoening voor al Gods uitverkorenen op Golgotha vindt en in zijn opstanding de rechtvaardigmaking verwerft, volstrekt niet een werk plaats, dat buiten de uitverkorenen omgaat, maar in en bij dit alles zijn de uitverkorenen ingesloten en meêgerekend. Als Immanuël verrijst, doet God de Heere een werk der wondere almacht, waardoor Hij niet maar den Christus buiten de zijnen, maar den Christus *met al de zijnen* uit den dood wederbrengt.

Vandaar dan ook, dat elk kind van God, welks geestelijk oog verder reikt, erkent en belijdt, dat zijn Vader, die in de hemelen is, een *eeuwig werk* der genade aan hem voleindt; een werk, dat niet pas begon op het oogenblik van zijn bekeering, maar dat voortwerkte in den eeuwigen raad, doorwerkte in heel het openbaringswerk van Oud en Nieuw Verbond, op hem inwerkte al de dagen zijns levens, en op hem na zal werken zoolang het eeuwige aller eeuwigheden duurt.

Geen twijfel dus, of reeds in dien algemeenen zin mag de kerk niet aflaten om een voorbereidende genade te belijden. De genade begint niet pas te werken als ze doorbreekt, maar werkt reeds eeuwig vooraf.

In enger afmeting intusschen treedt deze vraag voor ons, zoo we nu wat achter onze geboorte en achter onze ontvangenis ligt, rusten laten en meer uitsluitend het oog vestigen op ons zondig leven vóór de ure van onze toebrenging; of wil men het nog nauwer begrenzen, zeg dan, op dat deel onzer jaren, hetwelk valt tusschen ons komen tot jaren van onderscheid en het uur, waarop ons de schellen van de oogen vielen.

In dat deel van ons leven nu gaan we van God af, insteê van naar Hem toe. Bij den een brak de zonde forscher uit dan bij den ander, maar bij allen saam toch was de ongerechtigheid. Zoo dikwijls het paslood op onze ziel wierd aangelegd, bleek het, dat onze ziel scheef stond. En nu komt het aan velen voor, dat er in dit zondig tijdperk van eens menschen goddeloos leven niet wel sprake kan zijn van »voorbereidende genade". Neen — zoo zeggen ze — waar zonde is, daar is de genade niet,

en zoo blijkt dus, dat God de Heere in deze jaren van vervreemding den zondaar eenvoudig loslaat en hem wandelen laat op zijn eigen wegen, om eerst later hem weer terug te vinden, als de zonde haar wrange vrucht genoegzaam voleind heeft, om den zondaar tot boete en berouw te bewegen.

Wat er dus ook aan moge zijn van een verkiezinge en verordineeringe Gods en van een zorge Gods voor zijn uitverkorenen in de geboorte, althans in de jaren der vervreemding en verwildering wanen ze de voorbereidende genade Gods zeer stellig te moeten loochenen. Gods genade begint voor hen dan pas, als ze doorbreekt en de zondaar zich bekeert.

En zeker, hierin is een deel waarheid. Er is een overgeven van den zondaar aan de macht der ongerechtigheid. Er is een laten wandelen van den mensch in zijn eigen wegen. Er is een overgeven in verkeerden zin om te doen dingen, die niet betamen.

Maar wel verre er vandaan, dat dit tijdelijk den arbeid van God den Heere aan zulk een ziel zou *opschorten*, blijkt juist uit de woorden der Heilige Schrift van over*geven*, van over*laten* en wat dies meer zij, dat zelfs dit afdrijven op den stroom der zonde niet plaats grijpt buiten God om.

Meer dan één heeft erkend en beleden, dat, ware de zonde in zijn hart verborgen gebleven en nooit uitgebroken, hij nooit tot het inzicht van zijn eigen verdorvenheid en tot een opzien naar de ontferminge Gods zou zijn gekomen.

Besef van eigen schuld en schriklijk verleden is voor zoo menigeen het middel geworden, om, eens bekeerd, beî de handen vol ontferming naar anderen uit te strekken, die nog reddeloos verzonken lagen in dezelfde onheilspellende wateren, waaruit hij wierd gered.

Tegen inbeelding van eigen gerechtigheid, tegen een zich hoogmoedig aanstellen, tegen een zich heiliger achten dan anderen, is vaak het krachtigst redmiddel geweest de heugenis van het eigen diep bederf, waaruit men door de barmhartigheden des Heeren was gered.

Veel diepten der verzoening en der genade zijn slechts daardoor ontdekt en gepeild, dat er wonden in het hart geslagen waren zoo diep en zoo vreeslijk, dat men ter toedekking van eigen schuld aan een oppervlakkig belijden van een »verzoening door het bloed des kruises" niet genoeg had.

David viel zoo diep, en wie heeft meer dan David uit de diepte der ontferming gejubeld? En van wien ontving de Christelijke kerk het diepste merk van haar zuiver belijden? Was het niet van Augustinus, den onver-

gelijkelijke onder de kerkvaders, die immers juist uit eigen gapenden afgrond van schuld en innerlijke verwrongenheid had leeren staren in het firmament van de nimmer eindigende barmhartigheden Gods?

Zelfs wanneer men het zeer kras wil nemen, en op dezen zondigen weg zelven wil zien, gaat het dus metterdaad niet aan, de genade Gods daarbij als opgeschort te beschouwen. Licht en schaduw hangen ook hierbij onafscheidelijk saam.

Maar bovendien, dit is toch immers niet alles.

Ook al hebben wij alles verzondigd, dat wil zeggen, al heeft ons goddeloos ik niet afgelaten in elke levensuiting, hoe schijnbaar deugdelijk ook, een zondig bijmengsel te druppelen, toch ging immers daarin ons leven niet op.

Onder en door al die zonden heen was er toch in ons leven ontwikkeling en vorming. De zondaar van vijf en twintig jaar was toch iets anders geworden dan het kind van drie jaar, dat schreeuwde en dwong om zijn zin te hebben, en slechts daarin zijn zondigen aard kon openbaren.

In al die jaren is de zondaar toch opgegroeid. Wat in hem sluimerde en in het verborgen school, trad allengs naar buiten. Invloeden hebben op hem gewerkt. Kennisse is opgenomen en vermeerderd. Talenten zijn ontloken en ontwikkeld. Er is een herinnering en heugenis, en daarmeê een schat van levenservaring opgedaan. Onder wat zondigen vorm ook, er is toch een karakter gevormd, en in dat karakter zijn bepaalde trekken tot belijning gekomen. Uit het kind wierd een man, een persoon, een iemand, die op andere wijze dan een ander leeft, bestaat, denkt en zint. En in dit alles nu, zoo belijdt de kerk van Christus, is de hand van den alomtegenwoordigen en almogenden God. Die is het, die ook in de jaren van onbekeerdheid zijn schepsel stuurt en leidt en richt op het door Hem gewilde doel. Als straks de zonne der genade doorbreekt, zal het niet onverschillig zijn, in welken toestand de doorbrekende genade den zondaar vinden zal, en het is daarom, dat God de Heere zelf dien toestand voorbereidt.

Voorbereidt, door hem genadiglijk te bewaren voor wat in zijn wezen en karakter trekken zou brengen, die later hem in den weg zouden staan om zijn loop in het Koninkrijk Gods te loopen, en daarentegen voorbereidt, door genadiglijk in hem te ontwikkelen zulk een karakter en zulke trekken, als later na zijn bekeering blijken zullen, aangelegd te zijn op de taak, die God de Heere voor hem had weggelegd.

En zoo is het dan waar, dat God de Heere reeds in dien tijd der vervreemding genade aan zijn uitverkorenen bewijst. Want van achteren merkt zulk een uitverkorene het zelf wel, hoe alle ding hem blijkbaar

ten goede heeft meêgewerkt, waarlijk niet, omdat hij het zoo bedoelde, neen, maar in weerwil van zijn zondig bedoelen, enkel en alleen omdat in en onder en over dit alles waakte de hoede der genade van zijn God.

Het had heel anders met hem kunnen loopen. Dat het zóó liep en niet nog veel schrikkelijker, is niet zijn doen, maar hooger gunste geweest. En vandaar, dat een kind van God ook bij het terugstaren op die donkere streep in zijn leven, die achter zijn toebrenging ligt, eerst wel denkt, dat daar niets dan donkerheid en nacht van den duivel lag, maar dat hij, nader en beter geleerd en geoefend, toch merken gaat, dat er ook door die donkerheid heen een schijnsel, zij het ook een flauw schijnsel, van de liefde zijns Gods glinstert.

En de uitkomst is derhalve, dat zulk een kind van God drie stadiën van dankzegging doorloopt.

De eerste stadie, na zijn bekeering, als hij nog van geen ander danken weet dan voor de doorbrekende genade in het moment zijner toebrenging.

Dan de tweede stadie, als hij leert te danken voor die doorbrekende genade, ja, maar toch ook reeds voor de genade der eeuwige verkiezing, die in de eeuwigheid ver daarachter ligt.

Terwijl eindelijk in de derde stadie, ook die donkerheid, die nog tusschen dat eeuwige punt en dat moment der toebrenging lag, heerlijk voor hem doorbroken wordt, en hij nu danken leert ook voor die voorbereidende behoedende genade, die zelfs temidden dier bange donkerheden over zijn ziel heeft gewaakt.

XVIII.

GELIJK ZE NIET IS.

Wij zijn zijn maaksel.
Ef. 2 : 10.

Zoo beslist, zoo stellig mogelijk bepleitte ons vorig artikel het feit, dat er »voorbereidende genade" bestaat. Tegenover het »tijdelijk deïsme", waarin de methodistische richting verloopt, behoorde op gereformeerd erf deze uitnemende waarheid weer in al haar lengte en breedte beleden te worden.

Maar met niet mindere beslistheid dient er dan nu van den anderen kant ook tegen gewaakt, dat men deze uitnemende belijdenis van de »voorbereidende genade" niet misbruike als zondig middel, om den vrijen wil des zondaars weer op te richten. En dat toch deden voorheen de Pelagianen, na hen de Arminianen, en doen thans de ethischen, zij het ook op eenigszins onderscheidene wijze.

Zie, de methodist heeft ongelijk, zoo hij den mensch vóór zijn bekeering zich denkt als een, naar wien God niet omziet, en dien Hij later plotseling op zijn verlaten zondeweg komt arresteeren. Neen, zoo doet God de Heere niet. Hij verkiest en verordineert ons, reeds eer we ontvangen wierden, en van de ure onzer ontvangenis af tot op den dag onzer bekeering toe, trok Hij zijn oog nooit van ons af. Ook al die bange, bittere dagen onzer zonde waren we, leefden we en bewogen we ons in Hem.

Maar omdat de methodist hierin feil gaat, daarom mag nog geen vrijbrief uitgereikt aan hen, die de tegenovergestelde dwaalleer huldigen, en het zoo gaarne zouden doen voorkomen, alsof er eigenlijk in den zondaar *geen* wedergeboorte plaats greep, *geen* nieuwe aanvang gesteld wierd, *geen* nieuw en ander leven wierd ingestort, en alsof heel het werk der bekeering eigenlijk neerkwam op een wekken van in ons sluimerende en onderdrukte krachten.

Dit is niet zoo.

Er is geen geleidelijke overgang; het is niet het genezen van een kranke; het is niet een zich opbuigen van wat onderdrukt was; en veel min nog het wekken van wat sluimerde.

Het kind van God was krachtens zijn eerste geboorte *dood*, en kan deswege alleen door een tweede even wezenlijke *geboorte* uit den dood ten leven komen.

Merken doet een, aan wien deze genade geschiedt, dit in den regel niet. Het ligt niet in den aard der geboorte, dat, wie geboren wordt, hier zelf van weet. Daar merkten we niets van bij onze eerste geboorte uit onzer moeders schoot, en we leefden twee, drie jaren, eer we tot eigenlijk bewustzijn kwamen, en wel twaalf jaren eer, dat bewustzijn zich eenigszins verruimde, en soms meer dan dertig jaren, eer dat bewustzijn vol en diep en rijk wierd. En zoo nu gaat het meest ook in de wedergeboorte toe. Als we wedergeboren worden, weten we het meest niet. Het bewustzijn van het nieuwe leven komt eerst met de bekeering, en die bekeering kan soms zoo lang toeven, dat er tien, twintig en meer jaren tusschen onze wedergeboorte en onze bekeering verloopen.

Zelfs zijn de gronden vele, waarop de belijdenis der Christelijke kerk steunt, dat bij verreweg de meeste personen, die ten leven verordineerd zijn, de instraling van dit nieuwe leven reeds plaats greep vóór den heiligen Doop. Reden, waarom ze in den heiligen Doop de kleine kinderen der geloovigen reeds als wedergeborenen toespreekt.

En zie, wat deden nu te allen tijde de semi-pelagiaansche richtingen in haar velerlei schakeering, en wat doet ook nu weer de ethische? Dit, dat ze deze eerste daad Gods aan den zondaar, waardoor Hij het leven op wondere wijze in een verlorene inschept, verlagen tot een soort voorbereidende genade, die niet enkel aan de uitverkorenen, maar aan alle gedoopten ten deel zou vallen. Vooral in de Doetinchemsche kringen is deze voorstelling geliefd.

Het zou dan hierop neerkomen, dat *ten eerste* alle personen in zonde ontvangen en geboren worden, en dat, deed God de Heere van zijn kant niets, allen zouden omkomen; maar dat *ten tweede* God de Heere wel iets doet, en wel dit, dat Hij aan de kinderen, die in de Christelijke kerk geboren worden, instort een soort van helpende genade, waardoor de onmacht der zonde in hen gebroken wordt. Zoodat nu *ten derde* elk gedoopte macht bezit, om óf het leven te kiezen, óf de genade te verwerpen. En dat derhalve *ten vierde* uit die velen, die de »voorbereidende genade" ontvingen, de een werkelijk zalig wordt en de andere vergaat.

Op deze vier punten komt practisch de voorstelling, die geheel de ethische richting, en met name haar Doetinchemsche schakeering, in onze kerken indraagt, in hoofdzaak neer.

En dat nu is niet de belijdenis van Augustinus, maar van Pelagius, de belijdenis niet van Calvijn, maar van Castellio, niet van Gomarus, maar van Arminius, niet van de gereformeerde kerken, maar van de sekte, die ze als kettersch veroordeeld heeft.

De ongoddelijke logen, die in deze gansche voorstelling zit, moet door

ons bij den wortel afgesneden, en krachtiglijk moeten de methodisten gesteund, als ze deze onware voorstelling met heilig enthousiasme bestrijden.

Ware deze voorstelling de juiste, dan viel daarmeê de zekerheid en vastheid van Gods raad; dan wierd het verlossingswerk van den Middelaar in zijn strekking ongewis en onzeker gemaakt; dan zou het komen ten leven bij slot van rekening weer aan onzen eigen wil hangen; en zou door het stellen van de verliesbaarheid des nieuwen levens, alle troost in leven en in sterven aan het kind van God worden ontroofd.

Het baat dan de ethische richting ook niet, of ze al onder velerlei schoone vormen belijdt, toch de eeuwige verkiezing en de onverliesbaarheid der genade en de volharding der heiligen te gelooven. Zoolang ze zich niet geneest van haar gronddwaling, alsof God de Heere de onmacht van alle gedoopte zondaren zooverre ophielp, dat ze weer ten leven kiezen kunnen, staat ze niet op gereformeerden bodem, maar er vlak tegenover; en dan eerst zal ze in de gereformeerde kerken als kind van den huize kunnen gaan meêtellen, als ze zonder eenigen omweg rechtstreeks belijdt, dat er geen voorbereidende genade gewerkt wordt, *dan uitsluitend in hen*, *die zekerlijk ten leven komen* en nooit meer dit leven zullen verliezen. Het stellen van de mogelijkheid, dat er voorbereidende genade besteed zou worden, al ware het ook maar aan één enkel persoon, die *niet* in de eeuwige gelukzaligheid ingaat, is een beslist breken met de belijdenis der Heilige Schrift en een toekeeren van den rug aan onzen gereformeerden levenstrek.

Hiermeê is natuurlijk volstrekt niet gezegd, dat er ook niet wel personen zijn, die verloren gaan, en in wie toch vele en uitnemende krachten gewerkt hebben. De betuiging van den heiligen apostel in Hebreën VI heft dienaangaande allen twijfel op. Ze kunnen zelfs gesmaakt hebben »de hemelsche gave."

Maar tusschen het werk Gods aan deze personen en het werk des Heeren aan zijn uitverkorenen gaapt een zeer wijde klove, deze klove namelijk, dat hetgeen in deze niet-verkoren personen gewerkt wordt, *geen zaligmakende genade* is, met zaligmakende genade *niets* gemeen heeft, en dat er dientengevolge zoomin van »voorbereidende" als van »doorwerkende" genade bij deze personen ooit sprake kan zijn.

Dit punt worde dus streng en onverbiddelijk vastgehouden: Wel voorbereidende genade, maar nooit anders dan bij de uitverkorenen, die dan ook gewisselijk ten leven komen, en, eens in het leven, eeuwig in dat leven blijven.

Of wil men, kort en goed, algeheele afsnijding van de fatale leer van

drie staten, alsof er namelijk vooreerst *doode* en ten tweede *levende* menschen waren, en dan nog een derde soort van wie zweefden *tusschen dood en leven in.*

Dit zou, ging het er bij de kerken dezer landen in, even zeker het geestelijk karakter onzer kerken dooden, als het bijvoorbeeld in Frankrijk de oude kerk der Hugenoten reeds feitelijk vermoord heeft.

Leven en dood zijn nu eenmaal absolute tegenstellingen, waartusschen geen derde op wat wijs ook kan of mag toegelaten. Wie nog even leeft, maar bijna niet meer, behoort nog tot de levenden, en wie pas even stierf, zoodat hij nog levenswarm is, behoort toch, niettegenstaande deze reste van levenswarmte, feitelijk en wezenlijk reeds tot de dooden. Een schijndoode is een *levende,* en een schijnlevende is een *doode.* De grens snijdt op een haar tusschen beide door, en een tusschenterrein is er niet.

En zoo nu ook in het geestelijke. Men *leeft*, ook al heeft men nog niets dan de *kiem* des levens ontvangen, en al doolt men nog onbekeerd op de paden der zonde. En omgekeerd *men is dood*, ook al smaakt men de hemelsche gave, zoolang de feitelijke instorting van het nieuwe leven in onze ziel niet heeft plaats gehad.

Elke andere voorstelling is logenachtig en misleidt, en niet genoeg kunnen daarom de kerken dezer landen er op alle manier op gewezen worden, dat ze toch weerstaan elke poging, om dit goddelijk karakter van het genadewerk af te breken, en er toch op dringen, dat de eere des Eeuwigen in zijn genadewerk niet worde verkort.

Maar hiermeê is nog lang niet alle dwaling afgesneden. Immers anderen zijn er weer, die onder de voorbereidende genade niet verstaan de genade, die ons voorbereidt voor de ontvangenis van het leven, maar een genade, die ons voorbereidt voor de bekeering of de doorbreking van ons geloof.

En dat nu is even verderfelijk.

Zoodoende toch zou ons eigenlijk heil niet aan het inscheppen van het leven, maar aan het komen tot bekeering hangen, en aldus alle heil voor onze vroeggestorven kinderkens zijn afgesneden.

Neen, wie ook bij het graf van zijn gedoopte kinderkens met stille hope vertrouwen wil, dat ze door den eenigen naam, die gegeven is, zijn zalig geworden, die kan niet volhouden, dat het eigenlijk heil aan de bekeering hangt, maar moet wel toegeven, dat het ligt aan de daad Gods, waardoor ons dat nieuwe leven wordt ingeschapen, dat later in de bekeering uitkomt.

»Voorbereidende genade" nu is nooit eenige andere dan uitsluitend die genade, die aan de inplanting van het nieuwe leven voorafgaat, zoodat bij personen, aan wie dat nieuwe leven reeds vóór den heiligen Doop in hun prille jeugd is ingeschapen, de »voorbereidende genade" reeds vóór hun doop ophield.

»Voorbereidende genade" in enger zin grijpt dus eigenlijk slechts plaats bij dezulken, bij wie de inplanting van het nieuwe leven *op later leeftijd* plaats grijpt, kort voor de doorbreking van hun bekeering.

Want is het eenmaal bij den zondaar tot de inplanting van dat nieuwe leven gekomen, welnu, dan is hij er ook; dan is hem genade en in kiem *alle* genade geschied; en kan dus, *wat er is*, ook niet meer worden *voorbereid.*

Een derde dwaling op dit punt bestaat in de tamelijk verkeerde voorstelling, alsof er in den zondaar eenige gesteldheden en zekere gestalten moesten worden voorbereid, eer God de Heere hem ten leven roepen kan en alsof dus de voorbereidende genade een zeker beding en voorwaarde was, waaraan het doorbreken van de genade ten leven hing.

En ook deze dwaling moet streng bestreden en scherp afgesneden.

Het is volkomen onwaar, dat het leven, om in ons te kunnen inkomen, zekere gesteldheden en gestalten in ons eischen zou, en alsof God de Heere, zoolang die voorbereidende werkzaamheden niet waren afgeloopen, het leven niet in ons kon inbrengen.

Wederom het feit van de toebrenging der vroeggestorven kinderkens staat hier onverbiddelijk tegen.

Bij dezulken was geen gesteldheid, bestond geen gestalte, was niets voorbereid, en toch zal niet één enkel godgeleerde durven opstaan en zeggen, dat ze dus allen verloren zijn, en evenmin zal men durven volhouden, als men eenigszins nadenkt, dat er voor hen een andere naam om zalig te worden zou gegeven zijn, dan voor ons volwassenen.

Niets, volstrekt niets behoeft er dus in den zondaar vooruit gewrocht, om hem het leven in te planten, en al naamt ge den verhardsten zondaar, in wien elke gesteldheid en praedispositie ontbrak, dan nog zou Gods almacht machtig zijn in zulk een persoon op elk oogenblik, dat Hem dit goeddacht, het leven in te brengen. De almacht der genade van onzen God is onbeperkt.

De inplanting van het nieuwe leven is geen *zedelijke*, maar een *physische* daad Gods; dat wil zeggen, Hij brengt dit werk tot stand niet door

zich bij manier van vermaan te richten tot iets in ons, maar door, buiten ons bewustzijn en buiten onzen wil om, ja tegen ons denken en onzen wil in, iets in ons te zetten en in te planten, waardoor onze natuur een andere hoedanigheid verkrijgt.

Zelfs de voorstelling, die nog enkele onzer beste godgeleerden toegeven, alsof de voorbereidende genade een drogen van het hout was, opdat er straks de vonk van het vuur te beter in kon ontstoken worden, nemen we niet over. In nat hout kan ik metterdaad geen vonk inbrengen. Het *moet* vooraf gedroogd, zal het vuur vatten *kunnen*. En dit nu gaat niet door bij het genadewerk. De gesteldheid onzer ziel doet er niets toe. Hoe die ook is, God de Heere kan door zijn almachtige genade er altoos de vonk inbrengen. En hoewel we de dispositiën allerminst doelloos en waardeloos keuren, zoo hebben ze toch die waarde, dat ze het vuurvatten *mogelijk* zouden maken, *nooit*.

Daarom stonden dan de godgeleerden uit den bloeitijd onzer kerken er ook op, dat men niet zoo losweg van de »voorbereidende" genade zou spreken, maar nauwkeurig deze volgorde zou houden: »De genade is een genade, die eerst voor*komt,* die *dan voorbereidt* en die het eindelijk *doet. (Praeveniens, praeparans* en *operans)*" Waarmee ze drieërlei te kennen gaven: 1°, dat de genade ons altoos *voor*komt, altoos *voor* is, en niet wacht op iets in ons, maar eer er iets, wat dan ook, in ons aanwezig is, haar actie begint; 2°, dat ze den tijd onzer existentie, die aan het inplanten van het geloofsvermogen voorafgaat, niet ongebruikt laat, maar gebruikt, om ons te richten op onze latere levenstaak in het Koninkrijk; en 3°, dat, als het er eindelijk aan toekomt, de genade alleen en zonder eenige medewerking onzerzijds, het leven in ons inbrengt, en dus de *operans,* de eigenlijke *werker* is.

Nooit, nooit vatte men dus de »voorbereidende" genade op als iets, *wat ten leven voorbereidt.* Ten leven bereidt *niets* voor. Het leven komt geheel *on*voorbereid, niet uit iets in ons, maar geheel en uitsluitend uit den werkenden God.

Neen, wat de voorbereidende genade doet, is alleen, dat God de Heere ons leven zóó schikt en onzen gang door de wereld zóó regelt, en onze ontwikkeling zóó inricht, dat we, eenmaal door zijn uitsluitende werking ten leven gebracht, de gesteldheid bezitten, die noodig is *voor de taak*, die Hij ons in het Koninkrijk heeft opgelegd.

Onze persoon is aan een akker gelijk, waarin de zaaier het zaad zal strooien.

Maar nu zullen er twee akkers zijn, waarin dat zaad gestrooid wordt, waarvan de eene vooraf omgeploegd, met mest voorzien, gelijkgeëgd en uitgesteend zal zijn, terwijl de andere onverzorgd bleef en braak lag.

Wat maakt nu dit verschil?

Heeft dit tengevolge, dat de omgeploegde, gemeste, geëgde en gereinigde akker nu *uit zichzelven* de tarwe doet opschieten? Immers in het allerminst niet, en al ploegt ge uw akker nog zoo diep om en al mest ge hem nog zoo vet, en al egt ge hem nog zoo glad, — als gij in dien akker de tarwekorrel *niet* instrooit, dan maait ge van dien kostelijken akker *geen enkelen halm.*

En omgekeerd, omdat die andere akker *niet* geploegd, gemest, geëgd en gewied is, daarom zal toch de tarwe, die ge erin strooit, wel terdege ontkiemen.

Aan het *ontstaan* van tarwe op den akker doet al dit ploegen, mesten, eggen, wieden dus niets toe of af. Dat gaat buiten dit alles om, en komt uitsluitend van het *zaaikoren*, dat van *elders* in den akker wordt *in*gedragen.

Maar terwijl al deze voorbereiding van den akker niets hoegenaamd af of toe doet aan het *ontstaan* van de tarwe, doet het zeer veel af voor de wijze, waarop de ontstane tarwe zich nu verder *ontwikkelt.*

En zoo nu is het ook in het Godsrijk.

Alle voorbereidende genade, hoe fijn of ruw ook, doet aan het *ontstaan* van het leven niets toe noch af. Dat leven komt uit het »onvergankelijk zaad", dat in den bodem van ons hart indaalt.

Maar al doet deze voorbereidende genade niets af noch toe aan het *ontstaan* van het leven, ze heeft desniettemin zeer wel en terdege haar volle, geldige beteekenis voor de wijze, waarop dit van elders ontstane leven *groeien* zal.

En daarom dringt de gereformeerde op een zorgvuldige opvoeding van onze kinderen.

Want wel belijden we, dat onze opvoeding geen enkel vonkje of sprankje van hemelsch vuur in onze kinderen kan inbrengen, maar we weten ook, dat als God er het sprankje inbrengt en ons kind vuur vat, er voor de verdere ontwikkeling zeer veel aan hangt, in wat toestand ons kind dan is.

VIERDE HOOFDSTUK.

WEDERGEBOORTE.

XIX.

OUDE EN NIEUWE TERMINOLOGIE.

> Hetgeen uit vleesch geboren wordt, dat is vleesch.
>
> I Joh. 3 : 6.

Eer we nu het eigen werk van den Heiligen Geest in dit ontzaglijk stuk nader kunnen aandringen, dient eerst de wijze van spreken, de wijze van ons uit te drukken, dat wil zeggen het gebruik der woorden, vastgesteld.

Er is toch tweeërlei gebruik van het woord »wedergeboorte." De eene maal wordt het genomen in zeer beperkten, en de andere maal in zeer uitgebreiden zin.

In *beperkten* zin komt het voor, als men er uitsluitend onder verstaat de eerste daad van onze *levendmaking;* als God de Heere voor het eerst de hand aan ons legt; ons uit den *dood* in het *leven* doet overgaan; en ons overzet uit het rijk der duisternis in het Koninkrijk van den Zoon zijner liefde.

Zóó opgevat is de *wedergeboorte* dus het *begin* van het werk der zaligmakende genade, het uitgangspunt en de aanvang. Er is een mensch, die nog dood in zonden en misdaden ligt, dewijl hij in ongerechtigheid geboren wierd. En zie, nu komt de Heere God in zijn ondoorgrondelijke genade en plant in dezen dooden mensch het beginsel van een nieuw en geestelijk leven in. Zoo is hij dan voor dit nieuwe leven geestelijk geboren, en dat nu noemt men dan meestal, dat zulk een wierd *wedergeboren.*

Maar zoo vat onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis het niet op. Daar toch lezen we in artikel 24 van een goddelooze, die gerechtvaardigd en tot het geloof reeds gekomen is, en van wien nu gezegd wordt, dat dit geloof hem pas wederbaart. Zoo toch staat er: »Wij gelooven, dat

dit waarachtige geloove, in den mensch gewrocht zijnde door het gehoor des Woords Gods en de werking des Heiligen Geestes, hem *wederbaart* en maakt tot eenen nieuwen mensch, en doet hem leven in een nieuw leven en maakt hem vrij van de slavernij der zonde". Dit nu is kennelijk een geheel ander gebruik van het woord »wedergeboorte" en wel in veel ruimer zin. Zoo toch opgevat, wordt onder »wedergeboorte" verstaan, de geheele verandering, die onze persoon door de genade ondergaat; en die dan eerst voleind is en uitheeft, als we door de afsterving van de zonde in den dood geboren worden voor den hemel.

Welk spraakgebruik men nu hierin volgen wil, is tamelijk onverschillig. Oudtijds gebruikte men meer ruimer zegswijs, thans is men meer gewend aan de beperkte, en misschien zal men wel doen, met zich aan de laatste te houden.

Vraagt men, waarin dan de oude leerwijs van de nieuwere verschilde, dan bestaat dit verschil eigenlijk alleen daarin, dat men oudtijds het genadewerk meer voorstelde, *gelijk het door onze eigen ziel met bewustheid wierd waargenomen*, terwijl men thans meer den gang van het werk zelf, *afgescheiden van ons bewustzijn*, schetst.

Ook in het gewone, natuurlijke leven heeft een kind geen heugenis of kennis van zijn eigenlijke ontvangenis of geboorte, en evenmin van zijn eerste levensdagen en levensmaanden. Stel dus dat, een kind later niets van anderen hoorde en zelfs nooit van de geboorte van een kind getuige wierd, dan zou zulk een persoon een heel anderen aanvang met zijn levensbeschrijving maken, dan wij gemeenlijk doen. Wij, die weten, dat iemand eerst ontvangen en geboren is, beginnen een levensbeschrijving meest met op iemands geslacht, op zijn vader en moeder te wijzen; zeggen dan, dat hij daar ter plaatse en op dien dag geboren is, en schetsen dan voorts zijn komen tot bewustzijn en zijn verdere ontwikkeling. Maar zulk een alleen levend persoon zou heel anders tewerkgaan. Van zijn eigenlijke geboorte niet afwetende, zou hij beginnen met te vertellen, dat zijn vroegste herinneringen teruggaan tot den tijd, toen hij als kind speelde of in den armstoel zat, en nu aanduiden, hoe hij uit dien armstoel allengs op den grond kwam, ging loopen, wegliep, man werd, en als man de wereld inging.

En juist datzelfde verschil nu doet zich hier voor.

Oudtijds placht men, vooral op het voetspoor der Roomsche scholastieken, in korte trekken aan te duiden, hoe iemand zichzelf herinnerde, dat het met hem toegegaan was. En wijl hij nu persoonlijk niets van een inplanting van het nieuwe leven in zijn ziel afwist, en geen andere heugenis had dan van de machtige gemoedsaangrijping, die hem tot

bekeering had uitgedreven, lag het voor de hand, dat men den aanvang van het genadewerk niet in de *wedergeboorte* teekende, maar in het *komen tot overtuiging van zonde en geloof;* en ons, na aldus door geloof gerechtvaardigd te zijn, deed voortschrijden tot die omzetting en verandering van ons bewust persoonlijk leven, die men gemeenlijk heiligmaking noemt; een proces, dat, door de afsterving van de zonde in den dood voleind, ons eerst in lengte van tijd wederbaart en maakt tot een nieuw mensch en doet geboren worden voor den hemel.

Nog zelfs in Marcks *Merch der heilige godgeleerdheid* is dit de in zwang zijnde voorstelling. Eerst wordt het schriklijk bederf der zonde aangetoond; dan de verlossing in den Middelaar voorgesteld; en daarna gewezen op *geloof en bekeering* als de middelen, waardoor men aan deze verlossing deel erlangt.

En toch kan men bij die min volledige voorstelling niet wel blijven staan. Immers het lag voor de hand, dat de voorstanders van den vrijen wil van deze subjectieve voorstelling misbruik zouden maken, om het genadewerk uit den mensch af te leiden, en voor wat oorsprong en aanvang betrof, uit den mensch zelf te verklaren. Een zondaar hoorde dan de prediking des Woords; wier daardoor getroffen; door de belofte en bedreigingen van dat Woord overreed; zoodoende kwam hij tot boete en berouw; en uit deze boete en dit berouw stond hij dan op, om den Middelaar aan te grijpen. Zoodat feitelijk alles een werk van *zedelijke overreding* wierd, waarbij de heerlijke oorsprong van het nieuwe leven wierd verduisterd. En het is, om deze stuitende misvorming van de waarheid tegen te gaan, dat niet pas Brakel, maar reeds Maccovius in de dagen der Dordsche Synode, van deze min of meer bedenkelijke manier afging, en de *wedergeboorte* op den voorgrond plaatste. Bij Maccovius vindt men dan ook reeds omstreeks 1618 deze volgorde: 1°. de kennisse der zonde, 2°. de verlossing in den Middelaar, 3°. de *wedergeboorte*, en eerst daarna 4°. het *geloof*.

En dit lag voor de hand en moest wel de consequentie van de gereformeerde leerontwikkeling zijn.

Zoodra men toch niet meer vroeg, wat de bekeerde zondaar subjectief in zijn eigen ziel en voor zijn eigen bewustzijn ervaren en doorleefd had, maar echt gereformeerd vragen ging: »Welk werk heeft God aan zijn ziel gewrocht?" dan moest men wel *tot de eerste inplanting van het leven* teruggaan.

Men kon dan niet zeggen: »God is begonnen met hem het berouw te schenken", want aan dat berouw moest overtuiging van zonde voorafgaan. En men kon ook niet zeggen: »God is begonnen met hem onder het Woord te brengen", want eerst moest het oor hem geopend, opdat hij dat Woord zou kunnen verstaan.

Hoe men zich wendde of keerde, altoos ging dus aan de eerste daad, waarbij de mensch met *bewustheid* verkeerde en tot op zekere hoogte meêwerkte, een andere oorspronkelijke daad Gods vooraf, waarbij de zondaar *geheel lijdelijk* bleef; waarbij het werk Gods *buiten* het bewustzijn van den zondaar omging, en waardoor de aanvang of het beginsel van de nieuwe levensontwikkeling in hem wierd ingeplant.

Dit drong ertoe, om zeer scherp en ernstiglijk tusschen wat men noemde de *eerste* en de *tweede* genade te onderscheiden. Onder de *eerste* genade verstond men dan dat machtige werk Gods, waardoor Hij buiten weten van den zondaar en buiten zijn voorkennis, ongemerkt in zijn hart drong en in dat hart iets inbracht, wat er eerst *niet* in was. Terwijl men onder de *tweede* genade dan verstond hetgeen in den herboren zondaar plaats grijpt, nu *met* zijn wil en *niet* langer buiten zijn weten.

Hierbij lag het voor de hand, dat *eerste* genadewerk te noemen *de wedergeboorte.*

Toch ging men ook daarin niet eenparig te werk.

Want immers vooral enkele Schotsche godgeleerden drukten het weer anders uit door te zeggen, dat God de Heere begint met aan een zondaar het geloofs*vermogen* (*fides potentialis*) in te planten, waaruit dan eerst later door nieuwe genade de geloofs*werking* (*fides actualis*) en de geloofs*kracht* (*fides habitualis*) volgde. Maar feitelijk komt dit toch op hetzelfde neer. Want of ik nu zeg: »God begint met in de ziel van den zondaar het geloofs*vermogen*," of wel: »God vangt aan met in den zondaar het nieuwe levens*beginsel* in te planten," daarmeê is toch beide malen bedoeld, dat het werk der genade niet begint met geloof en niet begint met boete of bekeering, maar dat er aan geloof en bekeering in den zondaar een heerlijke daad Gods voorafgaat, waardoor Hij den onmachtige machtig maakt, aan één, die niet hooren kan het vermogen om te hooren inplant, en aan één, die roerloos dood lag, een vermogen inprent van beweging.

Het zuiverst zal men daarom de onderscheidene stadiën van het genadewerk doorloopen, zoo men achtereenvolgens let op deze mijlpalen:

1°. *De inplanting van het nieuwe levensbeginsel*, gemeenlijk *wedergeboorte* in engeren zin genoemd; ook wel gezegd, de inplanting van het geloofs*vermogen*.

Deze eerste daad Gods kan op verschillende leeftijden plaats grijpen. Wánneer ze plaats grijpt bij een bepaald individu, is ons volstrekt onbekend. Slechts weten we uit het voorbeeld van Johannes den Dooper, dat zulk een werking reeds kan plaats hebben „in 's moeders lijf", en dwingt ons het heil der vroegstervende kinderen, om met Voetius en alle diepere godgeleerden aan te nemen, dat deze oorspronkelijke daad van wedergeboorte reeds kan plaats grijpen op zeer jeugdigen leeftijd.

2°. *De bewaring van het ingeplante levensbeginsel*, terwijl de zondaar nog zijn leven in zonde, voor wat zijn eigen bewustzijn aangaat, voortzet.

Personen, in wie reeds in hun vroegste jeugd het nieuwe levensbeginsel ingeplant is, zijn niet meer dood, maar leven. Sterven ze zeer jong zonder tot bekeering door te breken, dan zijn ze toch behouden. Reeds in hun jeugd openbaren ze, ook zonder bewust geloof, een trekking naar het heilige, die ons in jonge kinderen zoo dikwijls verbaast. Maar toch, ze kennen hun schat nog niet. Het nieuwe leven is er wel, maar het sluimert nog. En niet door den persoon, die het ontving, maar door den ontfermenden God, die het schonk, wordt dat nieuwe leven bewaard. Het is als een zaadkorrel, die in koude dagen in den bodem verborgen ligt, maar zonder nog uit te loopen. Het is de vonk, die onder de assche gloort, maar het hout nog niet aansteekt. Of wil men, het is als een onderaardsche stroom, die een tijdlang onder den bodem voortloopt, en eerst later aan het daglicht zal treden.

3°. *De roeping* door het Woord en door den Geest; zoo uit- als inwendig. Ook dit is een daad Gods, die gemeenlijk door den dienst der kerk instrumenteel bediend wordt. Deze krachtdadige roeping richt zich niet tot dooven, maar tot dezulken, die hooren kunnen. Dus niet tot dooden, maar tot herborenen, die evenwel nog sluimeren.

Dat deze roeping niet enkel door het Woord, maar ook door den Heiligen Geest gaat, ligt daaraan, dat niet enkel het geloofs*vermogen* een gifte van genade is, maar ook het geloof zelf, dat is de *kracht* en de *werking* van het ingeplante geloofs*vermogen*.

Er wordt ons niet ingeplant een *vermogen* om te gelooven, dat nu voorts vanzelf, en buiten Gods genade om, ons wel tot *gelooven* brengt. Neen, ook met dat ingeplante vermogen kunnen wij nog niets uitrichten, evenmin als we met ons ademhalingsvermogen in onze longen ook maar iets doen kunnen, zoolang God de Heere ons niet de lucht en de prikkeling in die longen schenkt. En zoo nu ook baat het ons niet, of we

al het *vermogen* hebben om te gelooven, maar moet bovendien ook de kracht en de werking van dat vermogen door God nog in ons gewerkt worden. Welnu, ook dit werkt de Heilige Geest, en zoo is er in de prediking des Woords en de innerlijke bewerking van den Heiligen Geest een tweeërlei werk Gods, dat op elkander slaat. Het Woord wordt gepredikt, en op hetzelfde oogenblik stort de Heilige Geest aan het geloofs-*vermogen* de werking in, en zoo komt het dan, dat de roepinge Gods een *krachtdadige* roeping wordt, dat is zulk eene, die maakt, dat de slapende op *moet* staan en *feitelijk* ook opstaat.

4°. Door deze roepinge Gods ontstaat dan de *overtuiging van zonde* en *de rechtvaardigmaking*, twee uitingen van eenzelfde *geloofswerking*.

Ook hier weer kan men het werk Gods óf onderwerpelijk (subjectief), óf voorwerpelijk (objectief) voorstellen. Neemt men het subjectief, dan weet het kind van God niet anders, of hij is eerst tot overtuiging van zonde, verlorenheid en weedom des harten gekomen, en eerst daarna is hij uit die diepe inzinking opgekomen tot de rechtvaardigmaking des geloofs. Maar objectief was dit niet zoo. Daadwerkelijk toch was het durven aanvaarden van zijn verlorenheid op zichzelf reeds een geloofsdaad, en zal elke volgende geloofsuiting altoos weer een zich verdiepen in eigen ellende zijn, om in die diepte van ellende steeds meer en rijker te ontvangen uit zijn Borg.

Over de vraag of de overtuiging van zonde aan het geloof vooraf moet gaan, behoeft dus niet getwist te worden. Beide voorstellingen komen op hetzelfde neer. De eerste maal, dat iemand in zijn leven zeggen kan: *Ik geloof*, is hij op hetzelfde oogenblik én de diepst verlorene, én de volkomen geredde, de gerechtvaardigde in zijn Heer.

5°. Uit deze geloofswerking ontkiemt dan *de bekeering*, dat is die mijlpaal op den genadeweg, waarbij het ingeplante leven in steeds helderder *bewustzijn* overgaat.

Als iemand de eerste maal gezegd en gevoeld heeft: *Ik geloof*, en hij laat dit ontzettend zeggen: *Ik geloof*, nu niet los, maar God maakt, dat deze werking doorgaat, dan gaat het geloof onmiddellijk in *bekeering* over.

De inplanting van het nieuwe leven, en dus in engeren zin de *wedergeboorte*, gaat aan de eerste geloofswerking *vooraf*, maar de bekeering *volgt* er op. Bekeering grijpt dán plaats, als ik niet maar mijn verlorenheid en mijn redding zie en als werkelijk bestaande geloof, maar als ik dit beginsel nu ook *werken* laat. Want werkt dit, dan komen vanzelf de twee stukken tot stand, waarin alle waarachtige bekeering des menschen bestaat, te weten, de afsterving van *den ouden* mensch en de opstanding van den *nieuwen*. Vandaar, dat bekeering in tweeërlei zin te verstaan

is. In *beginsel* bekeert men zich slechts *eens,* te weten, in dat éène oogenblik, als onze ziel haar eigen ik loslaat en den Immanuel aangrijpt, maar bij voortgang bekeert een kind van God zich *dagelijks,* zoo dikwijls hij strijd ontdekt tusschen het drijven van zijn ik en het drijven des Geestes. En ook deze bekeering is niet een werk des menschen, maar een werk *Gods in hem.* „Bekeer mij, o Heere, zoo zal ik bekeerd zijn!" Slechts met dit verschil, dat bij de eerste wedergeboorte en bij de eerste geloofswerking het werk buiten 's menschen doen omging, terwijl in de bekeering de mensch er door genade toe gebracht wordt, *dat hij het zelf doe.* Men *wordt* bekeerd en men bekeert *zich.* Het éene ware zonder het andere onvolledig.

6⁰. Zoo gaat dan vanzelf de bekeering in de *heiligmaking* over, eveneens een daad Gods en niet des menschen, en niet een groeien naar den Christus toe, maar een zuigen uit Hem van het levenssap door de fijnste wortelvezelen van het geloof.

Bij jonge kinderen, die terstond na hun bekeering op een leeftijd van twaalf, dertien jaar sterven, komt van deze heiligmaking niets te merken. Leefden ze langer, dan zou ook in hen de *heiligmaking* zichtbaar worden, maar nu ze heengaan, eer hiervoor de tijd en dus de mogelijkheid wierd geschonken, toont zich van deze *heiligmaking* niets. Toch hebben ook deze jonge kinderen deel aan de heiligmaking, even beslist en volkomen als de volwassenen. Want hier dient wel op gelet, dat er tweeërlei begrip van heiligmaking is, vooreerst de *heiligmaking*, zooals ze als een volbracht werk in Christus aan alle uitverkorenen is geschonken en toegerekend, en ten andere *heiligmaking*, zooals ze uit Christus naar gelang van tijden en omstandigheden, al meer, in de bekeerden doorstraalt, uitkomt en wordt uitgewerkt. Dit zijn niet twee *heiligmakingen,* maar het is *één* heiligmaking. Slechts met dit verschil, dat we de eerste maal den regen nemen, zooals hij daarboven in de wolken ligt opgetast, en de andere maal van den regen spreken, gelijk hij in druppelen op den dorren akker neerspet, er indringt en de aarde doorvochtigt.

7⁰. Deze heiligmaking vindt hare voleinding en afsluiting in de *volkomen verlossing* bij den dood.

Dan toch snijdt God de Heere ons lichaam van onze ziel af en brengt zijn genade het tot een algeheele *afsterving van de zonde.* Feitelijk grijpt er dus in den dood een zeer groot genadewerk plaats, waardoor het werk der wedergeboorte eerst tot volle ontplooiing komt. Want waren we dusver nog in onszelven verloren gebleven en midden in den dood liggende, voorzoover we ons buiten Christus rekenden, dit valt bij den dood geheel weg. Dan toch gaat het *geloof* in *aanschouwen* over, en is

voor altoos de prikkeling der zonde ontwapend en zijn wij buiten haar bereik gesteld.

Waar dan ten 8^{0} nog aan moet toegevoegd onze *heerlijkmaking*, als in den jongsten dag de innerlijke zaligheid ook met *uitwendige* heerlijkheid zal bekleed worden, en wederom door een machtdaad van Gods genade de van alle zonde afgesneden ziel hereenigd zal worden met haar lichaam, maar dat lichaam dan verheerlijkt, en ingezet in een hemel der heerlijkheid, gelijk het bij de existentie der volmaakte gelukzaligheid voegt.

Zoo ziet men dus hoe al de schalmen van de keten der genadewerkingen in elkander geklonken zijn.

Het genadewerk moet beginnen met *levend te maken, wat dood was.* Is dat leven ingeplant, maar sluimert het nog, dan moet het door *de roeping* gewekt. Wie geroepen wakker wordt, vindt zich in een nieuw leven, dat is, hij weet zich *gerechtvaardigd.* Gerechtvaardigd zijnde, laat hij dat nieuwe leven doorwerken in *de bekeering.* De bekeering vloeit uit in de *heiligmaking.* De heiligmaking ontvangt haar sluitsteen eerst door de *afsnijding der zonde in* het sterven. En eerst de *heerlijkmaking* is het, die in den jongsten dag eens het genadewerk Gods aan heel onzen persoon voleindt.

Maar juist omdat al deze schalmen in elkaar geklonken zitten, ligt ook al wat volgt reeds in wat voorafgaat besloten. Een zuigeling van drie levensdagen, in wien God het nieuwe leven inplantte en die daarna stierf, sterft even beslist in dat sterven de zonde af als een grijsaard van tachtig jaren.

Nooit kan er het eerste zijn, zonder dat al het andere eruit *moet* volgen. En juist dit maakt, dat men desnoods ook *heel* het genadewerk als één *geboren worden voor den hemel,* en dus als één doorgaande wedergeboorte, kan voorstellen, die eerst haar voleinding zal vinden in den jongsten dag.

Maar vanhier dan ook, dat men zeer wel een persoon kan hebben, die volstrekt niet zoo precies weet, dat hij al deze mijlpalen langs kwam.

Deze mijlpalen zijn voor de landmeters, en hebben als zoodanig uitnemende waarde, maar mogen nooit als last der ziele aan de eenvoudigen worden opgelegd, om hun zielen te benauwen.

Wie adem haalt zonder zelfs te weten, dat hij longen heeft, is niet zelden het gezondst.

En vraagt men nu ten slotte, of ook de Heilige Schrift aan deze wijze van rangschikking boven de oudtijds gebruikte voorkeur geeft, dan wijzen we op Jezus' zeggen: »Indien iemand niet wedergeboren wordt uit water en geest, zoo kan hij het Koninkrijk Gods *zelfs niet zien"*; een zeggen, waaruit mag afgeleid, dat ook de Heere Jezus alle genadewerking van de wedergeboorte afrekent.

Eerst het *leven,* en dan wat dat leven *werkt.*

XX.

DE BEDDING.

Niemand kan tot Mij komen, tenzij dan dat de Vader hem trekke.
Joh. 6 : 44.

Uit het vorenstaande blijkt overtuigend, dat de »voorbereidende" genade volstrekt niet bij alle personen hetzelfde karakter draagt. Dat ze eer zeer sterk uiteenloopt naar gelang van de onderscheidene personen, op wie ze werkt. En dat men met name hier zeer scherp te onderscheiden heeft tusschen die velen, die reeds *in hun eerste levensdagen* wedergeboren werden, en die enkelen, die eerst *op later leeftijd* uit de duisternis over wierden gezet in het licht.

Natuurlijk is hierbij uitsluitend sprake van de uitverkorenen. Bij personen, die *niet* uitverkoren zijn, grijpt *geen* zaligmakende genadewerking plaats, en valt dus ook van een voorbereidende genade *niets* te zeggen.

Voorbereidende genade is alleen het deel van hen, die ten leven verkoren zijn. Deze nu worden op enkele uitzonderingen na allen geboren in de kerken, en slechts zelden buiten haar. Ze komen niet eerst op later leeftijd tot het genadeverbond toe, maar staan erin van het eerste oogenblik van hun aanzijn af. Ze zijn uit het zaad der kerk en dragen op hun beurt het zaad der toekomende kerk in zich. En dit nu is oorzaak, dat aan dit zaad der kerk (hetwelk altoos, helaas, met veel onwezenlijk kaf vermengd in de wanne ligt), meestentijds de eerste kiem des nieuwen levens reeds in den moederschoot of terstond na hun geboorte wordt ingeplant.

In deze belijdenis stond onze Gereformeerde kerk zelf zoo vast, dat ze haar als geldende regel dorst stellen; dies aannam, dat het zaad der kerk (natuurlijk niet het kaf), reeds vóór den Doop de kiem des levens ontving; feitelijk dus reeds in Christus geheiligd *is;* en alsnu in den Doop het zegel ontvangt, niet op iets, wat nog komen moet, maar op iets, wat reeds aanwezig is. Vandaar de vraag aan de Doopouders: »Of gij niet bekent, dat onze kinderen, (dat is het echte zaad der kerk en niet het kaf) dat onze kinderen, hoewel in zonde ontvangen en geboren en daarom der verdoemenisse onderworpen, nochtans *in Christus geheiligd zijn* en als leden van zijn lichaam behooren gedoopt te wezen.

Later in min geloofvaste tijden heeft men deze belijdenis niet meer aangedurfd en is men duchtig met dit »geheiligd *zijn*" in de war ge-

raakt, en heeft ervan gemaakt, dat ze als kinderen van bondgenooten in het verbond *meêtelden,* en als *meêtellende* in het verbond, dus ook recht op den Doop hadden; maar de gezonde, practische, ernstige zin van ons volk is toch altoos blijven gevoelen, dat met puur »meêtellen" aan den vollen rijken zin van het Doopformulier tekort wierd gedaan.

En onderzoekt men nu, wat met de woorden van het Doopformulier bedoeld is, nu niet bij de zwakkere epigonen, maar bij het krachtige heldengeslacht, dat de strijden des Heeren tegen Arminius en zijn hoop zegevierend uitgestreden heeft, dan vindt ge, dat vrome, diep ernstige en innig geleerde theologanten, zooals bijvoorbeeld Gijsbert Voetius, geen oogenblik aarzelen, om met al deze halfheden te breken, en het duidelijk uitspreken: »Neen, niet omdat ze tot de bondgenooten *geteld* worden, maar omdat ze in den regel reeds feitelijk de eerste genade *bezitten*, daarom en daarom alleen staat er, dat onze kinderen in Christus *geheiligd zijn*, en dáárom behooren ze *als leden van zijn lichaam* gedoopt te wezen.

Door deze belijdenis bevond onze kerk zich in overeenstemming met de aanduidingen der Heilige Schrift en niet minder in overeenstemming met de werkelijke feiten. Men kan toch kwalijk beweren, dat in den regel degenen, die later bleken tot de begenadigden te behooren, hun leven begonnen waren met een wild uitbreken van de zonde. Dat kwam voor, maar zeldzaam. En regel was het veeleer, dat kinderen uit Christelijken huize reeds van der jeugd af zin en lust in het heilige des Heeren toonden, reeds vroeg teekenen van warmen ijver voor zijn naam gaven, en reeds van hun prilste jeugd zielsuitingen gaven, die niet konden zijn uit de booze natuur.

Bovendien dankt de kerk vooral aan deze rijke, heerlijke belijdenis den goeden gang, dien de opvoeding in onze gereformeerde gezinnen meest gehouden heeft.

Men zag niet, gelijk de methodist, in zijn kinderen stekken van den wilden wingerd, die misschien later geënt zouden worden, maar waaraan voorshands weinig te doen viel. Neen, men leefde in het stil vermoeden en heilig vertrouwen, dat het op te voeden kind *reeds geënt* was, en daarom waard was, om met de teederste zorgen te worden opgekweekt.

Later, dit geven we grif toe, toen de volkskerk als massale kerk het gereformeerde karakter van onze kerken bedierf, is dit goud op schrikkelijke wijze verdonkerd; maar de oorspronkelijke levensgedachte van onze

gereformeerde kerk was een schoone en bezielende. Ze liet Gods werk in het wekken van een hooger leven vóór alle menschen gaan, gaf aan den Doop zijn rijke ontwikkeling, en maakte de opvoeding niet tot een werken op goed geluk af, maar tot een gestadig medewerken met den Heere.

En in dien gedachtenkring, dien we voor onze gereformeerde kerken o, zoo vurig van den Heere onzen God terugbidden, in dien gedachtenkring had men nu onder de opgroeienden vanzelf met vierderlei personen in de kerk te doen: 1⁰ met die uitverkorenen, die reeds in den moederschoot of althans vóór hun Doop wedergeboren waren, maar bij wie dat ingeplante leven geheel schuilbleef tot op hun bekeering op later leeftijd; 2⁰ met zulke uitverkorenen, die niet alleen reeds vroeg wedergeboren waren, maar bij wie het ingeplante leven zich ook reeds vroeg geuit heeft en ongemerkt in bekeering overgegaan was; 3⁰ met zulke uitverkorenen, die eerst op later leeftijd wedergeboren wierden, en dan tevens bekeerd; en 4⁰ met niet-uitverkorenen, het kaf.

Bezien we nu elk dezer vier met het oog op de voorbereidende genade afzonderlijk, dan komen we tot deze slotsom.

Ten eerste, voor wat aangaat zulke uitverkorenen, die reeds vóór hun Doop wedergeboren wierden, maar bij wie het nieuwe leven geheel schuilbleef tot op hun later pas gevolgde bekeering, zoo ligt het in den aard der zaak, dat er bij zulke personen voor »voorbereidende genade" in engeren zin weinig plaats is. Ze kan zelfs rechtstreeks bij zulkeen nog niet of pasgeboren wicht niet gedacht worden. En komt bij zulke uitverkorenen dan ook alleen in dien zijdelingschen vorm voor, dat het God den Heere vaak belieft, zulk een kind geboren te doen worden uit ouders, wier persoon en aard voor hun kind geleider is van een vorm van zonde, die minder schril dan andere vormen van zonde tegen het genadeleven vloekt en inwerkt. Niet alsof er ooit iets, hoe gering ook, in zulk een ouderpaar zijn kon, waaruit het kind geënt wierd. Uit hen komt niets dan vleesch; onrein uit de onreinen; altoos de wilde wingerd, wachtende op het entsel uit den Heere. Maar voorbereidende genade in dien zin, dat het kind van vader en moeder een levensvorm ontvangt, die later bij het uitgroeien van het nieuwe leven zal blijken dat kind voor zijn roeping gepast te zijn geweest.

Geheel hetzelfde geldt in *de tweede plaats* van die anderen, die niet alleen reeds vroeg wedergeboren wierden, maar ook reeds van der jeugd af godvruchtig teekenden, en soms niet dan ongemerkt in volle

bekeering overgingen. Want wel geven we toe, dat bij dezulken reeds van der jeugd af de roepinge Gods werkt, maar de roepinge Gods bereidt wel de *bekeering*, maar nooit de *wedergeboorte* voor; gaat niet aan haar vooraf; maar volgt op haar. De roeping is doelloos. tenzij eerst het vermogen om te hooren zij ingeplant. Wie ooren heeft om te hooren, maar ook die alleen, hoort, kan en moet hooren, wat de Geest tot de gemeente en tot zijn eigen ziel zegt. Ook bij zulk een persoon is de voorbereidende genade dus nauwelijks merkbaar. Want wel is er veel, dat ongemerkt zijn »bekeering" voorbereidt; maar bekeering voorbereiden is heel iets anders dan »wedergeboorte" voorbereiden, en alleen van het laatste spreken we thans.

Eigenlijk vindt de voorbereidende genade in enger zin dan ook alleen haar plaats bij *de derde soort* van uitverkorenen, waarop we wezen, te weten bij hen, die niet in hunner moeders schoot en niet vóór hun Doop wedergeboren zijn, maar eerst jarenlang met niets dan hun wilde, booze natuur hebben omgeloopen, en nu eerst op later leeftijd bijna gelijktijdig wedergeboren en bekeerd zijn. En bij zulke personen nu is het werk der voorbereidende genade van zeer uitgebreiden omvang. Bij dezulken toch omvat deze voorbereidende genade geheel hun leven, dat aan hun wedergeboorte vooraf gaat, met al zijn wendingen en keeringen, met al zijn betrekkingen en verbindingen, met al zijn voorvallen en wederwaardigheden, met al zijn hoogten en diepten. Niet, dit versta men wel, alsof door dit alles ook maar iets van een eerste levenskiempje zou ontstaan, of althans de mogelijkheid van ontkieming zou geboren worden. Neen, de levenskiem komt nooit en kan nooit komen van de voorbereidende genade, evenmin als ge met tien wiegen en twaalf vuurmanden in een kamer gereed te zetten en de kasten vol met de prachtigste luiermand te stapelen, ooit in een van die wiegen een kind kunt tooveren. Neen, die levenskiem komt door een machtdaad Gods, geheel buiten alle voorbereiding om, van alle voorbereiding onafhankelijk, en zonder in iets aan die voorbereiding gebonden te zijn. Maar God de Heere, aanziende van de geboorte af dien wilden wingerd, waarop later de tamme wijnstok zal geënt worden, houdt daarom toch dien wilden wingerd in het oog, en leidt de ontwikkeling ook van zijn wilde takken, opdat later in de ure des welbehagens, die wilde stam zij, wat hij voor de enting naar Gods welbehagen wezen moet.

Maar hiermeê is dan ook alles gezegd, want bij *de vierde soort* personen, die niet verkoren zijn en als kaf van het zaad straks afgeblazen worden in de wanne, is van voorbereidende genade geen sprake.

En hieruit blijkt dan tevens vanzelf, dat het eigen werk van den Heiligen Geest op dit bijzonder terrein van de voorbereidende genade al zeer weinig waarneembaar is.

Alles toch, wat zich als trek van de voorbereidende genade aan ons voordeed, verwees rechtstreeks, niet naar het werk van den Heiligen Geest, en ook niet naar het werk van den Zoon, maar bijna uitsluitend naar het werk van den Vader. Hetzij men toch let op de geboorte-omstandigheden van zulk een kind, dat is op den aard van zijn geslacht, en meer bijzonder nog op den aard en de inborst van zijn vader en moeder; hetzij men nu het oog slaat op den verderen levensloop van zulk een kind tot op het oogenblik van zijn toebrenging, beide malen hebben we te doen, met wat behoort tot het domein der voorzienigheid. De plaatsbepaling onzer woning, de bepaling onzer geslachten en van onze familie, de formatie van onzen levenskring en de aanduiding van de invloeden, die op ons werken zouden, dit alles behoort tot dat geheel van de leidingen van Gods voorzienigheid, die overal in de Heilige Schrift meer bijzonder als het eigen werk *van den Vader* voorkomen. »Niemand kan tot mij komen," sprak de Heere Jezus, »tenzij de Vader hem trekke." En hoewel we nu zeer goed weten, dat dit »trekken" van den Vader hier in hooger zin van bedoelen en geestelijk moet verstaan, zoo ligt hierin toch de algemeene aanduiding, dat het vastzetten van die algemeene gegevens en bepalingen, die later den koers en den gang regelen, meer bijzonderlijk toegekend wordt aan den eersten Persoon.

Slechts inzóoverre is hierbij van een medewerken van den Heiligen Geest te spreken, als de Heilige Geest eenerzijds als geest des levens alle persoonlijk leven, gelijk we vroeger zagen, als zoodanig bezielt, en anderzijds in die zeer bijzondere voorzienigheid, die op de uitverkorenen betrekking heeft, met den Vader en den Zoon saamgaat.

Want immers, wij kunnen voor onze voorstelling al deze deelen van het groot geheel van het genadewerk wel ontleden en uit elkander nemen, maar toch mogen we nimmer vergeten, dat de eeuwige werkelijkheid nooit ten volle aan dit gedeelte van onze ontleding beantwoordt. Vandaar, dat bij de uitverkorenen het voorzienigheidswerk en het genadewerk telkens ineenvloeit en eigenlijk slechts één goddelijk werk is; — en dit nu poogde onze kerk uit te drukken door haar belijdenis, dat er een *algemeene* voorzienigheid is, die over alle dingen en personen gaat, maar ook een *bijzondere* voorzienigheid, die werkt in het aanzijn van Gods uitverkorenen.

En waar nu op die wijs de werkingen der voorzienigheid bij deze

uitverkorene, maar nog niet wedergeboren personen, een bijzonder karakter aannemen, daar zeer zeker werkt ook de Heilige Geest met den Vader en den Zoon mede, om den raad des willens Gods bij zulk een nog niet geroepene te voleinden.

En hiermede stappen we van de voorbereidende genade af, om alsnu over te gaan tot de wedergeboorte zelve. Want wel kan men ook in oneigenlijken zin van voorbereidende genade spreken, als men daaronder verstaat niet de genade, die aan de wedergeboorte *voorafgaat*, maar die uit de wedergeboorte *voortvloeit* en voorbereidend is voor de bekeering; doch wij houden ons daarbij niet op. Alles toch, wat strekt om den reeds wedergeborene, maar in wien het nieuwe leven nog sluimert, nu ook ten leven *te wekken*, heet geen »voorbereidende genade", maar heet »roeping". En al willen we dus niet onvoorwaardelijk alle gebruik van »voorbereidende genade" in den zin, die op de bekeering doelt, afkeuren, toch dient het ontraden, en mag het allerminst door ons eigen voorbeeld aangemoedigd.

Gelijk we vroeger aantoonden en nu slechts kortelijk resumeeren: Ons natuurlijk leven ontstaat door de *saamverbinding* van ons lichaam en onze ziel, en waar die twee uiteengaan, *sterven* we onverbiddelijk in wat we noemen den gewonen, aardschen *dood*, en die gewone aardsche dood zal eens eerst daardoor worden tenietgedaan, dat ons gescheiden lichaam weer met onze afgescheiden ziel *hereenigd* worde.

En evenzoo nu staat het geestelijk. Ook geestelijk bestaat het leven in een *verbinding* van onze ziel en wel in hare verbinding met het levensbeginsel van den Heiligen Geest. De zonde, die deze verbinding tenietdoet en onze ziel van den Heiligen Geest afscheidt, veroorzaakt dus onzen geestelijken *dood*. En tenietgedaan kan dus die geestelijke dood niet, eer het God den Heere belieft, op welke wijze dan ook, onze ziel weer eerst met het levensbeginsel van den Heiligen Geest te *hereenigen*.

Al wat nu achter die hereeniging ligt, behoort tot de *voorbereidende* genade, wat die hereeniging tot stand brengt is reeds de *eerste* genade, de *werkende* genade, de *reddende* genade, maar de voorbereidende genade niet meer.

Juist waar dus het eigen werk van den Heiligen Geest in de hereeniging van den zondaar met zichzelven aanvangt, houdt de voorbereidende genade op, en zoo kan het niet anders, of wat zelf nog slechts voorbereidt, behoort tot het eigen werk van den Heiligen Geest nog niet.

XXI.

DE WEDERGEBOORTE GODS WERK.

Een hoorend oor en een ziend oog heeft de Heere gemaakt, ja, die beide.
Spr. 20 : 12.

Schoon en heerlijk zegt de Heilige Geest in het boek der Spreuken: »Een *hoorend* oor en een *ziend* oog heeft de Heere gemaakt, ja, die beide", en in dit heerlijk getuigenis ligt tevens al het mysterie der wedergeboorte.

Een niet wedergeboren persoon is stokdoof en stekeblind, hoort dus niets en ziet niets. En is maar niet *als* een stok of blok, maar *erger*. Want aan een stok is geen bederf en aan een blok is geen verrotting, maar een onwedergeboren mensch is gansch dood, ter prooi aan de schrikkelijkste ontbinding.

Van die strakke, strenge, stroeve, volstrekte belijdenis *moet* hier uitgegaan, of we verstaan den eisch der wedergeboorte niet. Vandaar, dat alle ketterij, die den zondaar op eenigerlei wijs een aandeel, en dan liefst het leeuwenaandeel, in het verlossingswerk gaf, altoos weer begon met aan het wezen der zonde te tornen.

Wel erg heette de zonde dan, wel schriklijk en wel verfoeielijk, maar iets moest er van den mensch toch overblijven. Dood, zoo ganschelijk dood en der verdoemenisse onderworpen, neen, dat was de edele, brave, goede, vriendelijke, lieve mensch niet. Van een enkelen boef of schurk, die in het rasphuis zat, mocht dat waar zijn, en van enkele struikroovers en gewetenlooze moordenaars wilde men dat zelfs toegeven, maar al die fatsoenlijke heeren en dames en lieve meisjes en guitige jongens en aanvallige kinderen, neen, waarlijk, van die, dat *kon* men niet gewonnen geven. Die waren *niet* »geneigd om God en hun naaste te haten", maar veeleer met heel hun ziel ervoor ijverend, om alle menschen te minnen en Gode de eere te geven, die Hem toekwam.

En daarom zij op dat punt hier alle dubbelzinnigheid wel en deugdelijk afgesneden. Met die vergoelijkingsmethode der vriendelijke menschen gaan wij *niet* meê. Onze belijdenis is en blijft, dat de mensch van nature »dood in zonde en misdaden" is; onder den vloek ligt; en, voor Gods rechtvaardig oordeel rijp, nog steeds rijpt voor een eeuwige verdoemenis.

Wel is zijn *wezen* als mensch ongeschonden, en komen we er in dien

zin tegen op, dat men den zondaar bij een stok of blok vergelijkt. Hij is onverminkt. Van zijn wezen is niets af. Maar zijn *natuur* is verdorven, en in die verdorven natuur is hij dood.

Het is ermeê, als met het lijk van één, die aan een gewone ziekte stierf. Aan zulk een lijk zitten alle deelen van een gewoon menschelijk lichaam nog ongeschonden en onverminkt aan. Het oog is er met al zijn vliezen, het oor met al zijn geluidorganen, hart, milt, lever, nieren, alles blijkt bij lijkschouwing volkomen normaal te zijn. Soms kan een lijk zelfs zoo prachtig zijn, dat ge zeggen zoudt: »Dat is geen lijk, maar één, die diep slaapt." En toch hoe ongeschonden en onverminkt, hoe gaaf en goed dat lijk ook zij, toch is *de natuur* ervan verdorven, en zoo *ganschelijk* verdorven, dat de persoon, van wien het lichaam daar voor u ligt, *dood* is.

En zoo nu ook is bij den zondaar het *wezen* wel onverminkt en gaaf gebleven, en is alles van een mensch erin; maar zijn *natuur* is verdorven, en zóó verdorven, dat hij dood, ganschelijk dood is. Niet maar schijndood, maar wezenlijk dood. Dood in alle variatiën, die op het thema »dood" verluiden kunnen.

En dit nu juist maakt, dat er zonder wedergeboorte niets meer met dien zondaar is aan te vangen. Een *oor* te hebben is niet genoeg, dat heeft de doove ook, maar het moet een *hoorend* oor zijn. En zoo ook een *oog* te hebben baat u niet, maar het moet een *ziend* oog wezen. En vandaar, dat de Heilige Geest van Salomo's lippen getuigt: »Een *hoorend* oor en een *ziend* oog heeft de Heere gemaakt, ja, die beide." En omdat we nu ook in het geestelijke niets hoegenaamd vorderen met *ooren*, die niet opmerken en geen geluid verstaan, en evenmin met *oogen*, die niets zien en niets waarnemen, daarom belijdt de kerk van onzen Heere Jezus Christus, dat aan alle bewerking van den zondaar tot zaligheid, een *levend* maken van den doode, een *hoorend* maken van het doove oor, en *ziend* maken van het doffe, blinde oog, kortom een *inplanting* van het *geloofsvermogen* moet voorafgaan.

Ook al verzet ge geen voet, zoodra ik den blinde het oog open, zoodat de man, die in duisternis zat, nu ziet, zijt ge, ook zonder u een stroobreed te bewegen, »overgezet uit het rijk der duisternis in het rijk van het licht."

»Overgezet" is hier dus niet een wezenlijk *gaan*, »overgezet worden" niet een wezenlijk *van plaats veranderen*. Het is maar, dat in den doode het *leven* inkomt, en dat dientengevolge die blind was, nu *ziet*.

Deze wondere daad van de wedergeboorte kan nu bij tweeërlei soort van personen onderzocht, te weten òf bij een klein kind, òf bij een volwassen mensch. Het zuiverst loopt men, door ze te onderzoeken bij een klein kind. Niet alsof de werking bij een klein kind een andere ware. Dit is niet zoo. Wedergeboorte is bij *alle* personen, die ermeê begiftigd worden, precies dezelfde zaak, zonder eenig verschil. Maar bij een volwassen persoon loopen voor ons bewustzijn, voor ons besef, naar wij het waarnemen, de werkingen der wedergeboorte te zeer met de werking der bekeering inéén, om juist door ons onderscheiden te worden.

En dit bezwaar nu valt bij een argeloos kindeke, als bijvoorbeeld Johannes, den zoon van Zacharias en Elizabeth, eer hij geboren was, weg. Bij zulk een kindeke is nog geen bewustzijn en loopt men dus ook geen gevaar om door dit bewustzijn misleid te worden. De zaak zelve komt bij zulk een kindeke zuiver voor, en niet in gemengden vorm. Terwijl men dan voorts, na bij zulk een kindeke het heerlijk werk der wedergeboorte zuiver onderscheiden te hebben, vanzelf het geboden middel kent, om nu ook bij den volwassen mensch juist te schiften tusschen hetgeen tot de bekeering en hetgeen tot de wedergeboorte behoort.

Nu is het duidelijk, dat bij een kindeke gelijk Johannes, dat nog ongeboren in zijner moeders schoot was, dit kindeke volkomen *lijdelijk* verkeerde, dat wil zeggen *iets* onderging, maar zelf *niets* deed; dat er iets *aan* hem en *in* hem, maar niets *door* hem gebeurde; en alle denkbeeld van eenige medewerking, hoegenaamd ook, hier ten eene male en op alle manier is buitengesloten.

In de wedergeboorte is dus de mensch zoomin de *werker* als de *medewerker*; hij is uitsluitend de *bewerkte* of bewrochte; en de eenige Werker in dit stuk is God.

Juist echter, omdat God de Heere hier de Werker en eenige en algeheele Werker is, dient wel ingezien, dat dit werk Gods niet pas met de wedergeboorte begint.

Neen, reeds dan, als de zondaar nog dood in zonde en misdaden neerligt, en eer God de Heere het werk der wedergeboorte nog in hem begonnen heeft, is die zondaar reeds verkoren en verordineerd, gerechtvaardigd en geheiligd, aangenomen tot Gods kind en verheerlijkt. Wat de heilige apostel Paulus in Romeinen 8 zoo overschoon jubelt: »Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd; en die Hij tevoren verordineerd heeft, die heeft Hij ook geroepen; en die Hij

geroepen heeft, die heeft Hij ook gerechtvaardigd, en die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt", — is niet een verhaal van wat er gebeurd is met *reeds wedergeboren* menschen, maar de jubelende opsomming van wat God de Heere gedaan en gewrocht heeft, *eer wij er nog waren.*

Lang vóór de wedergeboorte ligt dus onze verkiezing, ligt onze voorverordineering, ligt onze rechtvaardiging, ligt onze verheerlijking, en als God de Heere eindelijk het uur der minne gekomen ziet, om alsnu het wonderwerk der wedergeboorte in ons te planten, moet al het buiten ons om volbrachte wel in ons gebracht en voor ons geloofsbewustzijn ontdekt worden, maar behoeft er in en bij God feitelijk *niets* meer voor ons te geschieden.

Als God de Heere ertoe overgaat om een dooden zondaar weder te baren en dien stokdoove het gehoor schenkt, dan is die »zondaar, die daar dood in zonde en misdaden ligt", voor Gods eigen bewustzijn reeds een beminde, een verkorene, een gerechtvaardigde, een aangenomene tot zijn kind. Alleen zijn lieve kinderen maakt Hij levendig.

Want wel is het volkomen waar, dat de Heere onze God »de *goddeloozen* rechtvaardigt", en niet »rechtvaardigen, maar goddeloozen" tot bekeering roept, doch men verlieze nooit uit het oog, dat dit alles gesproken is *van uit ons zondebewustzijn.* Een nog onwedergeborene *voelt* zich niet als een kind van God, *weet* niet, dat hij gerechtvaardigd is, *gelooft* niet in zijn uitverkiezing. Maar al voelt hij er niets van, en al merkte hij het niet, ja, al zou hij het tegenspreken, daarmeê verandert hij niets aan hetgeen God feitelijk gedaan heeft, en God de Heere heeft hem daarboven in zijn vierschaar reeds vrijgesproken en voor rechtvaardig verklaard, lang eer de aflezing van dat besluit zal plaats hebben in zijn eigen consciëntie. Hij is dus in Gods vierschaar reeds lang rechtvaardig verklaard, eer hij gelooft, om straks eerst *door het geloof* gerechtvaardigd te worden ook voor zijn eigen *bewustzijn.*

Hoe wonderbaar en ondoorgrondelijk dus voor ons het mysterie der uitverkiezing zij, en nooit, nooit de vraag door ons of door iemand zal kunnen beantwoord worden, waarom God de Heere den eene verkoor tot een vat der eere en den andere liggen liet als een vat des toorns, bij de wedergeboorte staan we voor dát mysterie volstrekt niet.

Dat God den eenen wel wederbaart en den anderen niet, gaat naar vasten en onwrikbaren regel. Hij komt met de wedergeboorte tot *alle* uitverkorenen, en gaat met de wedergeboorte alle *niet*-verkorenen voorbij.

Dientengevolge is deze daad Gods dan ook *onwederstandelijk.* Het staat in niemands macht, om te zeggen: »Ik wil *niet* wedergeboren zijn", en

aldus deze daad Gods te beletten, te belemmeren of zoo te verzwaren, dat ze op eenigerlei wijs zou worden afgesneden.

Ook in dit heerlijk genadewerk werkt God *goddelijk*. Dat wil zeggen, als God zet Hij zijn werk koninklijk door, zonder dat alle schepsel saam één eenig uitverkorene aan Hem zou kunnen onthouden. Indien alle duivelen en alle booze menschen samenspanden, om één enkelen schriklijken woestaard, dien God uitverkoren had, aan de macht zijns genadewerks te onttrekken, zou al dit pogen tegen Gods wil ijdeler dan de ijdelheid zelve blijken, en zooals onze vinger een spinneweb als rag wegrukt, zoo zou God de Heere belachen al dit woelen en al dit opzet der goddelooze menschen. En zoo rustig en met majesteit kan de zwaarste stoomboor niet door de ijzeren plaat doorboren, als God de Heere rustig en met majesteit het hart doorboort van wien Hij hebben wil en de ziel omzet van wien Hij zich verkoos. Ja, gelijk er van den starrenhemel bij Jesaja staat: »Heft uw oogen omhoog en zie, wie al deze dingen geschapen heeft, die ze alle bij name roept vanwege de grootheid zijner kracht en omdat Hij sterk van vermogen is, *en ziet, er wordt er niet één gemist!"*, — zoo ook mag er gejubeld van het firmament, waaraan Gods uitverkorenen blinken als starren in het uitspansel. Juist vanwege de grootheid zijner kracht en omdat Hij sterk van vermogen is, dáárom *wordt er niet één gemist* en gaat al wat ten leven bestemd is, te zijner tijd tot dat leven in.

Maar dit sluit dan ook in zich, dat het werk der wedergeboorte geen *zedelijk* werk is, dat wil zeggen geen werk, dat door aanrading of vermaan volbracht wordt. Zelfs al neemt men »wedergeboorte" niet in den engeren zin, waarin wij haar thans bespreken, maar ook al sluit men, gelijk bijvoorbeeld de Dordtsche Leerregels nu en dan doen, er de bekeering bij in, zelfs dan is ze geen »zedelijke" werking in de ziel. Het is niet zoo, alsof onze wil goed ware gebleven en alleen ons verstand in de war geraakt, zoodat terechtbrenging van dat verstand door betere onderrichting genoegzaam ware, om den wil te bewegen, dat hij weer in de goede richting liep.

Van al zulk aanraden, van al zulk vermanen, van al zulk aanprediken kon bij Johannes, den nog ongeboren zoon van Zacharias en Elizabeth, eenvoudig niets inkomen. En kan ook nu nog niets inkomen bij die duizenden kinderkens der geloovigen, die vroeg wegsterven, en waarvan ook te Dordt zoo schoon beleden is, dat ze verondersteld mogen worden, zalig, en *dus na wedergeboorte*, te zijn afgestorven. En kan evenmin niets inkomen bij die vele

anderen, die wel een langer levensduur op aarde ontvingen, maar toch reeds *vóór hun Doop* de kiem des nieuwen levens in het hart ontvingen.

Juist daarom is het zoo goed, om de wedergeboorte in engeren zin eerst bij een klein kind te bezien, en niet aanstonds bij de volwassen personen, bij wie ze dan vanzelf de bekeering meê insluit.

Immers deze gedachtengang is onverwrikbaar: 1°. Niemand, dus ook het kleinste wicht niet, wordt anders dan dood in zonden en misdaden geboren; 2°, van deze kleinste wichten sterven er vele, eer ze tot bewustzijn komen; 3°, van deze weggeplukte bloempjes belijdt de kerk, dat er zalig worden; 4°, zalig kunnen ze niet worden, als ze dood waren, zonder wedergeboorte; en 5°, wedergeboorte grijpt dus ook feitelijk plaats bij personen zonder bewustzijn.

En is hiertegen nu niets in te brengen, dan tast en voelt men juist bij deze nog bewustelooze personen toch eigenlijk veel beter, van wat aard en hoedanigheid het werk der wedergeboorte is.

Zulk een wicht in den moederschoot weet nog van geen menschelijke taal af, kent nog geen enkel begrip, en verstaat nog geen enkel woord, en heeft nog nooit van een prediking des Evangelies vernomen. Voor vermaan is zulk een wicht nog gansch onvatbaar en geen waarschuwing kan het aannemen. Onderrichting verstaat het niet en uit het gehoor ontvangt het niets.

Alle mogelijkheid zelfs van een *zedelijke* werking is dus uitgesloten; niet slechts ten deele, maar *geheel* uitgesloten; en zoo worden we dan ook vanzelf overtuigd, dat de wedergeboorte niet een zedelijke, maar een *physieke* daad is. Gelijk het een physieke daad is, wanneer God de Heere in een nog ongeboren wicht *de ziel* inschept, zonder dat de wil of de neiging der moeder hiermeê ook maar iets te maken heeft, evenzoo is het met de wedergeboorte. Buiten voorweten of voorkennis van den persoon, die wedergeboren zal worden, gaat God de Heere in zijn persoon in, en doet *iets* aan hem, en dat *iets*, wat God aan hem doet, dát en dat alleen baart hem weder.

Waarin nu eigenlijk die daad der wedergeboorte bestaat, is niet te zeggen. Jezus zelf getuigt dit. Hij zegt toch, dat het met de wedergeboorte als met het suizen van den wind is: »De wind blaast, waarheen hij wil, en gij hoort zijn geluid, maar gij weet niet, van waar hij komt en waar hij heengaat; alzoo nu is ook een iegelijk, die uit den Geest geboren is.''

Bij alle poging om achter dit mysterie te komen en tot de kern van dit diep geheimnis door te dringen, zij men dus uiterst omzichtig. Reeds op het gebied van het natuurlijk leven is de verklaring van het leven en van den levensoorsprong zoo bijna volkomen van onze kennisse afgesneden. Zelfs de geleerdste verloskundige weet, nu nog, zoo volstrekt niets te zeggen omtrent de eigenlijke wijze, waarop het leven van een mensch ontstaat. Als het er eenmaal is, o ja, dan weten ze u wonderschoon te vertoonen, hoe het embryo zich *ontwikkeld* heeft, maar dat *eerste* van het eerste *worden*, dat allereerste begin, dien aan alle ontwikkeling voorafgaanden aanvang, dien oorsprong, waar het alles uit wierd, neen, dien kennen ze *niet*, en daar kennen ze *niets* van, en daarvan weet de geleerdste medicus juist precies evenveel als de onnoozelste boerenjongen. Men *kan* daar niet in doordringen, eenvoudig, omdat men het niet kan waarnemen, het niet kan begluren, er niets van merken kan, en het eerst ontwaart, als het is afgeloopen, dat wil zeggen, als het leven *er reeds is,* en dus reeds zijn oorsprong had, geboren wierd en ontstond.

En dit nu geldt in nog veel sterker zin van het mysterie onzer *weder*geboorte. Want van een embryo, als het er eenmaal is, kan men door inspectie van lijken dan nog *iets* merken, en nog iets ontdekken, en althans aanwijzen, dat dáár en dáár het embryo school. Maar bij de wedergeboorte kan men zelfs dát niet. Ontleed een kind, dat wedergeboren is, en onderzoek en doorzoek met het fijnste microscoop heel het wezen, dat daar voor u ligt, en *niets*, volstrekt *niets* neemt ge waar. Slechts wat later naar buiten treedt, is tot op zekere hoogte leerrijk. Maar ook dát nog, o, zoo ongewis en zoo onzeker. Of wie bood u den onfeilbaren maatstaf om de uiting van het nieuwe leven in hen nauwkeurig van de uiting van het oude leven te onderscheiden. Of is er dan geen hypocrisie? Zijn er geen bedekte toestanden? Ook geen geestelijke toestanden van belemmering?

Alle ervaring nut hier dus niet, want ook al ware ze zuiver en onledig, dan zou ze nog nooit iets anders dan de *ontwikkeling* van het reeds ontstane, en nooit het *ontstaan* van het nog ongeboren leven toonen.

Er is hier dus geen waarheid dan uit Gods Woord, en in dat Woord heeft het God den Heere beliefd, dat wondere mysterie *niet* voor ons te *ont*sluieren, veeleer het te *om*sluieren.

En daar was goede reden voor.

Ware toch de wedergeboorte een werk, dat *wij* hadden te volbrengen, of waar wij iets aan af of toe konden doen; waartoe we konden meêwerken, of dat we konden verhinderen, o, dan zou gewisselijk de Hei-

lige Schrift een zeer volledige aanwijzing bevatten, van wat voor dit heerlijke werk van ons geëischt of in ons ondersteld wierd.

Maar nu dit niet zoo is, nu niet één eenig mensch ook maar iets met dit werk der wedergeboorte te maken heeft, en God de Heere dit werk alleen voor zich heeft gehouden, nu heeft het schepsel ook evenmin iets met de ontraadseling der wedergeboorte noodig, als hij vandoen heeft met het mysterie der eerste schepping of ook met de schepping van zijn eigen ziel.

XXII.

HET WERK DER WEDERGEBOORTE.

> Zoo dan, indien iemand in Christus Jezus is, die is een nieuw schepsel. Het oude is voorbijgegaan, ziet, het is alles nieuw geworden. II Cor. 5 : 17.

Zoo beslist het slechts kon, hebben wij in ons vorig artikel de wezenlijkheid en de werkelijkheid van de wedergeboorte, als van een daad Gods, waarbij de zondaar volstrekt lijdelijk, werkeloos en niets-vermogende is, naar luid der aloude belijdenis van de kerke onzes Heeren verdedigd.

Thans echter dient, zij het ook met het uiterste der eerbiedigheid, nog iets dieper in deze heilige materie doorgedrongen; niet om te gaan in dingen, die voor ons te wonderbaar zijn, maar om af te snijden, wat op doolpaden kon voeren en het middel te bieden tot verheldering en ontwarring van ons bewustzijn.

De wedergeboorte is dan niet een sacramenteele werking van den heiligen Doop, waardoor, gelijk vele ethischen beweren, de onmacht van den zondaar in den gedoopte zou worden opgeheven, en hem de mogelijkheid zou hergeven zijn om voor of tegen den Christus Gods te kiezen.

Ze is evenmin een pure rectificatie van ons verstandelijk inzicht, noch een bloote verandering van onzen zin en onze neiging, waardoor wij, eerst iets anders willende dan de Heere, nu onzen zin en onzen wil aan zijn heiligen goddelijken wil conformeeren.

Maar ze is ook niet een vervanging van ons ik door een ander ik, noch gelijk thans weer anderen beweren, een laten van ons ik voor wat het is, een *niet* veranderen van onze persoonlijkheid, maar enkel een plaatsen van ons boos ik in het schijnsel en den afglans van Christi gerechtigheid.

Deze beide laatste dwalingen moeten even beslist als de twee eerstgenoemde weerlegd en tegengestaan.

Door de wedergeboorte komt in den mensch *geen ander ik*.

Hierdoor versta men, dat ons *wezen* als mensch niet veranderd, noch gewijzigd wordt, maar zoo vóór als na de wedergeboorte hetzelfde ik en dezelfde persoon en hetzelfde menschelijk wezen blijft.

Door de zonde is, gelijk we vroeger zagen, niet 's menschen *wezen* aangetast. Hij is door de zonde wel diep bedorven, maar niet verminkt.

Er is geen deel van zijn wezen afgebroken. Al wat een menschelijk wezen mensch maakt, in onderscheiding van alle andere wezens, is ook in den zondaar aanwezig gebleven. Wat geheel bedorven wierd, is niet zijn *wezen*, maar zijn *natuur*.

Iemands natuur en wezen zijn niet hetzelfde. Zoo we het bij een stoomwerktuig mogen vergelijken, zouden we zeggen: zijn wezen is het werktuig, gelijk het daar met al zijn cylinders, pijpen, raderen en schroeven voor u staat; maar zijn natuur is de werking, die, als de stoom komt, zich in dat werktuig openbaart. En zoo nu ook is bij den mensch zijn *wezen* al datgene, wat hem *mensch* doet zijn, maar zijn natuur al datgene, waardoor de aard van zijn bestaan en werking openbaar wordt.

Ware nu 's menschen *wezen* door de zonde ontdaan, zoo ware de mensch *geen mensch* meer en kon hij dus ook niet wedergeboren worden. Nu daarentegen zijn wezen, zijn ik, zijn persoon onverminkt en ongedeerd bleef, wat die was, en het diep bederf alleen zijn *natuur* verwoest heeft, nu is er wedergeboorte, dat is herstelling van die natuur, mogelijk, en het is juist die herstelling van onze natuur, die in de wedergeboorte tot stand komt.

Hier houde men dus streng en stipt aan vast. In de wedergeboorte ontvangen we niet een nieuw wezen, niet een nieuw ik, niet een nieuwen persoon, maar onze *natuur* wordt herboren.

Hoe dit nu toegaat, kan en zal ons door vergelijking nooit nader worden gebracht, dan door te letten op de wondere zaak van de enting.

Er is een soort boom, dat men wingerd heet. Maar deze wingerd kan óf van wilde óf van tamme natuur zijn. Heeft men nu een wilden wijnstok voor zich, dan ent men daarop een, o, zoo klein steeltje van een tammen wijnstok; en als dit nu goed gedaan wordt, dan staat er over zekeren tijd op dien wilden stam een tamme boom.

Datzelfde gaat door van allerlei soort van vruchtboomen, ook van rozen en andere bloemsoorten, het tamme kan op het wilde worden geënt. Laat men het wilde gaan, dan komt er niets schoons. Integendeel, de wilde pereboom zoowel als de wilde roos blijven klein en karig in bloesem en vrucht. Maar ent men op den wilden perestam het oogje van een sappige geurige tafelpeer, en op dien wilden rozestam het oogje van een prachtige dubbele theeroos, dan komt er voortaan uit dien wilden stam heerlijk ooft en een tros prachtige bloemen.

Dit wonder der enting heeft alle eeuwen door de denkers onder alle volken verbaasd. En het is dan ook metterdaad een wonder. De stam, waarop ge ent, is volslagen wild, en heeft wild zijn wilde wortelen in den bodem uitgeslagen, en trekt door die wortelen wild de sappen naar zich

toe, en drijft vandaar zijn wilde cellen in den stam omhoog. En zie, nu grift ge in dien stam een klein nietig steeltje, en maakt door iets klevends, dat het vast blijft zitten. En zoo dat u nu maar gelukt, dan heeft dat nietige steeltje het wondere vermogen om al de sappen en levenskrachten, die wild en woest uit die wortelen door den stam komen opstijgen, plotseling om te zetten in iets, dat goed en schoon is, en te doen strekken ter bereiding van de schoonste vrucht of rijkste bloem.

En daarbij doet zich nu het verschijnsel voor, dat deze wilde stam nog altoos beproeft, om *onder* het entsel wild op te schieten, en daardoor de reformatie van zijn natuur tegen te staan. Gelukt dit, dan slaat het wilde lot weer woest uit en de sappen trekken niet naar het oogje. Maar besnoeit men dien stam en steekt men die wilde loten af, dan wordt het sap gedrongen om door het oogje te gaan, en het resultaat is heerlijk. Ja, eindelijk komt het dan zóóver, dat het entsel van boven af den wilden stam al meer terug dringt, en zoo schier vlak op den wortel komt te staan, dat ge bijna vergeten zoudt, hoe uw boom eens geënt wierd.

En in dit beeld nu is wonderbaar schoon de zake der wedergeboorte afgebeeld, voorzoover dit hoogheilig goddelijk mysterie zich onder aanschouwelijken vorm brengen laat.

Er wordt namelijk in de wedergeboorte wel terdege iets in den mensch ingebracht, dat eerst en van nature niet in hem was. Het is niet maar, dat de mensch, die bij den zondeval uit de sfeer van Gods gerechtigheid wegliep, door de wedergeboorte weer in die sfeer van Gods gerechtigheid wordt ingezet. Neen, neen, wel waarlijk wordt in de wedergeboorte in den mensch als mensch een principieele wijziging tot stand gebracht.

Te zeggen: Een wedergeboren mensch is precies gelijk aan een niet wedergeboren mensch, en er is geen onderscheid, — zou een volslagen miskenning zijn van het heerlijk werk van den Heiligen Geest. Er bestaat wel terdege tusschen een wedergeboren en niet wedergeboren mensch een zeer wezenlijk, een zeer aanmerkelijk verschil. Een verschil zelfs zoo groot, dat het in zijn voleinding tot een absolute tegenstelling leidt.

Slechts is dit waar, dat men aanvankelijk van dit onderscheid soms niets merkt. Weer evenals bij den geënten boom. Wanneer in een laan op de honderd gekapte en gesnoeide boomen slechts drie boomen geënt zijn, zal alleen de kenner, en die er opzettelijk naar ziet en zoekt, het entsel ontdekken kunnen. Daarentegen, wie gedachteloos voorbijloopt, ziet geen schijn of schaduw van eenig onderscheid. Zooals die boomen daar staan, zijn het alle opgaande stammen, alle gekapt, alle gesnoeid en alle uit den wilden wortel, en in den wilden bodem staande. En al

het verschil is, dat boven op den kop een heel klein sneetje in het schijfvlak van den gekapten stam is gemaakt, en dat in dat sneetje een onmerkbaar klein twijgje steekt, hetwelk er eigenlijk nog pas los inzit, en er oppervlakkig precies eveneens uitziet als de andere wilde takjes.

En toch, dat is slechts schijn.

In werkelijkheid is dat geënte twijgje niet slechts zelf van geheel andere natuur, maar draagt het ook in zich het wondere vermogen, om al wat uit den stam naarboven opstijgt, in die andere natuur om te zetten.

En zoo nu is het ook bij het goddelijk majestueuze werk der wedergeboorte.

Als er een tweeling in de wieg ligt, waarvan de eene kort na de geboorte wierd wedergeboren en de andere niet, dan is er voor ons oppervlakkig en kortzichtig oog geen aasje verschil tusschen die beide wichtjes op te merken. Zelfs kan het zijn, dat het wedergeboren wichtje lastiger en driftiger is dan het onwedergeboren kindeke. Ze zijn precies eveneens. Beide uit een wilden wortel in een wilden stam opgeschoten. Voor het oog zonder eenig verschil. En ging men beide kinderkens ontleden en de deelen uiteennemen, ook dan zou het scherpst gewapend oog nog niet het allergeringste onderscheid ontdekken, eenvoudig, omdat hetgeen de wederbarende en herscheppende hand des Heeren in dat éene kindeke inwrocht, geheel geestelijk en dus volstrekt onzichtbaar is. Gods oog ziet het wel en Hij merkt er wel op, maar ons oog ziet het niet.

Dit feit nu, dat op en na het oogenblik der wedergeboorte (tenzij er onmiddellijk bekeering op volge) het wedergeboren wicht in niets van het onherboren wicht te onderscheiden is, kan niet beslist en sterk genoeg beleden, tegenover alle mensch, die in het zaad der wedergeboorte een soort stoffelijk iets ziet.

Deze dwaling staat op één lijn met de Manicheïsche dwaling in het stuk der zonde. Gelijk de Manicheër van de zonde een *stoffelijke gifkiem* maakt, zoo maakt ook deze doler van het zaad der wedergeboorte een soort aanwijsbare levenskiem of heiligheidskiem.

En dit nu mag niet.

Dat is de geestelijke orde der dingen verkeeren en vervalschen, en zeer terecht heeft onder anderen Prof. Dr. Böhl nogmaals ten ernstigste tegen deze ontreddering van de waarheid geprotesteerd.

Neen, dit is niet zoo.

Het zaad der wedergeboorte is in geen enkel opzicht iets aanwijsbaars of grijpbaars of waarneembaars. Het is van puur geestelijken aard·

Er ontstaan dan ook door de wedergeboorte niet *twee* menschen in ons éene wezen. Neen, er is zoo vóór als na de wedergeboorte niets in ons dan één wezen, één ik en éene persoonlijkheid. Niet een oude en een nieuwe mensch, maar slechts één mensch, te weten vóór de wedergeboorte niets dan de oude en na de wedergeboorte niets dan de nieuwe mensch, die naar God geschapen is in volmaakte gerechtigheid en heiligheid. Want wie uit God geboren is, *kan* niet zondigen. Zijn zaad blijft in hem. Zoo dan, indien iemand in Christus Jezus is, die is een nieuw schepsel. Het oude *is voorbijgegaan*. Zie, het is *alles nieuw geworden*.

Maar hoe beslist en stellig we dit ook uitspreken, dit neemt niet weg, dat dit ik, deze mensch, deze persoonlijkheid wel zeer wezenlijk van natuur verwisselt, maar zóó, dat hij in beginsel de nieuwe natuur aandoende, nochtans zijn werking door de oude natuur blijft heentrekken.

Als ge een boomt ent, ontstaan er niet twee boomen, het blijft één boom. Vóór de enting was het een wilde roos, na de enting is het een stamroos. Maar dit neemt niet weg, dat deze nieuwe natuur haar sappen door de oude natuur heen moet trekken, en, van dat entsel nu eens afgezien, de stam wild blijft.

Vandaar, dat ook wij, menschen, zoo vóór als na de wedergeboorte nog altoos *midden in den dood liggen*, zoodra we van ons goddelijk zaad afzien en alleen letten op onszelf.

Men zij er dus wel op bedacht, dat men niet om de eene valsche voorstelling te bestrijden in het euvel inloope, om een andere even valsche voorstelling ervoor in de plaats te schuiven.

En dit nu zou men zijns ondanks doen, indien men ter ontkoming aan het Siameesche broederpaar van den ouden en den nieuwen mensch, en ter handhaving zoo vóór als na de wedergeboorte van de eenheid van ons ik, nu leeren ging, dat de wedergeboorte dus eigenlijk onzen persoon *onveranderd* laat, ons *niet* omzet, niet een wezenlijk werk in den zondaar zelven tot stand brengt, en hem welbezien alleen inzet in de sfeer van een buiten hem liggende gerechtigheid.

Wel terdege spreekt de Heilige Schrift van *een nieuw schepsel;* van een iets, dat *geschapen* wordt; van een *geboren worden;* van een veranderd en vernieuwd zijn. Een altoos terugkeerende voorstelling, die met het denkbeeld, alsof de zondaar zelf *onveranderd* bleef, niet kan bestaan.

Vraagt men nu, wat dan toch in het staafje of oogje, dat men op den wilden stam entte, de kracht ter herbaring van den wilden stam bezit,

dan is er voor den kundigsten botanicus niet het allergeringste in dat twijgje te ontdekken, waarvan hij zou kunnen zeggen: »Zie dát vezeltje, of dát knobbeltje of dát druppeltje sap doet het nu."

Hij kan niets meer zeggen dan dit éene: »Elk takje heeft een eigen aard en in dien eigen aard tevens het wondere vermogen om weer een geheelen tak en een geheelen boom naar dienzelfden aard door vormende, ingeschapen kracht voort te brengen."

En evenzoo nu is het bij het heerlijk werk der wedergeboorte.

Ergens in ons inwendig, verborgen gemoed is het centrum van ons wezen, het middelpunt van ons ik, de stamwortel van onze persoonlijkheid. In dat centrum heerscht onze aard, onze geaardheid, onze vorm van zijn en bestaan. Al wat we zijn, werken, spreken, ontvangt van dien aard, van die geaardheid, van die vormende macht zijn indruk, plooi en stempel, zijn karakter en geestelijke qualiteit.

Nu is van nature dat beheerschend punt in ons, waar die aard van ons wezen troont gebiedt en heerschappij voert, zondig, slecht en goddeloos. Het mag onder de schoonste vormen werken, maar het is ongerechtig. En dit maakt, dat op al wat we zijn, doen of spreken, dat ongerechtige stempel door ons, willens of onwillens, gedrukt wordt. Naarmate we opgroeien en ons ontwikkelen, beitelt derhalve die aard, die geaardheid, die natuur van ons ik uit het marmer van ons wezen een boozen, zondigen mensch uit. Het beeld van dien boozen, zondigen, ouden mensch zat reeds vantevoren in zijn aard in, en komt er slechts uit voort.

Maar nu komt in de wedergeboorte de Heere onze God en werkt in dat beheerschend centrum van ons wezen, op dien stamwortel van ons aanzijn, in dat middelpunt van ons besluitend ik, een wondere daad, waardoor die aard, die geaardheid, die natuur, die soort formeerende kracht in ons een geheel andere wordt dan ze vantevoren was. Gevolg waarvan is, dat ons zijn, ons doen en ons spreken nu voortaan onder een ander gebod, onder een andere levenswet, onder een andere heerschappij geraakt, en dat er door die nieuwe vormende kracht alsnu wederom een mensch in ons geformeerd en uitgebeiteld wordt, maar nu een nieuwe, heilige mensch, een kind van God, dat geschapen is in gerechtigheid.

Hiermeê is echter geenszins gezegd, dat dit terstond zoo gebeurt, zich voleindt.

Als ik ent in Maart, kan het zeer wel zijn, dat het entsel nog heel die maand niet werkt, eenvoudig, omdat er nog geen werking in de natuur van den boom komt. Alleen dit weet men zeker: *als* er werking gaat komen, dan gaat het naar dien nieuwen, nu ingeënten aard.

En zoo ook hier. Dat nieuwe, ingeschapen, ingeënte leven kan nog lang als een tarwekorrel in de aardkluit werkeloos liggen. Slechts dit staat vast, *als* de werking komt, gaat het naar den aard van die nieuwe levenskiem.

Met de wedergeboorte wordt ons alzoo ingeplant de levenskiem van een nieuwen mensch, die even zeker in die kiem reeds geheel inzit, en even gewisselijk uit die levenskiem voortkomt, als het graan inzit en opwast uit het koren.

Schoon en zuiver heeft daarom de grootste gereformeerde theoloog, om aan onze voorstelling tegemoet te komen, den goddelijken gedachtengang in het werk der wedergeboorte pogen weer te geven in deze op elkander volgende stadiën: 1°. God denkt in zijn gedachten den nieuwen mensch; 2°. God de Heere wijzigt in zijn goddelijk denken dien nieuwen mensch naar het karakter van een bepaald persoon en schept dus *onzen* nieuwen mensch: 3°. de kiem, die dit in zich besluit, draagt God de Heere in het centrum van ons wezen in; 4°. in het centrum van ons wezen brengt de Heere de vereeniging tot stand tusschen dit kiemend leven en ons ik; en 5°. God de Heere onderhoudt in die levenskiem en doet er te zijner tijd uit werken die vormende kracht, waardoor ons ik als een nieuwe mensch openbaar wordt.

XXIII.

WEDERGEBOORTE EN GELOOF.

> Gij, die wedergeboren zijt niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, door het levende en eeuwig blijvende Woord van God. I Petr. 1 : 23.

We voorzien tegen hetgeen we over de wedergeboorte eerbiediglijk neerschreven een bedenking van gewicht, waar we volstrekt niet over mogen heenglijden.

Het is namelijk ontegenzeggelijk waar, dat men in Gods Woord, en op grond daarvan in onze Formulieren van eenigheid een eenigszins gewijzigde voorstelling van den gang der zaken vindt, die bij oppervlakkige beschouwing de door ons gegevene voorstelling *schijnt* te veroordeelen.

Deze voorstelling komt hierop neer, dat men, niet met *kinderen*, maar met volwassen *personen* rekenend, aldus de zaak omschrijft: »Er is een kring van personen, die nog *onbekeerd* zijn. Onder deze personen laat God de Heere door zijn kruisgezanten *het Woord* prediken. In die prediking gaat tot deze personen de *roeping* uit. En bijaldien er nu onder deze personen *uitverkorenen* zijn, en het voor deze uitverkorene personen *de tijd der minne* is, dan verzelschapt God de Heere die uitwendige roeping van een *inwendige* roeping. Zulke personen bekeeren zich alsdan van hun zondigen weg tot het pad des levens. En eerst alzoo zijn ze door God wedergebaard."

Dit is dan ook de voorstelling, die de heilige apostel Petrus ons in zijn eersten zendbrief geeft met deze woorden: »Gij, die wedergeboren zijt, niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, door het levende en eeuwig blijvende Woord van God". Ze is de voorstelling, die Paulus geeft, als hij het geloof uit het gehoor verklaart en het gehoor uit de prediking van het Woord Gods. En zelfs in overeenstemming met wat door Petrus over den heiligen Doop als »bad der wedergeboorte" wierd geschreven; want destijds werd een Jood of heiden terstond na zijn bekeering en toebrenging door de apostolische prediking in den naam des Heeren Jezus gedoopt.

Dientengevolge beleden dan ook onze vaderen in hunne Belijdenis, (zie art. 24): »Wij gelooven, dat dit waarachtig geloove, in den mensch gewrocht zijnde door het gehoor des Woords Gods en de werking van den Heiligen Geest, hem wederbaart." Evenzoo in den Heidelbergschen

Catechismus, (zie vraag 65): »Zulk een geloove komt van den Heiligen Geest, die het geloove in onze harten werkt door de verkondiging des heiligen Evangeliums, en het sterkt door het gebruiken van de Sacramenten." En op gelijke wijs in de Dordtsche Leerregels, hoofdst. III en IV § 17: »Gelijk ook die almachtige werkinge Gods, waardoor Hij dit ons natuurlijk leven voortbrengt en onderhoudt, niet uitsluit, maar vereischt het gebruik der middelen, door welke God naar zijne oneindige wijsheid en goedheid deze zijne kracht heeft willen uitstrekken, alzoo is het ook, dat de voorgemelde bovennatuurlijke werking Gods, waardoor Hij ons wederbaart, geenszins uitsluit noch omstoot het gebruik des Evangelies, hetwelk de wijze God tot een zaad der wedergeboorte en eene spijze der ziele verordineerd heeft. Daarom dan, gelijk de Apostelen en de Leeraars, die hen zijn gevolgd, van deze genade Gods het volk godzaliglijk hebben onderricht, Hem ter eere, en tot nederdrukking van allen hoogmoed des menschen, en ondertusschen nochtans niet hebben nagelaten, hen door heilige vermaningen des Evangelies te houden onder de oefeninge des Woords, der Sacramenten en kerkelijke tucht: alzoo moet het ook nu verre van daar zijn, dat diegenen, die anderen in de gemeente leeren of die geleerd worden, zich zouden vermeten God te verzoeken door het scheiden dier dingen, die God naar zijn welbehagen heeft gewild, dat te zamen gevoegd zouden blijven; want door de vermaningen wordt de genade medegedeeld, en hoe dat wij ons ambt vaardiger doen, hoe dat ook de weldaad Gods, die in ons werkt, zich heerlijker vertoont en zijn werk gaat dan allerbest voort."

Mogen we nu kortaf elk vermoeden, alsof deze voorstelling door ons zou bestreden worden, bij den wortel afsnijden, door de besliste en onbewimpelde verklaring, dat ook wij hierop van harte ja en amen zeggen?

Slechts verzoeken we wel hierop te letten, dat én de Heilige Schrift én, op grond van de Heilige Schrift, onze Formulieren van eenigheid, ons steeds bij deze voorstelling wijzen op een *geheimzinnigen achtergrond*, op een wonderbaar werk Gods, dat achter dit alles schuilt, en op een ondoorgrondelijk mysterie, zonder hetwelk dit alles niets is.

Het uitvoerigst wordt dit geheimzinnige, dit mysterieuze, dit ondoorgrondelijke en wonderbare, dat op den achtergrond van dit alles ligt, ons omschreven door de Dordtsche Leerregels, die zoo wonderschoon hiervan schrijven in art. 12 van het 3e en 4e hoofdstuk: »En dit is dan die wedergeboorte, die vernieuwing, nieuwe schepping, opwekking van de de dooden en levendigmaking, waarvan zoo heerlijk in de Schrifture gesproken wordt, *dewelke God zonder ons in ons werkt;* en deze wordt in ons *niet* teweeg gebracht door middel van de uiterlijke predicatie alleen,

noch door aanrading of zulke manier van werking, dat, wanneer nu God zijn werk volbracht heeft, het alsdan nog in de macht des menschen zou staan, wedergeboren of niet wedergeboren te worden, bekeerd of niet bekeerd te worden; maar het is eene gansch bovennatuurlijke, eene zeer krachtige, en tegelijk *zeer zoete, wonderlijke, verborgene* en *onuitsprekelijke werking*, dewelke, naar het getuigenis der Schriftuur (die van den Auteur van deze werking is ingegeven) in hare kracht niet minder, noch geringer is dan de scheppinge of opwekkinge der dooden; alzoo dat alle diegenen, in wier harten God op deze wonderbaarlijke wijze werkt, zekerlijk, onfeilbaar en krachtig wedergeboren worden en metterdaad gelooven. En alsdan wordt de wil, zijnde nu vernieuwd, niet alleen van God gedreven en bewogen, maar, van God bewogen zijnde, werkt hij ook zelf: waarom ook terecht gezegd wordt, dat de mensche door de genade, die hij ontvangen heeft, gelooft en zich bekeert". En evenzoo in art. 11 »Voorts, wanneer God dit zijn welbehagen in de uitverkorenen uitvoert, en de ware bekeering in hen werkt, zoo is het, datHij niet alleen het Evangelie hun uiterlijk doet prediken, en hun verstand krachtiglijk door den Heiligen Geest verlicht, opdat zij recht zouden verstaan en onderscheiden die dingen, die des Geestes Gods zijn: *maar Hij dringt ook in tot de binnenste deelen des menschen* met de krachtige werking deszelven wederbarenden Geestes; Hij opent het hart, dat gesloten is; Hij vermurwt, dat hard is; Hij besnijdt, dat onbesneden is. In den wil stort Hij nieuwe hoedanigheden, en maakt, dat dezelfde wil, die dood was, levendig wordt; die boos was, goed wordt; die niet wilde, nu metterdaad wil; die wederspannig was, gehoorzaam wordt; Hij beweegt en sterkt dien wil alzoo, dat hij als een goede boom vruchten van goede werken kan voortbrengen." De Catechismus duidt hierop in vraag 8 door het »tenzij wij door den *Geest Gods* wedergeboren worden." En eveneens de Belijdenis in art. 22: »Wij gelooven dat om ware kennisse dezer groote verborgenheid te bekomen, de Heilige Geest in onze harten ontsteekt een oprecht geloove, hetwelk Jezus Christus met al zijn weldaden omhelst."

Deze achtergrond, dit mysterieuze, hetgeen we zagen, dat onze vaderen te Dordt noemden: »het indringen van God den Heere in de binnenste deelen des menschen met de krachtige werking des wederbarenden Geestes" is blijkbaar één en hetzelfde met wat wij noemden: „Het indringen van de werking Gods in het centrum van ons wezen om ons de kiemen des nieuwen levens in te planten."

Welke is nu deze mysterieuze werking?

Naar aller getuigenis, op grond van wat de Schrift getuigt: een werking van den Heiligen Geest in het binnenste des menschen.

En zoo ontstaat dan de vraag: »Gaat nu deze wederbarende werking van den Heiligen Geest in het binnenste des menschen aan het hooren van het Woord vooraf, gaat ze er meê saam, of volgt ze er op?"

Let scherp op deze vraag, want hierin juist ligt de oplossing van het schijnbaar verschil.

En dan antwoorden we: »Die werking van den Heiligen Geest in het binnenste des menschen kan plaats hebben, nadat hem het Woord reeds lang gepredikt was; kan plaats hebben op hetzelfde oogenblik, dat hem voor het eerst het Woord toekomt; en kan eindelijk plaats hebben lang voor den tijd, waarop voor het eerst het Woord tot hem zal komen."

Deze wederbarende werking van den Heiligen Geest in het binnenste des menschen, kan *vóór*, *met* of *na* het gehoor komen. De inwendige roeping kan saamvallen met of volgen op de uitwendige. Maar hetgeen nog weer achter de inwendige roeping ligt, dat wil zeggen, het *hoorend maken van het oor*, opdat de inwendige roeping kunne vernomen worden, is ganschelijk *niet* aan de prediking des Woords gebonden, en kan er dus ook aan *voorafgaan*.

Op juiste onderscheiding komt het hier dus aan.

Noem ik het gansche *bewuste* genadewerk tot op iemands dood zijn wedergeboorte en let ik dus niet op haar mysterieuzen achtergrond, dan *mag* en *moet* ik spreken, zooals onze Belijdenis in art. 27: »Dat dit geloove, in ons gewrocht zijnde door de prediking des Woords, ons wederbaart en maakt tot een nieuw mensch."

Splits ik daarentegen het groote genadewerk, naar den eisch der sacramenten, in het doen *ontstaan* van het nieuwe leven, waarvoor God het sacrament van den heiligen Doop schonk, en het *onderhouden* van het eens geboren leven, waarvoor we het sacrament des heiligen Avondmaals ontvingen, dan natuurlijk houdt de wedergeboorte op, zoodra men geboren is, en heet, wat daarna komt, de heiligmaking.

En ga ik nu nog verder, en onderscheid ik ook tusschen hetgeen *onbewust* en *bewust* bij dit eerste genadewerk in ons plaats greep, dan wordt *wedergeboorte* de beperkte naam voor hetgeen *onbewust* in ons plaats had, en wordt *bekeering* de naam voor het ontwaken van dit ingeplante leven tot *bewustzijn*.

Hierdoor komt het dan, dat de wondere en mysterieuze werking van God in het genadewerk achtereenvolgens drie stadiën doorloopt, te weten 1°, de wedergeboorte in haar *eerste* stadium, als de Heere het leven

inplant in het hart, dat dood was; 2°, de wedergeboorte in haar *tweede* stadium, als de wedergeboren mensch alsnu tot bekeering komt; en 3°, de wedergeboorte in haar *derde* stadium, als de bekeering wast in heiligmaking.

Bij elk dezer drie nu doet God de Heere een wonderbaar en geheimzinnig werk in het binnenste des menschen. Van God komt de levendmaking, van God komt de bekeering, en van God komt de heiligmaking, en bij elk van deze drie, zoowel bij de levendmaking, als bij de bekeering en de heiligmaking, is God de Werker. Slechts met dit verschil, dat Hij in de levendmaking *alleen* werkt en ons *werkeloos* vindt en laat; dat Hij in de bekeering ons werkeloos *vindt*, maar werkend *maakt;* en dat Hij in de heiligmaking zóó in ons werkt, *dat wijzelven werken* uit Hem.

En om het nu nog nader te omschrijven, in het eerste stadium der wedergeboorte, zijnde de levendmaking, werkt God *zonder middel*; in het tweede stadium der wedergeboorte, zijnde de bekeering, werkt Hij *door een middel*, te weten de prediking des Woords; en in het derde stadium der wedergeboorte, zijnde de heiligmaking, gebruikt Hij een middel *bij* ons én maakt Hij *onszelf* tot middel.

Kortelijk het gezegde saamvattende, vinden we dus één groote machtige daad Gods, waardoor de verdorven mensch in een nieuwen mensch herschapen wordt, en die éene groote daad Gods is de volledige, rijke, ruime, voleinde *wedergeboorte*.

Maar in deze wedergeboorte zijn *drie* onderscheiden deelen, te weten, de levendmaking, de bekeering en de heiligmaking; van welke drie dan de eerste gemeenlijk als wedergeboorte in engeren zin wordt genomen.

Maar ook kan men over dit eerste stuk der wedergeboorte het zwijgen doen; daar niet over spreken, en uitsluitend het oog vestigen op de twee andere stukken der wedergeboorte, te weten, de bekeering en de heiligmaking.

Dit laatste doet men bij voorkeur in de prediking, het eerste bij stille bewondering van het werk Gods.

In de prediking het laatste, overmits de dienst des Woords de roeping heeft om daarbij als middel dienst te doen. Bij stille overpeinzing van het heerlijk werk Gods het eerste, omdat juist bij dat eerste werk, waarbij alle mensch lijdelijk is, en God alleen werkt, de majesteit van zijn werk het zuiverst schittert.

Er is hier dus geen de minste strijd of tegenstelling aanwezig. Wie, gelijk art. 17 van onze Belijdenis, alleen op bekeering en heiligmaking doelt, ontkent daarmeê in het allerminst niet, dat er aan het hooren van

het Woord een *hoorend* maken van het oor der ziel is voorafgegaan. En wie, gelijk de Dordtsche Canones in artikel 12, vooraf nog intreedt in dat heerlijk werk, dat *achter* de bekeering ligt, en waarbij God „zonder ons in ons werkt," gelijk art. 12 zoo schoon het uitdrukt, die ontkent daarom niet, maar belijdt zeer vastelijk, dat na dit hoorend maken van het oor straks nog de bekeering en de heiligmaking volgt, en dat eigenlijk eerst in den dood de wedergeboorte van den zondaar voltooid wordt.

Men zou ons dus zeer misverstaan, zoo men waande, dat er door ons strijd of vijandschap tusschen deze twee gesteld was. Niets lag verder van onze bedoeling. Maar gelijk ik bij een levensbeschrijving van Napoleon óf volstaan kan met eenvoudig van zijn *geboorte* te gewagen, óf wel, en dat vollediger en nauwkeuriger, ook nog gewagen kan van zijn *ontvangenis*, die daar achter lag, zoo is het ook hier. Ik kan óf alleen op die twee deelen der wedergeboorte doelen, die in de bekeering en de heiligmaking bestaan, óf wel, ik kan nog *achter* de bekeering teruggaan, en dus ook spreken van de levendmaking. Dit is geen strijd, maar alleen een verschil van volledigheid. Het volledigere is te spreken van *drie* stadiën der wedergeboorte: de levendmaking, de bekeering en de heiligmaking; maar het gewone en meer practische gebruik is, om alleen te gewagen van de twee laatste deelen der wedergeboorte, die liggen in de bekeering en de heiligmaking.

Op ónzen weg nu lag het, volledig te zijn. Dit werk toch dient niet om het Woord te prediken, maar wel om de fundamenten der waarheid weer bloot te leggen, opdat men niet langer voortga met van ethische, rationalistische of supranaturalistische zijde, den muur scheef op te trekken op den grondsteen.

Volledigheid nu eischte, om niet alleen te vragen: »Wat en hoe hoort de eerst doove zondaar?" maar ook: »Wie heeft hem *hoorende gemaakt?*"

Een volledigheid, waar we te sterker toe gedrongen worden, omdat het niet aangaat, niet met onze kinderen te rekenen.

Te Dordrecht deed men dat in 1618 wel, en ook wij mogen ons van die zoete verplichting niet ontslaan.

En hierin nu ligt een wezenlijk gevaar.

Want immers gaat men nu van de kinderkens spreken, en heeft men dan *niet* op dat eerste stadium der wedergeboorte, dat is op de levendmaking gelet, dan staat men verbluft en verplet en weet geen uitweg.

Zonder geloof geen zaligheid, en zonder gehoor van het Woord geen geloof. Maar dan zijn al mijn kinderen verloren, zoo ze vroeg sterven! Want een wicht van een jaar hoort het Woord nog niet.

En om dan aan die vreeselijke gedachte te ontkomen, gaat men zich dan paaien met het zeggen, dat de kinderen op het geloof van de ouders gaan. Een misverstaan woord, dat heel onze Doopsbeschouwing in de war heeft gebracht, en maakt, dat men met ons formulier niet meer uit den weg kan.

En daarom nu juist beoefenden we de volledigheid.

Want zoodra men dat maar doet, zoodra men de levendmaking maar als een apart stadium van de wedergeboorte, van de bekeering en de heiligmaking onderscheidt, zie dan straalt opeens het volle licht over deze donkerheid.

Immers, is die *levendmaking* een daad Gods in ons, zonder ons, en niet gebonden aan het middel van het Woord, en soms door lange dagen van het tweede stadium, te weten de *bekeering* gescheiden, dan belet niets, dat ook in een jong wicht God zijn werk werke, en vloeit alle schijnstrijd uit in harmonie.

Waar dan nog bij komt, dat de opvoeding onzer kinderen op het valsche spoor raakt en een bedenkelijk methodisme *moet* insluipen, zoodra ik al mijn nog onbekeerde kinderen ook voor nog niet levendgemaakte kinderen aanzie. Waartoe toch geroepen, als ik onderstel en weet: »Dat oor hoort nog niet."

En vraagt men nu ten slotte, hoe het dan met het geloof staat, welnu, dan zijn we gaarne bereid dezelfde onderscheiding ook op het geloof toe te passen. Ge hebt dan slechts te onderscheiden tusschen het *orgaan* of vermogen om te gelooven, de *kracht* om te gelooven, en de *werking* van het gelooven.

En van deze drie nu wordt het geloofs*vermogen* ingeplant in het eerste stadium der wedergeboorte of de levendmaking, wordt de geloofs*kracht* ingestort in het tweede stadium der wedergeboorte of de bekeering, en wordt de *werking* van het gelooven in het derde stadium der wedergeboorte gewrocht, dat is in de heiligmaking.

Al wordt dus het geloof nooit gewrocht dan door het gehoor des Woords, daarom werkt de prediking des Woords nog niet het geloofs*vermogen*.

Let maar op hetgeen onze Dordtsche vaderen beleden: »Hij, die werkt het willen en het volbrengen, brengt in den mensch teweeg beide *den wil om te gelooven* en het *geloof zelf*."

Of om het nog sterker te zeggen, dat het Woord gepredikt wordt,

merk ik zeer goed, en als ik het hoor en geloof, weet ik zeer wel, vanwaar deze geloofswerking komt; maar heel iets anders is de instorting van het geloofs*vermogen*; want daar zegt de Heere Jezus van, dat ge wel »het geluid ervan hoort, maar niet weet noch vanwaar het komt, noch waar het heengaat'', en dat gelijk het met den wind vergaat, het zoo ook vergaat met de wedergeboorte des menschen.

XXIV.

INPLANTING IN CHRISTUS.

Eéne plante met Hem geworden.
Rom. 6 : 5.

Totdusver is de wondere zaak der wedergeboorte door ons nog slechts uit het ééne gezichtspunt besproken van hetgeen deze hoogheilige en almogende daad Gods *in onze persoon*, dat is in een goddeloos, verloren en verdoemelijk zondaar uitwerkt.

Thans gaan we verder, en willen nu de nog teederder en heiliger vraag onder de oogen zien, te weten, wat deze wondere daad Gods uitwerkt voor ons verband *met den Christus*.

We achten dit punt dáárom van nog grooter gewicht dan het eerste, overmits elke beschouwing van de »wedergeboorte", die niet »de mystieke vereeniging" met den Christus tot haar volle recht laat komen, tegenschriftuurlijk is, de liefde onder de broederen bij den wortel afsnijdt, en de vruchtbare moeder is van geestelijke hoovaardij.

De heilige apostel verklaart en betuigt plechtiglijk met zoovele woorden: »Ik leef, *doch niet meer ik*, Christus leeft in mij; en hetgeen ik nu leef in het vleesch, dat leef ik door het geloof des Zoons van God." 1)

Alle leven van Gods kind, dat men zich buiten de mystieke vereeniging met den Immanuël denkt, is slechts verzinsel der inbeelding en bestaat niet. Een wedergeborene *kan* geen ander leven leven, dan dat leven, hetwelk in de vereeniging met Christus Jezus bestaat.

Hier houde men streng en onwrikbaar aan vast.

»Eén plante met Hem", 2) en »ranken in den Wijnstok" is de stellige uitspraak der Heilige Schrift, die ten volle tot haar recht moet komen.

Beeldspraak is die wijnstok met de ranken, evenals het één plante zijn in Rom. 6 : 5, maar een beeldspraak, die nooit met de door ons gebruikte beelden op één lijn mag gesteld.

Als wij beelden gebruiken, kunnen we niet anders doen, dan naar iets omzien, dat in beeldschrift te aanschouwen geeft, wat we bedoelen; maar zonder dat zulk een vergelijking ooit ten volle opgaat, of ook ooit het wezen der zaak uitdrukt. Vandaar, dat bij zulke beelden alleen wat men noemt »het derde van vergelijking" geldt.

1) Hiermeê verklaart Paulus niet, dat hij een ander *ik* kreeg. Integendeel hij zegt uitdrukkelijk, dat in zijn *ik*, dat bleef, nu niet langer dat ik zelf leefde, maar Christus

2) Indien althans de woorden, »met Hem" oorspronkelijk zijn.

Dit geldt dus ook van het beeld der *inenting*, dat door ons gebezigd wierd, om het inplanten van het nieuwe leven in den zondaar aan te duiden en op te helderen.

Maar iets geheel anders is dit nu bij de beelden der Heilige Schrift. Als de Heilige Geest beelden bezigt, dan doelt dit op *wezenlijke* overeenkomst, op een eenheid van gedachte, die door God den Heere én in de geestelijke én in de zichtbare wereld is uitgedrukt. Vandaar Jezus' zeggen: »Ik ben de *ware* Wijnstok." Dat is: »Alle andere wijnstok was slechts beeld. De ware, de eigenlijke Wijnstok ben Ik, Ik alleen!"

Uiterst sober en keurig als de Heere steeds in zijn beeldspraak is, zegt de Heere Jezus dan ook niet, dat er een rank in den wijnstok *wordt ingeënt*, eenvoudig wijl dit in de natuur, dat is in de scheppinge Gods niet bestaat. Jezus laat veeleer in Joh. 15 de vraag, *hoe men rank wordt*, geheel onbesproken. Dat is het werk des Vaders. Mijn Vader is de Landman. En hetgeen, waarmeê Jezus zich in Joh. 15 bezighoudt, is *niet* de vraag, *hoe* men in Hem komt, maar alleen en uitsluitend, dat, wie *niet in Hem blijft*, verdord is en verbrand wordt.

Zelfs niet in Rom. 6 : 5, en slechts zeer ten deele in Rom. 11 : 17—25 is sprake van een komen in Jezus. Want als het in kap. 6 heet: „één plant met Hem worden", blijft echter de wijze *hoe* geheel onbesproken en het beeld van *enten* wordt zelfs niet aangestipt. En in Rom. 11 : 17—25, waar sprake is van takken, die van den olijfboom worden afgehouwen; van takken, die van een wilden olijfboom in een goeden olijfboom worden ingeënt, en eindelijk van takken, die, na eerst te zijn afgehouwen, weer naar hun oorspronkelijken olijfboom terugkeeren, is, gelijk straks blijken zal, volstrekt *geen* sprake van inplanting der enkele personen in Christus.

Maar toch geldt hier het beeld ten deele.

Want, ja, in Romeinen 11 wordt door den heiligen apostel Paulus metterdaad, naar de stoutheid zijner spreekmanier en van zijn schrijftrant, het werk Gods in de natuur ter vergelijking zóó omgekeerd, dat, terwijl in de natuur het tamme oogje steeds geënt wordt op den wilden stam, hier omgekeerd de wilde loot ingeënt wordt op den stam, die goed is.

Een stoute greep, maar die voor ons heerlijk is, omdat hij zoo klaar en helder ons de algemeene inplanting in Christus doet gevoelen.

Toch ook niet meer.

Want let er wel op, dat het hier door den heiligen apostel gebruikte beeld niet te ver mag getrokken. Wilde men toch dit beeld opvatten, als ware hierdoor *de wedergeboorte van den enkelen zondaar* aangeduid, zoo zou men zich vergissen.

Het is licht in te zien, waarom.

Immers het staat vast: Wie eenmaal Christus is ingeplant, die kan niet meer van Hem losgerukt worden. »Niemand kan ze uit mijne hand rukken." »Die Hij gerechtvaardigd heeft, die heeft Hij ook verheerlijkt."

Toch is hier duidelijk sprake van takken, die »afgehouwen" worden en weer worden »ingezet." Sloeg dit nu op bepaalde personen, dan zouden die Joden, die tijdens Paulus' leven den Heere verloochenden, eerst wedergeboren moeten geweest zijn, daarna zijn afgevallen en nog vóór hun dood weer tot den Heere moeten bekeerd zijn.

Maar dit bedoelt Paulus kennelijk *niet*. Had hij dát geleerd, dan zou de uitkomst zijn woord gewraakt en hij zijn gansche overige prediking verzaakt hebben.

Paulus' kennelijke bedoeling is dan ook, te zeggen, niet dat die enkele Joodsche personen wedergeboren waren, maar dat *de stammen Israëls*, die in het genadeverbond stonden, door eigen schuld uit dit genadeverbond zijn uitgeraakt; doch dat ze, buiten dat genadeverbond de eeuwen door toch zullen bewaard worden, en dat bij dien gang der historie de weg tot weeringang in het genadeverbond ook voor hen zal ontsloten worden.

Zoo ziet men dus, dat in Rom 11 : 17—25 volstrekt geen onderwijs omtrent *de wedergeboorte* van den enkelen persoon wordt gegeven, en dat men zelfs niet zeggen mag, dat onder den goeden olijfboom, waarvan hier sprake is, Christus zelf moet verstaan. Want wie in Christus is ingeplant, kán nooit weer uit Hem. En omgekeerd, wie uit Hem valt, heeft nooit tot Hem behoord. We gelooven toch, niet waar, in de volharding der heiligen?

Wel zou men hier kunnen tegenwerpen, dat toch ook in Joh. 15 sprake is van ranken, die uit den wijnstok vallen; maar vooreerst wordt hierdoor volstrekt niet het bezwaar weggenomen, dat de tijdens Paulus' leven uitgevallen Joden *niet weer ingezet zijn;* en ten andere kan men niet anders dan met Calvijn betuigen, dat Jezus met zijn »uitgevallen ranken" bedoelt personen als Judas, die *schenen* ingeplant te zijn; of anders zou het eigen woord van Jezus: »dat niemand ze uit zijn hand kan rukken" geen oogenblik kunnen bestaan.

Onze slotsom is derhalve, dat er zoomin in Joh. 15 als in Rom. 11 van de persoonlijke wedergeboorte in engeren zin sprake is, terwijl Rom. 6 wel spreekt van het »éene plante *worden*", maar zonder het denkbeeld van „enting" uit te spreken, of ook maar vanverre de wijze aan te duiden, waarop dit »éene plante zijn," tot stand kwam; daargelaten nu nog, dat niet weinige Schriftuitleggers thans de woorden »met Hem" weglaten, en oordeelen dat hier niet »éene plante met Hem" moet worden vertaald. Een vertaling, waarover we thans geen oordeel vellen,

maar die dan toch genoegzaam aantoont, dat ook in Rom. 6 geen duidelijke aanwijzing te vinden is voor de wijze, waarop onze vereeniging met den Heere Jezus Christus tot stand komt.

Het beeld der inenting is op het werk der wedergeboorte dus nergens in eigenlijken zin door de Heilige Schrift toegepast. Niet in Rom. 11, waar van de toebrenging van *volk en natie* tot het genadeverbond, niet van de wedergeboorte van *enkele personen* sprake is. Evenmin in Rom. 6, waar vanverre zelfs niet gedoeld wordt op het tam worden van wat eerst wild was, maar alleen op het allernauwst vereenigd zijn. En eindelijk ook niet in Joh. 15, waar niet op de allerflauwste wijze zelfs wordt aangeduid, dat de rank eerst wild was, en nu, ingeplant in Christus, goed wierd, maar waar, gelijk Calvijn zeer juist aanmerkt, uitsluitend gehandeld wordt van de onmogelijkheid van een kind van God om iets, ook het allergeringste in zichzelven, buiten den Immanuël te hebben.

In al deze beelden spreekt wel de »vereeniging met Christus" zich uit, maar staat geen woord van de wijze, waarop die vereeniging tot stand komt.

Over die wijze, hoe deze vereeniging tot stand komt, is ons dan ook niets in de Heilige Schrift geopenbaard, en overmits er ook buiten de Heilige Schrift niets van te kennen of te weten is, is het al ijdel geklap, wat de mensch hierover zou willen uitdenken of verzinnen.

Want wel is er ook een Christelijke levens- en zielservaring, maar ook deze spreidt hier geen licht. Vooreerst niet, overmits deze zielservaring ons nooit iets leeren kan, wat niet de Heilige Schrift ons reeds leerde; maar ook ten andere niet, omdat een kind van God het wel merken kan, als deze vereeniging met den Christus *er is,* maar er niets van kan merken, als ze er nog niet is en pas *komt.*

En toch moet op deze vereeniging met den Christus, gelijk we schreven, de alleruiterste nadruk gelegd.

Hoe zuiverder onze godgeleerden de waarheid Gods hebben voorgesteld, hoe meer en hoe sterker ze hier steeds op aandrongen. En moge Calvijn al de strengste onder de Reformatoren zijn geweest, er is niet één Reformator, die zoo rusteloos en zoo teeder en met zoo heiligen gloed juist deze *unio mystica*, deze geestelijke vereeniging met den Christus, heeft voorgedragen.

En gelijk Calvijn dit deed, zoo deden dit steeds alle gereformeerde godgeleerden, van Beza tot Comrie en van Zanchius tot Kohlbrügge.

»Buiten den Christus niets, door dien mystieken band met Immanuël alles!" was steeds hun leuze. En nu nog is de waardij der predikers onder ons stipt af te meten naar de breedere of de geringere plaats, die deze »mystieke unie" met den Immanuël in hun predikatie en in hun voorstelling en aanbieding van de waarheid inneemt.

Wat Kohlbrügge zoo sterk uitdrukte: »Ook al is men wedergeboren, ook al is men een kind Gods, ook al is men een oprecht geloovige, toch is men *buiten dien mystieken band met Christus* in zichzelven niets, niets dan een verlorene en goddelooze," was steeds de heerlijke belijdenis van al onze kerken. Och, het was niets, dan wat ons Avondmaalsformulier zoo schoon zegt, »dat wij buiten Christus, in onszelven, midden in den dood liggen.

Slechts dan zou men misgaan, en op zeer ernstige wijze het werk van den Heiligen Geest te na komen, indien men, gelijk het gerucht gaat, dat enkele jongere predikanten doen, op grond hiervan nu in Pontiaanschen of Hattemiaanschen zin ging leeren, dat het werk der wedergeboorte *niets in ons tot stand brengt,* en alles *buiten ons* omgaat; gelijk sommigen ten slotte zelfs geleerd hebben, dat we ons niet eens meer hadden te bekeeren, want dat de Heere Jezus ook dit plaatsbekleedend voor ons had volbracht.

o, Dat er aan het misverstand toch een einde kwame!

Niemand mag zeggen: Een wedergeborene en een onwedergeborene zijn precies gelijk." Die dit zegt, weerspreekt de Heilige Schrift en miskent het werk des Heiligen Geestes. Tegen diens zeggen komen we met alle kracht op. Een wedergeborene is wel terdege *anders* dan een onwedergeborene. Want de wedergeborene *kreeg* den band van Christus, de onwedergeborene heeft dien *niet.* Een band, waaraan *alles* hangt, en die een verschil maakt als tusschen hel en hemel.

Maar ook mag omgekeerd niemand zeggen: »Een wedergeborene blijft, ook als ik dien band van Christus mij even wegdenk, in zichzelven anders of beter dan een ongeloovige." Dan toch scheidt men, wat God vereenigd heeft. En buiten den Christus is er in elk schepsel, dat uit zondaren geboren wierd, niets dan nacht en verderf en dood.

Streng blijven we dus aan de onlosmakelijke eenheid van deze twee vasthouden: »Er is geen wedergeboorte zonder aanlegging van den mystieken band met Immanuël;" en omgekeerd: »Er is geen mystieke band met den Immanuël dan in den wedergeborene." Die twee mogen niet gescheiden, en geen enkel oogenblik mag op den langen weg, die tusschen de eerste daad der wedergeboorte tot aan de voltooide heiligmaking loopt, die *unio mystica* met den Christus uit het oog worden verloren.

Hier echter ontmoeten we weer de ethische richting op ons pad, die op al wat hierboven gezegd is, waarschijnlijk een hartelijk amen zal uitspreken, en die toch naar onze innige overtuiging, juist dit teedere stuk onzer belijdenis geheel verbasterd heeft en miskend.

Gelijk men weet, staan de ethische theologen er zeer op, dat men vooral op dien band met den Christus allen nadruk legge. Zelfs werpen ze ons voor, dat zij dit meer dan wij doen. En ze houden staande, dat het er niet toe doet, of iemand in de Schrift al niet zuiver ga, bijaldien hij maar vast is aan den Heere Jezus Christus.

Dit gaat zóóver, dat men in tal van kringen dit hebben van de gemeenschap met den Heere Jezus Christus zelfs als eenig shibbôleth voor alle ander parool in de plaats stelde.

Geen formulier meer, geen belijdenis, geen artikelen des geloofs, zelfs geen geloof in de Heilige Schrift meer.

Een onder hen zeer gevierd hoogleeraar van Utrechts hoogeschool heeft het zelfs uitgesproken: »Ook al ontviel mij heel de Schrift, ja, al kon geen enkel der Evangelische verhalen waar worden gemaakt, zoo zou dit er bij mij niets aan afdoen, ik zou toch mijn gemeenschap met Jezus hebben; en wie die heeft, wat wil die meer?"

En ongetwijfeld, dit zeggen klinkt zóó vroom, en is in het afgetrokkene zóó waar, dat het wel niet anders kan, of veler consciëntie moet dit toestemmen, zonder ook maar vanverre te vermoeden, wat volslagen afval van het geloof onzer vaderen in dit vriendelijke zeggen huist.

Vraagt men ons, of wij dan ook niet van oordeel zijn, dat iemand, die de mystieke unie met Jezus heeft, al heeft wat begeerlijk is, dan weigeren we schier op die vraag te antwoorden, daar de vrager wel beter weet.

o, Neen, heb dat maar en sterf dan in vrede heen, van God driewerf gebenedijde ziel!

Maar juist, omdat deze mystieke unie met den Zoon van God en des menschen Zoon zoo het allergewichtigste en allerteederste is, juist daarom wenschen we, dat een ieder daar dan ook *ernstig* meê handele. En onder ernstig behandelen van dit heiligste verstaan we, dat een iegelijk gehouden is wel zeer ernstig te onderzoeken, of, wat hij zijn gemeenschap met Jezus noemt, werkelijk diezelfde mystieke unie met den Heere Jezus is, die in de Schrift aan Gods kinderen toegezegd en in alle eeuwen door Gods heiligen genoten is.

XXV.

GEEN GODMENSCHELIJKE NATUUR.

Ik in hen en Gij in Mij.
Joh. 17 : 23.

De vereeniging van de geloovigen met den Middelaar is het teederste van alle geloofspunten. Men ziet die vereeniging niet; men kan ze met geen zintuig waarnemen; ons denken kan zijn peillood in de diepte van deze vereeniging niet vallen laten; ontleding weigert ze; ze ontvlucht zelfs alle innerlijke aanschouwing; in geen voorstelling laat ze zich indragen; o, ze is zoo in den volsten zin des woords *mystiek*. De *unio mystica*, gelijk Calvijn haar op het voetspoor der oude kerk noemde, dat is de mystieke vereeniging met Christus.

Maar al is deze vereeniging van den geloovige met den Immanuël nog zoo geheimzinnig, zoo verborgen en zoo mystiek, daarom staat het een ieder nog niet vrij, van die vereeniging te maken, wat hem gelieft, en dient zeer ernstig gewaakt, dat niet onder den vromen schijn van deze mystieke liefde schadelijke contrabande in het heiligdom des Heeren worde binnengeloodst.

En dáárom nu verhieven we zoo luide onze stemme tegen de onjuiste voorstellingen, die desaangaande vroeger door allerlei mystieke richtingen, en zoo ook nu weer door de ethische richting worden verbreid.

Thans zal dus onze eerste taak zijn, uiteen te zetten, wat de ethische richting op dit punt leert.

Dit gevoelen der ethische richting nu gaat uit van de tegenstelling, die er tusschen *God* en *mensch* bestaat. God is Schepper, de mensch schepsel. God is oneindig, de mensch eindig. God de Heere is in het eeuwige, de mensch leeft in den tijd. God, om niet meer te noemen, is heilig, de mensch onheilig, enz.

Zoolang nu deze tegenstellingen blijven bestaan, zoo zeggen de ethischen, is er geen eenheid, geen saamvoeging, geen verzoening, geen harmonie. En gelijk nu de wijsgeerig pantheïstische scholen ons geleeraard hebben van drie stadiën, die het leven doorloopt, eerst van *stelling* (these), dan van *tegen*stelling (antithese) en eindelijk van verzoening van deze beide in de *saam*stelling of *synthese*, evenzoo ook leert nu de ethische richting, dat er tusschen God en mensch these, antithese en synthese bestaat.

Eerst is God er. Dit is de these, hetgeen *gesteld* is. Tegenover die these in God treedt nu in den mensch een *tegen*stelling, een *anti*these

op. En die beiden, God en mensch, die these en die antithese vinden nu haar verzoening of synthese in *den Middelaar.*

Eerst is God er, en God is oneindig, heilig, eeuwig. Daartegenover treedt nu de mensch op, die eindig, onheilig en in den tijd is. En om nu deze beiden te verzoenen komt dan de Middelaar, die tegelijk eindig en oneindig, tegelijk met onze schuld beladen en heilig, tegelijk in den tijd en in het eeuwige is.

Men herinnert zich onder anderen Professor Gunnings werkje: *De Middelaar Gods en der menschen*, waaruit we nog kort geleden deze zinsnede aanhaalden (op blz. 28): »Jezus Christus is de Middelaar, gelijk tusschen Jood en heiden, zoo ook tusschen alles, waar verzoening, bemiddeling tusschen noodig is: God en mensch, geest en lichaam, hemel en aarde, eeuwigheid en tijd."

In dit denkbeeld, in deze voorstelling nu ligt de grondfout der ethische theologie. Ze laat de door God gestelde grenzen niet staan. Ze wischt die uit. Ze maakt, dat alle tegenstelling ten slotte wegvalt. En, zonder het te bedoelen, is ze juist daardoor dienstbaar aan de verspreiding van het pantheïsme der wijsgeerige school.

Zoolang men dat niet inziet, dweept men met dit stelsel. Want het pantheïstisch woelen zit diep in ons zondig hart. De pantheïstische wateren zijn zoet, en bekoren bovenal door den vromen bijsmaak, dien ze hebben. Men drinkt er zich in geestelijken zin dronken aan, en eens van zijn geestelijke nuchterheid afgeraakt, verliest men den zin om tot de nuchtere klaarheid van Gods Woord terug te keeren.

Om aan de bekoring van dit pantheïstisch zoet zich te kunnen ontworstelen, moet men door bange levenservaring plotseling wakker worden geschud.

Maar eens wakker, schrikt men dan ook van het schriklijk gevaar, waaraan deze bekoorlijke sirene ons had blootgesteld.

Neen, de tegenstelling tusschen God en mensch moet *niet* opgeheven, de tegenstelling tusschen hemel en aarde mag *niet* op één lijn gesteld met die tusschen Jood en heiden, de tegenstelling tusschen oneindig en eindig moet *niet* door den Middelaar uitgewischt; tijd en eeuwigheid moeten *niet* in elkaar opgaan.

Er moet *verzoening* voor den *zondaar* teweeggebracht. Dit is het één en het al. Verzoening teweeg te brengen, dát en dát alleen is het werk, waartoe de Middelaar is geroepen. En die verzoening, die de

Middelaar moet teweegbrengen, is *niet* een verzoening tusschen tijd en eeuwigheid of tusschen het eindige en oneindige, maar uitsluitend een verzoening tusschen een *zondig* schepsel en zijn *heiligen* Schepper.

Een verzoening dus, die zou zijn *uitgebleven*, bijaldien de mensch niet in zonde ware gevallen, en die alleen door dien val in zonde noodig is geworden.

Een verzoening alzoo, die *niet* in het wezen van den Christus ligt, maar die *per accidens*, dat is door iets van zijn wezen onafhankelijks hem toegekomen is.

En overmits nu het wezen van alle godsvrucht erop berust, dat de door God gestelde grenzen en tegenstellingen door ons niet weggenomen, maar *geëerbiedigd* worden; en op dien grond het schepsel zich tegenover den Schepper als niet met Hem één, maar als absoluut *onderscheiden* gevoele, zoo is het klaar, dat deze doling van de ethische richting het wezen der godsvrucht in den wortel aantast.

Reeds in Origenes heeft de oude kerk, in Eutyches de kerk, die daarna kwam, en in de Hernhutters ons voorgeslacht, principieel dezelfde dwaling ontdekt en met alle beslistheid bestreden; en slechts gebrek aan kennis en doorzicht onzerzijds was oorzaak, dat de ethische richting hier en in Duitschland en in Zwitserland, en nu ook in Schotland, zoo snelle vorderingen kon maken, zonder in haar pantheïstische neiging te worden doorzien.

Want hoe sluipt nu dit kwaad bij de beschouwing van den Persoon des Heeren Jezus in?

Hierdoor, dat de ethische richting op de vraag: »Wat dunkt u van den Christus?" feitelijk een geheel ander antwoord geeft, dan de gereformeerde kerken.

Want, ja, men zegt wel zoo: »In Schriftbeschouwing wijken we van u af, maar *in de belijdenis van den Christus* zijn we toch één", — maar ook dit is, helaas, volstrekt niet waar meer.

De Christus der ethischen is in meer dan één opzicht een *geheel andere*, dan de Christus, dien de gereformeerde kerk belijdt.

Onze Christus, de Christus, dien de gereformeerde kerk, met de rechtzinnige kerk aller eeuwen, op grond van de Heilige Schrift, belijdt, is de Zoon van God, die van eeuwigheid af der goddelijke natuur deelachtig was, en nu in den tijd, bij deze goddelijke natuur, bovendien nog de menschelijke natuur heeft *aangenomen*, en wel op zulk een wijs, dat deze beide naturen *vereenigd* zijn in de eenheid *van één persoon*.

Zóó echter, dat elke van deze twee naturen *op zichzelve blijve*, en noch met de andere *vermengd* worde, noch hare eigenschappen aan de andere natuur *mededeele*. Twee naturen alzoo, op het allerinnigst in de eenheid van één persoon vereenigd, maar steeds en ten einde toe, zelfs nu in den hemel *twee naturen* blijvende, elke met heur bijzondere eigenschappen. »Hij is één, »zegt de geloofsbelijdenis van Athanasius," niet door de *veranderinge* der Godheid in het vleesch, maar door de *aanneming* der menschheid in God. En evenzoo, hij is één, niet door de *vermenginge* der substantie, maar door de eenheid des persoons". En op gelijke wijze belijdt art. 19 van onze Confessie:

»Wij gelooven, dat door deze ontvangenisse de Persoon des Zoons onafscheidelijk vereenigd en te zamen gevoegd is met de menschelijke natuur; zoodat er niet zijn twee Zonen Gods, noch twee personen, maar twee naturen in een eenigen persoon vereenigd, *doch elke natuur hare onderscheidene eigenschappen behoudende.* Gelijk dan de Goddelijke natuur altijd ongeschapen gebleven is, zonder begin van dagen of einde des levens, vervullende hemel en aarde, alzoo heeft de menschelijke natuur *hare* eigenschappen niet verloren, maar is *een schepsel gebleven*, hebbende begin van dagen, zijnde een *eindige* natuur, en behoudende al hetgene, dat een waar lichaam toebehoort. En hoewel Hij derzelve door zijne verrijzenis onsterfelijkheid gegeven heeft, nochtans heeft Hij de waarheid zijner menschelijke natuur niet veranderd, dewijl onze zaligheid en verrijzenisse mede hangen aan de waarheid zijns lichaams. Doch deze twee naturen zijn alzoo te zamen vereenigd in één persoon, dat ze ook zelfs door zijnen dood niet gescheiden zijn geweest."

Tegen deze klare belijdenis nu, die de rechtzinnige kerk te allen tijde tegen de Eutychianen en Monotheleten, en meer bijzonder onze gereformeerde kerken tegen de Lutherschen en Mystieken verdedigd hebben, komt de ethische richting op heel de linie van haar heirscharen in verzet.

Wijlen de hoogleeraar Chantepie de la Saussaye heeft in zijn inaugureele oratie te Groningen duidelijk uitgesproken, dat de oude voorstelling op dit punt, ook door onze belijdenis gegeven, niet kan worden gehandhaafd, en dat hij den Middelaar anders beleed.

Volstrekt dus niet alleen in het stuk der Heilige Schrift, maar ook wel terdege in de belijdenis der Christelijke kerk omtrent den hooggeloofden Persoon des Verlossers, wijkt de ethische richting van de oude paden af; *leert*, wat de gereformeerde kerken steeds *bestreden* hebben; en *bestrijdt* omgekeerd, wat de gereformeerde kerken steeds tegen de minder zuivere kerken *verdedigden*.

Onder den invloed, die én Schleiermachers Hernhuttersche opleiding, én zijn pantheïstisch-wijsgeerige vorming, én de Luthersche dogmatiek op de ethische richting hebben uitgeoefend, wordt thans door de ethischen een Christus aan de gemeente verkondigd, *die niet de Christus is, waar*

de rechtzinnige kerk aller eeuwen zich voor boog, en wiens belijdenis door onze gereformeerde, met name door onze vaderlandsche theologie steeds zoo zuiver is gehouden.

Hun voorstelling komt er namelijk op neer: 1°, dat de Zone Gods toch vleesch zou zijn geworden, ook al hadde Adam niet gezondigd; 2°, dat Hij Middelaar is niet alleen tusschen den zondaar en den heiligen God, maar ook tusschen het eindige en oneindige; 3°, dat de twee naturen in Hem ineenvloeien en heur eigenschappen inzóóverre meêdeelen, dat er uit Hem, die God en mensch is, iets *godmenschelijks* wordt; en 4°, dat deze *godmenschelijke natuur* alsnu aan den geloovige wordt meêgedeeld.

Men herkent deze dwaling dus terstond aan het gebruik van het woord *godmenschelijk*. Niet alsof we elk gebruik van dit woord bannen wilden. Integendeel, waar niet van de *naturen* sprake is, maar van den *persoon*, mag dit zeer wel, want in den éénen persoon zijn metterdaad beide naturen onafscheidelijk vereenigd. Maar toch is het beter zich, vooral in onze dagen, ganschelijk aan het gebruik van dit woord te spenen. »Godmenschelijk" is in onze dagen een *pantheïstisch* woord geworden, waarmeê men te kennen geeft, dat hetgeen bij ons met God een tegenstelling vormt, dit bij Jezus *niet* deed, zoodat in Hem de tegenstelling tusschen de goddelijke en menschelijke natuur wegviel.

En dit nu is gansch tegen-Schriftuurlijk en loopt uit op pure theosophie.

Feitelijk toch krijgt men dan een vermenging van de beide naturen, zoodat er is een *goddelijke* natuur in God, een *menschelijke* natuur in den mensch, en een *godmenschelijke* natuur in den Middelaar.

En dat wel in dien zin, dat, ook al ware de mensch *niet* gevallen, toch de Middelaar in deze godmenschelijke natuur zou zijn opgestaan.

En dit nu is een gansch schrikkelijke leer.

Want immers zoo wordt voor den Verzoener onzer zonde een gansch andere persoon in de plaats geschoven; de tegenstelling tusschen het schepsel en Schepper valt weg; en feitelijk komt de godmenschelijke natuur van den Christus *boven* de goddelijke natuur zelve te staan.

Want immers de *godmenschelijke* natuur van den Middelaar heeft iets, wat aan de *goddelijke* nog ontbreekt, namelijk haar verzoening met de menschelijke.

Zoo ziet men dus eens, hoe ver, hoe veel verder dan men vermoedt of gist, de ethischen reeds van de zuiverheid der belijdenis van den Heere Jezus Christus zijn afgeweken.

Feitelijk is er voor hen in den persoon des Middelaars een soort *nieuwe* natuur aanwezig, een soort *derde* natuur, een soort *hoogere* natuur, die dan »de godmenschelijke" heet.

En de vereeniging met Christus wordt nu (niet onderwerpelijk, maar voorwerpelijk) dáárin gezocht, dat de Heere Jezus Christus ons nu die nieuwe, derde, hoogere soort, te weten godmenschelijke natuur instort.

Wedergeborenen, dat zijn die menschen, die aan deze nieuwe, derde, hoogere soort natuur deel erlangden. Met de zonde hangt dit niet saam. Ook al ware de zonde uitgebleven, die nieuwe, derde, hoogere soort natuur zou er toch gekomen zijn. Dat de zonde tevens verzoend wordt, is iets bijkomends, maar dit raakt het wezen niet.

Het wezen der zaak is, dat de Middelaar »tusschen het eindige en oneindige", om Prof. Gunnings woorden te gebruiken, aan ons, die nog de lagere, menschelijke natuur hebben, alsnu die nieuwe, derde, hoogere soort *godmenschelijke* natuur mededeelt.

Niet alsof de menschelijke natuur dan uit ons zou worden weggenomen en deze godmenschelijke natuur er bij ons voor in de plaats zou worden gezet. Neen, dat niet. Maar de menschelijke natuur is er, volgens de ethische godgeleerden, oorspronkelijk op aangelegd en ervoor bestemd, om deze veredeling, deze verfijning, deze verhooging te ondergaan.

Gelijk de stek zich onder de inwerking van de zon ontwikkelt en straks ontplooit in keurige bloemen, zoo ook ontwikkelt en ontplooit de menschelijke natuur zich onder de inwerking van de Zonne der gerechtigheid in deze keurige, hoogere natuur.

Dat dit thans door *wedergeboorte* moet geschieden, komt door *de zonde.* Ware er geen val in het paradijs en geen zonde daarna, dan zou ook die wedergeboorte niet plaats grijpen, en alsdan de lagere trap van onze natuurontwikkeling vanzelf in die hoogere godmenschelijke overgaan.

En dit is dan in de ethische kringen de basis van die hooggeprezen *unio mystica* met den Christus.

In Hem, in zijn persoon treedt een hooger, rijker, edeler, godmenschelijke natuur op, en aan die natuur erlangen wij deel. Deel, niet in dien zin, alsof wijzelf goden wierden, maar op zulk een wijs, dat in Hem deze godmenschelijke natuur ontstaat, en dat ze uit Hem als een bron en sprinkader zich aan ons mededeelt.

De onzichtbare kerk is volgens hen dan de kring van menschen, in wie deze hoogere, edeler levenstinctuur is ingedruppeld, en wie die levenstinctuur nog niet ontving, die staat erbuiten.

Vandaar hun weinige prijsstelling op de zichtbare kerken, want immers die godmenschelijke levenstinctuur bepaalt den kring vanzelf. En

vandaar tevens hun voorliefde voor het *onbewuste*, want immers niet op belijden, niet op bewustzijn, niet op een uitspreken der gedachte, maar principaallijk op het al of niet begiftigd zijn met deze nieuwe, derde, hoogere, fijnere, godmenschelijke natuur komt het aan.

En zoo verklaart zich dan tevens hun veelszins *hooge* houding tegenover andersdenkenden.

Zij toch moeten zich wel gevoelen als een soort geestelijke *aristocratie*, die van fijner herkomst is en edeler vorm kent, en hooger leven leeft, en alzoo niet anders dan medelijdend *kan* neerzien op wie hun bekoorlijken droom van de hoogere levenstinctuur niet meêdroomen.

En nu, zij het voor ditmaal genoeg op te merken, dat de gereformeerde kerken zúlk een voorstelling van de *unio mystica*, dat is van de vereeniging met den Heere Jezus Christus, niet *kunnen* beamen, maar *moeten* verwerpen.

XXVI.

DE MYSTIEKE UNIE MET IMMANUEL.

Christus onder u, de hope der heerlijkheid. Col. 1 : 27.

De vereeniging van de geloovigen met Christus, hun Hoofd, of de mystieke gemeenschap, de *unio mystica* met Immanuël, mag dus niet verklaard, als ontstaan door de indruppeling in ons van zekere godmenschelijke levenstinctuur.

Er bestaat geen »godmenschelijk leven." Er is een hoogheilige Persoon, die tezaam in één persoon het goddelijke en menschelijke leven vereenigt, maar beide naturen blijven *onvermengd*, vloeien *niet* ineen, en deelen over en weer heur eigenschappen *niet* mede. En overmits er derhalve geen »godmenschelijke natuur" in Jezus is, kan er uit Jezus ook geen »godmenschelijke natuur" in ons overdruppelen of ons worden ingestort.

Wel, en dit stemmen we van heeler harte toe, bestaat er tusschen de goddelijke natuur en de menschelijke natuur een trek van gemeenschap en overeenkomst, doordien de mensch naar Gods beeld geschapen wierd, zoodat de heilige apostel Petrus in II Petr. 1 : 4 zeggen kon, dat »wij der goddelijke natuur deelachtig worden"; maar, gelijk onze kantteekenaren met alle goede uitleggers hier aanstippen, kan dit nooit in iets anders bestaan dan daarin, dat in den zondaar weer worde ingebracht die eigenschap van goedheid en heiligheid, die hij oorspronkelijk met de goddelijke natuur, in zijn natuur, gemeen had, maar sinds door de zonde verloor.

Geplaatst tegenover de natuur der stoffelijke dingen en de natuur der dieren en de natuur der duivelen, bestaat er metterdaad tusschen de goddelijke en de menschelijke natuur een trek van overeenkomst en gelijkheid. Maar deze gelijksoortigheid en overeenkomst bij tegenstelling met andere naturen mag nooit opgevat, noch verstaan, als wierd daardoor de grens weggenomen, die de goddelijke en de menschelijke natuur onderscheidt.

Men houde dus op van dit heerlijk woord van den heiligen apostel Petrus misbruik te maken, ter vergoelijking van een philosophisch stelsel, dat niets met de nuchterheid en eenvoudigheid van de Heilige Schrift gemeen heeft.

Wat Petrus noemt: »opdat wij der goddelijke natuur zouden deelachtig

worden", is niets dan wat elders heet, dat we *kinderen van God* zijn geworden.

Maar omdat nu Christus de *Zoon* van God is, en wij zijn »*kinderen*" genaamd worden, daarom staat het Zoonschap van den Christus nog volstrekt niet op één lijn, noch is van dezelfde soort met ons kindschap. Want wij zijn slechts, hoewel van andere herkomst zijnde, tot kinderen *aangenomen,* maar Hij *is* de Zoon *wezen*lijk en eeuwiglijk.

En terwijl nu de Zoon eeuwig de Zoon naar zijn wezen is, en dus de goddelijke natuur zelve in zich dragende, en deze in de eenheid des persoons met de menschelijke natuur daadwerkelijk vereenigt, zoo heeft bij ons dit geheel andere en veel mindere plaats, te weten, dat onze menschelijke natuur, die door de zonde aan haar *gelijkenisse* op de goddelijke natuur ontzonk, weer tot heur »*gelijkenisse* op die natuur" hersteld wordt.

Gelijk dus »*aangenomen worden* tot kind" en »eeuwig Zoon zijn" tegenover elkander staan, evenzoo staan tegenover elkander het »in zich hebben van de goddelijke natuur" en het »der goddelijke natuur slechts *deelachtig* zijn", dat is in zijn eigen natuur zekere gelijkenisse op die goddelijke natuur ontvangen.

Wie *deelneemt* in den rouw van een moeder, die haar zoon verloor, verloor zelf feitelijk *geen* zoon, maar werd door de liefde en deernis dezen rouw van het moederhart *deelachtig.* En zoo nu ook wordt een geloovige, die »de grootste en dierbaarste belofte met geloovig hart aanvaardt", alhoewel hij de goddelijke natuur zelf volstrekt niet bezit, noch in zich draagt, en uitsluitend drager van een menschelijke natuur blijft, nochtans der goddelijke natuur *deelachtig.*

»Deelachtig" duidt in zulk éen geval niet op wat wij in onszelf als het onze bezitten, maar integendeel op *gedeeltelijke* gemeenschap met iets, wat juist *als geheel* niet in ons is, maar het eigendom is van een ander.

Wel mag er dus een einde aan komen, dat men nog langer in gesprek en predikatie, in gebed en geschrifte, dit heerlijk apostolisch woord in pantheïstischen zin zou misduiden. Evenmin als men ooit zeggen mag, dat wij naar het Wezen Gods *wezenlijke* kinderen van God zijn, maar tevreden hebben te zijn met de belijdenis, dat we om Christus' wil tot kinderen Gods worden *aangenomen*, evenzoo mag men het nooit voorstellen, alsof door het geloof de natuur van het Goddelijk Wezen in ons vloeide, om alsnu te maken, dat wij in onszelven dragers der goddelijke natuur wierden; maar hebben we ons bescheidenlijk en zuiverlijk met de belijdenis te contenteeren, dat God de Heere ons door de ge-

meenschap der liefde datgene deelachtig maakt, wat (altoos naar menschelijke mate) onze natuur van de levensbeweging der goddelijke natuur ervaren kan.

En hiermeê keeren we dan nu tot de *unio mystica* of onze gemeenschap met den Heere Jezus Christus terug, die, hoewel een diepe verborgenheid en een besloten mysterie, toch op zulk een wijze geschetst dient, dat het afdolen op verkeerde paden worde vermeden.

Daartoe wijzen we op de volgende hoofdmomenten, waar eigenlijk geheel onze belijdenis ten opzichte van dit dierbare geheimnis meê zal zijn uitgesproken.

En dan zij er *ten eerste* op gewezen, dat de Heere Jezus Christus ons voor de vereeniging met zijn Persoon *niet* den eisch stelt, dat we vooraf gereinigd en geheiligd zullen zijn.

Jezus is een Verlosser, niet van rechtvaardigen, maar van goddeloozen; en daarom heeft Hij de menschelijke natuur aangenomen, niet, gelijk de Doopsgezinde leert, door een nieuwgeschapen lichaam, dat gelijk was aan Adams paradijslichaam, uit den hemel te ontvangen, maar door óns vleesch en óns bloed, evenals de kinderkens, deelachtig te worden. En datzelfde nu, wat geldt voor de vleeschwording des Heeren, geldt ook voor zijn vereeniging met de zijnen. Hij wacht niet, tot ze rein en heilig zijn, om eerst daarna het huwelijk der ziele met hen aan te gaan; maar gaat dit huwelijk der ziele met hen aan, juist *opdat* ze rein en heilig zouden worden.

Hij is de schatrijke Bruidegom en onze ziel is de doodarme bruid. Hij komt tot ons in het schitterend kleed en blinkend gewaad zijner gerechtigheid, en onze ziel ligt zwart en in heur bloed neder en is onooglijk en bezoedeld en bevlekt. En nu zegt de Heere Jezus niet: »Ziet, dat ge eerst, op wat wijs ook, u reinigt en rijk wordt, en dan zal Ik u als mijn rijke bruid ten huwelijk voeren". Neen, maar Hij zegt: »Zooals ge daar zijt, neem Ik u. Ik zeg u in uwen bloede: leef. En, arm als ge zijt, zal Ik u door uw huwelijk met Mij, *deelgenoot van Mij en mijn schat* maken. Maar een *eigen* schat krijgt ge nooit".

Dit punt sta dus wel vast. De Heere Jezus vereenigt met zich niet rechtvaardigen, maar goddeloozen. Hij huwt niet de reine en vlekkelooze, maar de bezoedelde en onreine. Want wel spreekt de heilige apostel Paulus van een bruid, die Hij zich zonder vlek of rimpel zal voorstellen, maar dit doelt op iets geheel anders. Namelijk niet op het huwelijk van de ziel met den Heere Jezus, maar op het huwelijk tusschen den Heere

Jezus en zijn kerk als geheel. Deze kerk bezit Hij tijdelijk op een afstand, zoolang ze nog op aarde is, en daarom in de betrekking van bruid. En eerst later, als de volheid ingaat, zal die afstand wegvallen, en dan de Bruidegom zijn bruid inleiden in de rijke en volle gemeenschap van het geheel vereenigd leven in heerlijkheid.

Het *tweede* punt, waarop we de aandacht vestigen, is de tijd, waarop deze vereeniging ontstaat.

Veeltijds zegt men: »Deze unio mystica, deze gemeenschap met den Heere Jezus Christus ontstaat eerst door het geloof;" maar dit zeggen is onvolledig of onjuist. Duidelijk en zeer duidelijk toch leert de Schrift, dat wij reeds in den Heere Jezus waren, toen Hij stierf op Golgotha, dat wij reeds in Hem waren, toen Hij opstond uit de dooden, dat we met Hem ten hemel zijn gevaren, en met Hem reeds voor achttien eeuwen gezeten zijn aan de rechterhand Gods.

Ook hier gelde dus een juiste en nauwkeurige onderscheiding tusschen de vijf stadiën, waarlangs de gemeenschap met den Immanuël zich ontplooit.

Het *eerste* van deze vijf stadiën ligt in het besluit Gods. Van het oogenblik af, dat de Vader ons aan den Zoon gaf, waren we eigenlijk reeds de zijnen, en bestond er dus tusschen den Heere Jezus en ons reeds een betrekking, die niet meer zwak en flauw was, maar die integendeel zoo ver en diep ging, dat alle verdere betrekking met den Immanuël altoos uit die eerste grond- en wortelbetrekking voortvloeit en eruit wordt afgeleid.

Het *tweede* van deze stadiën is in de vleeschwording geboden. Toen dan nu de Middelaar verscheen en ons vleesch aannam, en in onze natuur inging, en het verbond, dat reeds *wezenlijk* bestond, nu ook tot *werkelijkheid* uitbracht, ging voor het eerst die band, die den Immanuël met de zijnen verbindt, uit den wille Gods, dat is uit het besluit, over in de werkelijkheid. De Middelaar in het vleesch is de Immanuël, die in de lenden zijner genade alle geloovigen droeg, evenals Adam alle kinderen der menschen naar den vleesche in zijn lenden had. En alzoo is het niet overdrachtelijk, noch beeldspreukig, maar zeer werkelijk en eigenlijk te verstaan, als de Heilige Schrift leert, dat, toen Jezus stierf, wij met en in Hem stierven, en dat, toen Jezus opstond, wij opstonden in en met Hem.

Het *derde* stadium begint daar, waar we zelven optreden. *Nog* niet bij onze geboorte, maar bij onze *weder*geboorte. Dan, als de Heere God

de hand aan ons legt; als zijn bovennatuurlijk werk aan onze ziele begint; in het uur der minne, als de liefde des Eeuwigen zich naar ons toebeweegt, en alzoo het kind Gods in ons is ontvangen.

Terwijl totdusver de unio mystica of de band met den Heere Jezus Christus nog alleen in het besluit en in den Middelaar school, terwijl wijzelven nog in ongeboren toestand waren, treedt nu bij en door de wedergeboorte ook de persoon op, met wien de Heere Jezus in deze betrekking van mystieke gemeenschap ingaat. En wel zóó, dat er niet is eerst de wedergeboorte, en dan na de wedergeboorte weer iets nieuws, te weten onze vereeniging met den Heere Jezus Christus; maar aldus, dat in het eigen moment, waarin de daad der wedergeboorte in ons volbracht is, ook die dusver schuilende vereeniging met den Immanuël in het verborgenste van den wortel van ons wezen reeds volledig tot stand gekomen is.

Maar ook die derde stadie is nog weer nauwkeurig en beslist te onderscheiden van het *vierde* stadium, dat begint niet met onze levendmaking, maar met de eerste *bewuste* geloofsuiting. Want wel is bij de levendmaking ook het geloofsvermogen ingeplant, maar lang, soms zeer lang kan dit geloofsvermogen nog werkeloos zijn. En eerst dan, als de Heilige Geest dit ingeplant geloofsvermogen nu op zulk een wijze werkzaam maakt, dat het bij ons tot oprecht geloof en wezenlijke bekeering komt, gaat ook *subjectief* of onderwerpelijk onze vereeniging met den Heere Jezus Christus in. Dat komt niet eerst later als een hooger trap van heiligheid, maar valt met de eerste geloofsuiting saam. Geloof, dat niet uit den Heere Jezus Christus leeft is geen geloof, maar namaak van geloof. Alle echt geloof is een gewrocht in ons van den Heiligen Geest, en de Heilige Geest put al wat Hij ons aanbrengt, uit den Christus. Schijn van geloof of namaak van geloof moge er dus buiten de kennis van den Christus denkbaar zijn, maar echt geloof niet. En zoo staat het dan vast, dat reeds de eerste zucht der ziele in de eerste geloofswerking een uiting is van die wondere vereeniging, waarin de ziel met haar Borg trad.

Hiermeê is echter nog geenszins ontkend, dat het besef, het bewustzijn, het levende gevoel en het vrije genot van die vereeniging niet nog allengs klimmen zou. Een kind *heeft* zijn moeder van het eerste oogenblik af, dat het leeft, maar het besef, het bewustzijn, de genieting van zijn moeder wordt eerst van lieverleê wakker, neemt allengs toe, en komt eerst na lange jaren tot die volle klaarheid, dat het kind ten slotte betuigen mag: »Nu weet ik dan, hoe rijk God mij in mijn lieve moeder maakte!"

En zoo ook wordt het besef, het bewustzijn, de rijke genieting van

wat wij in den Heiland hebben, wel terdege *eerst allengs* klaarder, voller, helderder, zoodat we eerst later een moment krijgen, waarop we naar waarheid betuigen kunnen: »Nu weet ik eerst, hoe rijk God de Heere mij in mijn Jezus gemaakt heeft." En dit nu misleidt velen om te wanen, dat toen eerst de vereeniging met den Heere Jezus voor hen *ontstond*. Iets, wat werkelijk niets dan schijn is. Want al brak toen voor hun bewustzijn eerst het volle besef van hun schat door, toch bestond de band, die hen aan Jezus bond (zelfs voor de onderwerpelijke aanbinding) reeds van den eersten geloofskreet, die ooit over hun lippen wierd gehoord.

En zoo komen we dan ten slotte tot het laatste of *vijfde* stadium, waar deze vereeniging met Christus doorheen moet, te weten, den dood. Nu, hoewel Hem niet ziende, verheugen we ons in Hem met onuitsprekelijke vreugde, en is Hij ons dierbaar boven alles aan het hart. Maar toch dit minnen van één, dien we *niet* zien, laat altoos nog iets te wenschen over. En vol en recht zal deze vereeniging dan eerst tot algeheele ontplooiing komen, als ook dit gebrekkelijke zal worden tenietgedaan, en we Hem zien zullen, gelijk Hij is, en in dat zalig aanschouwen Hem gelijk zullen wezen, wijl Hij al het zijne ons dan geeft.

Zoo maakt dan, naar de duidelijke leer van onzen Catechismus, het geloof ons *Hem* (eerst persoonlijk) en (voorts) al *zijn gaven* deelachtig.

Het *derde* punt, waarop gewezen dient, is de natuur van deze vereeniging met den Immanuël.

En dan spreken we het duidelijk uit, dat deze vereeniging met den Immanuël, deze *unio mystica,* van een *eigen* natuur is, zoodat ze wel met andere banden van gemeenschap kan *vergeleken*, maar er nooit *ten volle* door wordt uitgedrukt.

Wonderbaar is de band, die ziel en lichaam saambindt. Nog wonderbaarder de sacramenteele vereeniging door den heiligen Doop en het heilig Avondmaal. Al even wonderbaar de vereeniging van het leven tusschen moeder en kind in haar eigen bloed, gelijk van den wijnstok en de ranken in haar opgroeien. Wonderbaar is ook de gemeenschap des huwelijks, en nog veel wonderbaarder de gemeenschap, die door inwoning met den Heiligen Geest tot stand komt. Maar van alle deze is toch weer de vereeniging met den Immanuël onderscheiden.

Het is een vereeniging, die te zien noch te tasten is, die het oor niet waarneemt, en die aan alle onderzoek ontglipt. Maar niettemin een zeer wezenlijke vereeniging en gemeenschap, die maakt, dat het leven van

den Heere Jezus rechtstreeks op ons werkt, ons leven beheerscht, en dat, gelijk het ongeboren kind leeft van het moederbloed, dat zijn harteklop toch buiten hem heeft, alzoo ook wij van het leven Christi leven, dat zijn harteklop niet in onze ziel, maar buiten ons, daarboven in den hemel, in Christus Jezus heeft.

Terwijl eindelijk in de *vierde* of laatste plaats nog zij opgemerkt, dat deze vereeniging met Christus wel saamvalt met, maar niet opgaat in de verbondsbetrekking, waarin we met Hem staan als het Hoofd van het genadeverbond.

Gods kinderen staan met Jezus in velerlei gemeenschap. In een gemeenschap van gevoelens en gezindheden, in een gemeenschap der liefde en der aanhankelijkheid, ze zijn leerlingen van den Profeet, gekochten door het Lam, zijn eigendom, onderdanen van hun Koning, en zóó nu staan ze ook tot Hem in de betrekking van bondelingen tot het Hoofd van het verbond der genade.

Maar wel verre, dat hierin de *unio mystica* zou opgaan, is veeleer de *unio mystica* of de mystieke gemeenschap met den Heere Jezus *de grondslag*, waarop deze betrekking van leerling, gekochte, eigendom en bondeling rust.

Zonder deze wezenlijke verbinding in de *unio mystica* zouden al deze andere betrekkingen wel *in de gedachte* bestaan, en gelijk Pontiaan van Hattem leerde, wel *ingebeeld* zijn, maar heur realiteit zouden ze missen.

En het is daarom, dat een kind van God zeer wel weet en voelt en belijdt, dat het heerlijk is in zijn Verbondshoofd geborgen te zijn, maar dat het toch nog iets veel innigers, teederders en rijkers is, in mystieke gemeenschap met de Liefde zijner ziel te verkeeren.

VIJFDE HOOFDSTUK.

DE ROEPING EN BEKEERING.

XXVII.

DE ROEPING DER WEDERGEBORENEN.

Want die Hij tevoren verordineerd heeft dezen heeft Hij ook geroepen.
Rom. 8 : 30.

Alvorens een zondaar hooren kan, moet hij een oor om te hooren ontvangen, want hij heeft het van nature niet. »Wie ooren heeft *om te hooren*, die hoore, wat de Geest tot de gemeente zegt!" Maar tot deze gelukkigen hoort een zondaar van nature niet.

Nog dagelijks zien we dit zeer duidelijk om ons heen.

Er zullen er twee in één huis, op één kantoor, aan één school werkzaam zijn, en zie, de een zal de roepstem van het Evangelie opvolgen, en de ander het Evangelie verwerpen. En die het verwerpt, die doet dat, niet omdat hij opzettelijk het roepen Gods versmaadt, maar eenvoudig, omdat hij er het roepen van God niet in hoort.

Aan alle luisteren, aan alle hooren, aan alle opmerken van des zondaars zijde, moet dus een daad Gods *voorafgaan*, waardoor deze doode, blinde, doove zondaar levende, ziende en hoorende gemaakt wordt, en dan eerst is hij voor het Woord ontvankelijk.

Van deze eerste daad Gods hebben we dan nu ook in den breede gehandeld, en we hebben deze daad Gods *de wedergeboorte* genoemd, alhoewel we zeer wel wisten, dat men »wedergeboorte" ook in breederen en verder strekkenden zin kan nemen.

Van deze eerste daad hebben we aangetoond, dat ze bij alle uitverkoren zondaren dezelfde is, onverschillig of zulk een zondaar reeds in de wieg sterft, of ook later reeds in zijn jeugd of pas op verderen leeftijd tot bekeering komt; en dat het eenig verschil tusschen een vroeg

wegstervend wicht en een later bekeerde slechts daarin bestaat, dat het bij een vroeg verwelkt bloempje tot *geen* bewuste bekeering komt, bij den ander *wel*. Alsook, dat bij hen, die wel op aarde tot bekeering komen, slechts dit verschil zich voordoet, dat er bij den één zekere tijd tusschen zijn wedergeboorte en zijn bekeering inligt, terwijl bij den ander de wedergeboorte en de bekeering naar den tijd saamvallen.

Dit punt is dan nu afgehandeld, en zoo staat het dan nu als uitgangspunt voor onze verdere uiteenzetting vast, dat God de Heere uit loutere genade en zonder eenig toedoen of meêdoen des zondaars, te zijner tijd in zijn uitverkorenen, en in hen alleen, inwerkt die wondere daad der wedergeboorte, waardoor de Heilige Geest in één en hetzelfde oogenblik de ziel, die *dood* was, levend maakt, aan de ziel, die *geloofloos* was, het geloofsvermogen inplant, en de ziel, die feitelijk *los van Jezus* was, in de mystieke gemeenschap met Jezus inzet.

Dit zijn geen drie daden, maar het is één daad. Levendmaking, geloofsinplanting en vereeniging met Jezus (in objectieven zin) vallen saam en vormen tezamen, wat men noemt »*de eerste genade*." Een genade, waarbij de zondaar *volkomen lijdelijk* is, waarbij hij *niets* aan de zaak af- of toedoet, niet werkt, maar bewerkt wordt, en bewerkt wordt met een werking, die in geen enkel opzicht medewerking of er een zich toe leenen, of ook maar een niet tegenwerken onderstelt.

Onder deze *eerste* genade verkeert de zondaar, die dood in zonden en misdaden is, dan ook metterdaad als *een zielloos en roerloos lijk*, naar al de lijdelijke eigenschappen, die aan een lijk eigen zijn.

Dit feit kan niet kras en sterk genoeg uitgedrukt. Het is een *absolute* lijdelijkheid. En elke poging of elk streven, om bij deze »eerste genade" ook maar één enkel ragje of vezeltje voor den zondaar te mijnen, breekt terstond *heel* het Evangelie, snijdt onmiddellijk aan *heel* onze Christelijke belijdenis de hartader af, en is niet maar kettersch, maar anti-Schriftuurlijk in den diepsten zin.

Dit is dan ook het punt, waarbij de handwijzer op den tweesprong staat, en waar zich zoo scherp mogelijk de wegen splitsen, waarlangs eenerzijds de gezuiverde of gereformeerde Christenen, en anderzijds de wederpartijders, die hen aanvechten, uiteengaan.

Maar na dit feit dan nu ook kras, duidelijk en beslist op den voorgrond te hebben geplaatst, moet dan nu ook even beslist erkend en beleden, dat bij al het *verdere* (dusgenaamde *tweede*) genadewerk deze volstrekte lijdelijkheid juist door de wondere daad der *eerste* genade is *opgeheven*.

Bij de eerste genade is alle zondaar volstrekt als een lijk. Maar bij

alle verdere genade werkt er in den alsnu wedergeboren zondaar iets meê.

Verwar deze twee dus nooit.

Er is een goede, uitnemende, volstrekt Schriftuurlijke lijdelijkheid, die niet ver genoeg te drijven is, en waar geen enkel ragje of vezeltje af mag. Maar er is ook een voorgewende lijdelijkheid, die anti-Schriftuurlijk en zondig is.

En het verschil nu tusschen die beide schuilt niet dáárin, dat de goede lijdelijkheid halfmeêwerkend, en de slechte of ziekelijke lijdelijkheid nietswerkend zou zijn. Waarlijk, met zulk schipperen stort men aan de kerken Gods en aan de zielen in die kerk geen energie en geen geestdrift in. Neen, het verschil tusschen de gezonde en de ziekelijke lijdelijkheid bestaat hierin, dat de gezonde lijdelijkheid, die volstrekt en onbeperkt is, alleen thuis hoort bij de *eerste* genade, *waar ze onmisbaar is;* terwijl de ziekelijke en zondige lijdelijkheid zich wil vastklemmen ook aan de *tweede* genade, *waar ze niet bij hoort.*

Alle misverstand wijke hier dus voor klaar en helder inzicht; want het is metterdaad zoo uiterst eenvoudig.

Zoolang een uitverkoren zondaar nog *on*wedergeboren is, *kan hij niets doen*, en al wat er dan aan hem gedaan zal worden, moet door een ander, *geheel buiten hem om*, in hem gewerkt worden. Dit nu is de *eerste* genade.

Maar is die eerste genade eenmaal geschied, zoodat de uitverkoren zondaar alsnu wedergeboren is, welnu, dan is juist door de wedergeboorte zijn volstrekte lijdelijkheid ook opgeheven, en is juist datgene in hem gebracht, wat nu bij het *tweede* genadewerk *meêwerkt* met het werken Gods.

Dit wil nu echter volstrekt niet zeggen, dat daarom de uitverkoren en wedergeboren zondaar alsnu iets, hoe gering ook, *buiten* God zou kunnen. Of ook, dat in zulk een begenadigd persoon, als God de Heere nu verder niets deed, de bekeering en heiligmaking er wel *vanzelf* uit groeien zou.

Beide deze voorstellingen zijn door en door onwaar, ongereformeerd en on-Christelijk, omdat juist deze voorstellingen het werk van den Heiligen Geest in Gods kinderen loochenen.

Neen, *al* het geestelijk goed blijft genade tot den einde toe. Genade niet alleen in de wedergeboorte, maar genade al den weg der zaliging langs tot aan den mijlpaal, die aan het einde der eeuwigheden zou staan, indien er ooit een einde in die eeuwigheden denkbaar was.

Van het eerste oogenblik af, dat de uitverkoren zondaar bewerkt wordt tot in aller eeuwen eeuwigheden, is God de Heilige Geest de Werker,

die *alle* ding in hem werkt. In hem werkt de wedergeboorte; maar ook in hem werkt de bekeering; ook in hem werkt de rechtvaardigheid; ook in hem werkt *alle* stuk en deel en daad van heiligmaking; evenzoo in hem werkt zijn heerlijkmaking; en eeuwig in hem werken zal zijn zaligheid.

Daar mag *niets* aan afgedaan.

Maar terwijl de Heilige Geest nu in de »*eerste* daad" zuiverlijk *alleen* werkt, zonder dat er iets in den mensch is, dat in die daad meêwerkt, is er nu bij alle verder werk van den Heiligen Geest *altoos* de meêwerking van den eens wedergeborene.

Niemand mag derhalve zeggen, gelijk sommigen, helaas, thans weer doen, dat een wedergeborene in niets verschilt van en dus even lijdelijk blijft als een onwedergeborene, want wie dat zegt, ontkent en betwist het werk van den Heiligen Geest in de *eerste* genade.

Maar ook mag men niet zeggen, gelijk anderen doen, dat een wedergeborene nu voorts de *eigenlijke werker* wordt, slechts door den Heiligen Geest *geholpen.* Want wie dát zegt, bezondigt zich evengoed aan het werk van den Heiligen Geest, edoch aan het werk van dien Geest in de *tweede* genade.

Beide deze meeningen moeten zeer beslist tegengestaan en verworpen, want ze bezondigen zich *beide* om het zeerst aan het werk van den Heiligen Geest; en het is de roeping der gereformeerde kerken en der gereformeerde predikers om juist tegenover *beide* deze dolingen, zoo naar links als naar rechts, even beslist de zuivere Schriftwaarheid te verdedigen.

Want of men nu eenerzijds al zegt: »Buiten Christus gerekend, ligt toch ook een wedergeborene nog terdege *midden in den dood*", — dat stemmen we zeer hartelijk toe, maar antwoorden er op: »Of wij al duizendmaal een wedergeborene buiten Christus *rekenen*, hij *is* feitelijk nooit buiten Christus. Wie eenmaal in zijn hand is, die *kan* niemand er meer uitbreken."

Deze tegenwerping geeft dus niets.

En of al de andere doler ons tegenwerpt: »Telkens wordt de wedergeborene toch opgeroepen en aangemaand in de Heilige Schrift om *zelf* te werken", dit slaat ons al evenmin uit het veld, want het paard moet wel terdege den wagen trekken, hoewel toch niet het paard, maar de voerman, die op den bok zit, den *wagen wezenlijk rijdt.*

Dit laatste punt echter voor de nadere bespreking der heiligmaking bewarende, gaan we nu aanstonds over tot de *roeping*, omdat deze beter

dan eenig ander onderdeel van het genadewerk de gereformeerde belijdenis omtrent de *tweede genade* kan ophelderen.

Want als dan nu de uitverkoren zondaar wedergeboren, dat is levendgemaakt, met geloofsvermogen begaafd en aan Jezus gebonden is, dan is het eerste werk, dat alsnu volgt, *de roeping*, waarvan telkens en telkens in de Heilige Schrift zoo nadrukkelijk en met zoovele woorden sprake is. »Gelijk Hij, *die u geroepen heeft*, heilig is, weest zoo ook gijlieden heilig in al uw wandel." »*Die u geroepen heeft* uit de duisternis tot zijn wonderbaar licht." »De God aller genade, *die ons geroepen heeft* tot zijn eeuwige heerlijkheid". »Waartoe Hij u *geroepen heeft* door ons Evangelie tot verkrijging der heerlijkheid van onzen Heere Jezus Christus". »*Die u roept* tot zijn Koninkrijk en heerlijkheid". »Wandelt dan waardiglijk *der roeping, waarmede gij geroepen zijt*". En om niet meer te noemen: »Benaarstigt u, om *uwe roeping* en verkiezing vast te maken, want dat doende zult gij nimmermeer struikelen".

Ook deze »roeping" heeft evenals de »wedergeboorte" in de Heilige Schrift een wijderen en een engeren zin.

In wijderen zin opgevat, beteekent »roeping" in de Heilige Schrift het geroepen worden tot *de eeuwige heerlijkheid*, en dus ook tot al wat daaraan *voorafgaat*. »Roeping", alzoo opgevat, is geroepen worden tot bekeering, tot geloof, tot heiligmaking, tot plichtsbetrachting, tot heerlijkheid, tot het eeuwig Koningrijk, en wat niet al.

Maar van »roeping" in dien wijdsten zin spreken wij hier nu *niet*. Wat wij thans op het oog hebben, is alleen de »roeping" in dien engeren zin. En in dien engeren zin nu beduidt de »roeping" Gods uitsluitend die beperkte roeping, waardoor we geroepen worden uit de duisternis tot het licht, dat is de roeping *tot bekeering*.

Deze roeping *tot bekeering* nu wordt door velen op één lijn gesteld met de »trekking", waarvan bijvoorbeeld sprake is in dit zeggen van den Heere Jezus: »Niemand kan tot Mij komen, tenzij de Vader hem *trekke*", of in deze uitspraken van den heiligen apostel Paulus: »Die ons *getrokken* heeft uit de macht der duisternis", en »opdat Hij ons *trekken* zou uit deze tegenwoordige wereld, naar den wil van onzen God en Vader."

Toch komt dit gevoelen ons minder juist voor.

Men *trekt* den onwillige, men *roept* dengeen, die komen kan. En terwijl dus het »trekken" den zondaar nog gansch lijdelijk onderstelt, en alzoo gezegd wordt van de *eerste* genade, spreekt het »roepen" den zondaar zelven toe, rekent erop, dat hij komen kan, en hoort dus tot de *tweede* genade.

Dit »roepen" is een oproepen. Het is niet een toeroepen, om iemand iets te zeggen, maar een gebiedend roepen, dat in zich houdt het bevel

en den last om te komen; of ook een smeekend roepen, waarbij de apostel bidt, alsof God door hem bade: »Laat u met God verzoenen"; of in de Spreuken: »Mijn zoon, geef Mij uw hart!"

Zulk roepen nu doet God de Heere door de predikatie van het heilig Evangelie. Niet door een predikatie, die los ligt en van menschen willekeurig uitgaat, neen, maar door mannen, die Hij daartoe zendt, daartoe begaaft met talenten, en wier roepen dus niet *hun* roepen, maar *zijn* roepen is. Deze gezondenen zijn de bedienaars des Woords, koninklijke ambassadeurs, die in naam van den Koning der koningen ons hart, ons leven, heel onzen persoon komen opeischen; maar wier hooge waarde en onvergelijkelijke eere dan ook alleen en uitsluitend aan deze missie, aan dezen goddelijken lastbrief hangt. En gelijk een echo alleen beteekenis heeft om de zuiverheid, waarmeê ze het opgevangen woord teruggeeft, zoo hangt ook de eere, de beteekenis en de waardij van deze ambassadeurs uitsluitend aan de zuiverheid der roeping, waarmeê ze roepen. als een echo van het Woord van God. Wie zuiver roept, bekleedt het hoogste ambt, dat op aarde denkbaar is, want hij roept ook koningen en keizers, en staat boven allen. Maar ook, wie onzuiver roept of ganschelijk niet roept, die is een klinkend metaal gelijk en als dienaar des Woords van alle eere en waardij ontdaan. Met het zuivere Woord der waarheid *alles*, zonder het zuivere Woord der waarheid *niets!* Aldus staat het met den prediker!

Let hier wel op, want anders sluipt het Arminianisme *in het ambt.*

Ook de prediker mag niets anders dan instrument van den Heiligen Geest zijn, en ook in de predikatie moet de eigenlijke werker zijn God,de Heilige Geest.

Stelt men nu, dat een prediker ook maar eenige autoriteit of eere of ambtelijke beteekenis *buiten het Woord* zou hebben, dan maakt men het ambt Arminiaansch, en wordt *niet* de Heilige Geest de Werker, met wien de prediker *mede*werkt, maar omgekeerd de dominee de eigenlijke werker, die zich dan in het zweet werkt, en de Heilige Geest krijgt hoogstens de rol van den prediker *te mogen helpen.*

En het is juist uit vreeze voor dit miskennen van den Heiligen Geest in het ambt, dat onze gereformeerde kerken den zuurdeesem van het clericalisme altoos zoo scherp hebben uitgezuiverd.

Door dit ambt nu gaat de *roeping* uit, én van den kansel, én in de catechisatie, én in de huisgezinnen, én door geschriften, én door persoonlijk vermaan. Niet echter zóó, alsof deze roeping altoos *rechtstreeks* van het ambt tot elken zondaar moest komen.

Een schip kan in zee zeilen, dat er geen bedienaar des Woords is, en dat God de Heere toch een godvruchtig kapitein gebruikt, om zondaars te roepen tot bekeering.

In een ziekenhuis kan geestelijke zorg ontbreken, het ambt werkeloos blijven, en toch kan God de Heere er een stille ziel gebruiken, om én de zieken te verplegen én tevens de zielen dier zieken te roepen tot bekeering.

En zoo ook kan er een dorp zijn, waar de quasi-predikant zijn taak nalaat, en waar het God den Heere belieft, om óf door gedrukte predikatiën en geschriften, zelfs door een courant, óf ook door particulier vermaan, zielen te trekken tot het leven.

Toch blijft bij alle dezen de goddelijke ambassade in het bedienaarsambt de roepende macht. Want immers, die dan nu riepen, hetzij deze personen of deze gedrukte stukken, ze gingen toch van het ambt uit. Die personen waren door het ambt zelven geroepen en brachten de goddelijke boodschap slechts over; terwijl die gedrukte stukken slechts op schrift boden, wat anders beluisterd werd in het kerkgebouw.

Dit »roepen" nu van den Heiligen Geest gaat alzoo uit, in en door de prediking van het Woord, en is een roepen tot den reeds *wedergeboren* zondaar om op te staan uit zijn dood en Christus over zich te laten lichten.

Niet een „roepen" van personen, die nog *niet* wedergeboren zijn, maar van wedergeboren personen, eenvoudig, omdat de niet wedergeborenen nog geen hoorend oor hebben.

Wel richt zich dan de prediking van zendeling en bedienaar des Woords ook tot anderen, maar dit is met het gezegde geenszins in strijd.

Vooreerst niet, omdat er ook een uitwendig roepen bestaat tot onwedergeborenen, om hun alle verontschuldiging te ontnemen, en juist te doen uitkomen, *dat ze geen gehoor hebben.*

En ten andere, overmits de dienaar des Woords volstrekt niet weet, wie wel en wie niet wedergeboren is, en *hij dus geen onderscheid maken mag.*

Slechts geldt hierbij deze regel, dat elk gedoopte gerekend wordt onder de wedergeborenen (daarom nog volstrekt niet onder de bekeerden), en de prediker in de Christelijke kerk dus elk gedoopte op dien grond, als ware hij wedergeboren, heeft op te roepen tot bekeering.

Slechts bega niemand de fout, om deze waarheid, die geldt van de gedoopte gemeente *als geheel*, nu ook *individueel* op alle in de kerk aanwezige personen toe te passen.

Dát te doen ware, óf het toppunt van onnadenkendheid, óf, erger nog, een volslagen miskenning van de realiteit der genade Gods.

Dat is Hattemistisch!

XXVIII.

HET KOMEN VAN DE GEROEPENEN.

Opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve, niet uit de werken, maar uit den roepende. Rom. 9 : 11.

Is er — ziehier de vraag, waaraan we thans toekomen — is er in *de roeping* medewerking van den uitverkorene, ja, dan neen?

En hierop nu antwoorden we bevestigend; want het *roepen* heeft geen doel en is dus geen roepen in vollen, rijken zin, tenzij de geroepene *hooren* kan, en wel zóó diep en doordringend hooren, dat het indruk op hem maakt, hem van zijn plaats dringt, en dwingt om aan God te gehoorzamen.

Vandaar, dat onze vaderen, duidelijkheidshalve, steeds onderscheid maakten tusschen de *gemeene* en de *krachtdadige* roeping.

Gods roepen gaat volstrekt niet alleen naar de uitverkorenen uit. »*Velen*," zegt de Heere Jezus, »zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren." De uitkomst toont dan ook, dat er telkens en telkens massa's van menschen onbekeerd en onbekeerlijk wegsterven, tot wie intusschen deze »gemeene of uitwendige" roeping wel terdege gekomen was.

Zelfs moet men het met deze uitwendige roeping volstrekt niet zoo licht nemen, er overheen loopen of ze onbeduidend achten. Want vooreerst is zij het, die in den dag des oordeels zoo veler oordeel verzwaren zal. »Indien in Tyrus en Sidon de krachten en teekenen geschied waren, die in u geschied zijn, ze zouden zich bekeerd hebben." »Daarom zullen deze zwaarder oordeel ontvangen." »Die den wil zijns Heeren zal geweten en niet zal gedaan hebben, zal met dubbele slagen geslagen worden." Maar bovendien de uitwerking van deze uitwendige en gemeene roeping gaat soms veel verder, dan men wel denkt, en komt soms op het kantje van een waarachtige bekeering.

Het is volstrekt niet waar, dat onwedergeborene menschen zoo geheel stomp voor de waarheid zijn, dat ze hen niet soms raakt. Wat de heilige apostel zoo snijdend scherp in Hebr. 6 leert van die schijnbekeerden, die zelfs »hemelsche gaven" gesmaakt hebben, toont het wel anders. »Er zijn," zegt de heilige apostel Petrus, »vuile, morsige zeugen, die eerst gewasschen zijn, en toch weer terugkeeren tot de wenteling in het slijk." Men kan *bijna* bewogen zijn een Christen te worden. Op het verkoopen van zijn goed na, was de rijke jongeling voor den Heere Jezus gewonnen.

De werking der gemeene roeping is dus volstrekt niet zoo slap of week, als men veelal denkt. In de gelijkenis van den zaaier zijn alleen de vierde soort lieden uitverkoren, want bij deze alleen komt vrucht. Maar bij twee van de drie andere soorten groeit toch heel wat op. Een hooge plant zelfs, met halm en stengel. Alleen maar *de vrucht* komt niet. En daarom mogen zij, die meêloopen met 's Heeren volk, hunne ziele wel zeer ernstig onderzoeken, of hun meêgaan met het Woord wel een »bezaaid zijn in de goede aarde" is. o, Er kan zooveel verlichting en zooveel genieting zelfs zijn, en dat het toch alles verstikt, omdat het nooit de *echte* levenskiem in zich droeg.

Bij al deze niet-uitverkorene personen ontbreekt dus de *zaligmakende* genade. Wat ze hooren, hooren ze met hun bloot verstandelijke opmerking; nemen ze wel op, maar slechts op het veld van hun ongeheiligde verbeelding; laten ze werken op hun natuurlijke consciëntie; en speelt op de golvingen van hun natuurlijk gevoel. Tot tranen toe kunnen ze daarom bewogen zijn, en zelfs minnen ze veelszins sterk al wat het gevoel gaande maakt. Ja meer nog, ook tot velerlei prijslijke werken komt het vaak bij dezulken, dat ze al hun goed aan de armen geven, en hun lichaam overgeven om verbrand te worden. En daarom meent men vaak, dat er aan zulker zaligheid niet te twijfelen valt. Maar de heilige apostel des Heeren slaat hun deze hope geheel uit de hand, en roept hun toe: »o, Al ware het, dat ge zóó diep in de geheimnissen des Evangelies in waart gedrongen, dat ge de tale der engelen spraakt; en al ware het, dat ge uw goed aan de armen gaaft, en dat ge uw lichaam overgaaft om verbrand te worden, — dat zou u alles nog niet het minste baten; zoolang ge *de liefde* nog niet hebt, zijt ge nog *niets*."

Wie dus geen klinkende schel, maar een lofzingend kind van God zal zijn, moet niet maar zulk een inzicht in de mysteriën Gods, en dit werk der verbeelding, en deze pranging der consciëntie en deze golving in zijn gevoel ontvangen, want dit alles kan in hem plaats grijpen ook zonder bondsgenade; maar in hem moet die diepe, aldoordringende liefde gaan werken, die aan dit alles eerst zijn luister en zijn schittering, zijn glans en levensgloed leent.

Al Adams zonde was, dat hij de liefde voor God uit zijn hart uitschudde. Nu kan men tegenover God nooit neutraal of onverschillig staan. Toen Adam dus geen liefde voor God meer had, toen *haatte* hij God, en die haat tegen God ligt nu onder den bodem van het hart van al Adams kinderen.

Voor de bekeering komt het er dus maar op aan, dat iemand dien *haat* kwijtrake, en er *liefde* voor in de plaats krijge. Iemand in wiens

hart het waarlijk is: »God heb ik lief", nu die is er. Wat wilde zulkeen ook meer.

Maar zoolang die liefde voor God er nog niet is, dan is er ook nog *niets*. Want of men nu al desnoods alles wel voor God doen wil, en zich, o, zulke offers getroost, en, o, zoo vroom wordt en zoo weldadig is, maar het komt al uit andere drijfveer, dan ligt juist aan al dit schijnbaar goede de diepste minachting voor den Heere onzen God ten grondslag, en is alle schijnbaar goed werk wel schoon gevernist, maar inwendig verkankerd, verzondigd en vermolmd.

Uitsluitend de diepe liefde voor God op den bodem van ons wezen is de geur, die de offerande tot offerande maakt.

En daarom nu en daarvan zegt de heilige apostel zoo kras en scherp: »Och, al kwaamt ge ertoe om zelfs uw lichaam ter verbranding over te geven, en ge toch *de liefde* niet hadt, zoo waart ge *niets*."

Te zeggen: »Dit en dat moet, en ik doe het dan ook, om zalig te worden;" te denken: »Dit en dat moet, en doe ik dan ook, want God vergt het en ik zal Hem dit toegeven"; zich in te beelden: »Dit en dat moet, en ik kan het; en doe ik het, dan ben ik in vroomheid hoog en ver", — och, het is alles nog uit den dooden wortel, en hoogstens nog slechts met een zweem of schijn van liefde voor God *vermengd*.

Liefde voor God is, uit liefdedrang het niet kunnen laten, om ons ik eraan te geven met al wat aan ons ik hangt en kleeft, en God weer God te laten zijn.

En die uitwerking nu heeft de gewone roeping, de algemeene roeping, de uitwendige roeping niet. Ze heeft die nooit. Ze kan die niet hebben. Ze is er onbekwaam voor.

En daarom trekken we van die gewone, algemeene, uitwendige roeping ons nu aanstonds terug naar de particuliere, wonderbare, inwendige en krachtdadige roeping, die *niet* op *allen* slaat, maar uitsluitend doelt op de *uitverkorenen*.

Deze »hemelsche" (Hebr. 3 : 1), »heilige" (2 Tim. 1 : 9), »onberouwelijke" (Rom. 11 : 29) roeping, is »naar Gods voornemen" (Rom. 8 : 28) »van boven in Christus Jezus onzen Heere" (Fil. 3 : 14), en heeft haar uitgangspunt volstrekt niet in de prediking.

De roepende in deze is *God zelf*, niet de prediker. En dit roepen Gods heeft plaats door twee middelen, zoodat het eene den mensch van buiten toekomt, en het andere inwendig in hem gewrocht wordt.

Van deze beide middelen gaat een krachtdadige werking uit, en zoodra nu de werking van het eene middel met de werking van het andere middel op den bodem van het hart ineenvloeit en in het centrum van ons wezen ineensmelt, heeft de roeping haar bedoeling uitgewerkt en is het in den zondaar gekomen tot bekeering.

Men mag dus niet zeggen: »Als iemand nu maar wedergeboren is, en het Evangelie komt nu maar tot hem, *zoo komt hij vanzelf.*" Neen, zóó verstaan wij de medewerking van den wedergeborene in de roeping volstrekt niet. De uitkomst weerspreekt dit dan ook stellig. Of, indien *uitwendige* roeping bij den wedergeborene volstaan kon, vanwaar dan het vreemd verschijnsel, dat een wedergeborene soms jarenlang onder de prediking kan verkeeren, zonder dat hij nog opstaat, tot bekeering komt en Christus over zich laat lichten.

Dit gevoelen dient dus verworpen, en omgekeerd beleden, dat ook bij den wedergeborene de roeping een tweeledige is, en zoowel van buiten door de prediking des Woords, als inwendig door de vermaning en overtuiging des Heiligen Geestes tot hem komt.

De Heilige Geest doet dus in de roeping een *dubbel* werk.

Vooreerst komt Hij met het *Woord.* Met dat Woord, dat God de Heilige Geest zelf voorbereid, geïnspireerd, in schrift vervat, en bewaard heeft. En Hij brengt dat Woord tot u door predikers, aan wie Hijzelf hiervoor de talenten, de bezieling en het inzicht verleent. En Hij leidt deze prediking zóó wonderbaar in het spoor van het ambt en van de historische ontwikkeling der belijdenis, dat ten laatste de prediking des Woords juist in dien vorm uitkomt en die gestalte aanneemt, waarin ze u treffen en winnen kan.

Hierin is een gansch mysterieuze leiding van den Heiligen Geest.

Een prediker zal van achteren hooren, dat onder zijn prediking in die kerk, in dat uur, deze of die uitverkorene tot doorbreking is gekomen. Toch had hij het er niet op toegelegd. Vaak kende hij dien persoon niet eens van aangezicht. Veel min wist hij iets af van zijn zielstoestand. En toch desniettemin heeft, zonder dat hij dit wist, God de Heilige Geest nu zijn gedachten zóó geleid, en zóó zijn woord bestuurd, misschien zelfs zijn blik op zulk een manier gericht, dat zijn zeggen in verband met het inwendige werk des Geestes voor dien persoon het eigenlijke en concrete Woord van God wierd. Vandaar, dat men zoo vaak hoort zeggen: »Dat was op mij gepreekt!" En dit is ook zoo. Mits men maar wel vatte, dat het niet door den leeraar op u gepreekt was. Och, die dacht niet eens aan u. Maar, wel dat het op u gepreekt was door den Heiligen Geest. Want die dacht wel aan u, en had het juist voor u zoo besteld, op u alzoo gewerkt.

Laat alle bedienaren des Woords daarom toch uiterst voorzichtig zijn met zich ook maar in het allergeringste te verheffen op bekeeringen, die onder hun dienstwerk plaats grepen.

Als de visscher uitgaat en zijn net in de zee werpt en dagenlang niets vangt, maar eindelijk, eindelijk een net vol visch op zijn schip trekt, is dat dan een oorzaak voor dat net om zich te verheffen? Of is het niet hetzelfde net, dat eerst telkens leeg naar boven kwam, en daarna zoo bijna scheurde van de menigte der visschen?

Al zulk spreken, alsof hier iets ten voordeele van den prediker uit bleek, is tegen de Schrift. Er kunnen twee predikers zijn, de eene een zeer gefundeerd man, de andere zeer licht getimmerd, en dat toch de eerste in zijn kerk geen bekeering ziet komen, en de andere roemt op veel zegen. Daar is en blijft de Heere vrijmachtig in. De zwaargewapende voorvechters in Sauls leger dringt Hij op zij en de schier ongewapende David velt den Goliath. En al wat een prediker dus heeft te bedenken is maar, hoe hij in gehoorzaamheid aan zijn Heere het Woord zal bedienen, de uitkomst nu voorts aan Hem overlatende. En geeft God de Heere bekeeringen, en fluistert Satan hem in: »Wat kostelijke prediker zijt gij toch, dat gij al die menschen bekeeren mocht!" dan heeft hij te zeggen: »Ga achter mij, Satan!" en eere en lof te geven *alleen aan den Heiligen Geest.*

Maar als dan nu op die wijs, en in zulk een brandpunt des levens, het Woord des Evangelies aan een wedergeborene gepredikt wordt, dan blijft het niet bij die eerste zorge van den Heiligen Geest, om het Woord op *die* wijs, onder *die* omstandigheden, in *dien* toon en op *dat* oogenblik tot hem te doen komen, maar dan paart zich daaraan een tweede zorge van den Heiligen Geest, om dit alzoo tot hem gekomen Woord nu ook in hem door te laten dringen en tot in het centrum zijns levens zijn werking te laten doen.

Deze tweede zorge nu bestaat allereerst daarin, dat de Heilige Geest zijn natuurlijk *inzicht*, zijn natuurlijke wakkerheid en zijn natuurlijke verbeelding alzoo verheldert en werken doet, dat het gemeene begrip van het hem toegesproken Woord er bij hem ingaat, en hij alsnu vat en doorziet, wat in dit Woord tot hem komt.

Maar hierbij blijft het niet, want dit heeft veelszins ook de schijn-geloovige. Voorzóóver schiet het zaad des Woords op ook bij hem, die op steenachtigen bodem of in doornen bezaaid is.

Er komt daarom bij de *verlichting* van zijn verstand, dat is die wondere begaving, waardoor hij nu niet alleen den gemeenen zin van het tot hem komend Woord verstaat en doorziet, maar nu ook bespeurt en ontwaart, dat dit Woord *van Godswege* tot hem komt; merkt en inziet, dat het hemzelf *in zijn bestaan* raakt en veroordeelt; en hem alzoo door doet dringen tot die diepe kern en dien scherpen prikkel van dit Woord, waardoor in hem komt *overtuiging.*

Terwijl dan eindelijk deze »*overtuiging*", die, even vluchtig opkomend, weer weg zou willen, door den Heiligen Geest zoo strak en lang wordt aangehouden, tot eindelijk de prikkel, of wil men, de scherpte van het mes hem door de dikke huid door is, en de zweer zich opent en de etter afvloeit. Dit is een zeer wondere werking in den geroepene. Het gemeene *inzicht* legt hem de zaak voor; de *verlichting* ontsluit hem, wat erin en erachter zit; en de *overtuiging* eindelijk zet de scherpte van het tweesnijdend zwaard vlak op zijn hart. Dan echter neigt onze ziel om voor die scherpte terug te schrikken; liefst niet de overtuiging te laten doorsnijden; en het resultaat is, dat ze langs ons af zou glijden. Maar dan treedt de Heilige Geest weer werkzaam op, en houdt die overtuiging aan, en drukt ze in ons in, en drijft ze zóó machtig in ons, tot eindelijk de sneê erdoor gaat, en het effect er is.

Doch ook daarmeê is de zaak *der roepinge* nog niet voleind.

Niet alleen toch, dat de Heilige Geest uitwendig de roepinge tot ons brengt in den voor ons noodigen vorm; en voorts in onzen eigen persoon het inzicht, de verlichting en de overtuiging teweegbrengt; maar zoodra dit doel bereikt is, grijpt Hij nu ook den *wil* aan. Niet om met geweld dien wil om te buigen, gelijk de hoefsmid een staaf ijzer met zijn sterken arm kromt; neen, maar door dien wil inwendig van stram en stroef *buigzaam* en *teeder* te maken.

Dit nu zou de Heilige Geest in den onwedergeborene niet kunnen doen. Maar is iemand eenmaal wedergeboren, en is de grondslag voor al deze verdere genadewerkingen eenmaal in iemand gelegd, welnu dan bouwt de Heilige Geest nu ook op dien eens gelegden grondslag voort; of wil men met een ander beeld, dan trekt de Heilige Geest uit die eens gelegde kiem de verdere vezels naar buiten.

Het komt dus niet vanzelf uit de kiem voort, maar de Heilige Geest *trekt het er uit.*

Een graankorrel of maiskorrel, in uw lessenaar ergens weggelegd, blijft

een dorre maiskorrel. Maar komt nu bij die maiskorrel de warmte bij, gaan de stralen der zon erover, en vindt zij een bodem om in te dijen, dan ja, is het die warmte, die de vezelen er uithaalt en ze doet uitschieten.

En zoo nu ook is het hier.

De levenskiem in ons zou op zichzelf niets doen, niets werken, maar dor blijven liggen; en eerst als nu de Heilige Geest op die levenskiem de heerlijke, koesterende stralen van de zon der gerechtigheid laat spelen, dan komt het tot ontkieming en is het alzoo de Heilige Geest, die de vezelen en den halm en de airen er uittrekt.

Dit overbuigen van den wil is derhalve een opwerken uit de ingeplante levenskiem van zulk een teederheid, zulk een beweging en zulk een neiging, dat de wil, die eerst stram was, buigzaam worde, en de wil, die eerst links wou buigen, naar rechts worde getrokken.

Wat door de »overtuiging" in ons was gekomen, wordt dan door deze laatste acte van *overbuiging* ook in onzen wil ingedragen, zoodat we het alsnu ook zelf zoo en niet anders willen, en het resultaat of de uitwerking van deze wilsdaad is alsnu, dat ons ik zijn ik prijsgeeft, en Gode de eere geeft, die Hem als God toekomt.

Zoo wordt het dan in die ziel »liefde."

Die echte, teedere, geheimzinnige liefde, waarvan de verrukking heel ons leven lang in ons natrilt.

En hiermeê is dan in heel zijn omvang dit goddelijk werk der roeping uitgelegd.

Ze komt alleen toe aan den uitverkorene. Ze is onwederstandelijk en niemand kan haar keeren. En ook, zonder haar is nooit één enkel zondaar overgegaan uit het bitter van den *haat* tot het zoet der *liefde*.

Valt nu deze roeping met de wedergeboorte bijna in hetzelfde oogenblik des tijds saam, dan schijnt het wel, dat beide één zijn, en ze zijn dit ook voor ons bewustzijn, maar feitelijk zijn ze toch onderscheiden.

Hierin onderscheiden, dat de wedergeboorte buiten ons *verstand* en onzen *wil* omgaat, ons overkomt en in ons gewrocht wordt, zonder eenig toedoen of eenige medewerking onzerzijds.

Terwijl bij de roeping daarentegen ons verstand en onze wil zelf in beweging geraken, zoodat we *hooren* met het uitwendig en met het inwendig oor, en met den overgebogen wil in onszelf *willen* uitgaan naar het licht.

XXIX.

HET ZICH BEKEEREN VAN WIE KOMT.

Bekeer mij, zoo zal ik bekeerd zijn.
Jeremia 31 : 18.

Nadat nu een uitverkorene alzoo ten eerste wedergeboren, en ten tweede krachtdadiglijk geroepen is, *bekeert hij zich.*

Een wedergeborene, maar die nog niet krachtdadiglijk geroepen is, kan nog in onbekeerden staat blijven voortleven, maar een die metterdaad krachtdadiglijk geroepen wierd, kan dit niet.

Integendeel, zijn vast en stellig antwoord op de roeping bestaat juist daarin, dat hij luistert; zich alsnu omkeert op zijn weg; zich toekeert naar het Volzalige Wezen, waarvan hij afgekeerd was; en alzoo in vollen zin tot *bekeering* komt.

Eerst bij de bekeering verkrijgt dus de medewerking van den begenadigde een meer geteekend en lichter waarneembaar karakter. Er was geen medewerking in de wedergeboorte; nog slechts een begin van medewerking in de roeping; tot doorbreking komt deze medewerking eerst in de eigenlijke bekeering.

Als de Heilige Geest iemand *wederbaart*, is het een *Effatha*, dat wil zeggen, dan opent Hij hem het oor. Als de Heilige Geest iemand krachtdadiglijk *roept*, spreekt Hij in dat geopende oor, dat alsnu meêwerkt door den klank van het roepen op te vangen en dus te luisteren. Maar als de Heilige Geest iemand daadwerkelijk *bekeert*, vloeit 's menschen daad met de daad des Heiligen Geestes saam, en heet het zoowel: »De ongerechtige man verlate zijnen weg *(hijzelf) en bekeere zich tot den Heere*, en Hij zal zich zijner ontfermen", alsook op een andere plaats: »De wet des Heeren is volmaakt, *bekeerende de ziel.*

Toch is het opmerkelijk, en hierop dient gewezen, dat in de Heilige Schrift bijna *honderd-veertig*maal van bekeering sprake is, als zijnde een daad des menschen, en slechts *zes*maal, als zijnde een daad van den Heiligen Geest.

Aldoor heet het in de Heilige Schrift: »Bekeer gij u tot den Heere Heere!" »Bekeer u toch van uwe booze wegen." »Bekeert u, gij afkeerige kinderen." »De zondaars zullen zich tot U bekeeren." »Bekeer u en doe de eerste werken" enz. Terwijl de bekeering als daad van den Heiligen Geest slechts voorkomt in Ps. 19 : 8: »De wet des Heeren is volmaakt, bekeerende de ziel;" in Jeremia 31 : 18: »Bekeer mij, zoo zal ik be-

keerd zijn"; in Hand. 11 : 18, dat God ook aan de heidenen »de bekeering *gegeven* heeft"; in Rom. 2 : 4 : »Dat de goedertierenheid Gods u tot bekeering *leidt"*; in 2 Tim. 2 : 25 : »Of God hun te eeniger tijd bekeering *gave"*; en in Hebr. 6 : 6, »dat het onmogelijk is dezulken *te vernieuwen* tot bekeering".

Op deze omstandigheid lette men. Immers wanneer de bekeering in de Heilige Schrift zoo uiterst zelden als daad van den Heiligen Geest voorkomt, en zoo bijna altoos als daad van den wedergeborene zelven wordt voorgesteld, dan dient ook de prediking deze juiste verhouding in het oog te houden; en gaan dus mis al zulke predikers, die veel over bekeering spreken, maar schier altoos in lijdelijken beschouwenden zin, en die den moed en de vrijmoedigheid missen, om het hun hoorderen aan te zeggen, dat het *hun* plicht is, dat *zij* zich bekeeren.

Dat schijnt dan hoog-vroom, maar het is metterdaad tegen de Heilige Schrift ingaande. En toch is het volkomen natuurlijk, dat men dit zeggen: »*Gij* moet *uzelven* bekeeren", niet aandurft, zoolang men wedergeboorte en bekeering nog verwart.

Dan toch leidt de stelling: »*Gij* moet *u* bekeeren!" onmiddellijk van de vrijmacht Gods af en doet het voorkomen, alsof een doode zondaar toch eigenlijk nog iets kan. En zoo komt het dan, dat predikers, die zeer terecht van Gods souvereine vrijmacht niet willen aflaten en ook van den volstrekten dood des zondaars niets willen afdoen, bang zijn, om »op het doode hout te slaan", gelijk men het noemt, en deswege de bekeering wel aan hun hoorders *toebidden*, maar ze niet in den naam des Heeren van hen durven *eischen*.

Er mag noch van Gods souvereine vrijmacht, noch van den volstrekten dood des zondaars ook maar iets, hoe gering ook, af. En elk roepen tot bekeering, dat tot iets dergelijks strekken zou, dient als Pelagiaansch afgewezen en bestreden.

Maar leert men nu, gelijk onze beste gereformeerde godgeleerden en met name onze groote Gijsbert Voetius leerden, dat de souvereine vrijmachtige God den zondaar eerst zoo dood als een lijk vindt; hem alsdan zonder eenig toedoen zijnerzijds wederbaart en het geloofsvermogen inplant; daarna hem in het geopende oor zoo toeroept, dat hij luistert; en dat op die roepstem niet de zondaar, maar de *weder*geborene opstaat en zich bekeert van de duisternis tot het licht, dan vervalt dit bezwaar algeheellijk.

Dan toch blijft de zondaar in de eerste genade volstrekt lijdelijk, en werkt hij alleen in de tweede genade, niet uit zijn natuur, *maar uit de vrucht der eerste genade* meê; en kan men dus zeggen: »Dat een zondaar

zich bekeert, is algeheellijk uit den Heiligen Geest, die én de kracht om te luisteren én de kracht om op te staan den dooden zondaar instortte, én alsnu in de bekeering deze kracht zoolang in hem prikkelt, tot ze overga in activiteit.

Intusschen lette men er wel op, dat van de bekeering in de Heilige Schrift lang niet altoos als van *zaligmakende* bekeering gesproken wordt. Op heel den weg des heils wordt het echte zaligmakend werk verzeld van een onwezenlijke schijngestalte. Naast het zaligmakend geloof loopt het *tijdgeloof*; naast de krachtdadige roeping de *gemeene* roeping, en zoo ook, naast de zaligmakende bekeering loopt de *gemeene* bekeering.

Een mensch bekeert zich in zaligmakenden zin maar één enkel maal in heel zijn leven, zonder dat deze daad van bekeering zich ooit herhalen kan. Is men eenmaal overgegaan uit den dood in het leven, dan *is* men ook levend, en gaat nooit weer naar den dood terug. Het verderf is geen stroom met vele bruggen overbrugd, zoodat een kind van God met eindelooze slingeringen nu eens over het éene bruggetje naar den kant van het leven en dan weer over een volgend bruggetje van den kant van het leven naar den kant van den dood terug zou keeren.

Er is over den breeden stroom, die tusschen het leven en den dood heenvloeit, *maar één brug*, en die brug kan men slechts éénmaal over, want teruggaan is voor wie er eens over was, onmogelijk. Dat wordt hem belet. En al trekken alle machten hem weer terug, God is sterker dan alle machten, en uit zijn hand rukt ons niemand.

Zaligmakende bekeering, bekeering in eigenlijken zin grijpt dus slechts *eenmaal* in ons leven plaats. Wat *achter* die gebeurtenis ligt, is wedergeboorte en roeping, wat *daarna* komt rechtvaardiging, heiligmaking enz. Maar de bekeering als zoodanig grijpt slechts éénmaal in één enkel moment des tijds plaats. Het is het verzetten van den spil van ons leven, die, eens verzet, dan nu ook anders staat. Eenmaal bekeerd, dan wandelen we aan een anderen kant van den levensstroom. Overdoen van deze bekeeringsdaad is ondenkbaar.

We spreken dit zoo kras en duidelijk uit, omdat ook op dit punt de zielen zoo vaak op het dwaalspoor worden gebracht. Niets toch gewoner, dan dat men tegenwoordig zeggen hoort: »Uw bekeering is geen daad van een enkel oogenblik, maar een levensdaad, die zich telkens repeteert, en wee hem, die niet elken dag van zijn leven zich opnieuw bekeert!"

En dit zeggen nu gaat ganschelijk feil.

Men verwarre toch onze taal niet.

Al *groeit* een kind na *geboren* te zijn nog twintig jaar lang, eer het

zijn vollen wasdom heeft bereikt, daarom wordt het toch maar *eens* »geboren", en heet noch de *ontvangenis* en de *dracht*, die erachter liggen, noch de *groei*, die erna komt, »*geboorte*".

En zoo ook eerbiedige men hier de vastgestelde grens.

Het is volkomen waar, dat er iets achter de »bekeering" ligt, maar dit heet dan ook geen »bekeering", maar »wedergeboorte" en »roeping". En ook, het is volkomen waar, dat er iets na de »bekeering" komt, maar dit is de »heiligmaking".

En nu kan men zeer zeker het woord »bekeering" ook wel bezigen van de »weeropklimming uit inzinking" bij het reeds bekeerde kind van God, en gaat zeer zeker de Heilige Schrift ons hierin voor, maar in zulk een geval is nooit de zaligmakende bekeeringsdaad bedoeld, maar óf een voortzetten van het eens begonnen werk, óf een terugkeer, niet uit dood en verderf, maar van tijdelijke afdwaling.

Om het juist te onderscheiden, heeft men dan ook op vierderlei gebruik van het woord »bekeering" in de Heilige Schrift te letten.

In zijn algemeensten zin beduidt bekeering een laten varen van goddeloosheid en zich schikken tot ingetogenheid. Zoo wordt er van de Ninevieten in Jona 2 : 13 gezegd: »God zag hunne werken, dat ze zich bekeerden", terwijl toch wel niemand beweren zal, dat al deze Ninevieten uitverkoren waren, en hoofd voor hoofd tot zaligmakende bekeering zijn gekomen.

In enger zin doelt »bekeering" op »zaligmakende bekeering", gelijk in Jes. 55 : 7: »De goddelooze verlate zijn weg en de ongerechtige man zijne gedachten, en hij bekeere zich tot den Heere, en Hij zal zich zijner ontfermen, en tot onzen God, want Hij vergeeft menigvuldiglijk."

In weer anderen zin wordt door het »Bekeert u" aangewezen, dat we ook na bekeerd te zijn, dit beginsel van onze bekeering hebben toe te passen op elke levensverhouding. Zoo zal een bekeerde nog een tijdlang in onderscheidene verkeerde aanwensels volharden, en voortgaan in ongoddelijke gewoonten, tot van lieverleê zijn oog ook voor het slechte van deze gewoonten openga, en hij zich achtereenvolgens nu van dit, dan van dat boos aanwensel bekeere. Zoo in Klaagl. 18 : 30: »Bekeer u van *al* uw overtredingen."

Terwijl eindelijk in de vierde plaats ook van bekeering van reeds eenmaal bekeerden in zulk een zin gesproken wordt, dat ze terug hebben te keeren tot hun eerste liefde, na veel verkoeling of verslapping in het geloof. Zoo bijvoorbeeld in Openb. 2 : 5: »Gedenk dan, vanwaar gij uitgevallen zijt, en bekeer u en doe de eerste werken."

Kort saamgevat dus 1°, een bekeering als van de Ninevieten; 2°, een

bekeering, die zalig maakt; 3°, een bekeering, die het eens ontvangen licht in wijder kring laat stralen; en 4°, een bekeering, waardoor men terugkeert tot zijn zaligmakende bekeering.

Nu laten we in dit verband de drie overige bekeeringen natuurlijk glippen, en bepalen ons uitsluitend tot die bekeering, die zaligmakend is, en aangaande haar nu zij het volgende opgemerkt.

1°. Deze zaligmakende bekeering is niet een daad van den wedergeborene, waartoe *hij uit zichzelven komt*. Deed de Heilige Geest niets dan een zondaar weder*baren*, dan zou er niet vanzelf weder*keering* uit volgen. Zelfs mag niet gezegd, dat wel de Heilige Geest den wedergeborene roept, maar dat de wedergeborene en geroepene nu dan toch uit zichzelf komt. Want al zulke voorstelling doet tekort aan de eere van het werk van den Heiligen Geest.

En daarom sta ook hier duidelijk op den voorgrond, dat, gelijk op de geheele linie van het genadewerk de Heilige Geest *steeds de eigenlijke Werker is*, zoo ook op dit punt van die lijn de eigenlijke werking van den Heiligen Geest uitgaat.

Beschouwt, bewondert en eert men dus het werk van den Heiligen Geest, dan moet wel terdege beleden, dat er een werk van den Heiligen Geest in de *wedergeboorte*, een werk van den Heiligen Geest in de *roeping* is. maar ook zeer zeker een werk van den Heiligen Geest in de eigenlijke *bekeering*.

Gelijk geen onzer eigenlijk bidden kan gelijk het behoort, zonder dat de Heilige Geest in ons bidt met onuitsprekelijke verzuchtingen, zoo ook kan geen enkel wedergeborene en geroepene zich ook bekeeren gelijk het behoort, tenzij de Heilige Geest hem daartoe bewerke, erbij inwerke en het werk voleinde.

Nooit is het genadewerk als een groeien van de plant, zoodat het *vanzelf* in den zondaar gedijen zou.

Neen, er is in Gods kind inwoning van den Heiligen Geest, zoo hij Gods tempel wierd. En die inwoning duidt er juist op, dat er niets, niets in of door den wedergeborene geschiedt, of het geschiedt al in de gemeenschap, onder de aandrift en door de bezieling van den Heiligen Geest.

Er wordt dus bij de wedergeboorte niet een leven ingeplant, dat nu voortaan, buiten den Heiligen Geest en den Middelaar, als een geïsoleerd levenskiempje in onze ziel zou indringen en wortel schieten. Maar die levenskiem wordt van seconde tot seconde door den Heiligen Geest gedragen, gehouden, besproeid en gekoesterd, en alzoo tot leven gemaakt, te weten, tot leven gemaakt uit den Christus.

En gelijk wij menschen dus wel *spreken*, maar toch nooit spreken

kunnen, of de *lucht* moet om ons heen en ter onze beschikking zijn, en de bewegingen van onze longen en van onze spraakorganen moeten door de inwendige werking der Voorzienigheid in gang worden gehouden, — zoo ook kan een mensch, die wedergeboren wierd, uit dat nieuwe leven alleen in zóóverre spreken en handelen, als de Heilige Geest dat nieuwe leven in hem draagt, ophoudt en met zijn heiligen adem bezielt.

Als dus de Heilige Geest een wedergeborene roept, en op dat roepen de wedergeborene zich bekeert, dan is er niets, hoe gering ook, in de wilsdaad van den wedergeborene, waardoor hij overgaat, of dit alles is gedragen, geprikkeld en bezield door den Heiligen Geest.

2°. Deze zaligmakende bekeering is, voorzoover zij bekeering is, tevens bewuste, gewilde levenskeus en levensdaad van den wedergeborene en geroepene.

Als ik spreek, is mijn spreken wel, wat den inhoud aangaat, geïnspireerd door iets buiten mij, en is de lucht, waarmeê ik spreek wel lucht van buiten, en is de levensbeweging van onze spraakorganen wel gedragen door de voorzienige werking Gods, maar desniettemin *ben ik het toch, die spreekt.*

En in veel sterker zin nu werkt de Heilige Geest al zijn werking bij de bekeering derwijs op de raderen en veeren van 's menschen herboren persoonlijkheid, dat het alles door zijn *ik* heengaat.

Er is menig werk van den Heiligen Geest, dat buiten ons ik omgaat, zooals het onder anderen, om een kras voorbeeld te noemen, bij Bileam was. Maar in de bekeering is dit niet zoo. Dan doet de Heilige Geest niets, of Hij doet het *door onszelven,* wil niets, of Hij brengt het *in onzen wil,* en beweegt niets, of de beweging gaat door het organisme van *ons eigen wezen.*

Gevolg hiervan is, dat tot den mensch dient gezegd: »Bekeer gij u!"

Niet alsof *hij alleen* het doen moest. Dat ware geestelijke onzin en volslagen ongerijmdheid. Neen, maar in een zin, als waarin een leeraar tot zijn leerling zal zeggen: »Spreek!" — al weet hij zeer goed, dat deze leerling niet *kan* spreken, of Gods voorzienigheid moet hem hiertoe op hetzelfde oogenblik bekwamen.

En zoo nu ook is het hier.

In het nieuwe leven is ons ik volstrekt afhankelijk van den Heiligen Geest, die in ons woont en inwonende ons bewerkt. Maar als iemand zich nog bekeeren moet, heeft hij voor die inwoning nog geen oog. Hij

weet er nog niets van af. Hij weet nog niet, of hij wedergeboren is. En het zou dus volkomen doelloos zijn, met zulk een mensch daarover te gaan spreken.

Tot hem moet dus alleen gezegd: »Gij moet u bekeeren." Werkt nu de Heilige Geest onder dat zeggen, dan *zal* zulkeen zich ook bekeeren; zoo *niet*, dan blijft hij onbekeerd. Maar gebeurt het eerste, en komt hij tot bekeering, dan zal hij niet roemen, noch pochen, noch zeggen: »*Ik heb mij bekeerd!*" — maar dankbaar op de knieën vallen en roemen dat heerlijk werk van den Heiligen Geest, *waardoor hij bekeerd wierd.*

In die twee schuilt dus het kenmerk van het echte.

Vóór de bekeering tot iemand zeggen: »*Gij moet u* bekeeren!" — en als de bekeering plaats greep met den bekeerde op de knieën om *alleen* den Heiligen Geest de eere te geven.

Niet, men versta dit wel, alsof we vreezen zouden, dat men door anders te doen, iemand van de bekeering zou afhouden.

Zulk een bedenking verstaan we niet.

Gods werk, het werk van den Heiligen Geest gaat altoos krachtdadiglijk door, en er is niemand, die Hem kan weerstaan.

Op gansch den weg van Gods heerlijk genadewerk stormt de mogendheid des Heeren allen tegenstand voor zich weg, dat alle verzet smelt als was, en alle berg van hoogheid vervliet voor zijn aangezicht.

Daarvoor dus nimmer vreeze.

Geen traagheid of geen plichtverzuim, van wien ook, kan ooit eenig uitverkorene verhinderen, dat hij niet te zijner tijd in het leven zou worden overgezet.

Maar er is hier een *verantwoordelijkheid* voor den prediker, voor den leeraar, voor de ouders en voor voogden.

En met het oog daarop nu zeggen we: »Om vrij uit te gaan, hebt ge aan een iegelijk de bekeering *als zijn schuldige plicht* voor te houden; en om vrij voor uw God te staan, hebt ge *na* elke bekeering Hem, die het alleen in en door zijn schepsel werkt, te danken."

ZESDE HOOFDSTUK.

DE RECHTVAARDIGMAKING.

XXX.

DE RECHTVAARDIGMAKING.

> En worden om niet gerechtvaardigd uit zijne genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is. Rom. 3 : 24.

Onze Heidelberger zegt, dat de waarachtige bekeering des menschen uit *twee* stukken bestaat, te weten de »afsterving" van den ouden en de »*opstanding*" van den nieuwen mensch. Let op dat laatste. Ook de Heidelbergsche Catechismus zegt dus niet, dat de nieuwe mensch eerst met de bekeering is *ontstaan*, maar dat het reeds vroeger aanwezig zijnde leven in de bekeering eerst tot *opstanding* is gekomen. Wat nu op zal staan, dient vooraf reeds aanwezig te zijn. Hoe zou het anders ook kunnen opstaan?

Zoo blijve het dan bij de breedvoerig toegelichte uiteenzetting, dat de wedergeboorte achter de bekeering ligt, en dat de aldus »wedergeborene" eerst door de krachtdadige »roeping" tot eigenlijke »bekeering" komt.

Maar is dit nu duidelijk en doorzichtig, dan behooren we thans dezen gedachtengang ook als afgesloten te beschouwen, en alsnu over te gaan tot een geheel andere gedachte, die er wel bijhoort en er wel evenwijdig meê loopt, maar zich toch langs een geheel andere lijn beweegt, we bedoelen die *der rechtvaardigmaking*.

In de Heilige Schrift staat dit denkbeeld van »rechtvaardigmaking" zelfs beslist op den voorgrond, bekleedt de eerste plaats, en wordt voorgesteld als voor den zondaar hoofdzaak.

»Ze hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods, en worden om niet *gerechtvaardigd* uit zijne genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is."

»Wij dan, *gerechtvaardigd* zijnde door het geloof, hebben vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus."

»Die overgeleverd is om onze overtredingen en opgewekt om onze *rechtvaardigmaking*."

»Die ons van God geworden is wijsheid van God, *rechtvaardigheid*, heiligmaking en verlossing."

En niet alleen, dat *de Heilige Schrift* op dit stuk zoo sterk dringt, maar ook het pit onzer *Reformatie* schuilt juist daarin, dat ze tegenover de »verdienstelijke werken" van Rome dit stuk der »rechtvaardigmaking" weer kras en beslist heeft overgesteld. »Rechtvaardiging alleen door het geloof" was het shibbôleth onzer toenmalige geloofshelden. Luther voorop!

En toen nu in onze eeuw nogmaals een eigengewerkte heiligmaking als de eigenlijke kracht ter verlossing op den voorgrond trad, was het Kohlbrügges niet geringe verdienste, dat hij nogmaals, zij het ook eenigszins minder veelzijdig dan de Hervormers, dit stuk der rechtvaardigmaking weer met doordringenden ernst op de consciëntie der Christenheid bond. Iets wat, voor den ouden stam der gereformeerden overbodig, daarentegen zeer van pas kwam in de kringen, waar men een losser tuil van waarheid vlocht en het rechtsbesef had laten verzwakken. Ten deele reeds in ons land, maar vooral buiten onze erve. In Zwitserland en Bohemen zijn er tal van groepen, die eigenlijk weer eerst door Kohlbrügge van het onmisbare der rechtvaardigmaking hebben gehoord.

Zóó ver verliep het hier te lande door de gunste onzes Gods gelukkig niet, en terwijl de ethische richting dit stuk der leere bijna uit beginsel prijsgaf, stonden en staan de gereformeerden ook te dezen principieel tegenover hen, om met alle kracht, en zoo luide het slechts doenlijk is, tegen een versmelten van de rechtvaardigmaking in de heiligmaking te waarschuwen.

En vraagt men dan, waardoor dan nu eigenlijk de *rechtvaardigmaking* eenerzijds van de »wederbaring, roeping en bekeering" anderzijds onderscheiden is, dan moet hier alle gewicht vallen op het begrip van *recht*.

Recht regelt verhouding tusschen den een en den ander.

Waar er slechts één is, ontstaat geen recht, eenvoudig omdat er geen verhouding te regelen valt.

Recht is dus altoos, óf recht van den eenen mensch tegenover den anderen, óf recht van God op den mensch, en het is in den laatsten zin, dat hier het recht bedoeld wordt.

De Heere is onze Wetgever, is onze Rechter, is onze Koning.

Hij is dus de volstrekte Souverein, die én als Wetgever het recht voor en over ons vaststelt, én als Rechter ons bestaan en doen keurt, én als Koning ons beloont of straft.

En zoo springt dan het verschil tusschen rechtvaardigmaking en wedergeboorte reeds hiermeê terstond in het oog. Wedergeboorte toch, roeping en bekeering handelen van hetgeen ons *bestaan* als zondaar of herborene aangaat, maar rechtvaardigmaking handelt van de *verhouding,* waarin we, hetzij als zondaar, hetzij als herborene, tegenover den Heere onzen God zijn geplaatst.

Zoolang ik het recht erbuiten laat, is de zondaar eigenlijk weinig anders dan een kranke, een besmette, een verdorvene, één, in wien bederf insloop; en wordt hij nu herboren, dan wordt hij beter, dan wijkt die smet, dan wordt dat bederf gestuit en komt er opleven. Maar dat alles raakt alleen dien persoon zelf, hoe hij is, en welk vooruitzicht zich voor hem opent.

Maar het gaat buiten recht om.

En recht komt er dan eerst in, als ik in dien zondaar een mensch zie, die niet over zichzelven te zeggen heeft, maar over wien *een ander* heeft te zeggen.

Hierin en hierin alleen ligt al het verschil.

Is de mensch mij de hoofdzaak, zoodat het mij er maar om te doen is, om dien mensch beter te maken en dien mensch uit zijn ellende te redden, dan blijft God Almachtig op heel uw weg de ingeroepene, te hulp komende, en straks betaalde en met veel dankzegging weder ontslagen Geneesmeester. Naar recht vraag ik dan niet. Zoo ik dan maar heiliger ben gemaakt, is alles in orde. Natuurlijk liefst *vol*maakt.

Maar zie ik eenmaal scherp en vast in, dat die mensch *niet* zichzelven toebehoort, maar toebehoort aan *een ander,* zie, dan komt de zaak geheel anders te staan. Dan toch kan die mensch niet meer *zijn*, die hij wil, en *doen*, wat hij wil, maar is het door dien andere voor hem bepaald, wat hij zijn en doen *moet.* En doet hij dat nu niet of is hij zoo niet, dan stelt dit hem als overtreder schuldig. Schuldig, én daardoor, dat hij in opstand kwam, én daardoor, dat hij overtrad.

Een zondaar is dus heel iets anders, al naar gelang ik in Gods souvereiniteit geloof of wel den mensch op zichzelven beschouw. En dezelfde zondaar, die anders als een aangestoken en besmet persoon in zijn doodelijke krankheid eigenlijk een voorwerp van deernis en medelijden wordt, tegen wien men geen hard woord zeggen durft, diezelfde zondaar wordt een schuldige overtreder, zoodra ik hem beschouw als één, die aan

God toehoort en onder God stond, en nu aan God ontstal, wat aan zijn God toekwam en nog altoos toekomt.

Zelfs bij een beest kan men dat voelen.

Als ik op de prairiën van Amerika den lazzo slinger, en in dien strik een paard vang, dat in het wild omsprong, dan zal het mij niet in den zin komen, dit paard om zijn wildheid *te straffen*, en al mijn bedrijf zal zijn, om dat paard te dresseeren en tam te maken en af te richten.

Maar kom ik op den rijweg een wilddravend paard tegen, dat den teugel op den nek voortholt en de stijgbeugels om zijn lenden slaat, en lukt het mij, dit wilde dier te vangen, dan moet dat paard wel terdege *gestraft*. Want dat paard was ondeugend. Het wierp zijn ruiter af. En terwijl het gestuurd moest worden, koos het zelf zijn eigen gang te gaan. En daarom krijgt zulk een paard dan een duchtige kastijding.

En veel sterker nu geldt dit van den mensch.

Komt een mensch in een wilde vlaag der zonde aanloopen, dan weet ik, dat dit een mensch in opstand is, één, die zich verzet heeft, die den teugel stukrukte en zijn ruiter afwierp, en nu voortholt in roekeloos verzet.

En daarom moet zulk een zondaar niet maar beter gemaakt, maar *gestraft*. Er moet niet maar *medisch*, maar er moet zelfs vóór alle dingen *juridisch* met hem gehandeld.

Een zondaar heeft, afgescheiden van zijn ziekte, kwaad gedaan; hij deugt niet; hij schond het recht; hij moet gestraft worden.

Stel dus eens voor een oogenblik, dat de zonde *niet* 's menschen persoon had aangetast en dus *geen* bederf in hem had gebracht, maar hem als mensch intact had gelaten, — nu, dan zou er natuurlijk geen wedergeboorte, geen genezing, geen opstanding, geen heiligmaking voor hem noodig wezen; maar desniettemin zou hij stipt en strikt gehouden moeten worden onder de wrake van het recht.

Juridisch moet dus de zake des menschen voor zijn God genomen. Schuw dit woord niet. Sta er veeleer op, dat dit woord zoo kras en sterk doenlijk worde uitgesproken. Dat moet, en moet te sterker, juist omdat men zoo lange jaren op dat *juridische* gesmaald heeft, en aan de gemeente heeft diets gemaakt, dat dit *juridische* er minder toe deed, en eigenlijk een Gode onwaardige voorstelling was, en dat het er maar op aankwam om *vruchten der bekeering voort te brengen.*

Fraaie leer, die uit de binnenkamer der philosophie allengs de wereld

is ingeschoven. De leer, alsof de zedelijkheid eigenlijk alle recht in zich besloot en verre boven het recht stond. Het recht hoogstens een lagere levensuiting voor de ruwere tijden en ruwere personen, maar voor onze ideale eeuw en voor de ideale ontwikkeling der menschheid en der enkele personen van minder aanbelang, ten deele zelfs hinderlijk, en dus vooral niet toe te laten in die hooge, heilige en teedere betrekking, die tusschen God en den mensch bestaat.

Vrucht van die verpeste philosophie is, dat thans dan ook tamelijk wel het *rechtsbesef* in Europa uitteert. Bij de Aziatische volkeren leeft het feitelijk thans dieper en krachtiger dan bij ons. Macht gaat boven recht. Het recht is nu het recht van den sterkste geworden. En de weelderige kringen, die eerst in hun slapheid van geest tegen dat *juridische* in de theologie hebben geprotesteerd, ontwaren thans tot hun schrik, dat zekere klasse der bevolking al minder eerbied gaat koesteren ook voor het *juridische* in de quaestie van den eigendom. Ook voor het bezit van land en huis en schatten en akkers acht die nieuwe levensopvatting het juridische een min nobel denkbeeld.

Bittere satyre!

Gij, die in uw weelderigen zin begont met het *juridische* tegenover uw God te belachen, en er nu meê gestraft wordt, dat de mindere man dit *juridische* nu ook gaat belachen tegenover uw geld en goed!

Ja, nog verder gaat men, en toen nu onlangs te Parijs een vrouw terecht stond, die publiek in de rechtszaal een man had doodgeschoten, spraken de gezworenen deze moordenaresse niet alleen vrij, maar bracht men haar zelfs een ovatie. Ook hier, zoo meende men, golden andere motieven, het juridische kwam er niet bij tepas.

In den naam onzes Gods en van het door Hem gestelde recht, vragen we daarom met allen aandrang en zeer dringend, dat de bedienaar des Woords, en een iegelijk in zijn kring, toch helpe en er zich voor inspanne, om met heldere bewustheid, niet half maar heel, zóó beslist en kras, dat het wel indruk moet maken, deze ontbinding van het recht toch te stuiten met alle middel, dat ons ten dienste staat; en met name in de verhouding, waarin een zondaar tot zijn God staat, zoo ernstig en aangrijpend als het slechts kan, het *juridische* weer op den voorgrond te stellen.

Zoodra het juridische er weer inkomt, raakt u weer de prikkel, die de verslapte spieren uwer ziel weer zal doen saamtrekken, en u opheffen uit uw halve bedwelming.

Een mensch, vooral elk lid der Kerk van Christus, moet weer weten, dat hij nu en voor eeuwig *in rechten staat.* Dat hij niet maar zekere

heer of dame N. N. is, neen, maar dat hij en zij elk een mensch, een schepsel zijn, dat *van God is* en waarover *alleen* God de Heere *alles* te zeggen heeft, en die dus schuldig zijn en gestraft moeten worden, als ze niet zijn en niet doen, wat de Heere hun God wil.

En vat ge dat eenmaal goed, dan spreekt het immers vanzelf, dat ge er met wedergeboorte, dat ge er met roeping en bekeering, ja zelfs met algeheele betering en heiligmaking nog volstrekt niet zijt; want dat dit alles wel heerlijk is, en u wel afhelpt van uw smet en bederf, en wel maakt, dat ge voortaan minder de wet schendt, maar nog zelfs van verre de quaestie niet raakt, hoe gij *in rechten* voor uw God kunt bestaan.

Of als er door een bataillon gemuit is, en dat bataillon ging ervan door, en raakte in de knel en verhongerde bijna en stond op het punt van door den vijand opgerold te worden; en de veldheer, dit merkende, zond hulp en redde het muitend bataillon uit de knel ten koste van tiën dooden en twintig gewonden, die *niet* gemuit hadden, en hij bracht ze weer, en gaf ze brood, dat ze niet stierven, wat dunkt u, zou het dan daarmeê uit zijn? Of voelt ge niet zeer goed, dat zulk een bataillon, ook na gered en teruggeroepen en teruggekeerd te zijn, nog onverbiddelijk streng zou worden *gestraft* met decimeering?

En als dan nu de mensch aan het muiten sloeg tegen zijn God en in de knel raakte en bijna weg was en omkwam van kommer, en God de Heere zendt nu om ons te redden, en roept ons terug en wij keeren terug, kan het dan ook bij ons daarmeê uit zijn? Of voelt ge dan ook hier niet uitnemend wel, dat dan de strenge straf nog altoos toeft?

Een dief, die inbrak en bij het inbreken moordde en roofde, maar bij het weer uitklimmen zijn been brak, en nu in het hospitaal wierd opgenomen en medisch en chirurgisch genezen wierd en nu een te stijf been heeft, om ooit weer te kunnen inbreken, denkt ge, dat de Nederlandsche rechter dien vrij uit zou laten gaan, en denken: »Hij is nu toch genezen en hij zal 't niet weer doen." Ge weet wel beter! Neen, neen, ook na genezen te zijn, zou men hem voor de rechtbank dagen en hij zou veroordeeld worden en naar een tuchthuis gaan.

En zoo nu ook hier. Omdat wij door onze zonde en overtreding tevens onszelven gewond en ongelukkig gemaakt hebben, en er dus ook medische hulp bij ons tepaskomt, zoudt ge meenen, dat daarom *onzer schuld* niet meer gedacht zou worden?

En waartoe dan zoo ondermijnende denkbeelden onder het volk gebracht? Waarom dan onder den schijn van lieflijkheid een sentimenteel Christendom ingevoerd van den »lieven Jezus!" en »dat wij zoo ziek zijn", en dat de Medicijnmeester daar voorbijgaat, en dat het o,

zoo heerlijk in de gemeenschap met dien heiligen Middelaar zal zijn!

Of ziet men dan waarlijk niet in, hoe geheel deze voorstelling lijnrecht tegen de Heilige Schrift indruischt? Ingaat tegen al wat de Christelijke kerk dusver bezielde en krachtig maakte? Voelt men dan niet, dat zulk een slap en voos Christendom een te week leem is, om er helden voor Gods Koninkrijk uit te kneden?

En merkt men dan niet aan de uitkomst, dat er thans naar dien »lieven Jezus" veel minder menschen getrokken worden, dan vroeger naar *dien Middelaar van het recht,* die voor al onze zonden volkomenlijk betaald heeft?

En als men dan antwoordt: »o, Maar dat leeren ook wij! Verzoening in zijn bloed! Verlossing door zijn dood! Het al voor ons betaald! Kom slechts en hoor onze predikatiën en zing met ons onze liederen!", — dan bidden we den broederen, die zoo spreken, even ernstig te willen zijn.

Want zie, niet hierin schuilt ons bezwaar, alsof ge de »verzoening door het bloed" ontkennen zoudt, maar veeleer daarin, dat ge, door van Gods recht te zwijgen, en te zwijgen van onzen verdoemelijken staat, en tevreden zijn, als de lieden maar naar Jezus komen, het *schuldbesef* laat uitslijten, het waarachtig *berouw* onmogelijk maakt, de *verbrijzeling* der ziel omschept in een soort van ontevredenheid met zichzelf; en juist daardoor de vatbaarheid vermindert om te gevoelen, om te verstaan, om te beseffen, wat »verzoening door het bloed des kruises" *beteekent.*

Verzoening kan ook *buiten het recht* omgaan.

Als twee vrienden, die elkander werkelijk lief hadden, door misverstand van elkaar vervreemd raakten, en in die vervreemding op al verderen afstand van elkaar kwamen te staan, een tijdlang in onmin, veete en zelfs vijandschap geleefd hebben, dan kan men een poging aanwenden, om deze gescheiden en van elkaar vervreemde vrienden weer met elkaar te *verzoenen.*

Die verzoening beoogt dan volstrekt niet altoos den één tot het inzicht te brengen, dat hij het recht des anderen schond. Vaak zelfs is er ganschelijk van geen rechtsschending sprake. Er kan niets in den weg zijn geweest dan oorblazerij, belastering, misverstand en wat niet al.

En zelfs al sloop er rechtsschending in, dan nog doet men vaak het best, als men twee gescheiden vrienden verzoenen wil, met over het gebeurde maar den mantel der liefde te spreiden, de roof niet van de zweer af te halen, en zoo min mogelijk naar het verleden te zien, om schier uitsluitend te zien op wat zal komen.

Gelukt dan zulk een »verzoening", dan is het heerlijk, en dan heeft die »verzoening" aan den »verzoener" vaak veel strijd, opoffering, ja, tranen en gebeden gekost.

Maar met dat al — zulk een verzoening raakte *het recht* niet.

En zoo nu ook wil het ons voorkomen, dat gij wel »verzoening" predikt! o, Gewisselijk! Warm en bezield zelfs. Maar, en hier vloeit nu onze klacht in, dat ge het meer beschouwt en voorstelt als een vijandschap door inblazing, door misverstand en verkeerde neiging ontstaan, dan als een *schending* van *recht;* en dat dientengevolge ook uw roepen van »verzoening door het bloed des kruises" niet meer die diepe snaar van het recht roert en trillen doet, maar meer gelijkt op de verzoening tusschen twee te kwader uur van elkaar vervreemde personen.

XXXI.

ONZE STAAT.

En hij geloofde in den Heere, en Hij rekende het hem tot gerechtigheid.
Gen. 15 : 6.

Bij het recht komt het aan op iemands *staat.*

Zoolang uw schuld niet in rechten bewezen en er geen veroordeelend vonnis over u geveld is, is uw staat die der vrije, eerzame burgers. Zoodra daarentegen uw schuld in rechten bleek en de uitspraak van de vierschaar u verdoemde, gaat ge uit den staat der vrije, eerzame burgers in dien der onvrije en eerlooze over.

En zoo nu ook is het gelegen met onze verhouding tegenover God.

We kunnen tegenover God in tweeërlei staat verkeeren, te weten óf in den staat der rechtvaardigen óf in den staat der onrechtvaardigen. Al wie nu in den staat der rechtvaardigen verkeert, is óf niet verdoemd óf van zijn verdoemenis ontheven. En daarentegen al wie nog onder de verdoemenis verkeert, verkeert nog in den staat der onrechtvaardigen.

Het hangt er dus, en hier lette men wel op, niet van af, wat iemand feitelijk is, maar wat de bevoegde macht over iemand heeft beslist en uitgesproken.

Niet van wat iemand werkelijk *is*, maar van wat hij *gerekend* wordt.

Stel, een braaf, oppassend jonkman komt door toevallige omstandigheden onder zware verdenking van op een kantoor papieren van waarde te hebben ontvreemd. Zijn patroon klaagt hem aan. Hij ontkent zijn schuld. Maar de vermoedens tegen hem zijn derwijs overtuigend, dat de rechter hem veroordeelt.

Toch pleegde hij dien diefstal niet. Hij *is* dus onschuldig. Maar niettemin wordt hij met de schuldigen *gerekend.* En overmits nu een mensch niet zelf zijn staat bepaalt, maar iemands staat door zijn souverein of rechter voor hem bepaald wordt, zoo komt die jonge man, alhoewel hij volmaakt onschuldig is, van dat oogenblik af te verkeeren in den staat der eerloozen en ongerechtigen.

En evengoed kan het omgekeerde plaats grijpen.

Er kan een andere klerk op een ander bureel zijn, die wel terdege lange vingers had en zijns meesters goed stal, en dat ook hij voorkwam maar dat door allerlei omstandigheden het genoegzaam voldoende bewijs ontbrak. Dan spreekt de rechter zulk een persoon vrij. En dan verkrijgt

men dus dezen toestand, dat deze jonkman werkelijk schuldig en eerloos is, maar krachtens de uitspraak van den rechter staan blijft in den staat der eerzame en gerechtige burgers.

Dan *is* hij eerloos, maar hij wordt voor eerzaam *gerekend.*

Bij iemands »staat" komt het dus nooit aan op wat iemand feitelijk *is,* maar op hetgeen iemand *gerekend* wordt te zijn.

Dit komt daar vandaan, dat iemands »staat" niet zijn innerlijk wezen op het oog heeft, maar alleen de wijze, waarop hij zal behandeld worden. Kon iemand dit nu zelf bepalen, dan zou dit niets helpen, omdat zijn overige medeburgers zich aan zijn zeggen niet storen zouden. Al riep iemand honderdmaal: »Ik ben eerzaam!" zijn medeburgers zouden er zich in het minst niet aan storen. Maar verklaart de rechter iemand eerzaam, en vermeet zich dan iemand hem eerloos te schelden, dan is er een macht om zijn staat te handhaven en de onwillige medeburgers tot rede te brengen.

Stond het dus aan uzelf om u rechtvaardig of onrechtvaardig te verklaren, dan zoudt ge geen »staat" van gerechtigheid verkrijgen, maar een inbeelding, een zelfbesef, of een aanmatiging van gerechtigheid; iets dat zoo op uw lippen was, maar ook zoo weer verging; er zou geen duurzaamheid, geen bestendiging, geen vastheid verkregen worden; niets wat stand hield; en dus geen *staat.*

En daaruit verklaart het zich dan ook gereedelijk, dat bijvoorbeeld in ons goede vaderland uw burgerlijke »staat" als burger niet bepaald wordt door wat ge zijt of van uzelven uitgeeft, maar eeniglijk en alleenlijk bepaald wordt door den koning, hetzij in zijn hoedanigheid van souverein, hetzij in zijn hoedanigheid van rechter.

De koning is de rechter, want alle recht wordt in naam des konings gesproken, en al mag aan de rechterlijke macht zekere zelfstandigheid tegenover den »besturenden" koning niet betwist, toch is het in elk vonnis de »rechtsprekende" koning, die oordeel velt. En de vraag, of gij, of ik, of wie ook, gerekend wordt te verkeeren in den staat der eerzame of der eerlooze burgers, hangt dus feitelijk uitsluitend af van wat de koning over u uitspreekt. Nu heeft hij eens uitgesproken, dat alle burgers, die geen vonnis te hunnen laste hebben, gerekend worden eerzaam te wezen. Niet dat ze het allen zijn. o, Op verre na niet. Neen, maar dat ze voor eerzaam zullen *gerekend* worden. En zoolang gij of ik dus geen vonnis tegen onzen persoon ontvingen, gaan we door voor eerzaam, ook al zijn we het niet. En omgekeerd, zoodra ge wel een vonnis tegen u hebt, gaat ge door voor eerloos, ook al zijt ge volkomen eerlijk. *Uw staat van eerzaamheid of van eerloosheid wordt dus door uw koning bepaald.* En in dien staat verkeert ge

niet naar wat ge in uw wezen zijt, maar naar hetgeen uw koning u *rekent*.

Ja, zelfs buiten de rechtbank om is het evengoed de koning, die uw staat in het burgerlijk leven bepaalt, niet naar wat ge zijt, maar naar datgene, waar hij u voor houdt.

Of ge een jongen of meisje zijt, bepaalt uw *staat* niet, maar alleen, hoe ge bij den ambtenaar van den burgerlijken stand, dat is op het boek van den koning, zijt *gerekend*. En of ge nu al feitelijk een meisje zijt, dat baat u niet, zoo ge bij vergissing op dat boek als een jongen zijt aangegeven en dus daar als een jongen gerekend zijt, dan wordt ge te bestemder tijd voor de militie opgeroepen, en zoudt ge bij gevolg ook wél met een meisje mogen huwen, maar niet met een jonkman, tot tijd en wijle de vergissing hersteld was, en ge nu óók voor een jongen wierdt gerekend.

Een kind kan ondergeschoven zijn, en dus feitelijk niet het kind van den adellijken rijken man, op wiens naam het is aangegeven. Maar wederom, wat dat kind *is*, doet er niet toe, en niettegenstaande het niet het kind van dien man is, wordt het toch door den staat in al de erfrechten van dien man gehandhaafd, eenvoudig, omdat het voor een kind van dien man doorgaat en voor zijn wettig kind is *gerekend*.

In onze gewone burgerlijke samenleving geldt het dus als vaste regel bij allen, dat ook iemands staat *niet* beslist wordt, noch door zijn feitelijken toestand, noch door zijn eigen uitgeven, maar door den souverein, onder wien hij staat. En die souverein heeft macht om door zijn uitspraak iemand óf te zetten in den staat, waarin hij naar zijn toestand behoort, óf ook evengoed om hem te zetten in een staat, waarin hij niet hoort, doch waarin hij wordt gerekend.

Dit komt zelfs dan voor, als er van vergissing geen sprake kan zijn. Bij afsterven van den vorst des lands en zwangerschap zijner weduwe wordt een prins of prinses gerekend te bestaan, zelfs eer ze geboren zijn. Een kind, dat nog niets anders kan dan de melk uit de moederborst indrinken, wordt consequent gerekend de *eigenaar* van groote schatten te zijn, ook al vergaan misschien die schatten tot den laatsten penning, eer dat kindeke ervan hoort. En zoo zijn er tal van vormen, waarin *staat* en *toestand* ook buiten alle schuld of vergissing uiteenloopen, eenvoudig omdat iemand in een staat kan verkeeren, waarin hij nog niet is ingegroeid.

Alleen de koning zelf kan zijn eigen staat bepalen, en als de koning goedvindt morgen *incognito* als graaf of baron zich in te laten schrijven, ontslaat dit hem van de aanneming der koninklijke honneurs.

Dit punt hebben we wat breeder uitgewerkt, omdat vooral de ethische richting, maar evenzeer de mystieke groep, ons arme volk zoo bitterlijk aan dit rekenen met het *rekenen Gods* ontwend heeft.

Men verstaat het niet meer, als er van Abraham staat, dat »Abraham geloofde en dat hem dit geloof tot gerechtigheid *gerekend* werd", of wel, men verstaat het van de verdienste des geloofs, dat is, Arminiaansch.

In de Heilige Schrift komt de Heilige Geest telkens op dit *rekenen* Gods. »De Heere zal hen *rekenen* in het opschrijven der volkeren." »Ik ben *gerekend* met degenen, die in den kuil nederdalen." »Het is Pinehas *gerekend* tot gerechtigheid van geslacht tot geslacht."

Zoo wordt er van den Heere Jezus gezegd: »Hij is met de misdadigers *gerekend.*" Van Judas, »dat hij met de apostelen *gerekend* was." Van den wetsvolbrenger uit de heidenen, »dat de voorhuid hem tot besnijdenis *gerekend* wordt." Van Abraham, »dat het hem *gerekend* is tot gerechtigheid." Van hem, die »niet werkt, maar gelooft in Hem, die de goddeloozen rechtvaardigt", dat zijn geloof hem *gerekend* wordt tot rechtvaardigheid. En van de kinderen der beloftenis, »dat zij voor het zaad *gerekend* worden."

En dit rekenen juist komt nu aan de kinderen onzer eeuw zoo onbegrijpelijk, zoo raadselachtig voor. Daar willen ze niet van hooren, daar stoppen ze de ooren voor dicht. En gelijk Rome eenmaal de pees van het Evangelie doorsneed, door de rechtvaardigmaking in een soort heiligmaking op te lossen en ze met de heiligmaking dooreen te mengen en te vereenzelvigen, zoo wil men ook nu niet anders dan van een ethische rechtvaardigmaking hooren, die feitelijk weer op een soort heiligmaking neerkomt.

Wat God dus *rekent*, geldt voor niets. Daar heeft men niets aan! Daar hecht men geen waarde aan of beteekenis. En eeniglijk vraagt men naar wat men is. Waardemeter is eeniglijk de waardij onzer persoonlijkheid.

En hiertegen nu komen we met allen nadruk op.

Dit toch komt feitelijk neer op een algemeene loochening van de rechtvaardigmaking.

Loochening nu van de rechtvaardigmaking is in den grond der zaak muiterij en opstand tegen God en een zich onttrekken aan de macht van zijn wettigen Souverein.

Al deze lieden, die er denken te komen, omdat ze heilige aandoeningen hebben, of minder zondig meenen te zijn, en zeggen in heiligmaking vooruit te komen, hebben, hoe ook uiteenloopende, dit gemeen, dat ze willen gerekend zijn naar hun eigen uitgeven en niet naar wat

God ze rekent. Ze gaan zitten, alsof ze hun eigen rechters waren, insteê dat ze God als rechter de uitspraak over zich in handen zouden geven. En inplaats van als afhankelijke schepsels aan hun Koning de eere te laten, dat Hij vrijmachtig hun staat bepaalt en over hen te zeggen heeft, willen ze die bepaling zelf bepalen door hun vordering in goede werken.

Ja, niet alleen, dat deze lieden op die wijs de rechtspraak Gods en zijn souverein gezag als hun Koning miskennen, maar ze doen evenzeer tekort aan de verlossing, die in Christus Jezus is, en de wezenlijkheid der schuld, waarvoor voldaan is.

Wie volhoudt, dat iemand door God gerekend moet worden voor wat hij is, en niet naar hetgeen, waarvoor God hem rekenen wil, die kan nooit inzien, dat de Heere Jezus onze zonden gedragen heeft, en in onze plaats als »vloek" en »zonde" is geweest. Zulkeen moet dan het dragen der zonde in een zin van physische of ethische gemeenschap opvatten, en dus, gelijk velen helaas feitelijk doen, de eigenlijke verzoening niet zoeken bij Jezus' kruis, maar in zijn kribbe.

En, gelijk ze op die wijs feitelijk het dragen onzer schuld door den Middelaar ondenkbaar maken, zoo maken ze ook de erfschuld onbestaanbaar.

Wel erfsmet, roept men dan, de erfzonde in Manicheïschen zin opvattend, maar geen erfschuld! Want hoe zou schuld van een dood mensch ons kunnen worden toegerekend?

En zoo ziet men, hoe door de onnadenkende en vermetele loochening van het recht Gods niet slechts de rechtvaardigmaking uit haar voegen wordt gelicht, maar welbezien heel het gebouw des heils van zijn vastigheid beroofd wordt.

En waarom is dit nu?

Is dit, omdat in ons menschelijk besef dit gerekend worden voor iets, wat we feitelijk niet zijn, zoo moeilijk in kan dringen?

Och, neen! want uit de vele voorbeelden, die we straks uit het burgerlijk leven aanhaalden, blijkt overtuigend, dat ieder onzer al deze verhoudingen in het gewone maatschappelijk leven zeer goed vat, dagelijks aanvaardt, en er niets onbegrijpelijks in vindt.

Dat ik een vrijgesprokene, ook al weet ik, dat hij schuldig is, niet publiek een dief mag noemen, weet elk burger best.

Neen, de diepe oorzaak van dit ongeloof zit juist hierin, dat men met zijn ziel niet rusten wil in wat God van ons denkt, maar rusten wil in

hetgeen men in zich bevindt. Dat men zijn bevinden veiliger schild vindt dan het oordeel Gods over ons. En dat men alzoo, insteê van met de Hervormers »alleen uit het geloof te leven", weer leven wil uit wat bevonden wordt in den mensch.

En daarvan nu moet men terugkomen.

Dit leidt weer den Roomschen weg op; dit is een verzaken van het »gerechtvaardigd zijn door het geloof"; dit is een afsnijden van de slagader der genade.

Veelmeer zelfs nog dan in het burgerlijk koninkrijk moet in het Koninkrijk der hemelen het hoogheilig beginsel gelden, dat Hij, die als onze souvereine God onze Koning en onze Rechter is, de geheel eenige is, aan wien het toekomt om absolutelijk door zijn uitspraak onzen staat van gerechtigheid of ongerechtigheid uit te maken en te bepalen.

Bij den aardschen vorst berust nog slechts ontleende, afgeleide, opgelegde souvereiniteit, maar bij den Heere onzen God is de souvereiniteit bron en sprinkader van al wat gezag heeft en dus gelden zal.

Ligt het nu in het wezen van den souverein, dat hij, en hij alleen den staat van zijn burgers door zijn uitspraken regele, dan kan, dan mag het niet anders opgevat, of deze zelfde autoriteit is oorspronkelijk en oppermachtig en volstrekt aanwezig in onzen God.

Wien Hij schuldig spreekt, die geldt voor schuldig en moet als schuldig behandeld, en omgekeerd, wien Hij onschuldig verklaart, die geldt voor onschuldig en moet als een onschuldige bejegend.

»Gijlieden zijt rein door het woord, dat Ik tot ulieden gesproken heb," verklaarde Jezus onze Koning aan zijn discipelen, eer Hij naar Gethsémané ging. En evenzoo spreekt de Heere nu nog en zal Hij eeuwiglijk spreken. Onze rang, onze staat, ons lot voor eeuwig hangt niet af van, noch wordt bepaald door wat wij zijn, of anderen in ons zien, of wij ons inbeelden of aanmatigen, maar alleen door datgene, waarvoor God ons *houdt*, waar de Heere ons voor *rekent*, waar Hij, de Almachtige, de rechtvaardige Rechter ons voor *verklaart*.

Spreekt Hij ons rechtvaardig, houdt Hij ons voor rechtvaardig, rekent Hij ons voor rechtvaardig, terwijl wij nog feitelijk midden in onze zonden liggen, dan zijn we even daardoor kinderen, die niet liegen zullen, en komt de erve der rechtvaardigen ons toe.

En zoo ook, spreekt Hij ons in Adam schuldig, houdt Hij ons in Adam voor gevallen, en rekent Hij ons ook in Adam der verdoemenisse onderworpen, dan zijn we ook schuldig, gevallen en in de verdoemenisse liggende, ook al speuren wij nog niets in ons gemoed dan kinderlijke, lieve onschuld.

En evenzoo nu ook wordt het eerst verstaan en doorzien en begrepen, dat de Heere Jezus Christus met de »*schuldigen*" is *gerekend*, hoewel Hij heilig was; voor »*zonde*" is gehouden, hoewel Hij de levende gerechtigheid was, en voor »*vloek*" is verklaard in onze plaats, hoewel Hij Immanuël was.

Hij is, in de dagen zijns vleesches, met de misdadigers, met de zondaren gerekend, en in den »*staat*" der zondaren gesteld. En dienovereenkomstig is onze Middelaar ook als één, die in den staat der zondaren was, bejegend, en is de last des toorns Gods op Hem gekomen en heeft de Vader Hem verlaten tot in den bangsten dood.

En eerst met de opstanding, toen is Hij weer in den staat der rechtvaardigen gesteld, en alzoo opgewekt om onze rechtvaardigmaking.

o, Dit stuk gaat zoo diep.

Laat aan God zijn recht, het recht ook om als Souverein iemands staat te bepalen, en alle mysterie van de Heilige Schrift komt tot zijn recht. Maar indien niet, zoo moet ge geheel den weg des heils vervalschen.

En zegt men nu ten slotte: »Ja, maar een aardsch souverein kan zich vergissen, maar God *niet*. Alzoo God de Heere moet steeds een iegelijk in dien staat plaatsen, die aan zijn werk beantwoordt," dan luidt ons antwoord: »Dit zou ook zoo zijn, zoo de almacht der genade niet onwederstandelijk was. Nu daarentegen is het niet zoo, dat gij door God geheeten wordt naar wat ge zijt, maar dat ge, omgekeerd, wordt, naar dat ge door God zijt geheeten."

XXXII.

GERECHTVAARDIGD VAN EEUWIGHEID.

De rechtvaardigheid, die uit God is door het geloof. Fil. 3 : 9.

Zoo bleek dan, naar we vertrouwen durven, op duidelijke en overtuigende wijze, dat we volstrekt niet alleen naar het gehalte van ons meer of minder heilig leven hebben te vragen: maar wel terdege allereerst hebben te rekenen met den staat van gerechtigheid of van ongerechtigheid, waarin we tegenover den Heere onzen God staan. En bleek niet minder duidelijk en overtuigend, dat deze staat niet bepaald wordt door wat wij op een gegeven oogenblik in onszelven zijn, maar uitsluitend afhangt van de beslissing, die het God den Heere als onzen Souverein en Rechter belieft over ons te nemen.

Zonder eenige voorafgaande verdienste onzerzijds is God de Heere begonnen met ons bij de schepping van Adam in den staat der oorspronkelijke gerechtigheid te stellen. Na Adams val heeft Hij, naar hetzelfde souvereine recht, ons allen, die uit Adams lendenen zijn voortgekomen, zonder eenige voorafgaande zonde onzerzijds, in den staat van ongerechtigheid gesteld, aan een iegelijk onzer persoonlijk de schuld van Adam toerekenende. En precies evenzoo nu rechtvaardigt Hij wederom den goddelooze, dat is, plaatst Hij zonder eenige voorafgaande verdienste onzerzijds, een zondaar wederom in den staat der rechtvaardigen krachtens zijn heilig en onschendbaar majesteitsrecht.

Hij is bij de schepping niet begonnen met te zien, of er zich ook zekere mate van heiligheid in den mensch zou ontwikkelen, om hem daarna op grond van die gebleken heiligheid alsnu rechtvaardig te verklaren; maar verklaarde hem oorspronkelijk rechtvaardig, eer nog zelfs de mogelijkheid tot betoon van heiligen zin bestaan had.

Na den val van Adam heeft Hij niet gewacht, om te zien, of in een iegelijk van ons zich ook zonde openbaren zou, om alsnu op grond van die gebleken zonde ons in den staat der onrechtvaardigen te plaatsen; maar verklaarde Hij ons reeds vóór onze geboorte schuldig, eer nog zelfs de mogelijkheid tot het persoonlijk bedrijven van zonde had bestaan.

En precies evenzoo nu wacht God de Heere niet, om te bezien, of zich in eenig zondaar ook teekenen van bekeering voordoen, om alsnu op grond van die gebleken gezindheid hem weder in zijn eere als een rechtvaardige te herstellen; maar Hij verklaart integendeel den godde-

looze rechtvaardig, eer nog zelfs de mogelijkheid tot het doen van eenig goed werk voor hem bestond.

Scherp en streng worde hier dus onderscheiden tusschen hetgeen ziet op onze heiligmaking en hetgeen ons overkomt in onze rechtvaardigmaking.

Onze heiligmaking raakt de hoedanigheid van ons bestaan, hangt wel terdege af van het geloof, dat in ons is, en kan niet omgaan buiten ons.

Maar onze rechtvaardigmaking gaat wel zeer zeker buiten ons om, en hangt niet af van wat we zijn, maar eigenlijk van wat het God den Heere belieft over ons uit te spreken en als onze Souverein en Rechter over ons te beslissen. En dat wel in dier voege, dat niet de heiligmaking, maar de rechtvaardigmaking vooropgaat, en de heiligmaking juist uit de rechtvaardigmaking volgt.

Niet omdat ge heiliger wordt, zal God u rechtvaardigen; maar omgekeerd, omdat ge door Hem gerechtvaardigd zijt, daarom zult ge heiliger worden. »Gerechtvaardigd *zijnde* door zijn bloed, *zullen* we behouden worden van den toorn."

Hierover worde dus nooit een zweem van twijfel toegelaten. Elke poging om deze vaste schriftuurlijke orde om te keeren, worde met ernste weerstaan. Deze heerlijke belijdenis, die vooral in de dagen der Reformatie zoo krachtig door de Heilige Schrift aan de zielen betuigd is, blijve een kostelijk kleinood, dat we als een heilig erfpand onverkort en onverminkt aan onze nakomelingen overbrengen. En zoolang wij zelven de poorte van het nieuwe Jeruzalem nog niet zijn ingegaan, gronde zich nooit op onze heiligmaking, maar uitsluitend op die rechtvaardigmaking al onze troost.

Al ware uw heiligmaking nog zoo ver voortgeschreden, zoolang God de Heere u als Souverein en Rechter niet rechtvaardig verklaard had, bleeft ge nog in uwe zonden en gingt verloren. En omgekeerd, wie gerechtvaardigd is, en terstond na de bezegeling hiervan in de ziel te hebben ontvangen, sterft, zonder ook nog maar tot eenigen wasdom in Christus gekomen te zijn, die jubelt tegen hel en Satan in, en is zeker van zijn eeuwig heil.

Hoewel zwak, ligt toch nog duidelijk in onze aardsche verhoudingen de diepe zin dezer onomstootelijke belijdenis afgeschaduwd.

Ga, om dit op te merken, slechts na, hoe het een handelaar op beurs en markt vergaat. Om zaken te kunnen en te mogen doen, moet hij door zijn koning als een eerzaam burger erkend zijn, en kreeg hij, schuldig of onschuldig, dat doet er niet toe, een vonnis te zijnen laste,

waardoor hij eerloos wierd, dan kan noch mag hij geen enkele zaak meer op beurs of markt drijven, ook al was hij persoonlijk misschien tienmaal eerlijker dan tal van andere handelaren, wier onrecht bedekt bleef. En hoe, op wat wijs, zal dan nu zulkeen, die eerloos wierd, weer in eere hersteld worden? Op grond van het nu voortaan drijven van een eerlijken handel? Maar dat is immers onmogelijk, daar hij, zoolang hij eerloos heet, geen enkele zaak op beurs of markt drijven *mag*, en dus in de volstrekte *on*mogelijkheid verkeert, om vooraf op beurs en markt zijn eerlijkheid te toonen. Om weer op gang te kunnen komen, moet hij dus eerst weer *eerzaam* worden *verklaard*. Die eerzaamverklaring moet *voorafgaan*. En heeft die eenmaal plaats gehad, dan, ja, maar ook niet eer, kan hij gaan beginnen met eerlijken handel te drijven.

Noem nu dit drijven van eerlijken handel de heiligmaking en dat weer eerzaam burger worden uw rechtvaardigmaking, en ge gevoelt immers aanstonds, hoe deze vergelijking de zaak toelicht. Want gelijk deze voor eerloos verklaarde handelaar geen enkele zaak drijven kan, zoolang hij eerloos bleef, en om eerlijken handel te kunnen gaan drijven, vooraf zijn eerzaamverklaring van zijn koning moest ontvangen, — zoo ook kan een zondaar geen enkel goed of heilig werk doen, zoolang hij nog voor een verlorene wordt gerekend, en moet hij om eerlijken handel in heiligmaking te kunnen drijven, vooraf door zijn God weer rechtvaardig zijn verklaard.

Voorts, om nu klaar en helder te doen inzien, hoe volstrekt en geheel dit buiten onze verdiensten, buiten ons doen en laten en buiten onzen wezenlijken toestand omgaat, hebben we slechts te wijzen op het recht, dat elk koning zelfs op aarde heeft, om gratie te verleenen en abolitie.

Omdat bij ons de uitspraak in rechten wel »in naam des konings", maar toch niet *door* den koning zelven geschiedt, laat zich bij ons zekere tegenstelling tusschen den koning als koning en de rechterlijke macht denken. Het kan dus zijn, dat de rechterlijke macht iemand schuldig en eerloos verklaart, dien de koning niet voor eerloos wil houden. En opdat in zulk een geval de majesteit van den koning ongekrenkt blijve, is aan koningen meest het recht verbleven om gratie en abolitie te verleenen. Een recht, dat thans wel zeer beperkt is, maar toch ook in die beperking nog het hooge denkbeeld vertegenwoordigt, dat 's konings uitspraak en niet onze toestand ons lot bepaalt. Een koning kan dan óf gratie verleenen, dat wil zeggen, de straf kwijtschelden en voor den schuldige, ook al wordt zijn schuld erkend, de gevolgen van zijn overtreding wegnemen. Of hij kan, sterker nog, abolitie verleenen, dat is den aangeklaagde en veroordeelde in een toestand herstellen, als ware hij zelfs nooit schuldig verklaard.

Welnu, dit hooge koninklijk recht, waarvan in aardsche koningen om onzer zonde wil slechts een flauwe afschaduwing kon overblijven, is het onschendbaar recht, waarin de Heere onze God zich als de Bron en het Inbegrip van alle majesteit verlustigt.

Niet *gij*, maar *Hij*, bepaalt wat zijn schepsel zijn zal, en dies beschikt Hij vrijmachtig met het woord, dat uit zijn mond uitgaat over den staat, waarin ge gezet zult worden, hetzij van ongerechtig, hetzij van gerechtig.

En staat dit nu eenmaal vast, dan is het hieruit tevens duidelijk, waarom de rechtvaardigmaking van den zondaar volstrekt niet behoefde te wachten op zijn bekeering, ja, zelfs niet op zijn bewustzijn, zijn aanzijn of geboorte. Hing de rechtvaardigmaking af van iets in ons, dan kon dit niet. Dan moesten we er eerst zijn en eerst iets gedaan hebben, alvorens we rechtvaardig konden gesproken worden. Maar behoeft dit niet, is de rechtvaardigspreking aan niets in ons gebonden, dan vervalt deze gebondenheid ook geheel, en is de Heere onze God vrijmachtig om die rechtvaardigmaking op zulk een oogenblik te doen, als Hem belieft. Vandaar, dat de rechtvaardigmaking in de Heilige Schrift als een *eeuwige* daad Gods wordt geopenbaard, dat is zulk een daad, die aan geen bepaling door eenig oogenblik uit het menschelijk aanzijn gebonden is. En zoo dikwijls een kind van God dan ook zoekt in te dringen met zijn ziel in die heerlijke, verrukkelijke werkelijkheid van zijn rechtvaardigmaking, voelt hij zich niet opgehouden bij het oogenblik van zijn bekeering, of bij eenig ander moment, dat in zijn verleden ligt, maar gevoelt hij, hoe die zaligheid hem toevloeit uit de eeuwige diepte van het verborgen leven van zijn God.

Ook dit worde dus voluit en onverkort beleden, dat de rechtvaardigheid iets is, wat niet eerst plaats grijpt, als wij er kennis van krijgen, maar dat integendeel onze rechtvaardigspreking reeds van eeuwigheid heeft plaats gehad in de heilige vierschaar onzes Gods.

Wel is er een bepaald moment in ons leven, waarin deze rechtvaardigmaking voor het eerst in onze eigen consciëntie wordt *afgekondigd*, maar deze afkondiging der rechtvaardigmaking moet van de rechtvaardigmaking zelve wel worden onderscheiden. Onze doopnaam, waarmeê we op aarde genoemd worden, was reeds lang voor ons gekozen en voor ons bepaald en tegenover ons gebruikt, vóór wij de eerste maal met eenig helder bewustzijn dien naam als onzen naam indachten; en al is er metterdaad een moment, waarop onze naam voor ons pas is gaan leven

en voor het eerst voor het oor van ons bewustzijn wierd uitgeroepen, toch zal het deswege niemand in den zin komen, te wanen, dat hij toen eerst zijn naam wezenlijk ontving.

En zoo nu ook is het hier. Er is zeer zeker een oogenblik, waarin voor het eerst die rechtvaardigmaking voor ons eigen bewustzijn gaat leven, maar juist om voor ons bewustzijn te kunnen gaan leven, moet ze vooraf reeds bestaan. Ze ontstaat niet *uit* ons bewustzijn, maar wordt in ons bewustzijn slechts afgespiegeld, en moet dus wezen en gestalte in zichzelve hebben.

Een jong wicht, dat uitverkoren is, maar in de wieg reeds bezwijkt, is ook rechtvaardig gesproken, ook al is het, dat hier op aarde nimmer de wetenschap of de kennisse van zijn rechtvaardigmaking in zijn ziel indrong.

En zoo ook kunnen er uitverkorenen zijn, die evenals de moordenaar aan het kruis, eerst kort vóor hun jongsten snik tot doorbreking komen, en voor wie het besef van gerechtvaardigd te zijn dus nauwelijks meer kan onderscheiden worden, en die desniettemin alleen krachtens hun rechtvaardigmaking ten leven ingaan.

Of wilt ge een anologie uit ons aardsche leven, denk u dan iemand, die, in verren lande afwezig zijnde, bij verstek veroordeeld wierd, en op aanzoek van zijn vrienden, geheel buiten zijn voorkennis of medewetenschap gratie erlangde, en wat dunkt u, zou dan de gratie voor zulkeen pas ingaan op den dag, waarop na weken of maanden misschien, het heuglijk bericht hem persoonlijk bereikte, of reeds terstond op den dag, waarop zijn koning het besluit van gratie teekende? Immers het laatste! En zoo nu ook gaat voor Gods kinderen de rechtvaardigmaking hunner personen volstrekt niet pas in op den dag, waarop *die voor het eerst in hun consciëntie wordt uitgeroepen*, maar reeds van het oogenblik af, waarop God de Heere hen in zijn vierschaar rechtvaardig gesproken heeft.

Maar, en dit mag evenmin voorbijgezien, ook het andere, ook de uitroeping in de consciëntie van den persoon zelf *moet* volgen, en hierin nu juist komen we weer op het bijzonder werk van den Heiligen Geest. Want is het in de heilige vierschaar meer bijzonderlijk *de Vader*, die den goddelooze rechtvaardig spreekt, en in de toebrenging van het heil meer bijzonderlijk *de Zoon,* die door zijn vleeschwording en opstanding de rechtvaardigmaking teweegbrengt, zoo is het in zeer engen zin meer bepaaldelijk de *Heilige Geest*, die deze rechtvaardigmaking aan de personen der uitverkorenen ontdekt en toeëigent.

Eerst door deze daad des Heiligen Geestes verkrijgt een uitverkorene de *zalige wetenschap*, dat God de Heere hem in zijn vierschaar rechtvaardig gesproken heeft, en begint dus die rechtvaardigmaking pas *voor hem* te bestaan.

Vandaar, dat de Heilige Schrift ons deze twee even vaste, maar schijnbaar tegenstrijdige waarheden met even stellige beslistheid openbaart.

Eenerzijds, dat Hij ons gerechtvaardigd heeft in zijn heilige vierschaar *voor eeuwig*.

En *anderzijds*, dat wij pas gerechtvaardigd worden *door het geloof*, als we ons bekeeren.

En zoo komt het dan, dat het geloof zelf een vrucht en gevolg en uitvloeisel is van onze rechtvaardigmaking, en dat toch niettemin omgekeerd onze rechtvaardigmaking voor ons pas begint te bestaan als gevolg van ons geloof.

XXXIII.

GEWISHEID ONZER RECHTVAARDIGMAKING.

En worden om niet gerechtvaardigd uit zijne genade door de verlossing, die in Christus Jezus is. Rom. 3 : 24.

Thans blijft ons nog het laatste punt der rechtvaardigmaking ter bespreking over, de vraag namelijk : »Hoe het rechtvaardigspreken van den goddelooze in den Kenner der harten, die toch immers tevens de Heilige is, kan bestaan."

Tegen hetgeen ons voorafgaand betoog deed opmerken, is kwalijk iets in te brengen. Het is eenmaal een feit, dat ook in het burgerlijk leven iemands »staat" *niet* bepaald wordt door wat hij is, maar door de uitspraak van zijn koning. Het is niet wel tegen te spreken, dat soms in tamelijk krasse gevallen een aardsch koning een eerlooze in den staat der eerzamen gedoogt, en evenzoo omgekeerd een *on*schuldige, als ware hij een schuldige, vonnist. En het is eindelijk evenmin aan bedenking onderhevig, dat reeds op aarde in de burgerlijke samenleving dit souvereine recht van staatsbepaling den koning niet kan ontnomen worden, daar niet ieder voor zichzelf, maar slechts één voor allen kan uitmaken, in welke onderlinge verhouding de burgers tegenover elkander staan.

We durven dan ook vermoeden, dat door deze eenvoudige verwijzing naar de gangbare en bekende feiten uit het burgerlijk leven, voor menigeen een onverwacht licht over de rechtvaardigspreking van den goddelooze door den Koning der koningen zal zijn opgegaan. Aan de onware gedachte, dat God de Heere alleen zulk een mensch rechtvaardig kon spreken, die dan ook rechtvaardig in zijn persoon *is,* zal door die heenwijzing voorgoed de bodem zijn ingeslagen. En als Jezus tot zijn discipelen zegt: »Gijlieden zijt nu rein door het woord, dat Ik tot u gesproken heb", zal men zich voortaan wachten om over dit woord heen te lezen, of ook het om te zetten in het tegendeel van wat er staat.

Het hooge feit en de beteekenisvolle waarheid, dat God de Heere niet uitspreekt, wat Hij in ons vindt, om ons daarnaar te noemen, — maar dat Hij omgekeerd ons noemt en onzen staat uitspreekt, opdat we alzoo, als die staat aanduidt, zouden worden, kan na die korte toelichting weer ingezien en begrepen worden.

De gereformeerde belijdenis, die in alle ding van de werking Gods en niet van de werking des menschen uitgaat, klaarde weer op, ze sprak

ons weer toe en wierd weer doorzichtig. En het spreken Gods, anders verlaagd tot een bloot aflezen van wat in het schepsel geschreven stond, wierd thans weer een *scheppend* spreken. Hij vindt een goddelooze en zegt: »Wees rechtvaardig!" en zie, hij is rechtvaardig. »Ik zeide tot u in uwen bloede: Leef!"

Hierdoor zijn de stukken van het heil dan ook naar tijdsorde weer elk op hun plaats komen te staan.

Want immers, zoolang men nog bevangen bleef in de onware en bekrompene gedachte, alsof de rechtvaardigmaking slechts daarin bestond, dat een goddelooze tot Christus bekeerd wierd, alsnu heilig en rechtvaardig wierd, en eerst daarna, op grond van die gebleken heiligheid en gerechtigheid, als een rechtvaardige wierd aangemerkt, tot een rechtvaardige verklaard, en rechtvaardig gesproken wierd, — had de rechtvaardigmaking niet aan de heiligmaking moeten *voorafgaan*, maar op de heiligmaking moeten *volgen*. Eerst ware men dan heilig geworden, en als loon voor of als erkenning van dit heilige in ons, ware men dan rechtvaardig verklaard. Heiligmaking dus voorop en daarna eerst in de tweede plaats de rechtvaardigmaking. Maar dan ook een rechtvaardigmaking, waaraan natuurlijk, en zeer terecht, niemand meer waarde kon hechten, daar het toch tamelijk overtollig was, om van iets, dat zuiver rond *is*, de zuivere rondheid nu ook te erkennen en uit te spreken.

Vandaar dan ook, dat de Heilige Schrift nooit aan dit achterop laten komen van de rechtvaardigmaking aan wil. In de Heilige Schrift gaat steeds en onveranderlijk de rechtvaardigmaking *voorop*. Ze is het eerste, het uitgangspunt. Op en uit haar volgt al het overige. Hij, de Christus, is ons geworden tot wijsheid en rechtvaardigheid, en eerst *daarna* tot heiligmaking en verlossing. Wij dan, gerechtvaardigd *zijnde* door het geloof, hebben vrede bij God, en door onzen Heere Jezus Christus de toeleiding. Wij worden allereerst om niet gerechtvaardigd uit zijn genade door de verlossing, die in Christus Jezus is. En van den Heere onzen God jubelt de heilige apostel: »Die Hij geroepen heeft, die heeft Hij ook gerechtvaardigd, en die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt."

Dienovereenkomstig heeft de Reformatie dan ook de »rechtvaardiging door het geloof" als uitgangspunt voor de consciëntie genomen, en deze belijdenis kloek en krachtig tegen Romes »gerechtvaardigd door de goede werken" overgesteld. Want in dat »gerechtvaardigd door de goede wer-

ken", daar school juist dat vooropzetten van de heiligmaking in. Dan toch wierd het weer: eerst verdienste hebben, en op grond van die verdienste, naar verdienste gerechtvaardigd. Zoo viel dan de genade weg.

Van die betere lijn der Reformatie, die haar uitgangspunt niet in de heiligmaking, maar in de rechtvaardigmaking neemt, mag de kerk van Jezus Christus dan ook niet afgaan. Voorzoover ze het deed en nog doet, vervreemdt ze zich van haar heerlijk Hoofd, scheidt ze zich van haar Levensbron, en wondt ze zich in den eigen levenswortel.

Elke richting, die, gelijk thans weer de ethische en methodistische, aan deze bezielende waarheid tekort doet, wrikt metterdaad de basis van ons geloof los; en willen de kerken, ook dezer landen, weer kracht tot belijdenis en moed tot getuigen bezitten, dan hebben ze zich wel te wachten, dat ze niet dorweg op zekere formulieren drijven, maar alleen deswege op die formulieren de hand te leggen, omdat ze zoo uitnemend en op zoo onverbeterlijke wijs juist dat hoofdpunt onzer zaligheid, de »rechtvaardigmaking door het geloof", tot klaarheid brengen.

Alleen hem, die met blijden moed het rechtvaardigspreken van den goddelooze aandurft, vloeit het heil metterdaad van God af. Alleen hij komt waarachtiglijk tot het zonder voorbehoud en gulhartig belijden van een Ontferming, die souverein, ongehouden en in al haar deelen en werkingen vrijmachtig is.

Maar, en ook dit laatste punt dient wel terdege besproken, toch blijft het in deze uiteenzetting nog bij één punt haperen. Men zal namelijk *moeten* tegenwerpen: »Uw betoog is wel geestig gevonden, maar zie, het houdt geen steek. En wel geen steek, om de eenvoudige reden, dat, ja, een souverein op aarde wel eens een anderen staat van iemand uitspreekt dan werkelijk bij zijn persoon hoort, maar dit geschiedt bij zulk een souverein nooit anders dan uit *onkunde*, *misverstand* of brutale *willekeur*. En overmits nu geen van deze in den Heere onzen God mogen gesteld worden, zoo gaat alle toepasselijkheid van de aangehaalde voorbeelden uit het burgerlijk leven op den Heere onzen God ten eenenmale teloor."

»Zie," zoo zal men ons tegenwerpen, »dat een aardsche rechter soms een onschuldige veroordeelt, of een schuldige vrijspreekt, en dat in zulk een geval de onschuldige toch metterdaad in den staat der eerloozen komt te staan, en de schuldige als een rechtvaardig man uitgaat, is alleen, omdat die rechter, die recht spreekt, een *feilbaar* mensch was. Ware hij *niet* feilbaar ge-

weest en had hij de schuld en onschuld volkomen zuiver kunnen afwegen, zoo zou die tegenstelling nooit hebben *kunnen* plaats grijpen. En ware er dus geen zonde tusschenbeide gekomen, dan zou zulk een rechter volstrekt niet naar eigen vrije wilskeus, maar wel terdege naar den stand van het geschil, het recht als recht hebben moeten beslissen. En overmits nu God de Heere een rechter is, die aller nieren proeft en die aller wegen gewend is, en bij wien geen feil of vergissing, of onwetendheid bestaan kan, zoo is het ook niet denkbaar, zoo kan het niet voorkomen, zoo is het met Gods wezen onvereenigbaar, dat Hij ooit als rechtvaardig Rechter een vonnis zou slaan, dat niet geheel en al op de feitelijke, in den mensch aanwezige gegevens rustte."

En natuurlijk, deze bedenking geven we voetstoots en zonder tegenbedenking toe. Dit is ook zoo. De vergissing, die bij den burgerlijken stand een jongen als een meisje, een burgerkind voor een kind van adel, of ook op de rechtsboeken een eerzaam burger als eerloos of omgekeerd een eerloos burger als eerzaam doet inschrijven, *kan* bij den Heere onzen God niet voorkomen, en als Hij dan ook den goddelooze rechtvaardig spreekt, gelijk de aardsche rechter soms een eerlooze eerzaam keurt, dan mogen die twee schijnbaar gelijksoortige daden nooit geheel op één lijn worden gesteld, noch ook ooit op dezelfde manier worden verklaard.

Toch staat de juistheid van deze bedenking aan het gebruik van deze vergelijking op zichzelf niet in den weg. Ook in de Heilige Schrift toch worden gedurig daden van menschen, die natuurlijk met zonde bevlekt zijn, overgebracht op den Heere of met daden van zijn zijde vergeleken. Als de onrechtvaardige rechter het niet langer uit kan houden, zooals die weduwe hem manen en malen komt, en nu ten slotte zegt: »Ik zal haar recht doen, opdat ze niet kome en mij het hoofd breke!", dan aarzelt de Heere Jezus geen oogenblik, om dit handelen, zij het ook een handelen uit onheilig motief, terstond op God den Heere over te brengen, door de vraag: »Zal dan ook God geen recht doen zijnen uitverkorenen, die dag en nacht tot Hem roepen?"

Dit moet ook wel.

Immers, overmits *alle* daden van menschen, zelfs de *allerbeste* daden der allerheiligsten, voor wat hen aangaat, nog altoos met zonde bevlekt zijn, zou men óf *nooit* eenige daad van menschen ter vergelijking met het doen des Heeren kunnen aanwenden, óf men is wel gedwongen, zulk een menschelijke daad van heur zondig motief los te maken, en *alleen het derde van vergelijking* op God over te brengen.

En gelijk Jezus dus niet bedoelde, dat God zijn uitverkorenen eindelijk wel moest verhooren, »omdat ze anders zijn hoofd zouden breken", maar

met uitlating van dit motief, alleen op het feit wees, dat lang roepen eindelijk verhoord wordt; evenzoo nu ook vergeleken wij het eerzaamspreken van den eerlooze, wat bij een rechter uit vergissing voorkomt, met het rechtvaardigspreken van den goddelooze, wat bij God volstrekt niets met vergissing te maken heeft, als, in weerwil dat het motief een geheel ander is, nochtans saamvallende in het derde van vergelijking.

Waarbij ten slotte nog zij aangemerkt, dat de menschelijke vergissing niet in het spel is bij de gratie en abolitie, en deze uiting van koninklijke machtsvolheid dus wel metterdaad rechtstreeks afschaduwing is van de machtsvolheid in den Heere onzen God.

Hiermeê echter zijn we er nog niet.

Al dient men toch toe te geven, dat het onheilig motief van vergissing bij den Heere onzen God niet in het spel *kan* zijn, daarmeê is de zaak als zaak nog niet toegelicht; en nader dient dus gevraagd, wat dan bij God den Heere *wel* het motief is, en hoe het rechtvaardigspreken van den goddelooze bij God den Heere dan *wel* kan bestaan.

En daartoe nu verwijzen we naar het rijke en heerlijk schoone antwoord van onzen Catechismus op zijn zestigste vraag: »Hoe zijt gij rechtvaardig voor God?", waarop door Gods kind zoo zinrijk en waarachtig geantwoord wordt:

»Alleen door een oprecht geloof in Jezus Christus; alzoo dat, al is het, dat mij mijn geweten aanklaagt, dat ik tegen al de geboden Gods zwaar gezondigd en van dezelve geen gehouden heb, en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben, nochtans God, zonder eenige mijner verdienste, uit loutere genade, mij de volkomen genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus schenkt en toerekent, evenals had ik nooit zonde gehad noch gedaan, ja, als had ik ook al de gehoorzaamheid volbracht, die Christus voor mij volbracht heeft, zoover ik zulk eene weldaad met een geloovig hart aanneem."

Dat God den goddelooze rechtvaardig spreekt, is dus volstrekt niet, omdat God de Heere genoegen neemt met een fictie, of ook er lust aan zou hebben, om door een schriklijke paradox, hetgeen goddeloos *is* rechtvaardig te *noemen*; — maar loopt evenwijdig met het zeer reëele feit, dat zulk een goddelooze metterdaad een rechtvaardige *is*. En dit nu, dat een *goddelooze*, dat is zulkeen, die in zichzelven nog goddeloos is en blijft, niettemin tegelijkertijd een *rechtvaardige* is, wordt en blijft, zie, dit komt er nu eenvoudig vandaan, dat God dezen arme, beroofde en verlorene in vennootschap brengt met een onmetelijk Rijke, die onuitputtelijk van vermogen is.

Dien armen goddelooze, die niets heeft en diep in de schulden steekt, brengt God de Heere in vennootschap met den Heere Jezus Christus, die onmetelijk rijk en aan wiens schat geen uitputten is. Door die vennootschap vervloeien nu alle schulden en komen alle schatten den beroofde en verlorene toe. Zoo blijft de arme in zichzelven doodarm, en hij is nochtans tegelijk in zijn Vennoot onmetelijk rijk.

Vandaar, dat het alles aan »het geloof in onzen Heere Jezus Christus" hangt. Dat geloof toch is de vennootschapsband. Bestaat dat geloof *niet*, dan is er ook geen vennootschap met den rijken Jezus en zijt gij nog in uw zonde. Bestaat daarentegen dat geloof wel, dan *is* de vennootschap ook aangegaan, dan bestaat ze, en leeft gij niet meer als één, die voor eigen rekening zaken drijft, maar als één, die saamdoet met een Ander, en dat wel zoo, dat die Ander nu al uw schuld delgt, terwijl Hij omgekeerd u al zijn schat doet toevloeien.

Doch hoe nu?

Is het dan de Christus, die ons in zijn vennootschap opneemt, en spreekt God de Heere ons dan nu daarna goed, overmits Hij nu niet meer te rekenen heeft met onze armoede, maar rekenen kan op den onuitputtelijken rijkdom van Christus?

Neen, en nogmaals neen, broeders!

Zoo is het niet, en zoo mag het niet voorgesteld.

Dan toch ware er geen rechtvaardigmaking van Gods zijde.

Want zie, als gij een pretentie te innen hebt bij één, wiens zaak failliet ging, en er is nu een rijk bankier, die den faillieten man als vennoot opneemt en al zijn schulden kwijt, dan is het in u allerminst geen goedheid noch barmhartigheid, dat ge dezen eerst faillieten man nu weer wel honoreert, maar zoudt ge door anders te handelen eenvoudig tegen de klinkklare, tastbare waarheid ingaan.

Neen, zoo doet God niet.

Het is niet *buiten Hem om*, dat Christus eerst de schuld delgt en den schat verwerft; het is niet *buiten Hem om*, dat de goddelooze door het geloof met dien rijken Christus in contact en in vennootschap komt; en het is niet eerst na afloop van dit alles, dat God de Heere. van dit een en ander kennis nemende, alsnu dien goddelooze, maar die dan nu reeds een geloovige wierd, rechtvaardigt. Want dan zou er geen lof voor God en geen prijs voor zijn genade zijn, en zou niet de *goddelooze,* maar omgekeerd juist de *geloovige* worden gerechtvaardigd.

De zaak draagt zich geheel anders toe, en het is alzoo, dat God de Heere eerst, zonder eenig aanzien des persoons of van iets in den persoon, dus ook buiten alle aanzien van eenig geloof in den persoon, naar zijn souvereine vrijmacht een deel der goddeloozen uitverkiest ten leven. Dit doet Hij niet als Rechter, maar als vrijmachtig Souverein. Maar omdat Hij als Souverein tevens Rechter is, en dus het recht niet kan verkeeren, daarom schenkt en schept diezelfde God, die uitverkoos, dat is God Drieëenig, nu ook voorts uit zijn vrijmachtige genade al wat noodig is en vereischt wordt, opdat deze uitverkoren personen, te hunner tijd, door gepaste middelen al datgene mogen erlangen en al datgene mogen ondergaan, waardoor het in de uitkomst blijken zal, dat al Gods doen majesteit was en zijn uitspraak rechtvaardig.

Vandaar gansch het bestel van het genadeverbond en in dat genadeverbond van den Middelaar, en in dien Middelaar van alle voldoening, gerechtigheid en heiligheid, en van die voldoening, gerechtigheid en heiligheid eerst de toerekening en daarna de schenking.

God spreekt dus den goddelooze wel terdege rechtvaardig, *eer* hij gelooft, *opdat* hij geloove, en volstrekt niet pas, als hij reeds tot het geloof *kwam*. Dat rechtvaardigspreken van den goddelooze is de scheppende daad Gods, waar de voldoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus meteen in geponeerd is, en waaruit tevens de toerekening en schenking ervan aan den goddelooze rechtstreeks voortvloeit.

En zoo is er dan in dit rechtvaardigspreken van den goddelooze zoomin de allergeringste *vergissing* als de allerminste *onwaarheid*. Rechtvaardig wordt alleen hij gesproken, die door die rechtvaardigspreking zelve, hoewel goddeloos in zichzelven zijnde, in Christus rechtvaardig is en wordt.

En zoo nu eerst kan dan ook de rechtvaardigmaking in al haar rijkdom en heerlijkheid ten volle verstaan.

Buiten dit diepe inzicht om ziet men in de rechtvaardigmaking alleen, dat onze zonden ons vergeven zijn en wij nu, van die schuld verlost, voortaan weer in bezielden ijver voor onzen God werken gaan. Het eigenlijke fatale Arminianisme.

Maar mét dit dieper inzicht, o, dan erkent en belijdt men: »Aan die vergeving mijner zonden heb ik nog niets. Want weet wel: 1° doe ik vandaag weer zonde; 2° blijf ik tot mijn dood toe zondig in mijn hart; 3° kom ik nooit vóór mijn dood met de volbrenging der wet gereed;

en 4° heb ik eenmaal een vonnis tegen mij en kan ik dus niet meer als eerlijk man handelen in het Koninkrijk van God."

En zie, op al deze vier geeft nu de rechtvaardigmaking, gelijk de Heilige Schrift ons die openbaart en onze kerk die beleed, het heerlijkst en voldingendst antwoord.

Ze neemt u niet als een ingebeelde heilige, maar zóó, dat ge uit kunt roepen: »Mijn consciëntie beklaagt mij, dat ik tegen alle geboden Gods zwaarlijk gezondigd heb en derzelver geene gehouden heb, en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben", — zonder dat ge wordt uitgeworpen.

Ze zegt u, dat het voor u niet aankomt op eenige verdienste, maar op loutere genade.

En ze *begint* diensvolgens met u te plaatsen in den rang der eerzamen, goed geheetenen en reehtvaardigen, evenals hadt gij nooit zonde gehad noch gedaan. Ze eischt als grond van godzaligheid geen volbrenging der wet meer van u, maar rekent u toe en schenkt u de wetsvolbrenging van Christus, zoodat gij geacht wordt zelf volbracht te hebben, al wat Christus voor u volbracht heeft. En ze heft elke scheiding tusschen uw voorafgegane en nog toekomende zonde hiermeê op, dat ze u niet alleen de voldoening en de heiligheid, maar ook de oorspronkelijke gerechtigheid van Christus zóó schenkt en toerekent, dat ge, als ware heel de historie uwer zonde slechts een droom geweest, weer gerechtig en eerlijk voor uw God staat.

Slechts lette men op het slot van wat de Catechismus belijdt: »Voorzooverre ik zulk een weldaad met een geloovig harte aanneem." En dat »geloovig harte" nu en dat »aannemen" met zulk een harte, dát is nu juist het werk van den Heiligen Geest.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

HET GELOOF.

XXXIV.

GELOOF IN VAGEN ZIN.

Door het geloof; en dat niet uit u, het is Gods gave. Efez. 2 : 8.

De rechtvaardigverklaring, de rechtvaardigmaking of met wat naam men deze rechterlijke daad van den Drieëenigen God ook noemen wil, wordt voor ons eigen bewustzijn en in onze eigen ziel pas afgekondigd en uitgeroepen, als het geloof in ons begint te werken en overgaat tot daden.

Dit noopt ons thans de aandacht onzer lezers te vragen voor dat andere werk van den Heiligen Geest, hetwelk bestaat in *de schenking van het geloof*.

We worden zalig door het geloof, en dit geloof is niet uit u, het is Gods gave, en wel zeer bijzonderlijk een gave van den Drieënigen God, door de eigenaardige werking van den Heiligen Geest. »Niemand kan zeggen Jezus den Heere te zijn, dan door den Heiligen Geest". Paulus noemt den Heiligen Geest in II Cor. 4 : 13 zelfs den »Geest des geloofs", en in Gal. 5 : 12 wordt het »geloof" zeer bepaaldelijk onder de vruchten van de werkingen des Heiligen Geestes opgeteld.

Juist echter, omdat op den weg der zaligheid aan het *geloof* schier alles hangt, is het dan ook zoo van het hoogste belang, dat we ons begrip van wat geloof zij, zoo nauwkeurig mogelijk zuiveren. Het spreekt toch vanzelf, dat alle doolgeesten zich verplicht hebben gezien, om juist in het wezen des geloofs hun ontbindend gif in te druppen, teneinde door vervalsching van het geloofswezen de zwakke geesten meê te lokken en de kerk van Christus te verwoesten.

Niet genoeg kan daarom aan de bedienaren des Woords op het harte worden gebonden, om toch telkens en telkens weer zoo uitvoerig en

nauwkeurig als de omstandigheden slechts gedoogen, de kerken Gods in deze landen bij het wezen en den aard van het geloof te bepalen; juist in de verschillende bepalingen van het geloofswezen de velerlei ketterijen te ontdekken, die ook thans weer in de gemeente zijn ingeslopen; en door zuivering van de gemeentelijke belijdenis op dit punt aan de kinderen Gods de heerlijke genietingen te herschenken van een helder, onbeneveld en welgefundeerd geloofsbewustzijn.

Dit ontbreekt thans wel wat veel in de kerken Gods.

Jaren lang is men gewend aan allerlei voorstellingen van het geloof, de eene al schraler en onbepaalder en zwevender dan de andere. Prediker na prediker volgden elkander op, maar elk nieuwkomend leeraar had zich weer een andere zegswijs, een andere spreekmanier, een andere wijze van uitdrukking eigen gemaakt. Of liever nog, en dat is het fataalste, verreweg de meesten waren dusver voor zichzelven nog nimmer tot een wel omlijnde en juist omschrevene bepaling van het wezen des geloofs gekomen. Ze voelden wel zoo in het algemeen, wat het was; en wisten aan dat algemeene besef wel soms zeer welsprekende uitdrukking te geven, maar die schitterende, beeldspreukige, soms bloemrijke omschrijving verduisterde meer dan dat ze licht uitstraalde. Men werd er niet wijzer door. En juist doordien de omschrijving of bepaling van het geloofswezen dan aan den indruk van het oogenblik wierd overgelaten, gebeurde het meer dan eens, dat dezelfde prediker den eenen Zondag een omschrijving gaf, die, zonder dat hij het zelf merkte, lijnrecht inging tegen de voorstelling, waarin hij acht dagen vroeger geroemd had.

Zie, dit nu mag zoo niet.

De gemeente Gods moet opgebouwd ook in kennisse, en wat er nog meê door kon voor de eerste apostolische kerk, kan er nu niet meê door.

Oudtijds, dit is buiten kijf, waren de denkbeelden over het geloof nog tamelijk verward, en wie de geschriften der oudste schrijvers uit de kerk der vervulling raadpleegt, vindt gedurig, dat zij de verschillende vraagstukken, die zich hier voordoen, nog niet hadden ingedacht.

Dit vindt men niet zoo in de schriften der heilige apostelen, die juist dáárin weer hun inspiratie zoo heerlijk toonen, dat er in al den loop der eeuwen schier niet één enkele vraag over het wezen en de werking des geloofs is opgeworpen, of ze is uit hun schriften met genoegzame klaarheid en zekerheid kunnen beantwoord worden.

Maar als zij weg zijn, en de diepte van hun woord nog niet verstaan is, dan komt de onhelderheid en kinderlijke verwarring van de kerk der eerste eeuwen, totdat het God den Heere belieft, allengs allerlei

kettersche onware geloofsgestalten te laten opkomen. Door deze ketterijen komen allerlei valsche geloofsvormen aan het licht, waartegenover de kerke Gods dan de ware geloofsvormen telkens overstelt. En om dit met vrucht te kunnen doen, is ze dan wel gedwongen uit de troebelheid der kinderdagen tot doordenken en juister onderscheiden te komen.

Vandaar, dat er een reeks van eeuwen lang over het wezen en de werking van het geloof in de kerke Christi allerlei geschil is gerezen, allerlei vraagstukken zijn opgedoemd, allerlei onderscheidingen zijn te berde gebracht. Dank zij deze ernstige debatten, is het toen van lieverleê gelukt het eigenlijke wezen des geloofs steeds juister en nauwkeuriger van zijn schijngestalten en valsche nabootsingen te leeren onderscheiden. En het is als vrucht van dezen langdurigen en met veel geduld en talent gevoerden strijd, dat men zeggen mag, dat thans voor den kenner alle echte en alle valsche paden te dezen met zeer duidelijke handwijzers gemerkt zijn; zoodat niemand zich thans, bij het oploopen van een verkeerd pad, nog langer verontschuldigen kan met te zeggen: »Ik heb het niet geweten."

Want dit feit, dat men het niet geweten heeft, weerspreken we niet. Dit kan zeer wel wezen. Maar wat we staande houden is, dat een gids zijn naam van gids onwaardig wordt, indien hij de moeite te veel acht, om de wegen, waarop hij de reizigers voor zal gaan, behoorlijk vooraf te onderzoeken.

Een bedienaar des Woords nu is metterdaad een geestelijke gids en leidsman, die door den Heere Jezus Christus is aangesteld, om in het hooge Alpenland des geloofs, waar de gewone heirwegen der aardsche samenleving ophouden, de pelgrims naar het hemelsch Jeruzalem te leiden van het eene bergplateau naar het andere.

En daarom zeggen we, dat zulk een geestelijke gids er niet meê uit kan, met zoo ongeveer en op de gis af te zeggen, dat het hemelsch Jeruzalem daar ergens, dien kant uit, in de richting van het oosten moet liggen, en dat de hem toebetrouwde pelgrim nu maar een van die bergpaden, die oostwaarts strekken, beproeven moet; — maar dat hij krachtens zijn ambt gehouden is, alle inspanning aan te wenden, om het kortste en veiligste en zekerste pad, dat derwaarts leidt, zeer precies en scherp van alle nevenpaden en doolpaden te leeren onderscheiden, en dat hij, dat eenig goede pad kennende, aan zijn pelgrims heeft toe te roepen, dat ze op dát pad moeten gaan.

Vroeger, toen men nog niet alle paden onderzocht had, was het inslaan nu eens van dit pad, dan weer van dat andere, nog ten deele prijslijk. Maar nu elk dier paden doorwandeld is, en men zeker weet,

hoe verkeerd men met al die andere paden uitkomt, nu is dat nog eens beproeven van een pad, waarvan men weten kan, dat het misloopt, in vollen zin onverantwoordelijk.

En of de goedmoedige lieden ook al roepen; »Laat ons toch bij het *eenvoudige* blijven! Waartoe, waartoe toch in ons Christelijk geloof die vele en vermoeiende onderscheidingen!" dan zouden we willen wedervragen, of zulke lieden, als ze een operatie moeten ondergaan, dan bij voorkeur een chirurg nemen, die er zoo fijn niet achter is en *eenvoudig* het mes maar zoo ongeveer er inzet; hun willen vragen, of ze in ziekte bij voorkeur naar een apotheek zullen zenden, waar men al die namen zoo niet uit elkander houdt, en *eenvoudig* maar zoo uit onderscheidene potjes iets samenmengt; of wil men een ander voorbeeld, dan zouden we vragen willen, of ze, om over zee te gaan, zich liefst bij zulk een kapitein zullen inschepen, die zich met al die kaarten en instrumenten niet ophoudt, maar *eenvoudig* toestuurt op goed geluk.

En indien dan het stellige antwoord luidt en luiden moet, dat al deze zelfde lieden, als het op een lid van hun lichaam, of een medicijn voor hun krankheden aankomt, of ook de gevaren der zee geldt, volstrekt niet van dat *eenvoudige* gediend zijn, maar wel terdege omzien naar lieden, die de nauwkeurigste kennis van zaken hebben, dan zij hun toch in den naam des Heeren afgevraagd, hoe ze het voor God den Heere verantwoorden kunnen, om, waar het de ziel geldt en de geestelijke krankheden en den tocht over de peilloos diepe wateren des levens, op zoo *eenvoudige*, dat wil zeggen *slordige* en *onnadenkende* manier te werk te gaan, even alsof het er op dit geestelijk terrein minder toe deed.

We zullen dan ook bij deze uiteenzetting ons door dat ziekelijk geroep om een *eenvoudige* belijdenis en door dat onvroom geroep tegen het dusgenaamd dogmatisme, niet van de wijs laten brengen, maar er ons op toeleggen, om, mocht het zijn, zulk een verklaring en toelichting van het wezen des geloofs te geven, dat de doolpaden zijn afgesneden en het eenig goede en betrouwbare pad duidelijk gemerkt en aangewezen zij.

En dan sta van meet af duidelijk op den voorgrond, dat er wel zeer deugdelijk onderscheiden dient te worden tusschen het zaligmakend geloof, waarvan hier alleen te handelen valt, en dat andere geloof, dat in meer algemeenen zin op allerlei levensterrein genoemd wordt.

Als Columbus een prikkel, een drijfveer, een werking in zich voelt, waardoor rusteloos zijn blik en de uitgang zijner gedachten gericht wor-

den naar de zee, die Europa's westerkust besproeit, en over die zee naar een land, een wereld, die hij vermoedt en gist en schier zeker weet, dat daarachter moet liggen, dan wordt dat ook wel *geloof* genoemd; — maar met ons hier te behandelen zaligmakend geloof, heeft zulk een instinctieve neiging in Columbus' geest niets te maken. En elke prediking, die zulke voorbeelden erbij brengt, anders dan bij manier van zeer veraf liggende analogie, licht niet toe en heldert niet op, maar leidt de gemeente op het dwaalspoor.

Telkens komt het voor, dat er onder onze kinderen één zich allengs van de andere onderscheidt als één, die iets wil, die iets beoogt, die ongemerkt wordt beziggehouden door één gedachte, die hem geen rust laat. Soms grijpt dit plaats op een wijze, die eerst later zijn eigenlijk levensoogmerk doet uitkomen, en van achteren toont, hoe verkeerd men deed, met hem van dien innerlijken drang af te houden. Maar ook, zulk een drang is niets dan de werking van wat in zulk een kind van nature in was gelegd, de geheimzinnige drijving en persing van de toongevende idee, die zijn bestaan, zijn persoon en zijn leven beheerscht.

Zulke gedreven lieden overwinnen dan elken tegenstand; hoe men hen ook tegen poogt te houden, ze komen toch telkens hun nog onbewust doel nader; en het einde is, dat ze, dank zij de onweerstaanbare kracht, die hen innerlijk dreef, ten slotte toch komen, waar ze wezen moesten.

En ook dat nu noemt men vaak *geloof;* maar ook zulk een geloof heeft met het geloof, waarvan wij *hier* handelen, weinig meer dan den naam gemeen. Want terwijl zúlk een geloof juist de menschelijke kracht prikkelt en tot eere brengt en verhoogt, strekt het geloof, waarvan *wij* hebben te handelen, juist omgekeerd, om alle menschelijke hoogheid neder te werpen.

Evenzoo is het met wat men wel spreekt van *geloof aan zijn idealen.* Men is jong; men dweept; heerlijke gedachten van een gouden eeuw van geluk en heerlijke idealen van recht en heerlijkheid zweven ons voor oogen. Het is, alsof de schoone wereld onzer verbeelding ons troosten wil over de bittere teleurstelling, die de wereld der werkelijkheid ons bij elke schrede op ons levenspad oplevert. Was zoo de wezenlijke wereld

en moest zoo de wereld blijven, o, ons jeugdig hart zou gebroken, onze geestdrift vroegtijdig gebluscht zijn, en, vroeg oud geworden, zouden we ons óf gevoegd hebben bij de in wanhoop vergaande pessimisten, óf wel bij de conservatieve geesten, die weer verademing gevoelen, eenvoudig, doordien ze de betere inspraak van hun consciëntie hebben verkracht.

Maar, God zij dank, zóó ging het in het hart van velen niet toe. Voor veler hart ging in die pijnlijke beklemming een wereld van idealen op, dat wil zeggen, ze grepen den moed in hun ziel, om die zondige diep ellendige wereld, zooals ze is, te veroordeelen, en te profeteeren van een betere en gelukkiger wereld, die straks komen zou.

Helaas, dat de overmoed van het jeugdig hart zich bij het grijpen naar die idealen dan zoo licht inbeeldt, dat de schuld van de bestaande ellende aan de vaderen ligt. En toch, dat is, zoo er geen hooger licht tusschenbeide komt, bijna altoos de loop der ontwikkeling. »Hadden mijn vaderen het maar van meet af aangelegd, gelijk ik het thans inzie en thans poog te verwerkelijken, o, hoeveel verder zouden we reeds wezen!" Maar daar school de fout; dat hebben die vaderen niet; die vaderen hebben verkeerd gedaan, en daardoor komt het nu, dat de ideale wereld nog zoo verre ligt. Maar geen nood. Thans ziet een jonger geslacht dit in. Groeit dit maar eenmaal op en komt het aan het woord, dan zal, o, zoo machtig veel van de bestaande ellende vanzelf verdwijnen, en, heerlijke toekomst, dan komt de ideale wereld ons vanzelf nabij.

Wreed is het ontnuchterend antwoord dan telkens, op zoo valsche inbeelding door de harde ervaring gegeven. Ook zoonlief doet het later weer even dwaas, als hij oordeelde, dat vroeger zijn vader het aanlei! En waar het aan ligt, weet hij niet, maar de ideale wereld komt niet. Hoe hij zich ook inspant om luide te roepen, de menschen hooren niet. Ze willen blijkbaar niet van hun ellende verlost worden. En het droef resultaat is, dat de oude droefenisse blijft.

En op dit punt uitgekomen, splitst zich nu dit korps van ideale lieden, die met het *Excelsior* in hun banier daartegen zoo moedig opstonden. Want zie, dan is er een deel onder hen, dat het opgeeft, die klagen gaan, dat hun idealen slechts bedriegelijke droomen zijn geweest, en, zich schikkende in het onvermijdelijke, die reeds zoo breede schare van de gelijkvloersche en platgetreden zielen nog gaan vermeerderen.

Maar dan is er bij hen ook een ander deel, dat dien weg niet op wil. beler geesten, die weigeren te bukken voor de onvermijdelijkheid van wat ongelukkig, laag en onedel is, en nu, als met hun hoofd tegen den muur loopende, roepen van *advienne, qui pourra*, en bijna alleen hun idealen blijven vasthouden.

Welnu, ook van zulke lieden, lieden, die ge niet genoeg waardeeren en liefhebben kunt, zegt men dan gemeenlijk, dat ze *gelooven.* Maar ook dit geloof aan idealen heeft nog niets overeenkomstigs met het zaligmakend geloof, en het is spraakverwarring, het is saamvoeging van wat niet bijeenhoort, als men zoo telkens deze beide voorstelt, als waren ze van eenzelfde soort.

En hetzelfde geldt eindelijk evenzeer van een veel lageren vorm, waarin dit gemeen geloove wel voorkomt, als de luchthartige uiting van *zekere blijmoedigheid* of het gissen van iets, dat later toevallig uitkwam.

Er zijn van die blijmoedige, vroolijk gestemde zielen, die, wat tegenspoed hen ook treft, er nooit door geknakt of gekrenkt worden, maar hoe ook de veer wordt neergedrukt, altoos nog veerkracht genoeg in hun blijmoedigen geest hebben, om toch de veer van hun innerlijk leven weer te laten opspringen.

Dit soort menschen heeft op al wat hen omringt, een goedmoedigen en hoopgevenden blik. Zwartgalligheid is hun vreemd en zwaarmoedigheid kennen ze niet. Bezorgdheid houdt hen nooit uit den slaap en onrust jaagt hun het bloed nooit sneller door het hart. Niet, dat ze onverschillig zijn, maar ze trekken zich de dingen zoo niet aan. En hoe het ook tegenloopt en hoe donker de wolken ook saampakken, zij zien achter die wolken altoos het zonnetje nog en profeteeren u met een blijden glimlach, dat het zonnetje straks wel weer zal doorbreken.

Vandaar, dat zulke personen altoos nog hoop hebben, altoos u zeggen, dat het nog wel gaan zal, dat er nog wel iets uit worden zal, en ook dit heet dan, dat ze nog *geloof* voor zulk een persoon, of voor zulk een zaak hebben.

En ook dit *geloof*, mits het niet te oppervlakkig zij, dient gewaardeerd. Met die millioenen melancholieke zielen zou het leven op onze erve niet zijn uit te houden, en er is dus wel oorzaak voor dank, dat onze anders zoo flegmatieke landaard toch ook zonen en dochters kweekt, die zulk een geloof der blijmoedigen hoopvol gloren doen.

Soms gebeurt het dan metterdaad, dat hun zeggen uitkomt; dat, waar ieder dacht, dat het scheepke vergaan zou, het toch nog veilig in de haven wordt binnengebracht, en dat metterdaad hun blijmoedig geloof, dat het nog wel terecht zou komen, meê oorzaak van dit gelukken was. Dan vragen deze profeten u, of ze het u niet zoo gezegd hadden; dat gij ook veel te somber waart geweest; en dat men nu dan toch maar ziet, dat het best terecht kwam.

Maar natuurlijk, ook dit geloof heeft met het zaligmakend geloof niets dan den naam gemeen.

Iets, wat wij daarom vooral opmerken, omdat men ook bij Christelijke inrichtingen en werkzaamheden zoo vaak mannen en vrouwen ontmoet, die door zulk een geest der blijmoedigheid en des onbepaalden vertrouwens gedragen worden, en metterdaad door die hoopvolle blijmoedigheid ook menig Christelijk scheepke behouden thuis brengen, dat anders zou vergaan zijn.

Maar zelfs bij den Christen is dit soort van geestelijke blijmoedigheid misschien een *vrucht* van het echte geloof, maar stellig niet *het echte geloof zelf*. En als men zoo zeggen hoort: »Zoo ziet ge, wat het geloof vermag!" heeft men zeer ten onrechte weer zaligmakend geloof met algemeen geloof, gelijk het ook bij heidenen voorkomt, verward.

XXXV.

GELOOF EN WETEN.

> Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven; maar die den Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien.
> Joh. 3 : 36.

Het gelooven in dien vagen, algemeenen zin, waarin men zegt, dat Columbus vooraf zeker aan het bestaan van Amerika heeft geloofd, en een enthousiast jong man gelooft aan zijn idealen, laten we dan nu ganschelijk varen. Dit toch helpt ons bij ons onderzoek naar het wezen des zaligmakenden geloofs niet in het allerminste.

Om te verstaan wat »geloof" is, moet een gansch andere weg ingeslagen, en dient gevraagd, wat onder alle volken en bij alle natiën het grondbegrip en de oorspronkelijke beteekenis van deze uitdrukking is.

En dan doet zich bij alle volken en in alle tijden het opmerkelijk verschijnsel voor, dat »geloof" de eene maal uitdrukking is voor iets *min* zekers en een ander maal voor iets *zeer bijzonder* zekers.

Zoo zal men den eenen keer zeggen: »Ik geloof, dat het half drie geslagen is, maar zeker weet ik het niet". Of ook: »Ik geloof, dat zijn voorletters H. F. zijn, maar als ge het sekuur moet weten, zal ik het nog eens nazien." Of eindelijk: »Ik geloof, dat men tegenwoordig rechtstreeksche biljetten naar Petersburg kan nemen, maar ge zult toch wel doen, met het eerst nog eens te onderzoeken."

In elk dezer drie volzinnen, die in elke ontwikkelde taal letterlijk zijn over te zetten, beduidt »gelooven" een tot op zekere hoogte afgaan op de gis, een *minder* iets dan weten, een belijden van *on*zekerheid.

Daarentegen wanneer ik zeg: »Ik geloof de vergeving der zonden", of ook: »Ik geloof, dat mijn ziel onsterfelijk is"; of eindelijk: »Ik geloof in de onkreukbare eerlijkheid van dien staatsman"; — dan wil dit volstrekt niet zeggen, dat men er eigenlijk aan twijfelt, of althans de mogelijkheid van het tegendeel toegeeft; maar geheel omgekeerd, dat men veel vaster dan van iets anders juist van deze zekerheden overtuigd is.

Hieruit nu volgt, dat elke bepaling van het wezen des geloofs misloopt, die u niet verklaart, hoe uit éénzelfde grondbeteekenis tweeërlei zoo lijnrecht tegenstrijdig gebruik van éénzelfde woord kan voortvloeien.

En dit nu kan en mag alleen zóó uitgelegd, dat er verschil bestaat

in het wezen der dingen, waaromtrent men zekerheid erlangt; zoodat bij de eene soort van die dingen de hoogste zekerheid *wel* door het geloof wordt verkregen; en bij de andere soort dingen *niet*.

Dit verschil ligt nu hierin, dat er, gelijk men zegt, *zichtbare* en *onzichtbare* dingen zijn, en dat bij alle zichtbare dingen *weten* en geen geloof tepaskomt, om tot zekerheid te geraken; terwijl bij alle *onzichtbare* dingen de zekerheid uitsluitend door *geloof* kan verkregen.

Zegt iemand dus, waar het zichtbare dingen geldt, niet: »Ik weet", maar: »Ik geloof", dan maakt dit op ons den indruk van iets zeer onzekers. Daarentegen, zegt iemand van de onzichtbare dingen: »Ik geloof", dan maakt dit op ons den indruk, dat het voor hem zeer zeker is.

Hierbij moet men het »zichtbare" en »onzichtbare" natuurlijk niet te eng opvatten, maar, gelijk de Heilige Schrift, zóó verstaan, dat onder »zichtbare dingen" alles begrepen worde, wat onder onze zintuigen valt, en onder »onzichtbare dingen" alles worde saamgevat, wat niet door de waarneming van onze zintuigen is te bereiken.

Met name zal dus alles wat het verborgen leven van *den persoonlijken mensch* raakt, ten slotte altoos moeten rusten op *geloof*. Zijn daden treden in het zichtbare. Daaromtrent kan men dus zekerheid bekomen door de waarneming der zintuigen. Maar wat zijn innerlijke persoonlijkheid aangaat, en wat hij denkt, en of hij liefheeft, en of die liefde oprecht is, en of hij vertrouwen verdient, en welk een karakter hij bezit, en wat vragen er meer omtrent iemands verborgen leven kunnen rijzen, zie dat alles kan alleen uitgemaakt door *geloof*.

Wilden we dieper nog in de zaak indringen, dan zouden we nog verder willen gaan en beweren, dat eigenlijk *alle* zekerheid, óók omtrent de zichtbare dingen, altoos en eeniglijk op geloof berust; en we zouden dan deze stellingen opzetten: Als gij zeker zegt te weten, dat daar zoo-even een menschenhoofd boven dien waterspiegel uitstak, en dat die mensch om hulp riep, — dan rust die zekere wetenschap daarop, dat 1°. gij vastelijk *gelooft:* ik droomde niet, maar waakte, beeldde mij niets in, maar nam waar; 2°. daarop, dat ge zegt: als ik met mijn oog iets zie en met mijn oor iets hoor, *geloof* ik, dat daaraan iets beantwoordt in de werkelijkheid; en 3°. dat ge overtuigd zijt: als ik iets zie in den vorm van een menschenhoofd, dan geloof ik, dat mijn zintuigen mij den vorm juist doen waarnemen.

En zoo zouden we, op die manier voortgaande, kunnen aantoonen, hoe

bij slot van rekening *alle* zekerheid, evengoed omtrent de onzichtbare, als omtrent de zichtbare dingen, ten slotte nooit op waarneming rust, maar *altoos* op geloof.

Ik kan van mijn *ik*, dat weten wil, nooit tot iets buiten mij komen, of er moet een geloofsband zijn, die mij aan hetgeen buiten mij is verbindt.

Ik moet altoos gelooven, óf aan mijn eigen identiteit, dat is, dat ik mijzelf ben; óf aan de helderheid van mijn bewustzijn; óf aan de waarneming mijner zintuigen; óf aan de werkelijkheid van wat buiten mij bestaat; óf aan de axioma's, van waar ik uitga.

En zoo kan men dus zonder zweem van overdrijving beweren, dat geen enkel mensch ooit van eenig ding beweren kan: *Ik weet dit of dat,* of hem kan zonder veel moeite aangetoond, dat dit *weten*, dieper opgevat en nader ontleed, voor wat de zekerheid aangaat, eeniglijk op *geloof* berust.

Toch laten we deze diepere opvatting van de zaak liever rusten, omdat ze verwarring sticht, insteê van ons het wezen des geloofs op te helderen.

Men vergete namelijk niet, dat de Heilige Geest in de Heilige Schrift zulke woorden altoos zóó neemt, als ze in de gemeene spraak en in het dagelijksch leven voorkomen; eenvoudig wijl anders de kinderen des Koninkrijks de gegevens zouden missen om ze te verstaan.

En in het gewone leven nu verzuimt een mensch om die nadere onderscheiding te maken, en zegt in een geval als het bovengenoemde eenvoudig: »Ik *weet*, dat daar iemand in het water ligt, want ik heb zijn hoofd gezien en ik heb hem hooren roepen." Terwijl omgekeerd in diezelfde gemeene spraak en datzelfde gewone leven iemand zeggen zal: »Gelooft ge me niet, dan kunnen we ook niet verder spreken," daarmeê aanduidende, dat bij *een persoon* gelooven de eenige manier is om zekerheid te erlangen.

Ons hieraan nu houdende, zullen we, om duidelijk te zijn, de zaak dus liefst zoo voorstellen: Dat een mensch door God den Heere op zulk een wijze geschapen is, dat hij van *twee* werelden kennis kan erlangen; zoowel van de wereld der zichtbare, als van de wereld der onzichtbare dingen; maar van elk van die twee werelden op een bijzondere, eigenaardige manier.

Van de wereld der *zichtbare* dingen krijgt hij kennis door middel van

de zintuigen, die er juist op zijn aangelegd en er juist voor bestemd zijn en er juist voor dienen, om aan zijn geest contact met die buitenwereld te geven. Maar van de wereld der *onzichtbare* dingen leeren die zintuigen hem volstrekt niets, en daarvoor heeft hij dus geheel andere organen noodig.

Voor die andere organen nu hebben we geen aparte namen, gelijk voor onze vijf zintuigen, maar niettemin weten we zeer goed en zeer wel, dat we indrukken, gewaarwordingen en aandoeningen uit die onzichtbare wereld ontvangen; we weten zeer wel, dat deze indrukken, gewaarwordingen en aandoeningen onderling verschillen in graad van vastheid en diepte en sterkte; en we weten ook, dat er onder deze indrukken, gewaarwordingen en aandoeningen sommige zijn, die in ons het besef wekken van *onwaar*, en sommige andere, die op ons de uitwerking hebben van ze *waar* te doen zijn.

Metterdaad mag dus getuigd, dat uit de onzichtbare wereld, precies evengoed als uit de zichtbare wereld, een werking op ons uitgaat. Niet door de vijf zintuigen, maar door middel van onnoembare organen. Dat deze werking uit de onzichtbare wereld door middel van deze organen ons gemoed, ons bewustzijn, ons innerlijk ik bereikt. En voorts op dat gemoed indrukken maakt, in dat bewustzijn gewaarwordingen wekt, en in ons innerlijk *ik* aandoeningen teweegbrengt.

Zoo echter, dat alsdan nog altoos de vraag overblijft: »Zijn die indrukken waar? Kan ik die gewaarwordingen vertrouwen? Kan ik op die aandoeningen afgaan? Beantwoordt er aan deze indrukken, gewaarwordingen en aandoeningen een werkelijkheid?" En deze laatste vraag nu is een vraag, waarop alleen het *geloof* een *ja* kan uitspreken, precies evenzoo als op de vraag, of ik aan mijn eigen bewustzijn en aan mijn zintuigen en aan de axiomata zekerheid ontleen, alleen en uitsluitend door het *geloof* ja kan worden gezegd.

Voor al wat onzichtbaar is, voor de liefde en de trouw, voor de gerechtigheid en de heiligheid, voor 's Heeren mystiek lichaam, voor de vergeving der zonde, voor het eeuwige leven, en met name voor alles, wat het mysterie *des persoonlijken levens* in eenigen medemensch, in den Immanuël en in den Heere onzen God geldt, is *gelooven* de eigenlijke en eenige weg, die door God den Heere verordend is, om tot zekerheid te geraken. Niet als iets *lagers* dan weten, maar als iets, wat daarmeê volkomen gelijk staat, nog veel vaster is en zelfs aan alle weten zijn vastheid leent.

En hier werpe men nu niet tegen, dat de Heilige Geest toch in de Schrift getuigt, dat eens het geloof in »aanschouwen" zal verwisseld worden; want dit »aanschouwen" heeft met het »zien" door onze zintuigen niets gemeen.

God de Heere ziet en kent alle dingen en bezit toch niet een eenig zintuig. Zijn aanschouwen is een onmiddellijk indringen met zijn Geest in het wezen en in het bestand aller dingen. Iets van deze onmiddellijke wijsheid en kennisse was aan Adam in het paradijs verleend. Door de zonde verloor hij ook dezen heerlijken trek van het beeld Gods. En nu wordt ons in de Heilige Schrift beloofd, dat deze heerlijke trek, in nog veel heerlijker zin dan in het paradijs, voor Gods kinderen terugkomt in het rijk der heerlijkheid.

Thans daarentegen, nu we nog als pelgrims toeven, en ons zoomin het lichaam der heerlijkheid als de heerlijkheid voor onzen innerlijken staat nog verleend is, thans bestaat ons contact met de onzichtbare wereld nog niet in »aanschouwen", mist onze geest de macht nog om onmiddellijk in de onzichtbare dingen in te dringen, zijn we nog afhankelijk van de indrukken, die ze op ons maken, en de gewaarwordingen, die ze in ons wekken; en kan de zekerheid omtrent de waarachtigheid van die indrukken en gewaarwordingen dus nooit anders in ons ontstaan dan door rechtstreeksch geloof.

Gelijk we thans bestaan, en nog als pelgrims leven, *gelooven* we in elkanders liefde, in elkanders trouw en eerlijkheid van karakter. We *gelooven* in God den Vader; we *gelooven* in onzen Zaligmaker: we *gelooven* in den Heiligen Geest: we *gelooven* een heilige, algemeene Christelijke kerk; we *gelooven* de vergeving der zonden; we *gelooven* de wederopstanding des vleesches; we *gelooven* een *eeuwig* leven. En dat alles *gelooven* we, niet met de heimelijke bijgedachte: »eigenlijk zou ik het toch liever *weten*"; want zulk zeggen zou even dwaas zijn, als dat iemand, een prachtig orgelstuk *gehoord* hebbende, uitriep: »eigenlijk zou ik het liever *zien*." Zoomin toch als *zien* bij de muziek hoort, zoomin hoort waarneming door de zintuigen bij de onzichtbare dingen. En gelijk *hooren* het eigenaardige en eenige middel is om muziek te genieten, zoo ook is *gelooven* het eigenaardige en eenige middel, om zekerheid te verwerven aangaande ons contact met de ongeziene en onzichtbare wereld.

En is dit nu eenmaal helder ingezien, dan is het ook niet moeielijk te vatten, hoe het dan nu komt, dat ditzelfde *gelooven*, van zichtbare dingen gebezigd, zoo ver onder het *weten* staat.

Zichtbare dingen namelijk zijn juist bestemd om *door middel van de zintuigen* precies en nauwkeurig en stiptelijk te worden opgenomen. Al wat aan de volledigheid van die waarneming ontbreekt, maakt onze kennis onzeker. En zoo komt het, dat ten opzichte van zichtbare dingen met geen andere kennisse vrede of genoegen mag genomen, dan die door deze *zintuigelijke* waarneming verkregen is.

Dit neemt nu echter niet weg, dat er tal van gevallen zijn, waarin de zoo stellige en zekere kennis omtrent het een of ander ons te weinig belang inboezemt, om er de moeite van zoo nauwkeurige waarneming voor over te hebben. Ge ziet in de verte twee dorpstorens, en uw vriend, die met u wandelt, beweert, dat de linksche toren hooger is dan de rechtsche. Gij daarentegen oordeelt, dat de rechtsche hooger is, en dat spreekt ge uit. Maar geeft de ander dat nu niet toe, welnu, dan laat ge het loopen, en denkt er niet aan, om beide torens na te gaan meten. Het weten blijft dan uit; het blijft bij den vagen indruk, dien ge ontvingt; en zoo spreekt ge dan van *gelooven.*

Of ook er zijn zichtbare dingen, die in uw herinnering hun beeld wierpen. Uit die herinnering roept gij ze nu terug. Maar hun beeld is min of meer verflauwd. Zoo kwam er onzekerheid. Bijvoorbeeld, ge hebt vóor jaren den Koning gezien. Nu loopt ge door Den Haag, en van gindsche zijde komen drie heeren in politiek aan, waarvan de middelste een indruk op u maakt, alsof het de Koning was. Stond nu 's Konings beeld van vroeger nog versch en diep ingeprent in uw geheugen, dan zoudt ge zeggen: »Het *is* de Koning, ik zie het!" Maar nu dat beeld verflauwde, nu aarzelt ge, en fluistert zachtkens: »Ik *geloof*, dat het de Koning is." In zulk een geval nu *schijnt* ge wel met een zichtbaar iets te doen te hebben, want die drie heeren ziet ge in levenden lijve voor u; maar het *beeld*, waarmeê ge den middelsten vergelijkt, komt toch eigenlijk uit den *onzichtbaren* schat van uw herinnering, en vandaar het veranderd spraakgebruik.

En als slotsom van deze uiteenzetting moge dus zijn neergeschreven, dat 1°. in zijn diepsten zin opgevat, *alle* zekerheid zoo voor de zichtbare als onzichtbare dingen op *geloof* rust; en 2°. dat naar het gemeene spraakgebruik de zekerheid bij *zichtbare* dingen verkregen wordt door waarneming der *zintuigen,* en bij de *on*zichtbare dingen, met name bij al wat persoon is, door *gelooven.*

Reeds hierom moet Brakels poging, om, »gelooven" uit het Hebreeuw-

sche en Grieksche taaleigen als *vertrouwen*, en niet als *middel ter erlanging van zekerheid* te verklaren, als mislukt worden afgewezen.

Deze soort van dingen verschillen niet in taal bij taal, maar zijn in alle talen dezelfde, eenvoudig omdat ze rechtstreeks voortvloeien uit de bewerktuiging van den menschelijken geest, die in zijn grondtrekken bij alle volken dezelfde is.

Vertrouwen is het rechtstreeksche *gevolg* van *geloof*, nooit het geloof zelf.

Gelooven ziet altoos allereerst op de vraag, of iets voor ons bewustzijn zekerheid bezit. Wat voor uw bewustzijn *geen* zekerheid bezit, gelooft ge *niet;* wat voor uw bewustzijn *wel* zekerheid bezit, gelooft ge *wel*.

Wordt iemand nu bij mij aangediend, of dient hij zichzelf aan als een man van stipt en eerlijk karakter en edele bedoelingen, dan is de eerste vraag, of ik dit geloof: of ik geloof, dat hij zoo stipt eerlijk is; of ik geloof, dat de soliditeit in hem zit. Antwoord ik hierop: *neen*, dan geloof ik *hem* niet, geloof ik niet *aan* hem, geloof ik niet *in* hem. Antwoord ik daarentegen: *ja*, dan geloof ik wel in dien man. En is dit laatste zoo, welnu, dan volgt hier ook onmiddellijk uit, dat ik hem *vertrouw*, en dan doe ik dit ook. Dan *kan* ik hem niet meer *niet* vertrouwen. Gelooven, dat hij is diegene, waarvoor hij zich uitgaf, is met *niet*-vertrouwen eenvoudig onbestaanbaar.

In den zeer gewichtigen strijd, die indertijd is gevoerd tusschen Brakel en zijn geestverwanten ook op dit punt eenerzijds, en tusschen de gereformeerde vaderen van Calvijn en Comrie anderzijds, dient derhalve onvoorwaardelijk voor de oude zienswijze partij gekozen. Te dezen heeft Brakel min juist gezien. Een misslag, die wel bij Brakel eigenlijk meer een manier van zeggen gold, dan dat hij in het wezen der zaak de Openbaring der Heilige Schrift zou miskend hebben, maar in zijn nawerking niet onschuldig bleef. Op zichzelf zouden we dan ook te dezen niet tegen Brakel opkomen, ware het niet, dat de latere afwijkende godgeleerden zich allengs op Brakel beroepen hadden, om onware gevolgtrekkingen, die hij niet bedoeld heeft, maar die toch eigenlijk uit zijn stelsel volgen, in de gemeente Gods in te dragen.

En daarom blijven wij liever bij de welbeproefde zienswijze, dat is op de zuivere linie, die van Calvijn over Voetius naar Comrie loopt, en die ons belijden doet, dat gelooven altoos de grondbeteekenis behoudt van »zekerstelling voor ons bewustzijn", en dat het zaligmakend geloof bestaat in een met toepassing op zichzelf *verzekerd zijn,* dat Christus die is en zoo is, zooals Hij in de Heilige Schrift zich openbaart en aanbiedt.

XXXVI.

BRAKEL EN COMRIE.

> Indien gij iets anderszins gevoelt, ook dat zal God u openbaren.
>
> Fil. 3 : 15.

Ons laatste artikel eindigde met op twee lijnen in de verklaring van het wezen des geloofs te wijzen, die in de vorige eeuw het zuiverst, eenerzijds door Brakel en anderzijds door Comrie, geteekend zijn, en we verheelden niet, dat Comries lijn zuiverder liep.

Dit doe den vrienden van Brakel geen zeer; dan toch zouden we ook onszelven wonden.

Maar, al ligt ook de naam van „vader Brakel" nog zoo teeder in ons hart; al boezemt hij ons ook nog zooveel sympathie in door zijn moedbetoon in het optreden tegen de kerkoverheersching; en al danken we nog zooveel aan zijn kostelijke geschriften; dit maakt hem daarom nog gansch niet onfeilbaar, en belet volstrekt niet, dat op dit éëne punt Comrie beter zag dan hij.

Om echter aan beide mannen recht te laten wedervaren, zullen we over en weer, hun beider argumentatie summierlijk hier inlasschen, om daarna aan te toonen, hoe Comrie (die ook op zijn beurt wel eens misging) in dit geschil beter dan Brakel de Schriftuurlijke en dus ook gereformeerde lijn houdt.

Moge Brakel als de oudste in jaren vooropgaan.

Brakel dan schrijft in zijn *Red. Godsd.* II. 776 (ed. 1757) in het hoofdstuk *van het geloove* in § 20 aldus:

»Nu komt in bedenkinge, waer in al de eygene, formeele, weselyke daedt des geloofs bestaet. Hier over is dese Vrage: *Of de eygene daedt des geloofs bestaet in toestemminge aen de Goddelyke Euangelische waerheden ende beloften: Dan ofse bestaet in het vertrouwen des herten op Christus, om door hem gerechtvaerdight, geheylight, ende tot de zaligheyt geleydt te worden?* Eer wy antwoorden, seggen wy: 1. Dat wy door het *vertrouwen* niet verstaen de versekeringe, het vertrouwen dat yeder voor sich heeft, dat hy deel aen Christus ende alle syne beloften heeft, ofte de vrede ende de stilte der ziele; want dat is eene vrucht des geloofs, die in den eenen meer ende in den anderen min is: Maer wy verstaen door vertrouwen de uytgaende daedt des herten, waer door men sich overgevende aen Christus, ende hem aennemende, ziel ende lichaem hem

toevertrouwt, op dat hy se zaligh make: Gelyk een crediteur, syn gelt aen yemand overgevende, het hem toevertrouwt; gelyk yemand sich settende op de schouderen van een sterk man, om hem door een water te dragen, sich selven hem toevertrouwt, en soo op hem vertrouwt, leunt, steunt, sich laet dragen tot sulk eene plaetse. 2. Wy seggen, dat tot sulk een vertrouwen noodtsakelyk vooraf vereyscht wordt eene kennisse van de Euangelische waerheden, ende eene toestemminge aen de selve als waerachtigh: Ende dat het geloove daer na ook gedurigh werkt op en door de beloften. Dit vooruyt geseyt hebbende, soo antwoorden wy op de vrage: Dat het ware zalighmakende geloove niet bestaet in de toestemminge van de Euangelische beloften; maer dat het bestaet in het vertrouwen des herten, om door hem tot de zaligheyt gebracht te worden, op den grondt van syne vrywillige aenbiedinge, en op de beloften aen die gedaen, die op hem vertrouwen. Dus seggen wy met een: *Dat het geloove syne sitplaetse niet en heeft in het verstandt, maer in de wille:* want en is het niet de toestemminge van de waarheyt der beloften, soo en is het ook niet in het verstandt. En is het een vertrouwen, soo is het in de wille."

En na aldus positie te hebben genomen, geeft hij voor dit gevoelen de navolgende redenen op:

»De waerheyt van 't geseyde blykt uyt de volgende redenen:

1. Uyt de benaminge selve: Dat wy gelooven noemen, noemt de Schrift *vertrouwen, betrouwen, toebetrouwen, sich vertrouwen.* Ook dan als'er gantsch geene beloften te passe komen, gelijk boven duydelijk ende onwedersprekelijk is getoont. Nu weten wy, als wy van Goddelyke, en alleen in het Woordt geopenbaerde dingen handelende, spreken, dat wy dan in onse tale niet moeten hangen blyven, dat vele doet dwalen; maar dat wy moeten verstaen ende spreken na de eygenschap ende aert der Hebreeuwsche ende Grieksche talen, in welke het Woordt beschreven is: Om dat in onse tale het woordt gelooven is beloften ende verhaelde saken, op 't seggen van een ander, aennemen, soo moet men in onse tale niet hangen blyven, maer op de kracht der Grondt-talen sien, en soo worden de woorden *Heëmin, pisteuoo, chasa, batach, samach,* niet alleen gelooven, maer vertrouwen, toebetrouwen, sich betrouwen, steunen op yemant, vertaelt, ook sonder opsichte op 't seggen ofte beloven van een ander; doch in dit vertrouwen komen die te pas, niet als de nature des vertrouwens, maar om door deselve sich op Christus te verlaten, ende sich hem toe te vertrouwen.

2. De Schrift schryft gelooven aen het herte toe. Rom. 10 : 10: »Met der herten gelooft men ter rechtvaerdigheyt." Hand. 8 : 37:

»Indien gy van gantscher herten gelooft, soo is 't geoorlooft. Ende hy antwoordende, seyde, ik geloove dat Jesus Christus de Sone Godts is." 't Herte, de wille is werksaem in sich hem toe te vertrouwen, ende in hem te gelooven. Segt men, 't herte beteekent ook wel het verstandt. Antw. Seer selden, en dan nog niet expres bepaelt alleen tot het verstandt; maer doorgaens beteekent het de wille, ofte de ziele, in alle werkinge te samen genomen: Soo blyven wy in de gemeene beteekenisse, ende verstaen er de wille door; te meer, om dat gelooven eene daedt van de wille beteekent.

3. Indien de eygenlyke daedt des geloofs bestonde in de toestemminge der waerheyt van de beloften: (a) Soo konde men zalighmakende gelooven, sonder Christus aen te nemen, ende op hem te vertrouwen, blyft vry in het kennen, erkennen, toestemmen dat Christus de Zalighmaker is, soo lange gy wilt; wat vereeniginge, wat gemeynschap hebt gy dan met Christus? Het aennemen van Christus, het steunen, het vertrouwen op hem, souden dan maer vruchten en effecten zyn van het geloove: nu, het effect volmaekt het wezen niet, dat voor het effect al volmaekt is. (b) Soo verschilde het zalighmakende geloove in de nature niet van het historisch-geloove; maer 't was in de nature het selfde; want het historisch-geloove bestaet ook in het toestemmen van de waerheyt van de beloften, en dat is ook in de duyvelen, en 't tydt-geloove ook in de onbekeerden; gelyk dat overvloedigh uyt de Schrift blykt, en by alle bekent is. Segt men, het onderscheyt is, dat de kennisse, ende toestemminge in den eenen geestelyk is, ende in den anderen niet. Ik antwoorde: 1. 't Is waer, dat der onbekeerden ende der bekeerden kennisse van eene andere nature is (niet in de voorbereydinge) nochtans is ende blyft de sake, hoe verscheidenlyk gevat, deselfde: beyder kennisse gaet neffens de waerheyt der historie, ende als die waerheyt toegestemt wordt, soo is 't in den eenen, soo wel het historisch-geloove, als in den anderen. 2. De Schrift stelt het onderscheyt tusschen het zalighmakende geloove nooyt in de geestelykheyt der kennisse en der toestemminge van de historische waerheden. 3. Hier by is het seker, dat, als yemant niet bekeert is, niet in Christus syn vertrouwen set, 't welk het zalighmakend geloove is, dat de kennisse van soodanigh een geloove niet geestelyk is. Ende men soude uit het geloove selve nooyt konnen kennen dat men waarlyk geloofde; maer alleen uyt de vruchten, dat geheel mis is.

4. 't Zalighmakende geloove gelooft in *Godt*, *in Christus*, 't blyft by 't Woordt niet staen, desselfs nature is niet volmaekt in en door het toestemmen der waerheden; maer gaet door het Woordt tot den Per-

soon Christus, en vertrouwt *in hem*. Joh. 17 : 20: »De gene die door haer woort in my gelooven sullen." Daer krijght het geloove syn point, syne nature, syne volmaaktheyt; daerom wordt het zalighmakende geloove doorgaens in de Schrift uytgedrukt door *in Godt, in Christus* te gelooven. Hand. 16 : 31 : »Gelooft in den Heere Jesum Christum, ende gy sult saligh worden." *In Christum* te gelooven is het geloove selve, en niet eene vrucht van het geloove, dat het zyn moeste, als het geloove in kennisse ende toestemmen bestonde."

En voorts:

5. »'t Geloove selve vereenight de ziele met Christus, geeft eygendom aen de belofte als aen haer gedaen, bevredight de conscientie, geeft vrymoedigheyt om tot Godt te gaen, en hem, als Vader, aen te roepen. Eph. 3 : 17. Joh. 3 : 36. Rom. 5 : 1. Eph. 3 : 12. Maer dat doet de toestemminge van de waerheyt der beloften niet, maer het vertrouwen op Christus. Blyft in de toestemminge soo lange, ende soo klaer als gy wilt, niet eene belofte is voor u, 't vereenight het herte niet met Christus, 't bevredight de ziele niet, 't geeft geene vrymoedigheyt te roepen Abba, Vader: diesvolgens is de toestemminge het zalighmakende geloove niet. Men sal seggen, de toestemminge heeft tot een werk het aennemen van Christus, ende het vertrouwen op hem, ende soo verkryght men 't gene boven geseyt is, ende het komt alles uit de toestemminge voort. Ik antwoorde: (a) Soo staet dat dan vast, dat het toestemmen als toestemmen het door sich selve niet en doet; maer dat de vruchten van de toestemminge het doen, ende dat het toestemmen eerst moet het aennemen ende vertrouwen werken; dies is toestemmen de forme, de de nature des geloofs niet; daer by, de Schrift segt dat het geloove selve het doet, en niet syne vruchten. (b) Op dezelfde wyze kan men seggen, dat de *kennisse* van de verborgenheden des Euangeliums die bovengestelde saken, namentlyk, vereeniginge met Christus, deel aen de beloften, vrede ende vrymoedigheyt, ook werkt; want de kennisse is het eerste begin van alles: maer dewyle dat ongerymt is, soo ook, dat de toestemminge het werkt. Dies blyft vast, dat niet het toestemmen, maer het vertrouwen het zalighmakende geloove is.

6. 't Contrarie van het zaligmakende geloove is niet het verwerpen van de Euangelische waerheden; maer het niet vertrouwen, sich op Christus niet te verlaten, op Christus niet te steunen, te wankelen. Joh. 3 : 36. Die in den Sone gelooft... die den Sone ongehoorsaem is. Joh. 14 : 1. Uw' herte en worde niet ontroert, gelooft ook in my. Matth. 14 : 31. Gy kleyngeloovige, waerom hebt gy gewankelt? Luc. 8 : 25. Waer is uw geloove? Daer wordt gelooven gestelt tegen het trillen en

beven van vreese. Soo is dan het ware geloove niet toestemmen, maer vertrouwen.

Uyt desen allen blykt dan klaer, dat de eygenlyke daedt des geloofs niet bestaet in het toestemmen van de Euangelische waerheden ende beloften: maer in het vertrouwen op Jesus, in sich hem toe te vertrouwen."

Kenmerk is dus bij Brakel, dat het geloof niet als een inklevende hebbelijkheid, maar als een uitgaande daad des harten wordt opgevat; en hiermeê samenhangend, dat het orgaan voor het geloof en zijn zetel, waar het heerscht, gezocht wordt niet in onze kennisse, maar hoofdzakelijk in onzen wil.

En hiertegenover nu leerde Comrie, dat het geloof zelf in de ingeschapene en inklevende hebbelijkheid bestaat, terwijl hoofdmoment hierin voor hem is het *overreed worden*.

Zoo lezen we dienaangaande in zijn *Verklaring van den Heidelb. Catechismus*, II. p. 312:

»*Wat is een opregt geloof?* Eene vraag zekerlijk zeer noodig, dat er wel op geantwoord wordt; dewijl die alleen zalig worden, welke dit geloof bezitten. Want ofschoon het geloof door geene innerlijke waardigheid, welke het in zichzelven heeft, ons zalig maakt, is er nogtans tusschen de zaligheid en het medegedeeld geloof zulk een verband door God gesteld, dat niemand oud of jong tot de zaligheid kan komen, zonder het medegedeeld geloof; de kinderen, zoo wel als de volwassenen, moeten hier door in Christus ingelijfd worden; dewijl de zaligheid in geenen anderen is, en dat wij in hem moeten zijn, zullen wij die ooit deelachtig worden. Gij ziet dan, mijne Geliefden, dat er naar een *opregt geloof* gevraagd wordt. Deze vraag wordt geweldig verwrongen en verdraaid van die genen, welke nooit anders gewoon zijn van het geloof te denken en te spreken, dan van eene daad, daden en werkzaamheid; want als zij de beschrijving in het antwoord lezen, zeggen zij, dat hier het geloof zelf in zijne natuur en zijnen aard niet beschreven wordt; maar in zijne volmaaktheid en hoogsten trap; en dat wel tegen de *Papisten*, welke de twijfelingen veroorzaken. Hoe de Hervormers het geloof beschreven hebben, zullen wij hooren en zien; als ook hoe zij het uit de waarachtige gronden van Gods woord, overeenkomstig met de leer van de vrije genade en in deszelfs betrekking tot de regtvaardigmaking als een werktuig beschrijven; maar niet uit de werkelijke gronden van de *halve Pelagianen*, gelijk velen nu doen: en zij geven voor, dat de opstellers in de 21ste vraag

en het antwoord niet beschreven dat *opregt geloof*, waarvan kortelijk in het antwoord op de voorgaande vraag gesproken en aangetoond was, dat niemand wederom ter zaligheid zal komen, als *die gene, welke door een opregt geloof Christus ingelijfd worden*, *en hem en alle zijne weldaden aannemen,* maar het geloof in zijne daden en werkzaamheden. Hoe zoude het nu mogelijk zijn, dat de opstellers van den Catechismus terstond vergeten zouden en uit het oog verliezen, hetgeen zij gesteld, en wel zoo gesteld hadden, dat zonder het gestelde niemand, wie hij ook zij, zalig wordt, om van een hoogen en volmaakten trap des geloofs te gaan spreken, tot welken een ieder niet komt, die zalig wordt, indien wij de woorden van den Catechismus in eenen dadelijken zin opnemen? Neen, mijne Geliefden, daar wordt naar dat zelfde geloof gevraagd, waar van wij gesproken hebben; naar dat zelfde geloof, dat ieder ten aanzien van zijne innerlijke en bijzondere natuur moet hebben, zoo wel de kinderen als de bejaarden; dat het medegedeeld geloof is, het welk wij omschreven hebben *als een ingestort vermogen en hebbelijkheid, welke de uitverkorenen door de onweerstaanbare en herscheppende werking des H. Geestes, ontvangen bij hunne inlijving in Christus; waardoor zij alle de indrukselen, welke God, de H. Geest mededeelt*, *(in de kinderen op een wijze, welke wij niet weten) door het woord ontvangen*, *en naar den aard en inhoud van de plaatsen des Goddelijken woords en de voorwerpen daar in aan de ziel ontdekt, werkzaam zijn.* Zoo dat gij ziet, dat de waarheid of opregtheid van het medegedeeld geloof, niet van de werkelijke daden afhankelijk is; maar dat de waarheid van de daden afhangt van de waarheid en de opregtheid van het beginsel, vermogen of hebbelijkheid, waar uit dezelve voortvloeijen, en dat dus, ofschoon er geene daden uit voortvloeijen, gelijk in de uitverkorene kinderen, die zalig worden, dat die evenwel het *opregt geloof* hebben, waar uit, zoo zij tot het gebruik der rede gekomen waren, daden voortgevloeid zouden zijn."

En voorts:

»Wij kunnen ook zien, dat het medegedeeld geloof tot alle zijne dadelijkheid niet in een punt des tijds komt, maar trapsgewijs en dat, ofschoon de eene daad zich zoo sterk niet vertoont als de andere, zulks geen bewijs is, dat het ingewrocht geloof niet opregt is; maar wel een bewijs, dat die daad of daden niet te voorschijn komen. Bij voorbeeld, de smaak kan volmaakt zijn, al heeft dezelve nooit zoet geproefd: daar is echter van het proeven van het zoet geen denkbeeld te maken; maar als het zoet geproefd wordt, ontstaat het denkbeeld niet door een nieuw vermogen, dat men krijgt om te smaken, maar door een nieuw voorwerp, waar door het vermogen wordt aangedaan en een denkbeeld verwekt,

dat wij niet hadden. Zoo is het ook gelegen met het ingewrocht geloof; hetzelve wordt volmaakt en volkomenlijk ten aanzien van de hebbelijkheid in een punt des tijds, door de bovennatuurlijke werking des Heiligen Geestes, uitgestort, of medegedeeld; maar het komt tot zijne dadelijkheid naar mate van de gewaarwording. Zoo dat gij zien kunt, hoe sommigen, welke hun leven lang met vrees des doods geworsteld hebben, zonder ooit tot eene volkomene verzekering van hunnen staat te komen, zalig kunnen worden. Wij laten ons nu hier over niet verder uit, maar zeggen alleen, dat onze leerling, in het antwoord, den waren aard en de natuur des geloofs, als een ingewrocht geloof, beschrijft, als een vermogen, waardoor wij kennis ontvangen van al hetgeen God ons in zijn woord geopenbaard heeft, en als een vertrouwen, dat Christus en alle zijne genade ons geschonken zijn. Mij dunkt, indien onze gedachten hier over opgemerkt worden, zouden dezelve eenig licht geven en de veelvuldige verschillen doen ophouden. Deze zijn altoos onze gedachten geweest; gelijk mede blijkt uit onze leerrede over Hebr. 10, in 't jaar 1742 gedaan, welke gij in de *Eigenschappen van het geloof* vindt. En wij hebben in het jaar 1746 dezen Zondag kortelijk in dezer voegen verklaard."

En dan volgt de ontwikkeling van zijn gevoelen nader aldus:

»Uit het bevorens opgehelderde blijkt, dat het *geloof* bestaat in eene overtuiging of overreding. Dat is het *Genus*, het geslacht van het *geloof*. Noch *menschelijk* noch *goddelijk geloof* kan bestaan, zonder eene *overtuiging des gemoeds van de waarheid der zaken, die men gelooft.* Want waar dit niet is, is ook geen geloof, maar slechts eene gissing, eene vooronderstelling, en eene verbeelding, maar geen geloof

b. Dat de overtuiging, overreding, niet een voortbrengsel is van het geloof zelve, als eene daad, maar van de getuigenis, welke zich met zulk een klaar betoog openbaart, dat men van de waarheid van die getuigenis zoodanig overreed wordt, dat men daar niet aan kan twijfelen. Alle overreding is van dezen aard, dat de ziel, om overtuigd te worden, niet werkt, neen, de bewijzen der zaken worden ontvangen, en deze ontvangen zijnde, wordt de ziel zoodanig overtuigd, dat zij niet vrij is, om die overreding te ontvangen of te verwerpen, maar moet noodzakelijk met de grootste vrijwilligheid zich aan de waarheid overgeven.

c. Ten derden. Dat, hoe klaarder de getuigenis van den God der waarheid, de zaken van onzen verlorenen staat, en van den weg der verlossing, op het medegedeeld geloof, met een betoog indringt, de overtuiging van de waarheid, of van den inhoud van die getuigenis, ook dan meer of minder vast en overredend is.

d. Eindelijk. Dat, gelijk het geloof gewrocht wordt door eene getui-

genis, *hetzelve ook nooit dadelijk werkt, ten zij de eene of andere getuigenis van Gods woord krachtig ingebragt wordt door den H. Geest; waardoor dat medegedeeld geloof werkzaam wordt gemaakt.* Gelijk dus het geloof de dochter des woords is, in den bejaarden *(Bathkol, filia vocis)* zoo is het van het begin tot het einde aan het woord onderworpen, hetzelve gehoorzamende en in alles opvolgende. Want dit is een vaste regel bij alle Hervormden, dat wij eerst van God door de werking van zijnen Geest een vermogen ontvangen, waar uit de werkzaamheden voortkomen; en dat dit medegedeelde vermogen door zijne eigene kracht niet werkt, ten zij het bewrocht wordt, *acti agimus.* (eerst bekwaam gemaakt zijnde, handelen wij) door het woord en de almagtige kracht des H. Geestes, dat woord verzellende, en daar in en daar door in de ziel indringende en invloeijende, als door deszelfs *werktuig* en *organen*, om de ziel dadelijk tot werkzaamheid op te wekken en in die werkzaamheid in te vloeijen.

a. Wat nu de zaak betreft, in de *eerste* plaats laat ons u herinneren, dat bijna alle de oude en bijzondere belijdenissen van deze en gene martelaren, sedert het jaar 1527 het medegedeeld geloof op dezelfde wijze begrepen hebben, gelijk onze *Heidelbergsche* godgeleerden, in overeenstemming met hen, het begrijpen in het voorgaande antwoord meer in het algemeen, en in dit tegenwoordige meer in het bijzonder.

b. Ten tweeden, moeten wij met uwe christelijke aandacht beschouwen, welke daden eigenlijk uit de natuur van het medegedeeld geloof voortvloeijen. Hier omtrent zijn de godgeleerden zeer verschillend van gevoelen, ten aanzien van het getal der geloofsdaden, en welke de eigenlijke geloofsdaad is. Van beide iets met een woord. Wat nu het getal der daden betreft: de beroemde heer *Witzius* brengt dezelve tot *negen:* drie voorafgaande, drie wezenlijke en drie achtervolgende; en de heer *Lampe* volgt hem. Ons betreffende, dewijl de wijze, hoe men zijne gedachten mededeelt, willekeurig is, zoo hebben wij er niets wezenlijks tegen. Maar wij houden ons liever bij de oude wijze; waar in men altijd stelde, dat tot het geloof drie dingen behooren: *kennis*, *toestemming*, *en vertrouwen*, en wij twijfelen geenszins, of al wat God in zijn woord van het geloof zegt, kan zeer gemakkelijk tot de eene of andere der drie genoemde daden gebragt worden, gelijk men in het vervolg zal zien. Er bestaat nog een verschil, wat de eigenlijke geloofsdaad is, welke men noemt de *actus formalis fidei, de formeele geloofsdaad.* Deze stellen het te bestaan in de *toestemming;* anderen in het *komen tot Christus;* anderen in de *aanneming van Christus;* anderen in het *verzekerd vertrouwen op Christus*, en eindelijk nog anderen in de *liefde.* Hevig zijn de twisten

hier over onder de godgeleerden, en er zijn vele tractaten van wederzijden geschreven, om zijne eigene gedachten te bevestigen, en die van anderen, daarvan verschillende, te wederleggen. Mijne Geliefden, ten ware men door die bepaling te veel voet aan de dwaling van de *halve Pelagianen* gaf, die het geloof als eene daad beschouwen en dus meenen, dat het zijn wezen door zekere daad als eenen vorm verkrijgt: want *forma dat esse rei*, (de vorm geeft het zijn der zaak,) oordeelen wij, dat wij het voorbij zouden kunnen gaan zonder het minste er van te zeggen. Maar bemerkende, dat men begint af te wijken, zeggen wij: *dat geene daad, of daden, aan het geloof zijnen vorm of zijn wezen geven.* Want dan zouden wij moeten stellen, dat het medegedeeld geloof, hetwelk de H. Geest in de uitverkorenen werkt, een *ongevormd geloof was*, hetwelk al wat tot zijn wezen behoort niet bezat, tot dat het door onze daad en werkzaamheid zijnen *vorm* en dus ook zijn *wezen* ontving. Hoe ongerijmd dit is, kunt gij nagaan, vermits door de stelling van eene *actus formalis*, welke wij uitoefenen, aan ons ruim zoo veel, ja meer (naardien de vorm voortreffelijker is dan de stof,) toegeschreven wordt, als aan God den H. Geest. Want hij deelt ons, volgens die stelling, alleen mede het stoffelijke van het geloof zonder vorm; en wij door onze daad of daden geven aan dat ongevormde geloof zijnen wezenlijken vorm."

Hier moeten we onze aanhaling eindigen. Wie ook de ontwikkeling der twee laatste punten bij Comrie wil volgen, sla zelf zijn breeden Catechismus op.

Hoofdzaak voor ons is meer de tegenstelling van de lippen dezer mannen zelven te hebben opgevangen; en dan zal de kenner bevinden, dat de kleine afwijking, die reeds Amesius zich van Calvijn en Beza veroorloofde, bij Brakel reeds iets te ver naar het onderwerpelijke helt, en dat alleen op de lijn van Augustinus, Thomas, Calvijn, Zanchius, Voetius, Comrie het *voorwerpelijk* karakter der heilsgenade genoegzaam gedekt is.

In zijn tijd, tegenover het toenmalig versteend dogmatisme, had Brakel recht, maar toen hij zijn oppositie systematiseerde, gaf hij op dit punt te veel toe. Precies evenzoo als Kohlbrügge zelf volkomen gelijk had, toen hij het voorwerpelijke tegenover zijn tijdgenooten zoo absoluut mogelijk handhaafde, en toch zijn volgelingen misgaan, die deze destijds noodzakelijke oppositie systematiseeren.

Wie op de lijn van Augustinus-Calvijn-Voetius-Comrie gaat, gaat veiligst.

XXXVII.

HET GELOOF IN DE HEILIGE SCHRIFTEN.

> Met het hart gelooft men ter rechtvaardigheid, en met den mond belijdt men ter zaligheid.
>
> Rom. 10 : 10.

Zeer uitmuntend zegt Calvijn, en hier ligt metterdaad gansch de zaak in, dat het zaligmakend geloof tot voorwerp *altoos den Middelaar* heeft, maar dien Middelaar onveranderlijk gekleed »*in het gewaad der Heilige Schriftuur.*"

Dit nu houde men onvoorwaardelijk vast.

Zaligmakend geloof is dus alleen bestaanbaar voorzoover en zoolang we zondaars zijn.

In het paradijs reeds zaligmakend geloof te stellen is de orde verkeeren. In het paradijs was er ten deele geen zaligmaking noodig, omdat er rein, ongestoord geluk wierd genoten; en voorzoover de geschonken zaligheid in nog rijker heerlijkheid zou uitbreken, was niet het geloof, maar het werken aangewezen instrument. Het *geloof* behoort bij het „genadeverbond," en bij dat verbond *alleen.*

Vandaar dat men ook niet zeggen mag, dat Jezus het zaligmakend geloof gehad heeft. Want Jezus was geen zondaar en *kon* dus »geen zeker vertrouwen hebben, dat niet alleen aan anderen, maar ook aan Hem de gerechtigheid van den Middelaar was toegerekend." Men behoeft de klare, heldere omschrijving van het zaligmakend geloof uit onzen Heidelbergschen Catechismus slechts even met den naam van Jezus in te vullen, om aanstonds te zien, hoe onzinnig het is, als de ethischen in onze dagen de woorden, dat Jezus »de overste Leidsman en de Voleinder onzes geloofs" is, zoo verstaan, als moesten we ook bij Hem een zaligmakend geloof, gelijk een kind van God dit heeft, onderstellen.

En eindelijk volgt hier dan eveneens uit, dat er ook in den hemel geen zaligmakend geloof gedacht kan worden.

Het geloof is zaligmakend, en wie eenmaal zalig is, heeft dus het doel en de uitwerking des geloofs verkregen. Zulkeen wandelt dan niet meer door geloof, maar reeds door aanschouwen.

Vast sta derhalve, en ter mijding van alle misverstand wijke men hier niet van af, dat het zaligmakend geloof alleen valt *in den zondaar*, tot voorwerp *den Christus* heeft, en dien Christus vat in het kleed der *Schriftuur.*

Doch juist hieruit volgt dan ook, dat tweeërlei hier zeer scherp moet onderscheiden, gelijk onze vaderen, en met name de opstellers van den Catechismus, dit dan ook steeds gedaan hebben.

Nimmer mag namelijk verward het gelooven van iemands getuigenis met het geloof hebben in den persoon, aangaande wien ons dit getuigenis gegeven wordt.

Vergunne men ons dit met een voorbeeld toe te lichten.

Gij gaat een reederij opzetten en brengt een prachtig schip in de vaart, waar ge heel uw schat in steekt. Dat zeekasteel ligt nu voor den wal. De vracht wordt aangedragen. Maar aan wien zult ge het toevertrouwen? Wie zal kapitein zijn? Wie zal het door wijsheid en goede zeemanschap veilig sturen over de wateren?

Lang zoekt ge, maar die zich aanmelden, voldoen u niet of hun papieren zijn niet in orde.

Maar zie, daar melden zich eindelijk twee personen aan, beiden voorzien van uitnemende getuigschriften; beiden, zoo zeggen u die stukken, hebben lang gevaren; door veel noodweer en veel moeilijkheid hun kielen heengevoerd; en hebben steeds hun reeders uitnemend voldaan; klachte viel er nimmer.

Nu zijn beide die stukken onderteekend door twee à drie volkomen geloofwaardige en vertrouwbare personen. Gij zijt vast overtuigd, dat deze onderteekenaars u niet misleiden. Ge weet zoo goed als zeker: wat ze daar neerschreven is volkomen waar. Ge gelooft ze onvoorwaardelijk.

En toch, hoewel ge beider getuigstukken volgaarne en van harte gelooft, zoo kiest ge toch, na een tijdlang met elk der twee gesproken te hebben, zeer beslist den één en wijst den ander af. Want zie, die eerste was schappelijk, die liet u als reeder alle eer; gij kondt alles beschikken, en hij zou als kapitein schier niets te zeggen hebben; een lief, o, zoo inschikkelijk man. Maar die ander was een echte zeerob, die zei, dat men de vaart geheel aan hem moest overlaten, en dat hij anders voor niets instond. En omdat gij nu graag zelf veel te zeggen hieldt en gaarne een gedwee en volgzaam kapitein hadt, koost ge den tammen makken man en liet den zeerob gaan. En het gevolg was, dat uw makke kapitein, die u baas liet, de eerste reis de beste zijn schip verloor, terwijl uw concurrente reeder, die den zeerob koos, juist omdat hij een fiksche kerel was, zijn schip rijkbeladen thuis kreeg.

In dit voorbeeld nu is veel licht voor het geloof.

Want dit tast ge nu toch terstond, dat er hier van *tweeërlei* geloof sprake is. Ten eerste van een al of niet gelooven van de u voorgelegde *getuigschriften*; en ten andere van een al of niet geloof hebben *in den*

persoon, aangaande wien u die getuigschriften worden aangeboden.

In het ondersteld geval ontbrak er aan dat eerste geloof niets. Dat was er volkomen en onbetwist. Die stukken naamt ge aan als echt; ge hadt volle geloof in de personen, die ze geteekend hadden, en geloofdet volgaarne al wat door deze personen in dit schrift verklaard was.

Maar daaruit, dat ge dit nu goed en wel geloofdet, volgde nog volstrekt niet, dat ge daarom ook terstond aan die beide personen, om het even wie, uw schip en schat zoudt toevertrouwen. Daarvoor toch was nu nog een *geheel ander* geloof noodig. Het geloof namelijk, niet, dat wat in de stukken stond, waar was, maar dat het ook waar zou blijken, als profetie in het geval, dat u aanging, bij het sturen van uw schip. En daarom keekt ge er toen die beide personen nog eens op aan, en toen ge bij het bezien bevondt, dat de één heel wat zelfverkleining van u vroeg, maar de ander u in het gevlei van uw zelfverheerlijking kwam, ontstond natuurlijk de vraag, of ge nu liever te doen hadt met een kapitein, die u in het gevlei kwam, of wel met een kapitein, die u in niets spaarde, maar een man aan het roer zou zijn. En omdat ge toen uzelf *niet* woudt verkleinen, maar heel wat woudt te zeggen houden, koost ge toen den makken man, en ging de »man aan boord" naar uw buurman. Dit *tweede* geloof wierd dus door u *niet* in den rechten kapitein geplaatst, maar in den verkeerden. Reden hiervan was, dat gij te hoog bleeft staan. En de uitkomst was, dat uw schip verging.

Uw buurman daarentegen, die niet hoog stond, maar zijn doel in het oog hield, die geloofde nu juist wel in dien krassen man, en zie, zijn winste was nauwlijks te schatten.

Duidelijk nu ligt hierin, dat uw buurman en gij, onvoorwaardelijk geloof hadt in de overgelegde getuigschriften, maar dat gij *niet*, hij *wel* bovendien nog dat heel andere geloof hadt in dezen uitmuntenden persoon. En dat dit onderscheid, waarom *hij* dit tweede geloof *wel* had, en gij *niet*, alleen dááraan lag, dat hij zichzelf verloochende, en dat gij dit niet woudt.

Breng dit nu op uw verhouding tot den Christus over, en veel zal u helder worden.

Het scheepke is hier uw ziel. Dat scheepke dobbert en eischt stuur. Het moet op verre tochten. En ge vraagt, wie het daarop veilig leiden zal. En zie, nu wordt u een getuigenis voorgelegd omtrent een Eenig Uitnemende, die zoo wonder het sturen der zielen en het brengen in veilige haven verstaat.

Dat getuigschrift is de gansche *Heilige Schriftuur*, die door al haar bladzijden u eigenlijk niets brengt, dan één doorloopend goddelijk getui-

genis omtrent de geheel eenige uitnemendheid van den Christus in het kostelijk sturen van menschenzielen naar de veilige reê.

Als dit getuigschrift u wordt voorgelegd, hebt gij nu allereerst natuurlijk voor uzelven uit te maken, of ge dat getuigschrift gelooft of verwerpt. Zegt ge: »Ik verwerp het!", nu, dan is het ook uit en komt uw ziel nooit onder Jezus' geleide. Maar zegt ge: »Ik geloof al wat daarin staat!", dan natuurlijk gaan we verder zien.

Zegt ge nu metterdaad: »Ik geloof dat getuigschrift!", dan ligt hierin drieërlei opgesloten: 1°. dat ge het stuk voor echt erkent; 2°. dat ge gelooft in God, die het gaf; en 3°. dat ge voor waar houdt al wat God erin zegt. Uw zeggen, dat ge het getuigschrift aangaande Jezus, dat ge in de Heilige Schriftuur vindt, gelooft, houdt dus in, dat het stuk *echt*, God *waarachtig* en de inhoud ervan *waar* is.

Maar hiermeê zijt ge nu nog volstrekt niet tot uw zaligmakend geloof gekomen; ge hebt nu nog niets dan een geloof in het *getuigschrift* aangaande dien Leidsman der zielen.

Gij gelooft dan nu wel, dat waar is, wat daar staat, maar te gelooven, dat dit nu ook waar zal blijken *in uw geval,* ook aan u *bewaarheid* zal worden, en aan u *waar* zal worden bevonden, zie, dat is nog een heel andere quaestie, en de oplossing van deze quaestie hangt niet meer af van het getuigschrift, maar van de heel andere vraag, *of ge u naar dien Leidsman schikken wilt.*

Die Leidsman heeft, ja, veilig de zielen, alle eeuwen door, geleid over de diepe, zeer diepe wateren; maar niet *alle* zielen. Integendeel slechts *die* zielen leidde Hij veilig, die zich naar Hem schikken konden en wilden en zich voegden naar zijn eisch. En die dat *niet* wilden, die bleven dan ook, helaas! staan op den oever, of poogden zelven over te sturen en kwamen schriklijk in de golven om.

Bij al uw geloof aan de waarachtigheid van het getuigschrift, blijft het dus ook voor u nog een geheel open vraagstuk, of die Leidsman ook uw ziel veilig over de wateren zal leiden. Want daartoe is noodig, dat gij Hem als stuurman van het scheepke uwer eigen ziele aanneemt. En dat nu *kunt* ge niet, of ge moet over uw eigen hoogen dunk heen zijn en zijn gekomen tot zelfwegwerping.

Staat ge uzelf nog in den weg, dan *wilt* ge nog geen eigenlijken Leidsman, en gelooft ge dus ook in het heerlijk vermogen van den Middelaar niet. Maar ontvalt ge uzelf, komt uw *ik* tot zwijgen en komt ge er zoo aan toe te staan, als een ziel zijn moet, om, zelve alles opgevend, zich in de armen van een ander te werpen, dan ontwaakt ook dat tweede geloof in u, en valt ge op de knieën en zegt ge: »*Mijn* Heer en *mijn* God!"

Het is dus juist zooals onze Catechismus zoo schoon en zoo volledig zegt: »Geloof, *echt* geloof houdt tweeërlei in: *vooreerst* een zekere overtuiging, waardoor ik »het al voor waarachtig houde, dat ons God in zijn Woord geopenbaard heeft," maar dan ook een *zeker* 1), dat is een *vast* en *onwankelbaar* vertrouwen, dat niet alleen anderen, maar ook mij vergeving der zonde, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken zij, uit loutere genade, alleen om de verdiensten Christi wille."

Onderzoekt men nu nader, wat in deze twee geloofsstukken het gemeenschappelijke is, dan vindt men volstrekt niet, dat het éene geloof een *kennisse,* en het andere een *vertrouwen* is, maar wel, dat beide bestaan in *een overreed worden.*

Eerst komt ge voor de Heilige Schrift te staan, het getuigschrift aangaande den Christus wordt u voorgelegd, en natuurlijk begint ge met daar niet aan te willen. Ge hebt allerlei vragen, of het wel echt is, of er niets in veranderd is, of de onderteekening wel het eigen handschrift van uw God draagt, en of wel alles zoo is als het daar staat.

Ge wilt er niet aan.

Lang zelfs houdt ge uw tegenstand vol.

Neen, neen, u zal men daar niet toe brengen. Alles wilt ge u laten aanleunen, alleen maar die onmogelijke Schriftuur niet.

Maar..... de Heilige Geest houdt aan. Hij betoogt u uw ongelijk. Evenwel verzet ge u nog. Maar Hij houdt vol. Het wordt als een vuur brandende in uwe beenderen. En eindelijk kunt ge niet langer tegenstaan. *Gij zijt overreed* geworden. En nu ten leste geeft ge uw God de waarachtigheid en de echtheid van zijn goddelijk getuigschrift toe.

Doch nu zijt ge er nog niet.

Want nu komt ge voor de vraag van het tweede geloof te staan, te weten voor de vraag: »Of dit alles nu ook voor u is, van u geldt en op u persoonlijk slaat?" En ook nu begint ge met te zeggen: »Neen! Dat kan niet voor u zijn; dat kan van u niet gelden; daar zijt gij de mensch niet naar; u redt Jezus niet." Maar ook nu komt de Heilige Geest u hierin tegen, en brengt u altoos weer bij dat Woord terug en houdt u dat beeld van den zondaar, dien Jezus redt, zoolang voor, tot ge eindelijk merken gaat: »Ja, dat is toch *mijn* beeld, die geredde *dat ben ik zelf!*" En dan gaat ge daar wel weer van af, en zegt: »Neen, het is

---

1) »*Certa* fiducia." Dus niet *een* zeker, maar een *zeker* vertrouwen.

toch niet zoo! ik bedroog mij!" Maar dan houdt de Heilige Geest aan, aldoor aan, en blijft u overreden, tot ge eindelijk *overreed zijt geworden* ook in deze personeele toeëigening, en nu het wel moet erkennen: »Ja, God lof, die zondaar, die gered wierd, *dat ben ik!*"

Het is dus niet de eene maal een *kennis* en de andere maal een *vertrouwen*, maar beide malen is het uitsluitend *een innerlijk door God den Heiligen Geest overreed worden.*

Wie door God den Heiligen Geest *overreed* is, die *gelooft.*

Wie aldus *overreed* wierd van de waarachtigheid van het goddelijk getuigschrift aangaande den Leidsman der zielen, die *gelooft* al wat in de Heilige Schrift ons geopenbaard wierd. En ook, wie aldus *overreed* wierd, dat die zondaar, die in die Schrift gered wierd, *hijzelf is,* die *gelooft* in Christus als zijn Borg.

Overreed zijn dat is dus het eigenaardige van het geloof in zijn beide stadiën. En *zaligmakend* geloof is alzoo het overreed zijn door God den Heiligen Geest, dat de Schriftuur een waarachtig getuigschrift is aangaande de redding der zielen, en dat die redding *mijn* ziel insluit.

En vraagt men, of de Catechismus dan misgaat, die toch *kennisse* en *vertrouwen* hier noemt, dan zeggen we: »Neen, mits men er maar op lette, dat de Catechismus hier niet *het tot stand komen* van het geloof, maar de *werking* en *vrucht* van het tot stand gekomen geloof teekent."

Zijt ge *overreed,* dat de Heilige Schrift waarachtig is en gelooft ge dus het getuigenis van God aangaande den Middelaar, nu dan hebt ge desaangaande ook opeens een zekere kennis en een ontwijfelbare wetenschap. En zoo ook, zijt ge *overreed* geworden, dat de redding der zielen, waarvan de Heilige Schrift getuigt, ook uw ziel insluit, dan bezit ge tengevolge van dit overreed zijn dan ook een vast en zeker *vertrouwen,* dat de heilschat van den Middelaar ook de uwe is.

Vandaar dat Brakel en Comrie, hoe ook overigens uiteenloopend, hierin toch samenstemmen, dat er drieërlei stadie is: 1⁰. kennisneming van het getuigschrift; 2⁰. het erlangen van zekerheid aangaande hetgeen daarin te uwer kennisse komt; en 3⁰. de overreding, dat dit ook u persoonlijk geldt. Het eerste noemen ze, naar de oude termen, *kennisse*, het tweede *toestemming*, het derde *vertrouwen;* een zegswijze, die we desnoods wel over willen nemen, maar die toch met voorzichtigheid moet gebruikt.

Spreekt men van *kennisse, toestemming* en *vertrouwen*, als de drie stadiën, die het geloofsproces doorloopt, dan is die eerste *kennisse*, en hierop lette men wel, nog niets dan *kennisneming*, die nog buiten alle geloof omgaat. Vandaar dat onze Heidelberger niet ten onrechte die voorafgaande kennisneming als eigenlijk nog niet tot het geloof zelf behoorend

weglaat, en alleen spreekt van *toestemming* en *vertrouwen.* Immers »een zeker weten of kennen" als waarvan onze Heidelberger gewaagt, is volstrekt niet hetgeen de scholastieken als *kennisse* vooropstelden, maar is integendeel wat zij de *toestemming* noemden. De nadruk moet niet op *kennisse*, maar op *zekere* kennisse vallen. De *zekerheid* van zulk weten en niet het weten zelf is bedoeld.

En in zooverre was het goed van Comrie gezien, dat hij de *kennisse* weer, als van de *toestemming* onderscheiden, afzonderlijk ter sprake bracht.

Immers er dient steeds op gelet, dat een onbekeerd mensch de Heilige Schrift *niet* verstaat en den inhoud van het getuigschrift eigenlijk *niet* lezen kan. Wie niet wedergeboren is uit water en geest, ziet de dingen des Koninkrijks niet. De natuurlijke mensch verstaat niet de dingen, die des Geestes zijn.

Wel terdege moet er dus nadruk op gelegd, dat de kennisse, die vooraf moet gaan, en waaraan het geloof zijn toestemming zal geven, verlichting van den Heiligen Geest onderstelt. Eerst bij dat licht zien wij den glans der Heilige Schrift, en kunnen we haar heerlijkheid bevatten. Voor wie dat licht mist is ze een steen des aanstoots.

Maar hoezeer we dit streng vasthouden, en dus onder kennisse volstrekt niet een bloot historische kennisse verstaan, toch is deze »kennisse" geen stuk van het geloof zelf, maar een andere werking van den Heiligen Geest, die door God wordt aangewend, om ons het gelooven mogelijk te maken.

Een waarheid of een persoon is nooit het geloof zelf, maar altoos alleen voorwerp van het geloof, en het geloof zelf is en blijft altoos dat ééne, waarin alle geloof bestaat, te weten het overreed worden, om het gewonnen te geven, zoodat nu alle tegenstand wegvalt en de volste ontwijfelbaarste *zekerheid* voor ons geboren is.

Geloof hebben is *verzekerd zijn.* »Verzekerd zijn", dat waar is al wat de Heilige Schrift zegt, en evenzoo verzekerd zijn, dat dit mij persoonlijk geldt.

Vandaar de volstrekte ongerijmdheid, om ooit ofte immer van een zaligmakend geloof te spreken, dat los van de Heilige Schrift zou zijn, of beginnen zou met de autoriteit der Heilige Schriftuur te breken; de volslagen onzinnigheid om van een zaligmakend geloof te bazelen, dat zich op iets anders dan op den Christus zou richten, gelijk Hij in de Schrift geopenbaard is; en vandaar bovenal de zotte onzinnigheid, om het geloof als een algemeene zielsneiging op te vatten, waarmeê het heilbegeerig hart roepen zou om lessching van zijn dorst.

Dit alles ontneemt aan het *geloof* juist zijn karakter van *geloof.*

Als ik zeg: »Ik geloof!" dan beduidt dit: »Voor mij staat dit of dat vast."

En daarom *verzekerd*, *overreed*, *overtuigd* moet men wezen of anders gelooft men niet, en vrucht nu van dit overreed zijn is én rijke kennisse én heerlijk vertrouwen én toegang tot den Heere.

Nu worde intusschen wel verstaan, dat we nu nog enkel van het geloof spraken, zooals het zich *boven den grond* vertoont.

Doch dit is niet genoeg.

Ook de wortelvezelen van dit geloof dienen in den bodem der ziel nagespeurd. Er dient onderzocht, wat het *vermogen* in de ziel is, waardoor ze alzoo gelooven *kan*.

Daarover in een volgend artikel.

XXXVIII.

HET GELOOFSVERMOGEN.

Zoovelen als er door den Geest van God geleid worden, die zijn kinderen Gods.
Rom. 8 : 14.

Onder geloof, te weten onder zaligmakend geloof worde dus altoos verstaan zúlk een hebbelijkheid van 's menschen geestelijk wezen, waardoor hij verzekerd kan worden, dat de Christus naar de Schriften de *eenige* Zaligmaker en *zijn* Zaligmaker is.

We schreven met opzet: »een hebbelijkheid, waardoor hij verzekerd *kan* worden." Gelijk het water in een waterleiding aanwezig is, ook al laten we het er op dit oogenblik niet uitvloeien, en gelijk het gas in de buizen zit, ook al brandt het op dit oogenblik niet, zoo bedoelen we te zeggen, is ook het geloof als hebbelijkheid in eens menschen geestelijk wezen krachtens de wedergeboorte aanwezig, ook al gelooft hij nóg niet of niet meer.

Het water kan vloeien, als ge een waterleiding in uw stad hebt, en uw huis is aangesloten. En zoo ook het gas kan branden, als er een gasfabriek in uw stad is, en gij eraan verbonden zijt. Maar daarom vloeit dat water en brandt het gas nog lang niet altoos.

Dat het water bij u *kan* vloeien, en dat het gas bij u *kan* branden, dat is het verschil tusschen uw woning en die van uw buurman, zoo hij zich *niet* aansloot.

En geheel op dezelfde wijze is nu het verschil tusschen een wedergeborene en een niet wedergeborene, dat wil zeggen, tusschen zulkeen, die aan Jezus *wel*, en zulkeen ander, die aan Jezus *niet* is aangesloten, niet dit, dat de wedergeborene dan nu ook aanstonds en aldoor gelooft, maar alleen dit, dat de wedergeborene *kan* gelooven.

Want dit kan de onwedergeborene *niet*.

De onwedergeborene is nog niet dan een zondaar, dat is een mensch, die de kostelijke gave, die God in hem gelegd had, om zich aan het leven Gods aan te sluiten, moedwillig verstoord heeft.

Hij had een oog om te zien van God ontvangen, maar moedwillig heeft hij zich met de oogen open in de ongebluschte kalk geworpen, en nu is hij stekeblind.

Hij ziet Jezus niet. Hij merkt van Jezus niet. De eigenlijke Jezus bestaat niet voor hem.

Maar dit is anders met den wedergeborene. Want ook deze is wel een zondaar. En ook deze wierp zich wel even moedwillig in de ongebluschte kalk. En ook deze merkte wel niets van den eigenlijken Jezus. Maar hij is geopereerd.

Uit geheel ongehoudene genade is aan zijn ziel ongemerkt een almogende kunstbewerking geschied, en hem is daarbij ingestort zulk een vermogen, dat hij nu, ja, wel waarlijk zien kan.

Dit dankt hij zichzelven niet.

Hij mag noch kan er zich in geen enkel opzicht op verheffen.

Maar met dat al, hij heeft het, hij bezit het, het is in hem, en dus kan het ook in hem werken.

En dit nu, die hebbelijkheid, dat vermogen, waardoor het nu hem *wel*, maar dien ander *niet* mogelijk is, vast en zeker hierin te staan, dat die Christus der Schriften de *eenige* Zaligmaker en *zijn* Zaligmaker is, die hebbelijkheid is het ingeplant geloofsvermogen.

Dat vermogen nu raakt ons bewustzijn.

Zoodra in mijn bewustzijn, dat is in de heldere resumtie van mijn geheele wezen, het feit, dat de Christus naar de Schriften de *eenige* en *mijn* Zaligmaker is, als onbetwijfelde, muurvaste, stellige grondwaarheid inpast en invoegt, dan geloof ik.

Maar dit nu past niet en voegt niet in het bewustzijn van een zondaar, gelijk hij van nature is. Wel kan hij door een tijdgeloof of door een historisch geloof het er nu en dan eens inschuiven, maar dan schuift hij het erin als een vreemd bestanddeel, en reageert zijn eigenlijk bewustzijn terstond tegen dit vreemde bestanddeel in; precies evenzoo als ons bloed en ons vleesch reageert tegen een splinter, die er indrong.

Vandaar dat al zulk schijngeloof ook nooit zalig kan maken, maar integendeel aan eens menschen ziel kwaad doet, en er een zweer in doet opkomen.

Ons bewustzijn, zooals het in een zondaar van nature is, en Christus naar de Schriften staan in beginsel lijnrecht tegen elkander over. Het ééne sluit het andere uit. Veeleer past en voegt in uw bewustzijn, dat ge als zondaar van nature hebt, de pertinente *loochening* van den Christus.

Uw natuurlijk bewustzijn, dat ge als zondaar hebt, is een resumtie van uw zondaarsbestaan, en wijl een onbekeerd zondaar zich altoos handhaaft en zich vanzelf voor redbaar houdt, maar dan ook *zichzelf* wil redden, daarom kan zulkeen den *eenigen* Zaligmaker niet toelaten, niet denken, niet erkennen. Neen, neen, hij ook kan zaligmaken, met Jezus, of evengoed als Jezus, of op het voorbeeld van Jezus, en die Jezus is dus de *eenige* Zaligmaker niet.

Zal dus de Christus naar de Schriften met ontwijfelbare vastheid als een onmisbaar iets in uw zelfbewustzijn inpassen, als de *eenige* Zaligmaker en *uw* Zaligmaker, dan moet uw bewustzijn *anders* zijn geworden dan het bewustzijn, dat ge van nature hadt. En overmits uw zelfbewustzijn altoos de weerkaatsing of resumtie van uw wezen en zijn inhoud moet zijn, zoo volgt hieruit, dat ge, om aan den Christus, niet uit inschikkelijkheid, maar uit noodzakelijkheid, die heerlijke plaats in uw zelfbewustzijn te *kunnen* geven, vooraf zelf in uw wezen anders moet gemaakt zijn.

Er is dus tweeërlei. Vooreerst de wedergeboorte, waardoor de innerlijke kern van uw wezen anders wordt gezet, dan de zonde die zette. En ten tweede, de verandering, die uw zelfbewustzijn ondergaat, doordien daar nu in wordt gebracht de hebbelijkheid om den Christus alzoo vastelijk te kunnen aannemen. En die hebbelijkheid nu, waardoor uw bewustzijn dit nu voortaan kan en daartoe het orgaan bezit, dit is het geloofs*vermogen*.

Nu hebben onze vaderen intusschen altoos en zeer terecht opgemerkt, dat deze hebbelijkheid zich ook *aan den wil* meêdeelde. En dit kan ook niet anders. Onze wil is als een soort rad, waarom we de wieken van ons leven loopen laten. Dat rad stond bij Adam vóór zijn val zuiver op de spil. Toen kon het dus even snel links als rechts draaien, dat wil zeggen, toen kon het zich even vrij naar God als naar den Satan bewegen.

Maar in den zondaar is dit niet meer zoo.

Bij een zondaar is dit rad half van de spil geschoven, en dit maakt nu, dat het alleen nog maar links kan draaien. Als een mensch zondigen wil, dan kan hij dat. Naar dien kant is de spil vrij. Als hij naar dien kant draait, loopt het rad nog uitnemend. De macht om te zondigen heeft hij.

Maar naar den anderen kant draait het rad van zijn wil *niet* meer. Zoo wel nog eenigszins, met veel moeite en veel geknars nog een paar slagen; maar nooit meer zoo, dat er meel van het koren komt. Naar God toe is het rad van zijn wil stuk. Zaligmakend goed komt er uit de werking van zijn wil niet meer. Hij kan niet meer met de energie van zijn wil het rad zijns levens naar God laten loopen.

Ook al ware hij dus in de kern van zijn leven omgezet, en ook al ware in zijn bewustzijn de hebbelijkheid van het geloofsvermogen ingeschoven, dit zou hem nog niet baten, want de machtelooze wil zou altoos weer in dat bewustzijn dringen, om de zekerheid, dat die Christus *zijn* Zaligmaker is, eruit te bannen.

Vandaar dat ook die wil, dat rad van den wil, in den mensch een goddelijke bewerking moet ondergaan, om voortaan het omgezet zelfbewustzijn te kunnen dienen. Niet slechts wordt dus aan ons bewustzijn, maar, ter voltooiing der zaak, *ook aan onzen wil* de hebbelijkheid ingestort, om zich naar den Christus der Schriften te kunnen voegen. Het rad van den wil wordt in een kind van God weer naar den kant van God vrijgemaakt.

En eerst waar het nu alzoo in u staat, dat 1° uw »ik" in de kern van uw wezen is omgezet; en 2° het rad van uw wil door ingevloeide hebbelijkheid weer zoo wierd gezet, dat het zich naar den Christus wenden kan; daar is dan 3° in het bewustzijn die nieuwe hebbelijkheid denkbaar, om vastelijk te kunnen weten, dat de Christus naar de Schriften de *eenige* Zaligmaker en *uw* Zaligmaker is.

Het geloofsvermogen is dus, zoo men wil, iets saamgestelds. Het kan niet los en op zichzelf in ons bewustzijn of onze kennisse liggen, want het onderstelt, dat ons wezen *omgezet* en dat onze wil *vrij* naar den kant van God zij.

En zoo is dus het geloofsvermogen niet iets, dat vanzelf uit het ingeplante leven opkiemt, maar ook niet iets, dat buiten saamhang met het ingestorte leven denkbaar is. Het kan eerst dan als hebbelijkheid in ons inkomen, als vooraf het leven door de wedergeboorte in ons inkwam, maar het moet ook daarna door een almogende werking van Gods genade in ons *ingebracht.*

Hij, die dit geloofsvermogen ontving, gelooft, zoodra dit vermogen werken gaat, vanzelf in de Heilige Schriften; vanzelf in den Christus; en vanzelf in zijn eeuwige zaligheid. Daarentegen wie dit geloofsver-vermogen niet ontving, blijft ten einde toe tegen de Heilige Schrift, tegen den Christus en tegen zijn eigen zaligheid bedenking hebben. Ook al komt hij aan veel hiervan na toe, hij komt er toch niet. Dat is tijdgeloof, dat is historisch geloof, dat is het ideale geloof, maar het zaligmakend, vast en ontwijfelbaar geloof in de Schrift, in den Christus der Schriften en in de zaligheid, die in den Christus der Schriften voor hem is, dát wordt het bij zulkeen niet.

Maar stel nu, iemand ontving door wondere genade deze hebbelijkheid; dit vermogen wierd hem ingeplant; en hij is nu zulkeen, die in zijn ik is omgezet, die een bewustzijn kreeg, waarin de Christus naar de Schriften past en wiens wilsrad naar den kant van God weer vrij werkt, zal zulkeen daarom nu ook aanstonds en aldoor *gelooven?*

Stellig niet.

In een pasgeboren wicht zijn al de vermogens aanwezig die vereischt worden om te spreken, om te cijferen, om logisch te denken. Als dat pasgeboren wicht zestien jaar later rad spreken, vlug cijferen en helder denken zal, dan is er sinds zijn geboorte geen enkel nieuw vermogen in hem ingedragen. Al wat nu uitkwam, zat er toen reeds in kiem bij hem in.

Zoo nu ook staat het met het geloof.

Een pasgeborene in het Koninkrijk der hemelen kan wel alles reeds in zich dragen, wat later het gelooven mogelijk zal maken, maar zonder dat hij daarom nu reeds aanstonds feitelijk en daadwerkelijk gelooft.

Daarvoor moet nog iets anders gebeuren.

Gelijk namelijk een kind niet uit zichzelf spreken, cijferen en denken leert, maar de daartoe hem geschonken vermogens eerst van lieverleê ontwikkelt onder de leiding van anderen en in verband met wat er aan taal, rekenkracht en gedachteninhoud in zijn omgeving aanwezig is, zoo ook kan het geloofsvermogen niet tot *de daad* van het gelooven komen, dan onder de leiding van den Heiligen Geest en in verband met den inhoud van het Woord.

Hoe dit toegaat bij jong wegstervende kinderen, weten we niet. Niet alsof de Heilige Geest niet in zulke jonge wichtjes evengoed werken kon als in een volwassene, maar omdat een kind van één jaar bijvoorbeeld, niets van de Schrift afweet. Hierbij bedenke men intusschen, dat de Schrift slechts van den Christus getuigt, en dat de Heilige Geest zeer goed een eigene wijze kan hebben om een nog niet denkend kind met den Christus in verband te zetten, gelijk Hij voor ons, die wel denken, het middel van de Schrift uitvond en ons schonk.

Maar in elk geval, zoo bij jonge kinderen als bij volwassenen, wordt uit het geloofsvermogen op zichzelf nog niets, maar moet nu bij dat geloofsvermogen bijkomen de opleidende en oefenende werking van den Heiligen Geest, waardoor dit geloofsvermogen zoo geprikkeld en ontwikkeld wordt, dat het allengs gelooven leert. Een leering, die de Heilige Geest eigenlijk tot aan onzen dood voortzet; want tot aan onzen dood toe wordt het geloofswerk altoos vaster, voller en heerlijker.

Maar ook hiermeê is nog niet alles gezegd.

Gesteld toch, dat iemand nu niet alleen de hebbelijkheid ontving om te kunnen gelooven, maar ook zoo allengs door den Heiligen Geest

bewerkt en geoefend is, dat dit geloofs*vermogen* de *daad* van het gelooven reeds ten uitvoer kan brengen, dan volgt daaruit nog volstrekt niet, dat ge daarom altoos en aldoor gelooft.

Integendeel, dan kan ook bij zulkeen de daad van te gelooven nog zeer dikwijls voor heele tusschenpoozen ophouden. Daarom moet men het geloof vooral niet de ademhaling der ziel noemen, want ademen moet ik aldoor; anders stik ik.

Neen, het geloofsvermogen is als het vermogen om te bloeien en vrucht te dragen bij een boom, die in het eene jaargetijde schier dood schijnt en dan weer opbloeit.

Of ik denkvermogen heb, blijkt niet daaruit, dat ik dan altoos moet denken; want als ik slaap of suf, denk ik niet. Een mensch kan zeer goed gedachte*loos* neerzitten. Maar hangt er alleen van af, of ik dán denk, *als het moet* en als er de genoegzame *prikkel* toe komt.

En zoo nu ook is het met het geloofsvermogen, dat met ons denkvermogen, spraakvermogen en wat dies meer zij, terdege precies op één lijn staat.

Bij al deze vermogens onderscheidt iedere heldere kop tusschen drie dingen, te weten tusschen 1⁰. het vermogen zelf; 2⁰. de genoegzame geoefendheid van het vermogen; en 3⁰. de werking ervan bij ontvangen prikkel. En daarom moet ook bij het geloof volstrekt niet alleen gelet op dit eerste werk van den Heiligen Geest, waarbij Hij het geloofs*vermogen* inplant, en ook niet alleen op dat tweede werk, waardoor Hij dit ingeplante vermogen *tot werking bekwaamt*: maar moet ook wel terdege gewezen op dat derde werk van den Heiligen Geest, waardoor Hij gestadiglijk, zoo dikwijls het Hem belieft, *de actie* van het gelooven in den bekeerde te voorschijn roept.

Er is niemand, die het vermogen bezit om te gelooven, of de Heilige Geest *plantte* hem die hebbelijkheid *in*.

Er is niemand, die met dit vermogen gelooven kan, of de Heilige Geest heeft dit vermogen hiertoe *bekwaamd*.

Maar ook, er is niemand, die van deze bekwaamheid gebruik makende, alsnu *daadwerkelijk gelooft*, of de Heilige Geest *bewrocht* hem hiertoe.

Ons leven gaat op en neer.

Zie het aan de liefde van uw hart. Ge hebt een kind. Dat kind mint ge met teedere liefde. Maar in den dagelijkschen gang des levens merkt ge zoo weinig van uw liefde. Telkens beschuldigt ge zelf uw hart, dat ge liefdeloos, zonder liefde of aanhankelijkheid voor uw kind zijt. Maar laat nu een ander uw kind kwaad doen, of laat uw kind krank worden, of erger nog, in zijn leven worden bedreigd, en zie nu eens, hoe op eenmaal de schuilende liefde weer uit uw hart opwaakt.

Die liefde komt u dan niet aanwaaien, maar school in u. Slechts sliep ze en wierd nu wakker door machtiger prikkel.

En zoo ook is het met uw geloof. Soms kunnen er dagen en weken voorbijgaan, dat ge uzelf telkens beschuldigt over den geloofloozen toestand van uw hart; er dor en doodsch onder heenloopt; dat het is, alsof er geen band met den Heiland meer ware. Maar nu komt weer de Christus, of ge komt in zielsnood, of de ernst des levens treedt plotseling op u aan, en zie nu eens, hoe op eenmaal dat schijnbaar verstorven geloof weer wakker wordt en de band aan den Heere Jezus weer innig trekt.

Meer nog.

Gelijk ge voor uw kind telkens allerlei uit liefde voor uw lieveling doen zult, zonder dat ge het zelf merkt, of nu juist denkt: »Zoo lief heb ik nu mijn kind, en daarom zal ik dit of dat nu doen!" — evenzoo gaat het ook met het geloof toe.

Het zaligmakend geloof is een hebbelijkheid, die volstrekt niet alleen dan werkt, als wij op die werking letten of er iets bijzonders van merken; maar iets, dat evenals ons denkvermogen, ons spraakvermogen enz. gedurig werkt, zonder dat onze aandacht zich nu juist op deze functie zelve richt.

Vandaar dat we herhaaldelijk en telkens iets uit geloof doen, zonder dat we dit opzettelijk in ons bewustzijn als een geloofsdaad doorleven.

Slechts nu en dan, als er bijzonder diep moet gedacht, of bijzonder duidelijk moet gesproken, nemen we ons opzettelijk het denken en spreken voor. En zoo ook doen we de geloofsactie slechts die enkele male met opzettelijkheid en met volkomen bewustheid, wanneer er in een bijzonder ernstige levensstrijd met kloekheid van geest moet getuigd of gekozen.

Maar, en hierin ligt nu al onze troost, de zaligmakende kracht van het geloof hangt nu niet aan die opzettelijke geloofsactie, ook niet aan de min-bewuste geloofsactie, noch zelfs aan de geloofsbekwaamheid, maar eeniglijk aan de vraag, of in u de geloofskiem wierd ingeplant.

Vandaar dat een kind het zaligmakend geloof kan hebben, ook al deed het nog nooit één enkele geloofsactie.

Vandaar dat ge een geredde blijft, ook al sliep voor een tijdlang die geloofswerking in.

Wien eens de gave des geloofs geschonken wierd, die is gered en die is zalig. En komt dan straks de geloofsactie, dan maakt die hem niet nóg zaliger, maar toont en openbaart dit slechts, dat hij door Gods grenzenlooze barmhartigheden in kiem zalig gemaakt was.

XXXIX.

ONBEHOLPEN GELEERDHEID.

Die in Hem gelooft, zal niet beschaamd worden. I Petr. 2 : 6.

Het geloof is dan een gave Gods, gelijk de heilige apostel Paulus het zoo kernachtig in Efeze 2 : 8 uitspreekt. Reeds in een onzer voorgaande artikelen legden we daar eenigen nadruk op, en herhalen nu nogmaals, dat de woorden van den apostel: „En dit niet uit u, *het is Gods gave!*" wel terdege op het *gelooven* slaan.

We weten wel, dat een jeugdiger geslacht zulk een uitlegging van het apostolisch woord niet goed zetten kan; en op beslisten toon uitspreekt, dat de woorden: »En dit niet uit u, het is Gods gave!" *moeten* verklaard van het voorafgaande algemeene begrip »zalig worden"; maar dit drijven der jeugdiger uitleggers maakt ons in 't minst niet vervaard. De meesten toch die dit zeggen, zijn met de geschiedenis van de uitlegging dezer plaats blijkbaar niet bekend. Alleen weten ze, dat het woordeke »*dit* niet uit u", ook in het Grieksch in het *onzijdig* staat, terwijl »geloof" in het Grieksch *vrouwlijk* is. En zonder nu verder te vragen, of verder te onderzoeken, houden ze het voor uitgemaakt, dat derhalve de uitdrukking: »En dit niet uit u!" niet op »geloof" slaan *kan.* Zelfs zijn er, die als ze in onze werken dan toch een tegenovergesteld gevoelen lezen, zich niet ontzien, den schrijver dezer opstellen van spreken *tegen beter weten in* te beschuldigen; want, zeggen ze, ook die schrijver weet zeer goed, dat hier een *onzijdig* voornaamwoord staat en dat »geloof" in 't Grieksch *vrouwlijk* is.

Mogen we onze lezers eens voorgoed waarschuwen om toch nooit ook maar één oogenblik aan zulk gekeuvel der oppervlakkige schoolgeleerdheid het oor te leenen.

Men moet namelijk weten, dat de tekst, dien we in Ef. 2 : 8 lezen, schier alle eeuwen door altoos verklaard is in den door ons bedoelden zin, en dat de opinie, alsof het »dit niet uit u, het is Gods gave" op het »zalig worden" sloeg, slechts door zeer enkelen in de latere tijden der kerk gedeeld is.

Dit wil zeggen, dat schier alle kerkvaders en schier alle in het Grieksch doorkneedde theologen steeds van oordeel zijn geweest, dat de woorden: »het is Gods gave" van het »geloof" moesten worden verstaan. En let nu wel op, dat deze woorden dus in dien zin *allereerst* alzoo verstaan zijn

door hen, die nog door oude traditie heugenis hadden van de opvatting der kerken, in wier midden Paulus zelf gewerkt had. *Ten tweede* door hen, die zelven Grieksch spraken en in het Grieksch schreven en dus geacht konden worden zeer wel het eigenaardig karakter van een Griekschen term te verstaan. *Ten derde* door Latijnsche kerkvaders, die met de Grieksche wereld nog in onmiddellijke aanraking stonden. *Ten vierde* door eminente geleerden als Erasmus, Grotius en anderen, die onvergelijkelijk goede taalkenners waren; iets wat te sterker spreekt, daar deze mannen persoonlijk het geloof liever als gave des menschen verstonden. *Ten vijfde* door Beza, Zanchius, Piscator, Voetius, Heidegger, en zelfs door Wolf, Bengel, Estius, Michaelis, Rosenmuller, Flatt, Meier, Baumgarten, Crusius enz., die tot op den huidigen dag de oorspronkelijke traditie overleiden. En *ten zesde*, dat de eenige uitlegger, van wien men meent, dat hij de tegenovergestelde uitlegging begunstigt, Calvijn zou zijn; iets wat we nog volstrekt niet toegeven, daar Calvijn, die wist hoe heel de kerk vóór en om hem steeds deze woorden van het »geloof" zelf had opgevat, dan ook eenige reden had behooren te geven, waarom hij deze oude paden verliet. Reden waarom het ons waarschijnlijk voorkomt, dat Calvijn volstrekt niet bedoeld heeft op dit geschil in te gaan, en wel terdege de gewone uitlegging ondersteld heeft. Iets wat overtuigend blijkt uit wat men bij Calvijn, in zijn *Tegengif tegen de besluiten van het Trentsch Concil,* op pag. 190 van de ed. van 1547 leest, waar hij, onder verwijzing naar dezen tekst, zegt, »dat het geloof niet uit de menschen, maar uit God is." Ook onze Statenoverzetters teekenen uitdrukkelijk aan, dat het »gave Gods" terugslaat op het »gelooven." Ze zeggen: »En dat niet uit u, namelijk het gelooven; want anders zou de apostel hetzelfde ding twee malen zeggen."

Zelfs onze kundige gereformeerde leeken weten dit dan ook uitnemend goed, al ware het slechts uit Dinants prachtige commentaar op den Efezerbrief. Petrus Dinant, die in het laatst der zeventiende eeuw bloeide, gaf deze uitnemende commentaar uit in 1710, toen hij predikant te Rotterdam was, en maakte met dit kostelijk werk zulk een verbazenden opgang, dat reeds in 1726 een tweede druk moest ter perse gelegd.

Ook thans nog wordt deze stichtelijke commentaar dan ook zeer hooglijk door ons Christenvolk gewaardeerd, en, hoewel ze zeer uitgebreid is, nog druk gekocht. Welnu, in deze commentaar, in Deel I, op pag. 451, lazen onze kundiger leeken dit:

»*En dat niet uit u, het is Godts gave.* Het woort *dat,* *τοῦτο* in het Grieksch, is betrekkelyk op het iets, waar van hy in het vorige gesproken heeft: daar nu spreekt hy, en van *zalig worden,* en van het *geloof.* Men moet het betrekkelyke woortje,

dat, egter niet brengen tot het *zalig worden*, want hoewel men de zaligheit ook wel een *gave* of geschenk Godts kan noemen, was het egter overtollig dat hier te herhalen, als hebbende dat alrede duidelyk en kragtig aan Godts vrye liefde toegekent in de vorige woorden: *Uit genade zyt gy zalig geworden;* waar toe dan het zalig worden hier wederom Godts gave, en als niet uit ons zynde, opgegeven? Maar het woort, *dat*, brengen wy tot het naast voorgaande, *het geloof*, hier opgegeven als een *gave Godts*. Het is wel waar, τοῦτο in het Grieksch, door *dat* overgezet, staat in het onzydige geslagte (*in neutro*) daar πίστις, het *geloof*, waarop het ziet, (*foeminin*) vroulyk is. Maar enigsins ervarene in de tale weten, dat dit betrekkelyke woort zo wel tot het volgende δῶρον, *gave*, dat onzydig (*neutrum*) is, gebragt kan worden, als tot het voorgaande πίστις, dat vroulyk (*foeminin*) is, alzo taalkundige een Canon of zetregel daar omtrent hebben. *Dat* dan, namelyk, *het geloof, is niet uit u, maar het is Godts gave.*"

Intusschen geven we natuurlijk voetstoots toe, dat al deze mannen de zaak verkeerd *kunnen* bezien hebben, en dat er, sinds zij leefden, dingen kunnen ontdekt zijn, die hunne meening omverstooten. Bijaldien dus de moderne uitleggers, die in Utrecht, Groningen en Leiden thans deze andere exegese drijven, ons wezen op een nieuwe fijne vondst, die men in het Grieksch gedaan had, we zouden althans luisteren.

Maar dit doen deze nieuwe uitleggers *niet*. Integendeel ze zeggen: »Het is zoo uitgemaakt en zeker, dat zelfs een pasbeginner in het Grieksch het weten kan." Maar zie, juist door zulk zeggen veroordeelen ze dan ook zichzelven. Want, en dit hadden ze toch kunnen bedenken, onvergelijkelijk knappe koppen als Erasmus en Huig de Groot, die persoonlijk eer tegen de verklaring van het geloof als door God gewerkt waren, kenden dan toch wel zooveel Grieksch, dat ze de eerste beginselen verstonden. Zelfs mag de stelling gewaagd, dat al de kennis van het Grieksch, die thans in het brein van onze Utrechtsche, Leidsche en Groninger exegeten huist, nog de helft niet vult van den beker, dien een Erasmus en De Groot met hun beiden volgoten. En wel verre van dus ook maar een oogenblik voor deze nieuwe vondsten uit den weg te gaan, houden wij ons zich welbewust aan de oude, traditioneele exegese, die schier alle eeuwen door heel de Christelijke kerk is gehandhaafd en die het getuigenis voor zich heeft van de knapste koppen, die in het Grieksch gedacht hebben.

Vraagt men nu intusschen, hoe het dan toch komt, dat menig jeugdiger godgeleerde met zulk een beslistheid verzekeren durft, dat het anders is, en op zoo min gunstigen toon vermoeden dorst, dat wij te dezen spraken tegen beter weten, ook dit is licht te verklaren.

Bijna al onze jeugdiger leeraars zijn namelijk opgeleid aan een academie, waar de uitlegging van het Nieuwe Testament in handen van een hoogleeraar berust, die er vooral op uit is, om zijn toehoorders door

verrassende opmerkingen af te brengen van de traditioneele opvatting der Heilige Schrift. En zoo ging het dan nu ook hier. Zijn toehoorders hadden thuis bijna allen gehoord, dat »gave Gods" hier op het »geloof" sloeg; maar ze hadden nog nooit den grondtekst ingezien. En nu maakt de hoogleeraar hen opeens de volkomen ware opmerking, dat er niet αὕτη maar τοῦτο staat, en voegt hij er bij: »Zoo zien de heeren zelven dan, dat het niet op »geloof" slaan *kan.*" En de ongeoefende hoorders, die verder van niets weten en nooit dieper over deze zaak hebben nagedacht, wanen dan al spoedig, dat déze opmerking nu toch althans derwijs hout snijdt, dat hiertegen ten minste niets valt in te brengen. Hadden ze meer en beter Grieksch gekend, ze zouden anders hebben geoordeeld. Maar juist hun beperkte kennis, die niet het tiende der kennisse van een Erasmus en De Groot haalt, maakt dat ze niet anders oordeelen *kunnen.*

In die overtuiging gaan ze dan de kerk in; en zoo dikwijls dan een eenvoudig leek nog eens de oude exegese herhaalt, hebben ze er lust in, om op dit punt althans een vrucht van hun academische studie te laten prijken; en den eenvoudigen leek wordt dan aan zijn verstand gebracht, dat hij van Grieksch niets afweet; maar dat het in het Grieksch stellig en beslist zoo is. Men weet niet anders; men denkt niet anders; men kan dus ook niet anders getuigen.

En gebeurt het dan, gelijk onlangs, dat *de Heraut* het waagt nog eens de oude, welbepoefde meening, die het getuigenis van heel de kerk en van verreweg de meeste taalkenners tot op den huidigen dag voor zich heeft, te herhalen, dan is het geen boos opzet, maar eenvoudig een noodzakelijk kwaad, dat zulke jeugdige geleerden denken moeten: »Zie, nu handelt *de Heraut* toch niet te goeder trouw, want Dr. K. weet toch zeer goed, dat er τοῦτο staat en dat πίστις vrouwelijk is."

Ja, o, ja, dat weet *de Heraut* ook zeer goed; evengoed als Beza en Zanchius, als Erasmus en Huig de Groot, als Wolf en Bengel het wisten, maar juist omdat *de Heraut* nog iets meer van het Grieksch wist, dan dit kinderlijk begin der eerste aanvangen, heeft *de Heraut* zich veroorloofd, met Zanchius en Beza, met Erasmus en De Groot, met Wolf en Bengel, met Michaelis, en Baumgarten Crusius eenigszins in opinie van deze leerlingen der Utrechtsche school te verschillen.

En nu laten we natuurlijk aan een ieder zijn vrijheid onverlet, om te dezen tot een ander resultaat te komen. Oordeelt iemand, gelijk reeds Vorstius, de bekende ketter uit de dagen der Dordtsche Synode, dat het »gave Gods" hier slaan moet op »zalig worden", ons desnoods wel. Daar protesteeren we niet tegen. Het feit toch, dat het geloof een gave Gods is, staat buitendien ook duidelijk in Fil. 1. : 29. Maar wel protes-

teeren we tegen de oppervlakkigheid en de onnoozelheid, waarmeê men, eigenlijk niets van de zaak afwetende, zich al zeer geleerd aanstelt en het doet voorkomen, alsof iemand, die maar even iets van het Grieksch wist *en oprecht man* was, de tegenovergestelde opinie niet *kon* staande houden.

Dit toch is laakbare onwetendheid in iemand, die zich over hem, die het wel weet, tot rechter stelt, gelijk uit het naschrift op dit artikel zonneklaar blijken zal.

En nu duide men het ons niet euvel, dat we dit punt eenigszins breeder uitmaten.

Het raakt hier toch een beginsel.

Onze jeugdiger predikanten zijn thans schier allen voortgekomen uit academiën, waar de belijdenis onzer vaderen niet meer beleden wordt; en waar wel nog wordt toegegeven, dat het heil uit God is, maar juist in het geloof (dan bovendien nog geheel verkeerd opgevat) een soort *middending* wordt gezien, dat ontstaan zou door de saamvloeiing van den ademtocht der ziel met de inwerking van den Heiligen Geest. Vandaar dat in deze scholen met zekere voorliefde juist bij zulke plaatsen een geheel nieuwe uitlegging met zekere kracht en aanhoudendheid wordt ingeprent.

En ditzelfde verschijnsel nu doet zich niet slechts op dit éène, maar op tal van punten voor. Men heeft zelf geen gelegenheid gehad om de onderscheidene punten meer nauwkeurig uit de bronnen te bestudeeren, en moet dus wel afgaan op wat men te Utrecht geleerd heeft. Dit zit er dan zoo in, dat men zich niet voor kan stellen, dat het anders ware. En de bewijsgronden ervoor zijn zoo kort en vaak aangeduid, dat men zich kwalijk de mogelijkheid kan denken, dat er nog iets aannemelijks voor het tegenovergestelde gevoelen te zeggen zou zijn.

Zoo eraan toe zijnde, wil men dan nu voorts oprecht en eerlijk blijven, en door dit verlangen gedragen, verklaart men dan op den kansel en in gesprekken uit volle overtuiging, dat op dit of dat punt geen aarzelen meer mogelijk is, dat men te dezen toegeven en het ongelijk der ouden erkennen moet. En vandaar dat er thans in onze kerken een sterke bestrijding van veel oude opiniën bestaat, zelfs bij de beste leeraren, niet omdat men zoo wil, maar eenvoudig omdat, zoolang men niet beter is ingelicht, *oprechtheid* het volgen van elke andere gedragslijn verbiedt.

En toch, dit mag niet zoo blijven.

Zoo te handelen is niet ernstig, het is den gestudeerden man, het is den leeraar onwaardig.

Men dient de dingen weer eens te gaan onderzoeken. Men behoort er zich aan te wennen, om al deze Utrechtsche nieuwigheden nooit anders dan onder beneficie van inventaris te aanvaarden. Zelfs mag men vrijelijk begin-

nen met te vermoeden, dat, waar de Utrechtsche heeren tegen de geleerdheid van heel de kerk overstaan, hun eigen geleerdheid dient gewantrouwd.

En zoo zal men dan weer aan de studie moeten.

Niet alleen dat, maar men zal weer aan het boeken koopen moeten gaan. De bibliotheek onzer meeste jeugdige godgeleerden is thans schier uitsluitend saamgesteld uit Duitsche geschriften, voortgekomen uit de *Vermittelungstheologie*. Dus uiterst eenzijdig. Weinig nationaal. Vreemd aan onze eigen kerk. In strijd met onze historie.

Laat men de hierin bestaande leemte dan eerst eens aanvullen. Laat het weer zoover komen, dat er eerlang geen predikant meer in onze gereformeerde kerken zij, die niet althans enkele deugdelijker en beter werken in zijn bezit hebbe.

En is er alzoo weer mogelijkheid van onpartijdiger en juister studie geboren, ja, laat het opkomend geslacht van leeraren *dan nog eens overstudeeren*, en ook zelven de ervaring opdoen, die reeds zoovelen opdeden, dat de eigenlijke studie, die der kerke Gods nut kan aanbrengen, nog niet afliep, maar nog pas aanving.

Dan zal onder een degelijker geslacht van geoefende mannen over een gevoelen, als wij voordroegen, althans met meer waardeering gesproken worden, en wat nog veel meer zegt, over *het wezen des geloofs* niet meer zoo ondoordacht worden gepleit.

Dit toch is en blijft de hoofdzaak, dat men ophoude de *werking* van het geloof met het geloofs*vermogen* te verwarren, en weer erkennen ga, dat het geloofs*vermogen* zeer goed in de ziel aanwezig en ingeprent kan zijn, zonder dat het *gelooven* zelf nog bespeurbaar wierd.

Geeft men dit *niet* toe, en meent men, dat pas het gelooven zelf ons rechtvaardigt, dan, het spreekt vanzelf, raakt men ongemerkt geheel van de zuivere Schriftlijn, die tevens die der gereformeerde kerk is, af.

Dan toch komt men tot de geheel andere stelling, dat eerst het werklijk *gelooven* zelf, dat is de daad der aanneming van den Christus en al zijn weldaden, mij zeker stelt van mijn zaligheid; en overmits de daad van aanneming niet een daad van God, maar *mijn* daad is, verzeil ik dan ongemerkt weer in de wateren van het Arminianisme.

Juist daarom hangt er zoo alles aan, dat de woorden: »Door het geloof zijt gij zalig geworden", niet worden misverstaan. »Geloof" toch is niet het »gelooven", maar het hebben van het geloof, zij het ook nog pas in kiem.

Wie die geloofskiem, dit geloofsvermogen maar bezit, en bij wien het dan door de werking des Heiligen Geestes op Gods tijd tot *gelooven* komen kan en zal, die is zalig, die is zalig uit genade, en aan dien is de gave Gods gegund.

Oudtijds sprak men hierbij ook wel van het »wezen en het welwezen"

des geloofs, maar dit raakte toch een andere onderscheiding, die men niet met de dusver besprokene verwarre.

Het kan namelijk zijn, dat de geloofsplante in den één minder sterk dan in den ander, in die ander rijper en voller ontwikkeld zij, zoodat er tak en twijg, blad, bloesem en vrucht aan schittere en het welwezen des geloofs heerlijk bij hem uitkome. Maar dat bij dien eerste wel groei en zekere werking wordt waargenomen, maar, o, zoo kommervol, zoo weinig schitterend en frisch. Nu, dan is er bij dezen laatste wel het *wezen* des geloofs, maar het *wel*wezen ontbreekt hem nog.

Of ook, het kan zijn, dat bij eenzelfden persoon zijn geloof jaargetijden doorloope, en er een lente zij, dat het groeit en een zomer, dat het bloeit, maar ook een herfst, dat het verdort en een winter, dat het schijnt te verkwijnen. Ook dan is er overgang van *wel*wezen op *wezen*. Maar gelijk een boom ook in den winter toch een boom is en het wezen van een boom behoudt, ook al verloor hij het welwezen, zoo ook kan het geloof in dien ingezonken staat nog levend geloof in ons blijven, ook al viel blad en bloesem tijdelijk af.

En nu hebben onze vaderen tot troost der ziele er steeds op gewezen, en dit doen ook wij, dat voor de zake der zaligheid niet de eisch mag gesteld, dat ieder het *wel*wezen hebbe, mits maar het *wezen* des geloofs er zij. Al voegen we er met nadruk bij, wat ook steeds onze vaderen er bijvoegden, dit namelijk, dat de boom in den winter niet leeft, zoo hij niet spoedt naar de lente om weer uit te botten, en dat aldus het nog aanwezigzijn van het geloofswezen slechts in het spoeden naar het wel wezen openbaar wordt.

NASCHRIFT.

Tweeërlei dient tegenover de gewraakte oppervlakkigheid aangewezen: 1°. dat een *onzijdig* voornaamwoord op een *vrouwelijk* zelfstandig naamwoord te laten terugslaan, geen fout, maar *uitmuntend Grieksch* is; en 2°. dat er zeer goede grond bestond, waarom de kerk dusver, het: „dit niet uit u,'' niet liet slaan op het „zalig geworden.''

Voor het eerste wijzen we niet op een Hellenistische uitzondering, maar op den gewonen regel, dien men in elke goede Grieksche syntaxis vinden kan, en die elk exegeet behoorde te kennen.

Een regel door Kühnert, bijvoorbeeld in zijn *Ausführliche Grammatik der Griech. sprache*, vol. II. 1. p. 54, (Han. 1870), aldus geformuleerd: *Besonders häufig steht das* Neutrum *eines demonstrativen Pronomens in*

Beziehung auf ein männliches oder weibliches *Substantiv, indem der Begriff desselben ganz allgemein als blosses Ding oder Wesen, oder auch als ein ganzer Gedanke aufgefasst wird*". Wat in het Hollandsch zeggen wil: »Bijzonder veelvuldig is het gebruik, om een aanwijzend voornaamwoord *in het onzijdig*, te doen slaan op een voorafgaand zelfstandig naamwoord van het manlijk of *vrouwlijk* geslacht, doordien men het begrip, door dit woord uitgedrukt, dan in algemeenen zin opvat", enz.

De voorbeelden door Kühnert aangehaald zijn voor de Utrechtsche exegese dan ook doodelijk. Neem bijvoorbeeld slechts deze drie uit Plato:

Plato, Protagoras. 357. c.

Ὁμολογοῦμεν ἐπιστήμης μηδὲν εἶναι κρεῖττον, ἀλλὰ τοῦτο ἀεί κρατεῖν, ὅπου ἂν ἐνῇ, καὶ ἡδονῆς καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων.

Plato, Menon. 73. c.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ αὐτὴ ἀρετὴ πάντων ἐστί, πειρῶ εἰπεῖν καὶ ἀναμνησθῆναι, τί αὐτὸ φησί Γοργίας εἶναι.

Xenophon, Hiero, IX. 9.

Εἰ ἐμπορία ὠφελεῖ τι πόλιν, τιμώμενος ἂν ὁ πλεῖστα τοῦτο ποιῶν καὶ ἐμπόρους ἂν πλείους ἀγείροι.

Waaraan we er uit Plato nog deze drie, en dan nog een vierde voorbeeld uit Demosthenes toevoegen:

Plato, Protage. 352 B.

Πῶς ἔχεις πρὸς ἐπιστήμην; πότερον καὶ τοῦτο σοι δοκεῖ ὥσπερ τοῖς πολλοῖς ἀνθρώποις, ἢ ἄλλως;

Plato, Phaedo, 61 A.

Ὑπελάμβανον . . . . καὶ ἐμοὶ οὕτω τὸ ἐνύπνιον, ὅπερ ἔπραττον, τοῦτο ἐπικελεύειν, μουσικὴν ποιεῖν, ὡς φιλοσοφίας μὲν οὔσης μεγίστης μουσικῆς, ἐμοῦ δὲ τοῦτο πράττοντος.

Plato, Theaetetus, 145 E.

Σοφίᾳ δέ γ' οἶμαι σοφοὶ οἱ σοφοι; — ναί — τοῦτο δέ νῦν διαφέρει τι ἐπιστήμης.

Demosth., contra Aphob. 11.

Ἐγὼ γὰρ., ὦ ἄνδρες δικασταὶ, περὶ τῆς μαρτυρίας τῆς ἐν τῷ γραμματείῳ γεγραμμένης εἰδὼς ὄντα μοι τὸν ἀγῶνα, καὶ περὶ τούτου τὴν ψῆφον ὑμᾶς οἴσοντας ἐπιστάμενος, ᾠήθην δεῖν κ. τ. λ.

Het tweede punt moeten we, uit plaatsgebrek, een volgend maal in een tweede naschrift bespreken.

Maar gelijk men ziet, ligt reeds door de gegevene citaten al de schijngeleerdheid dezer halve wetenschap omver.

Bewezen is dan nu, dat de woorden: »En dit niet uit u, het is Gods gave", juist met het *onzijdige* voornaamwoord, in allerzuiverst Grieksch zeer uitmuntend op *geloof*, dat in het Grieksch *vrouwlijk* is, kunnen terugslaan, en dat alzoo al de ophef van dit verschil in geslacht niet

alleen wegvalt, maar tevens tamelijk poveren indruk achterlaat van de taalkennis derzulken, die hierin bezwaar zagen.

Doch nu dient nog iets verder gegaan, en aangetoond, dat Ef. 2 : 8 niet alleen zoo *kan*,, maar ook zoo *moet* vertaald worden.

In Ef. 2 : 8 staat: »Want door *de genade* zijt ge zalig gemaakt, door *het geloof*, en dit *niet* uit u, het is *Gods gave*; niet *uit de werken*, opdat niemand roeme; want wij zijn *Zijn maaksel*."

De hoofdzaak waarop de apostel dus komt is het groote machtige feit, dat de oorzakelijke bewerker van onze zaligheid niet is ons ik, maar God.

Dit nu drukt hij scherp, sterk en beslist uit door te zeggen: »Dat ge zalig zijt gemaakt, dat is *uit de genade*, door de genade, krachtens de genade."

Laat ik daarop nu volgen, gelijk men thans wil: »En dit niet uit u, het is Gods gave", dan krijg ik deze overtolligheid, dit dubbele en sleepende, dat er gezegd wordt: »Louter door genade hebt ge het, en niet uit U, het is Gods gave." Dus drie malen precies hetzelfde. En dit nu kon op zichzelf nog, indien er b. v. stond; »Uit loutere genade zijt ge zalig gemaakt, en *dus* niet uit u", maar dit staat er niet. Er staat alleen: »Uit genade en dit niet u."

Juist dit woordje *en* zit dus in den weg.

Stond er nog: »Uit genade zijt ge zalig, niet uit u, het is Gods werk", zoo liep het nog. Maar eerst te zeggen: »Uit genade zijt ge zalig" en er nu als iets nieuws bij te voegen: »*en* dit niet uit u", dit vloeit niet, dit stuit, dit hokt.

En hokt temeer, omdat er dan in vs. 9 nogmaals precies hetzelfde ten vierden en ten vijfden male zou volgen: »Niet uit de *werken*, wij zijn *Zijn* maaksel."

En zie, terwijl nu op deze manier alles hortend, stootend, lamlendig en overtollig wordt, loopt het daarentegen uitnemend en wordt gespierd, als ge de oude uitleggers van Jezus' kerk volgt.

Dan toch komt er te staan: »Dat ge zalig zijt geworden is uit louter genade, door middel van het geloof. (Niet alsof dit geloofsmiddel nu weer ten deele uw zaligheid *niet* tot een genadezaak zou maken; o, neen, ook met dat geloof *blijft* het louter genade, *want ook dat geloof is niet uit u, het is Gods gave)*. En daarom zalig gemaakt door het geloof, niet uit de werken, opdat niemand roeme, want Hij is onze Maker" enz.

En wat men nu zegt, dat men dan een tusschenzin tusschen twee haakjes krijgt, ja, dat is ook zoo. Maar ook juist dat is echt Paulinisch. Paulus hoort de tegenwerping, en weerlegt ze telkens ook waar hij de tegenstelling niet zelf formuleert.

XL.

GELOOF ALLEEN IN DEN GEREDDE.

En zij geloofden de Schrift.
Joh. 2 : 22.

Over het wezen des geloofs is dan nu genoeg gezegd. Het geloof is »een gave Gods", niet slechts in zijn uiting, maar ook in zijn kiem, als vermogen, als ingeplante, ingeprente, ingeschapen hebbelijkheid, die verleend is aan ons bewustzijn en aan onzen wil.

Dus niet een gewone uiting of gewone werking van een vermogen, dat de zondaar ook reeds van nature in zijn zondigen staat bezat.

Maar ook niet een nieuw orgaan, dat als zesde orgaan, aan de vijf organen van zijn ik wordt toegevoegd.

En ook niet een nieuw zintuig.

Neen, maar een nieuwe, buitengewone, opzettelijk door God uitgedachte en geschonkene en toegebrachte hebbelijkheid, die door den Heiligen Geest in de vermogens en organen en zintuigen, die we reeds hadden, wierd ingeplant.

Scherper en duidelijker weten we het metterdaad niet te zeggen, om eenerzijds het ondermijnend subjectivisme en anderzijds het methodisme af te snijden.

Stel, er zijn twee broeders. De ééne van deze twee ontving het geloof, de andere leeft nog zonder het geloof. Eilieve, wat is dan nu tusschen deze beiden het verschil?

Ontving de gelukkige een nieuw zintuig? Neen. Ontving hij een nieuw orgaan? Neen. Ontving hij een nieuwe zielsfunctie? Neen.

Bestaat dan het geloof er alleen in, dat een vermogen, dat eerst in hem sliep, nu werken ging? Neen.

Maar wat is het dan?

Dit, dat tegelijk aan zijn bewustzijn en aan zijn wil, die hij beide reeds had, door den Heiligen Geest alsnu zulk een hebbelijkheid, zulk een aard, zulk een wijze van functioneeren werd ingeprent, dat zijn ik van nu af aan het vermogen bezit, om én in dat bewustzijn én in dien wil den Christus op te nemen.

Hieruit volgt dan ook, dat deze hebbelijkheid niet kon worden ingeplant in iemand, die geen zondaar was, en dat deze hebbelijkheid, zoodra een zondaar ophoudt zondaar te zijn, wegvalt.

Tot aan zijn sterven gelooft een kind van God, maar na zijn sterven niet meer. Of wil men nauwkeuriger spreken, laat ons dan zeggen: »Het geloof valt weg, zoodra de staat van heerlijkheid voor hem ingaat." Dan toch gelooft hij niet meer, maar zal hij leven uit aanschouwing.

Het belang van deze onderscheiding springt thans in het oog.

Zij, die, gelijk onze ethischen, in het geloof geen expresselijk in den zondaar ingeplante hebbelijkheid zien, maar een orgaan of zintuig, dat eerst sliep, maar nu wakker wierd, kunnen dat natuurlijk niet toegeven, maar moeten er telkens nadruk op leggen, dat het gelooven ook in de eeuwigheid altoos doorgaat. Vandaar dat I Cor. 13 : 13 altoos door hen wordt opgevat en verklaard, als wierd hier de eindelooze duurzaamheid van het geloof gepredikt.

Tusschen een zondaar en een ontzondigde bestaat voor hen geen absoluut verschil. Ze geven niet toe, dat de Heilige Geest metterdaad, om den zondaar zalig te maken, een ongewoon en opzettelijk hulpmiddel in zijn geestelijken persoon inwerkt.

Vandaar ook hun aandrang, om ons te doen verstaan, dat ook Adam vóór den val geloofd heeft, en dat ook Jezus, »de overste Leidsman en Voleinder des geloofs", uit geloof geleefd heeft.

Doch geheel deze reeks van voorstellingen valt onverbiddelijk voor het stellig apostolisch woord; »Wij wandelen nu door geloof, en nog niet door *aanschouwen*", II Cor. 5 : 7; door dit andere: »Nu ken ik ten deele, maar alsdan zal ik kennen, gelijk ik ook gekend ben", I Cor. 13 : 12 in verband met wat voorafgaat, dat, »wanneer het volmaakte zal gekomen zijn, hetgeen ten deele was zal *vernietigd* worden", I Cor. 13 : 10, en niet minder door de stellige belofte des Heeren, »dat we God zullen *zien*, zoodra we rein van harte zijn", Matth. 5 : 8.

En van dit vaste punt uitgaande, weten we dus en hebben er niet meer over te twijfelen, dat het *geloof,* in den zin van zaligmakend en reddend geloof, niet iets is, dat in de eeuwigheid zal voortbestaan, niet iets is, dat in het paradijs bestond, en niet iets is, dat in den Middelaar wierd gevonden, maar dat geloof (opgevat als zaligmakend geloof, en dus in dien bijzonderen zin, waarin het geloof ons rechtvaardigt) eenig en alleenlijk kan voorkomen bij een goddelooze, een ongerechtige, een verloren zondaar.

Men moet zondaar zijn, goddeloos en ongerechtig zijn, om met dit zaligmakend geloof begiftigd te kunnen worden, evenzoo als men krank moet zijn en een zweer moet hebben, zal men de etterbuil kunnen uitdrukken.

Zonder een zondaar te zijn, bestaat er in u geen mogelijkheid om u

het geloof in te prenten, evenzeer als er bij u geen mogelijkheid bestaat voor den arts om u te genezen, tenzij ge eerst ziek zijt.

Goed, zegt de ethische, dat nemen we aan. Maar als de asthmatische borstzieke nu belemmerd is in zijn vrije ademhaling, dan zoekt de arts door inhaleering hem den adem weer ruimer te laten gaan; maar hieruit volgt nog in het minst niet, dat een gezond mensch ook niet ademhaalt. Integendeel, juist de gezonde haalt *flink en ruim* adem, en wat de arts bij den asthmatische doet, is alleen de gezonde ademhaling weer *bevorderen*. Zoo dan ook bij het geloof. Zeer zeker kan de Heilige Geest alleen aan *een zondaar* de werking des geloofs aanbrengen; maar een gezonde, gelijk Adam vóór zijn val, en de Christus geloofden daarom wel terdege; want geloof is niets dan de ademtocht der ziel. Deze ademtocht nu ging bij Adam en den Christus vanzelf. Bij ons, zondaren, is die gestoord. Vandaar dat ons hulpe moet aangebracht, om te genezen. Maar als we dan nu weer vrij in het geloof onze ziel uitademen, dan hebben we niet iets anders, maar eenvoudig datzelfde verkregen, wat Adam en Jezus hadden.

Maar hier nu juist komen we tegen op.

Het zaligmakend geloof is *niet* de gewone ademtocht der ziel, die eerst gestoord was en nu hersteld wierd. Neen, het is een specifiek geneesmiddel voor den in zonde verlorene. Het is een hulpmiddel, dat hem, omdat hij zondaar wierd, moest aangebracht; dat hem bijblijft, zoolang hij zondaar is; dat alleen een zondaar kan ontvangen; en dat, zoodra hij ophoudt zondaar te zijn, hem weer afglijdt van zijn geestelijk wezen. En niet zoolang het ademen der ziel nog door het kunstmatig aangebrachte, tijdelijke hulpmiddel van het geloof gaat, maar eerst dan, als dat hulpmiddel *overbodig* is geworden, en de alsdan van zonde verloste mensch weer *zonder dat hulpmiddel* zijn ziel naar God zal uitademen, eerst dan zal bij den herstelden en geheel verlosten mensch weer datgeen plaats grijpen, wat bij Adam vóór den val en bij Jezus plaats greep, dat wil zeggen, dan zal het weer geworden zijn, een vanzelf, natuurlijk, en ongedwongen in gemeenschap staan met het Eeuwige Wezen; nu zonder eenig tusschenkomend hulpmiddel, gelijk het dit bij Adam en bij Jezus was.

En is men hierdoor nog niet overreed, laat ons dan ten overvloede nog een ander beeld bezigen.

Vergelijk het geloof, om de zaak zuiver in te zien, dan bij een bril. De bril is voor het kranke, of verzwakte, althans abnormale oog. Niet voor het oog, dat normaal is.

Iemand wiens oog goed is, geheel goed, en die flink in de zon ziet,

heeft niet alleen geen bril noodig, maar zou door een bril zelfs in zijn zien belemmerd worden.

Neen, om een bril ook maar te *kunnen* dragen, moet het oog bijziend of zwak of dof zijn, of op eenigerlei wijze iets mankeeren. En dan, ja, doet zulk een hulpmiddel, dat van buiten wordt aangebracht, uitnemenden dienst, en maakt, dat de man, die eerst niet zag, of slecht en scheef zag, nu opeens weer klaar en helder ziet, als scheelde er aan zijn oog *niets*.

Maar even beslist als hij dien bril in dezen toestand noodig heeft en niet meer missen kan, even vast staat het ook: 1°. dat hij, toen zijn oog nog goed was, geen bril dragen kon (Adam vóór den val); 2°. dat een ander, wiens oog ongeschonden bleef, aan zulk een bril niets had (Jezus); en 3°. dat hijzelf, zoodra de krankheid van zijn oog weer werd weggenomen, terstond den bril zou moeten afleggen (de gezaligden in den hemel).

En zoo nu ook staat het met het geloof.

Een mensch als normaal creatuur, dat ongeschonden uit de hand van zijn God kwam, zou den bril van het geloof zelfs niet *kunnen* gebruiken. Nu zijn oog door de zonde verduisterd wierd, kan hij zonder dien bril geen letter meer lezen. Maar ook, als eens zijn *ziels*oog in hemelsche heerlijkheid schitteren zal en alle zondige natuur zal zijn afgestorven, is er uiteraard voor geen geloofswerking meer plaats.

En hier nu zijn we eraan toe, om het geloof in verband *met de Heilige Schrift* te bespreken, waarbij tevens de diepe dwaling der ethischen ook in dit opzicht vanzelf bloot zal komen.

Zeg ik toch, gelijk de ethischen doen, dat ook Adam in het paradijs geloofde, en Christus op aarde geloofd heeft, en de zaligen nog aldoor in den hemel gelooven, dan moet ik wel van de Heilige Schrift afraken.

Dit toch staat vast, Adam heeft in den hof van Eden vóór den val geen Heilige Schrift gehad, de Christus heeft op den troon der heerlijkheid geen Bijbel, en ook de gezaligden zijn met hun sterven hun Bijbel voor eeuwig kwijt.

En zoo spreekt het dan vanzelf, en is het de logische consequentie van hun verkeerd beginsel, dat zij zich aldoor een geloof voorstellen. dat bestaanbaar is *buiten de Heilige Schrift* en niet op de Heilige Schrift met noodzakelijkheid gericht is.

Gelooven is hun eenvoudig een ademen der ziel, weinig meer dan een andere naam voor het bidden.

En overmits nu de Heilige Schrift er eigenlijk *niet* moest zijn en er zonder de zonde ook *nooit* zou gekomen zijn, ligt het in den aard der zaak, dat de ethischen, die in het zaligmakend geloof eigenlijk slechts het herstel van een gestoorde functie der ziel zien, dit geloof ook zonder de Heilige Schrift bestaanbaar achten.

Hun opinie desaangaande strekt dan ook ver.

Ook onder de heidenen heeft de Heere huns inziens zijn uitverkorenen, al is het ook, dat ze nooit van de Heilige Schrift gehoord hebben. Heidenen uit den ouden tijd waren een soort ongedoopte Christenen, onder hun patriarch Plato, ingaande in het Koninkrijk Gods. De modernen van onzen tijd verwerpen de Schrift wel, maar ze hebben zooveel liefs en teeders en zijn zoo religieus, dat ook hun het geloof kwalijk kan ontzegd worden. En het is op die lijn voortgaande, dat ze nu natuurlijk en met noodzakelijkheid ook tot deze twee andere stellingen moeten komen: 1°. dat het niet op onze belijdenis, maar eeniglijk *op de roerselen van ons hart* aankomt; en 2°. dat mannen broeders, die zelfs opzettelijke verdichting in de Schrift zeggen te vinden en haar dus feitelijk verwerpen, daarom niettemin »lieve broeders" zijn.

Zoo ziet men, hoe dit alles saamhangt. En de predikers, die bij Gods Woord wenschen te blijven, mogen wel toezien, dat ze toch niet langer, door zich onvoorzichtiglijk over het wezen des geloofs uit te laten, zelf het kwaad voeden, dat ze met ons pogen af te weren.

Alle zwevend, beeldrijk spreken over het geloof, alsof het bestond in zeker ademen der ziel, of zeker vertrouwen der liefde, en wat niet al meer, voert rechtstreeks naar de ethische klippen.

Want let er wel op, de lijn gaat strak door.

Aanvaardt ge de scheiding of dekt ge die toe? Aldus staat de vraag. En dan zoekt de ethische overal de scheiding toe te dekken. Geen vaste grens tusschen God en mensch, maar zekere overgang van het oneindige in het eindige gezocht in den »Godmensch." Geen absolute scheiding tusschen verkoren en verloren, maar zekere overgang en zwevendheid tusschen beide in de voorstelling van een algemeene verzoening. Geen absolute scheiding tusschen zonde en heiligheid, maar zekere overgang tusschen beide in de heiligmaking van een bekeerde. Geen absolute scheiding tusschen het leven vóór en na den dood, maar een overgang tusschen die beide in onzen geloofsstaat. En zoo nu ook geen absolute scheiding tusschen den Bijbel en menschenboeken, maar een overgang tusschen beide in de verdichtselen der Heilige Schrift. En zoo dan ook ten slotte geen absolute scheiding tusschen den geloofloozen en den geloovigen toestand, maar een overgang tusschen beide in de voorbereidende werkingen.

Het valsche voorgeven van den derden staat, alsof er tusschen geloovigen en ongeloovigen nog een derde soort bekommerden inleefde, is van dit valsche standpunt, het practische uitvloeisel.

Of wil men, het is philosophie. Uit de aarde geboren philosophie, die de tegenstelling tusschen den Schepper en het schepsel in zijn pantheïstisch drijven niet absoluut wil vatten, en deswege zich verstout om al wat in de Heilige Schrift zoo heerlijk over het werk der verzoening geroemd wordt, op te vatten in den zin van een essentiëel systeem, dat is van een overvloeiing van het wezen des eenen in het wezen des anderen.

En daartegen nu staat de Heilige Schrift met haar: »En God *maakte scheiding* tusschen licht en duisternis, tusschen het natte en het droge, tusschen dag en nacht", lijnrecht over, en moeten wel tegen de ethischen over komen te staan allen en een iegelijk, die de scheiding tusschen geloof en ongeloof even absoluut kent.

En waarlijk niet uit wilkeur of lust tot verzet, neen, maar uit geen ander dan ditzelfde beginsel vloeit heel de tegenstelling ook in onzen kerkelijken strijd.

De bedekkers en toedekkers der tegenstellingen en uitwisschers van de door God gestelde grens, moeten wel irenisch zijn, dat wil zeggen, ze *moeten* wel volhouden, dat het in de kerk nooit tot een breuke *mag* komen.

Geen breuke, nergens *breuken,* maar allerwegen *bruggen*, dat is juist het noodlottig uitvloeisel van hun in den grond pantheïstisch getint standpunt.

En zoo staat dan onze stelling met stipte en strenge en volstrekte consequentie op heel de linie van het kerkelijk en theologisch leven hiertegenover.

Particuliere genade, of een Christus pro omnibus! Slechts twee staten of ook nog een staat der bekommerden! Rechtstreeksche wedergeboorte of algemeene voorbereidende werkingen! Nooit breuke in de kerke of de kerke aan Gods Woord gehouden! Een Godmensch, of een Middelaar Gods en der menschen! Een absoluut geïnspireerde Schrift of een Schrift met verhoogde menschelijke inzichten! En zoo dan ook hier, een specifiek en particulier geloof, dat opzettelijk in den zondaar wierd ingedragen, of een vrijmaking van een aanwezig zielszintuig! Aldus staat de tegenstelling op heel de linie.

En hieruit gevoelt men dan vanzelf, hoe het te dezen tusschen de Heilige Schrift en het zaligmakend geloof staat.

Én de Heilige Schrift én het geloof zijn er beide om den zondaar, vanwege de zonde en ter wegneming van de zonde.

Niet het een zonder het ander; maar beide als bij elkaar hoorend. Zonder de Heilige Schrift zou het geloof een doelloos turen zijn.

En zonder dat geloof ware de Heilige Schrift een gesloten boek.

Dit ziet men dan ook feitelijk zoo toegaan.

Zijn er personen, in wie de Heilige Geest de geloofshebbelijkheid inplantte, maar die nog niet met de Heilige Schrift in aanraking kwamen, of op een verkeerde manier, dan dolen deze arme zielen eerst een tijdlang om, als bladeren op den herfstwind gedreven. En eerst als de Heilige Schrift hun nader wordt gebracht, dan gaan ze opleven, en krijgen ze vastigheid.

En omgekeerd, als er personen zijn, die van der jeugd af de Heilige Schrift hebben gekend, maar het geloof nog niet ontvingen, dan lazen ze klanken, maar konden er geen zin uit maken. Het ging er niet in.

En eerst dan, als de Heilige Schrift en het zaligmakend geloof saam eenzelfde ziel benedijden, dan eerst zag men de volle heerlijkheid. Zoowel de heerlijkheid van het zaligmakend geloof, als de heerlijkheid van de Schrifture. Terwijl het in beide dan was de heerlijkheid van den éénen Heiligen Geest. Want immers het was dezelfde Heilige Geest, die eerst de Heilige Schriftuur als particuliere genade verleend had, en die nu even particulier verleende de gave des geloofs.

Vandaar dan ook, dat alle betoog om de waarheid der Heilige Schrift te bewijzen, u niets ter wereld baat.

Is in iemand het geloof gewrocht, dan komt hij van lieverleê vanzelf tot het aanvaarden der Heilige Schriftuur. En mist hij dat geloof, dan komt hij er nooit toe, ook al woudt ge hem overstroomen met apologetiek.

Wel is het daarom onze plicht, om zoekende zielen te helpen, en voor haar de ergernissen toe te lichten of weg te nemen; en kan het ook onze plicht zijn, om den spotter een enkele maal den mond te stoppen, maar het Schriftgeloof aan een ongeloovige aanbrengen, dat kunt *gij* niet en dat kan *niemand*.

De geloofsgave en de Schrift hooren bijeen. Die zijn *beide* door den Heiligen Geest op elkaar *aangelegd*. De Heilige Schrift is juist zoo ingericht als ze zijn moet om door een met geloof begaafd zondaar te worden aangenomen. En omgekeerd, het geloof is juist zulk een hebbelijkheid, dat ons bewustzijn en de Heilige Schrift geheel verzoent.

En zoo moet dan ook het *testimonium Spiritus sancti*, dat is het getuigenis van den Heiligen Geest, niet op moderne of ethische wijze verstaan worden van zekere algemeene dispositie, die omgewerkt wierd, maar moet dit getuigenis een waarlijk getuigenis van God den Heiligen Geest blijven, die in ons eigen bewustzijn troont en ervaren doet, hoe Schriftgave en geloofsgave op elkaar sluiten, gelijk het oog op de kleuren doet.

XLI.

GETUIGENISSEN.

Zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen. Hebr. 11 : 6.

Duidelijk staat het dan nu voor onzen geest: Van zaligmakend geloof is alleen sprake bij den zondaar, en noch bij Adam vóór den val, noch bij den Christus, noch bij de gezaligden. Dit zaligmakend geloof is als vermogen een den zondaar ingeplante hebbelijkheid, waardoor hij in staat wordt voor zeker te weten, wat hij zonder die inplanting verwierp of ontkende. Dit zeker weten raakt den Christus als Verlosser van zondaren, dien een zondaar zonder geloof als zoodanig verwerpt en ontkent, maar een zondaar met geloof erkent en aanneemt. Vanzelf sluit gelooven dus tweeërlei in, én dat die Christus een Verlosser van zondaren is, én dat ikzelf, als zondaar, hiervan de zalige ervaring heb.

Opdat echter misleiding zij afgesneden, richt zich dit geloof niet op een denkbeeldigen Christus, maar op den Christus, gelijk Calvijn uitdrukt, in het gewaad der Schrift. Die Schrift nu is op het geloof en het geloof op die Schrift aangelegd. Ingeplant geloof valt dus, zoodra het werken gaat, vanzelf de Schrift bij.

Vandaar dat onderscheiden moet tusschen geloof als „vermogen", dat ons in wordt geplant zonder dat we het merken; geloof als „kracht", waardoor het ingeplante vermogen functioneeren gaat; en geloof als »uitwerking", wanneer wij met dit geloof 1°. de Schrift voor waar aannemen; 2°. onze toevlucht tot den Immanuël nemen, en 3°. in onscheidbare liefde voor Immanuël vastelijk van ons eigen heil verzekerd zijn.

Terwijl eindelijk hieraan nog dient toegevoegd, dat dit alleen het werk van den Heiligen Geest is, die 1°. de Schrift gaf; 2°. het geloofsvermogen inplantte; 3°. dit vermogen zijn gisting schonk; 4°. het gelooven tot een daad naar buiten liet worden; 5°. daardoor getuigenis in onze ziele aan de Heilige Schrift gaf; 6°. ons den Immanuël met al zijn schat aan deed nemen, en 7°. ons in Immanuëls liefde het pand van ons heil deed vinden.

Geheel hiervan onderscheiden nu is natuurlijk het *historisch* geloof, dat, naar Brakels beschrijving, kortweg aldus kan verklaard:

»Historische-geloove wordt soo genaemt, om dat het de historie, dat is, het verhael, de beschrijvinge der saken in het Woord, kent, ende als waarheyt toestemt, ende erkent, ende die daer laet, als saken die haer

niet meer raken, als de wereldtsche historien: immers, men werkt daer niet mede, het verwekt geene beweginge, somtydts selfs niet tot de Belydenisse. Jac. 2 : 19. Gy gelooft dat Godt een eenigh Godt is; gy doet wel, de duyvelen gelooven het ook, ende sy 't sitteren. Hand. 26: 27. Gelooft gy, ô Koningh Agrippa, de Propheten? Ik weet, dat gy se gelooft."

Voorts evenzeer het *tijdgeloof*, wat Brakel aldus omschreef:

»Het Tydt-geloove is eene kennisse en toestemminge der Euangelische waerheden als waerachtigh, verwekkende eenige natuurlyke bewegingen in de affecten ofte hertstochten der ziele, eene belydenisse van die waerheden in vereeniginge met de Kerke, ende een uytwendigh gedragh, volgens hare belijdenisse, sonder vereeniginge met Christus, tot rechtvaerdighmakinge, heylighmakinge ende zaligheyt. Siet hier van Matth. 13 : 20, 21. Maer die in steenachtige plaetsen bezaeyt is, dese is de gene die het woort hoort, ende dat terstont met vreughde ontfanght. Doch hy en heeft geen wortel in hem selven, maer is voor eenen tyt: ende als verdrukkinge of vervolginge komt, om des woorts wille, soo wort hy terstont geërgert. Hebr. 6 : 4, 5, 6. Want het is onmogelyk, de gene die eens verlicht geweest zyn, ende de hemelsche gave gesmaekt hebben, ende des Heyligen Geestes deelachtigh geworden zyn, ende gesmaekt hebben het goede Woort Gods, ende de krachten der toekomende eeuwe, ende afvalligh worden, die wederom te vernieuwen tot bekeeringe. 2 Petr. 2 : 20. Want indien sy, na datse door de kennisse des Heeren ende Salighmakers Jesu Christi, de besmettinge der werelt ontvloden zyn, ende in deselve wederom ingewikkelt zynde, overwonnen worden, soo is haer het laetste erger dan het eerste. Van het onderscheyt van het tydt-geloove, ende het zalighmakende geloove, zullen wij beneden breeder spreken."

En zoo ook het *wondergeloof*, hetwelk in dezen zin te verstaan is:

»Het geloove der Mirakelen is eene overredinge des herten, door onmiddelbare werkinge Godts, dat dit ofte dat werk, boven den loop der nature, op ons seggen ofte bevel, geschieden sal, ofte ook aen ons sal gewrocht worden; doch de kracht van uytvoeringe der Mirakelen en is niet in den mensche: maer Godt voertse door syne Almachtige kracht uyt, op dat Geloove. Siet hier van Matt. 17 : 20. Soo gy een geloove haddet als een mostert zaet, gy soudt tot desen bergh seggen: Gaet henen van hier derwaerts, ende hy sal henen gaen: Ende niets en sal u onmogelijk zijn. 1 Cor. 13 : 2. Al waert dat ik alle het geloove hadde, soo dat ik berghen versettede. Hand. 14 : 9, 10. Dese hoorde Paulus spreken: welke de oogen op hem houdende, ende siende dat hy

geloove hadde om gesont te worden, seyde met groote stemme: staet recht op uwe voeten. Ende hy sprongh op ende wandelde. Dit geloove hadde bysonder plaets in de dagen van Christus ende der Apostelen, om de Leere des Evangeliums te bevestigen. Van dese drie genoemde gelooven spreken wy in dit Capittel niet."

Deze drie hebben met het *zaligmakend* geloof hoogstens zekeren schijn, maar nooit het wezen gemeen. Het minst het *wondergeloof*, dat buiten alle zaligmaking omgaat, en daarom ook in Judas was. Als Jezus dus spreekt van »geloof, dat bergen verzet", passe niemand dit toe op het geloof, dat ons rechtvaardigt. Iets meer overeenkomst heeft het *historisch* geloof, overmits dit uit traagheid, uit vadsigheid, uit gebrek aan prikkel, eenvoudig napraat zonder aan te nemen, en daardoor den weg voor het Farizeïsme opent. En het meest nog het *tijdgeloof*, dat metterdaad door den Heiligen Geest wordt gewerkt, en hemelsche gaven doet smaken, maar toch de diepte van den wortel mist. Het is een bouquet, die ons een tijdlang voor sieraad en geur op de borst wordt gehangen, maar geen plant in ons, die op eigen wortel tiert.

Nog zou men ten slotte van geloof in den algemeensten zin kunnen spreken, als een afwezigheid van alle aarzeling of twijfel of beletsel, om onmiddellijk en rechtstreeks de inwerking van Gods heilige majesteit, en van de majesteit zijner waarheid derwijs doordringend te ondergaan, dat alle Woord en Wezen Gods als de grond aller dingen vanzelf voor ons vaststaat. In dien algemeenen zin zegt Paulus, dat »zonder geloof niemand Gode kan behagen", en in dien algemeensten zin komt het geloof natuurlijk ook aan Christus Jezus toe.

Maar dan is dit niet een geloof, dat zalig maakt, maar buiten alle zaligmaking omgaat.

Zaligmakend geloof omvangt Immanuël.

Hoe zou dan in Immanuël zelf dit den Christus omvangend geloof wonen kunnen?

Veel liever dan in de aanwijzing van dit daghelder feit kracht te verspillen, leggen we dan ook onzen lezers, aan het slot van dit betoog gekomen, de heerlijke uiteenzetting van Comrie voor, waar hij zich over de zaligmakende geloofskennisse op deze aangrijpende wijze uitlaat:

»Deze geloofskennis betreffende, zullen wij kortelijk de zaken, welke men hierdoor kent, nagaan. Let dan op:

1. Deze kennis *is een goddelijk licht van den Heiligen Geest in en door het Evangelie, waardoor ik eenigermate den inhoud van het goddelijk Evangelie der zaligheid ken,* hetwelk voor mij van te voren als een verzegeld boek was, en hoe zeer ik het zelve in de letter en zamen-

hang verstond, nogtans niet wist met eenige toepassing te gebruiken, tot besturing en opbeuring van mijne ziel in mijnen hoogen nood, aanvechting en benaauwdheid, waar in de kennis van God en van mij zelven mij gebragt had; doch nu is het mij duidelijk en kenbaar geworden: ik leer door de bestraling van Gods Geest den inhoud van het Evangelie, zoo dat ik daar mede handelen en mij daar mede gemeenschap maken kan; ik zuig aan deze borsten der vertroosting de reine, redelijke en onvervalschte melk van de troostleer van Gods eeuwigblijvend woord. o! Vrienden, die inderdaad door en uit het medegedeeld geloof verootmoedigd worden; die begrippen en bevatting van de evangeliewaarheid ontvallen hun, en strekken, in plaats van hen te besturen, tot beangstiging, om dat zij veel weten en daar van geen gebruik kunnen maken. Ik heb menschen van uitnemende letterkennis gekend, die, hoe duidelijker zij de evangeliewaarheid met hun natuurlijk vermogen kenden, in hunne wettische angst, bijna de taal der duivelen spraken: gij komt ons pijnigen voor den tijd. Herinner u *Spira* en anderen. En ik geloof, dat de letterkennis van het Evangelie, hetwelk men versmaad heeft, een hel in de hel zal zijn. Of gebeurt het niet zelden, dat de letterbevatting, welke slechts eene toestemming is van de zaak als waarheid op zich zelve, maar nu verwaarloosd zijnde, de ziel doet denken, het is niet voor mij, maar voor anderen. God weet hoe menig arme ziel in deze diepten zinkt, en daar in hoe langer hoe meer gehouden wordt door degenen, welke uit de hoogte spreken! Intusschen, als de Heilige Geest het goddelijk Evangelie doet instralen in den donkeren kerker der ziel, om de oogen van het ingewrocht geloof met een hemelsch en goddelijk licht te bestralen en ziende te maken, dan ontvangt de ziel het Evangelie als een goede boodschap en een woord van onderrigt, bemoediging en besturing, en wordt hier door van trap tot trap geleid even als een kind, dat van het eerste A. B. C. tot spellen en lezen gebragt wordt. Nu is het eens: daar is een weg; dan wederom: groote zondaren zijn tot redding gekomen; dan eens: het is ook mogelijk voor u; de poorten van de vrijstad worden van verre open gezien, en Jezus is achter den muur, blinkende eenigszins door de traliën: en hier door krijgt de ziel, door eenig hemelsch licht op het ingewrocht geloof instralende, kennis van de verborgenheid Gods in Christus, die nu aan haar ontdekt wordt. Wat deze kennis voor zielsuitgangen van waarachtig begeeren, enz. veroorzaakt, behoeven wij niet te melden; zie overal ons *A, B, C. des geloofs*. Velen komen met eenen stap of sprong tot den hoogsten trap, maar het waarachtig geloof, uit eene voorgaande geloofsverootmoediging, groeit gelijk de edele planten, langzaam van trap tot trap tot zijne volkomenheid in de dadelijke beoefening, of uitwerkende daden.

2. Deze kennis *is een goddelijk licht van den Heiligen Geest in, uit en door het Evangelie, waar door ik Christus, die de Alpha en Omega van het Evangelie is, ken als de heerlijke, dierbare, uitmuntende en zielsverkwikkende parel en den schat, in dezen akker verborgen.* Och! al wist ik alle dingen, en ik kende Jezus niet door het licht des Geestes, dan was mijne ziel maar een winkel vol ellende; een graf, wel van buiten bepleisterd, maar van binnen vol afzigtelijke doodsbeenderen. En deze kennis van hem in dit opzicht is eene kennis, welke door goddelijk licht en bestraling der ziel verkregen wordt, door het Evangelie; hetwelk op zich zelve der ziel dit licht nimmer verschaffen zoude, indien de onmiddellijke werking en verlichting des Geestes er niet mede gepaard ging. Want het is niet de letter, die de uitwerkselen veroorzaakt in de ziel, maar de onmiddellijke werking des Heiligen Geestes, door middel van de letter; prijst de letter zoo veel gij wilt, wij zullen ons in deze steeds bij u voegen; doch houdt altijd in de gedachten, dat de letter slechts een middel is, en dat onze ziel alleen aangedaan wordt door de onmiddellijke werking des Heiligen Geestes, in en door middel van de letter. Nu zult gij zeggen, waar in moet Jezus gekend worden? Mijne Geliefden, om dat wij van vele zaken naderhand bij de behandeling van de Geloofs-Artikelen moeten spreken, zullen wij ons tot deze weinige volgende zaken bepalen.

Deze geloofskennis van Christus in het Evangelie *is eene kennis, waar door ik, door goddelijk licht des Heiligen Geestes, de volstrekte noodzakelijkheid van Christus weet.* Ik zie, dat ik tienduizend talentponden schuldig ben, en geen quadrantpenning heb om te betalen, en dat ik eenen borg moet hebben, welke de schuld voor mij afdoet; ik zie, dat ik een verloren zondaar ben, dat ik eenen verlosser moet hebben; ik zie, dat ik een dood en onmagtig zondaar ben, en dat ik hem moet hebben, welke mij levend maakt en mij redt; ik zie, dat ik voor God niet kan bestaan, en dat hij als een scheidsman tusschen beide moet komen; ik zie, dat ik afgedwaald ben en dat hij mij moet opzoeken. o! Hoe meer de noodzakelijkheid daar van aandringt uit eene waarachtige geloofskennis, hoe gemoedelijker, hartsmeltender, ernstiger, aanhoudender en met meerder worstelingen de zielsuitgangen uit het ingewrocht geloof zijn. Velen achten dezelve niet, omdat zij ze niet hebben; maar zij zijn voor God als uitwerkselen van zijnen Geest, en als uitvloeiselen van het ingewrocht geloof, aangenaam voor hem, tot wien zij opgezonden worden. Want *hij zal zich wenden naar het gebed desgenen, welke gansch ontbloot is,* Ps. CII : 18.

3. Deze kennis is eene kennis, *waar door ik, door licht des Geestes, Jezus in het Evangelie in zijne gepastheid in alle opzigten voor mij ken.*

De overtuiging van de gepastheid is eigenlijk de zaak, welke de genegenheid tot eene keus van het een boven het ander overhaalt, en beradenheid en standvastigheid geeft, om, niettegenstaande alle zwarigheden, welke zich mogten opdoen, van de gedane keus van eene zaak of eenen persoon, welke ik zoo gepast voor mij oordeel, den mijne te maken, nimmer af te gaan. Ziet dit in een huwelijk; een jongman oordeelt, dat het volstrekt noodzakelijk voor hem is, te huwen; maar dit laat hem, ofschoon hij van die noodzakelijkheid overtuigd is, onbepaald en doelloos in het rond tasten; nu is hij beraden, nu wil hij, dan weder niet; nu wil hij deze, dan gene: doch zoo dra hem iemand voorkomt in alle opzigten voor hem gepast, dan is deze geschiktheid een pijl, welke hem treft en diep in zijne ziel dringt, met dat gevolg, dat dit de schaal van zijne onbepaalde genegenheden met zulk een overwigt tot dat gepaste voorwerp overhaalt, dat hem niets daar van kan aftrekken, zoo lang hij het voorwerp voor hem gepast oordeelt, al was het om tweemaal zeven jaren als een slaaf daar voor te dienen, dezelve zouden hem maar als zeven dagen zijn, wegens de hoop van op het einde het voorwerp eens te bezitten. Dit kan ieder zeer gemakkelijk in het geestelijke overbrengen en besluiten, dat, hoe men ook overtuigd moge zijn van de noodzakelijkheid van Christus, om door hem zalig te worden, zoo lang hij door het geloof niet gezien en gekend wordt, in de algeheele gepastheid van onzen persoon en voor ons zelve in het bijzonder, de genegenheden niet overgehaald worden; waaruit het ook voortvloeit, dat velen, die eenige gewone zielsbenaauwdheid hebben, zoo doelloos handelen; nu willen zij Christus, dan niet; nu willen zij zich bekeeren, dan niet; ja hetgeen ook te weeg brengt, dat velen, na dat zij schenen door de gepastheid van Christus zoo getroffen te zijn, dat zij eenigen tijd bepaaldelijk zijnen persoon zochten, weder teruggaan en niet verder naar Jezus vragen; om dat zij namelijk Jezus nu zoo gepast niet voor hun oordeelen, dat zij de hitte des daags en de koude des nachts voor hem zouden willen uitstaan, of alles opofferen, om hem te hebben; en dat andere dingen ruim zoo gepast geoordeeld worden: weshalve zij blijken geven, dat zij die gepastheid nooit regt gekend noch met het oog van eene wezenlijke geloofskennis gezien hebben, anders zoude dat zaad Gods in hun gebleven zijn. Maar wanneer het goddelijk licht des Heiligen Geestes in het Evangelie mijne ziel bestraalt, en ik de geloofskennis van Jezus ontvang, o! dan zie ik in hem zulk eene geschiktheid in alle deelen en in alle opzigten, als borg en middelaar, als profeet, priester en koning enz., dat mijne ziel daardoor zoodanig getroffen wordt, dat ik volstrekt oordeel, dat ik geen gelukkig uur kan beleven,

indien die Jezus niet mijn Jezus wordt. Mijne genegenheden worden gebogen, ingenomen, vast bepaald en op dit punt gerigt, en mijne vastberadenheid is zoo groot, zoo onbewegelijk en onverzettelijk, dat, al was het met verlies van goed en bloed, vader, moeder, zuster, broeder, vrouw en kinderen, regteroog en regterhand, ja al moest ik gaan door brandstapels, ik zulks ligt zoude achten en het met blijdschap ondergaan, om den gepasten Jezus tot mijnen Jezus en Heiland te hebben. Dit wordt veroorzaakt door de geloofskennis van Jezus gepastheid. o! Mijne Vrienden, onderzoekt uw hart; met minder in het wezen der zaak kan het niet bestaan: zoo gij het bezit, het zal u met blijdschap doen scheiden van uwe zonden, ja aan uwe geliefkoosde zonden en boezemlusten een eeuwig vaarwel doen zeggen; het zal u uwe eigene geregtigheid, die gij als een gewin acht, voor schade doen houden en als een schadelijk uitschot doen wegwerpen, om de uitnemendheid van de kennis van Christus; het zal u de berooving van uwe goederen met blijdschap doen ondergaan; en het u doen een eer rekenen, al ware het dat gij met de apostelen om Christus wil gegeeseld werd; het zal u doen zeggen: ofschoon ik hem nog niet gevonden heb en slechts zoekende ben naar hem, die mijne ziel lief heeft, en ofschoon ik niet durf zeggen: mijne liefste is de mijne en ik ben de zijne: evenwel, al was het tweemaal zeven jaren, al was het, dat ik dezelve in kermen, zuchten en bidden met vele tranen moest door brengen, ik tel die slechts als zeven dagen, indien ik hem eindelijk eens vinden en hij de mijne worden mag. God zelve moet u bij de zaken bepalen; de uitwerkingen zijn onfeilbare blijken van het inwendig beginsel.

4. Deze geloofskennis *is een goddelijk licht des Heiligen Geestes, waardoor ik Christus in het Evangelie ken, in zijne algenoegzame volheid.* Hier door zie ik, dat hij niet alleen een goeden wil heeft jegens arme zondaren, gelijk ik mij in mij zelve bevind; want iemand zoude eenen goeden wil jegens eenen ander kunnen hebben, om hem te helpen in zijne ellende, maar hem zouden de magt en de middelen daar toe kunnen ontbreken, en het beste, dat hij in zulk een geval dan doen kon, zoude alleenlijk zijn, den ellendigen te beklagen en te zeggen: uwe ellende smert mij, doch ik kan u niet helpen: maar dit goddelijk licht leert mij, dat Christus volkomen kan zaligmaken; dat, al waren mijne zonden als scharlaken en karmozijn, zwaarder dan de bergen en meer in getal dan de haren van mijn hoofd en het zand aan den oever der zee, er zulk een overwigt van genoegdoening en verdiensten in die genoegdoening is, wegens den persoon, welke de genoegdoening heeft aangebragt, dat, al had ik de zonden van het geheele menschelijk geslacht, dezelve, in vergelijking bij de genoegdoening van Christus, die wegens

de oneindigheid van zijnen persoon van eene oneindige waarde is, maar zijn als een droppel aan den emmer en een stofje aan den weegschaal: waar door mijne ziel dan overtuigd wordt, dat mijne zonden, in plaats dat zij hinderpalen zouden zijn, veel eer den roem der verlossing luister zullen bijzetten, dat de vrijmagtige genade mij als een eeuwig gedenkteeken van de oneindige ontferming heeft gelieven op te rigten. Wanneer ik vroeger mijne zonde beleed, was zulks altijd met eenen tegenzin, het werd mij, door den drang der benauwdheid tegen mijnen zin, afgeperst: vermits ik altijd dacht, hoe meer ik mijne zonde belijd, hoe verder ik van de zaligheid, en hoe nader ik aan de eeuwige verdoemenis ben; als een dwaas verbloemde ik mijne schuld: maar nu ik zie en weet, dat Jezus zoo algenoegzaam is, nu roep ik uit, en mijn hart zegt meer dan mijn mond, al was ik een Godslasteraar, een vervolger en al wat slecht is: *dit is een getrouw woord en aller aanneming waardig, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is, om zondaren zalig te maken, van welken ik de voornaamste ben;* dit wil ik nu tot roem van de vrijmagtige genade met mijn bloed, als het geëischt wordt, onderteekenen, 1 *Tim.* 1 : 15. Zoo zal ieder geloovige, welken ik in den eersten persoon heb ingevoerd, als hij in deze gestalte is, moeten spreken.

5. Deze kennis *is eene kennis, waar door ik bij licht des Geestes, in mijne ziel door het Evangelie stralende, Jezus Christus ken, als eenen allerbereidwilligsten Heiland, die niet alleen magt heeft, om te kunnen zaligen, en met God te verzoenen, maar die uitermaten gewillig is, om mij te willen zaligen.* Mijn God, wat brengt zulks eene verandering in mijne ziel te weeg; ik verstom en ben beschaamd, Heer Jezus, om voor u te staan, wegens het ongelijk, hetwelk ik u aangedaan, en om de harde gedachten, welke ik van u, o! dierbare Jezus, gemaakt heb. Ik dacht, dat ik gewillig en gij ongewillig waart; ik dacht, dat het niet aan mij, maar aan u haperde; ik meende, dat ik een gewillig zondaar was, en dat gij met veel smeekens, biddens, en door tranen moest bewogen worden, om u van eenen onwilligen Jezus, eenen gewilligen Jezus te maken; en ik kon niet gelooven, dat de schuld mij bij lag. Deze tegenkanting, of twist duurt dikwerf lang tusschen den opregten en Christus, en wordt nooit beslist, voor dat men met goddelijk licht de gewilligheid van Jezus ziet. Intusschen moeten wij niet denken, dat er vroeger geen geloof was; maar men mag zeggen, schoon er geloof was, er was geen dadelijk geloof bijkans van dit stuk; doch als dit komt, dan zegt de ziel: och! nu zie ik uwe gewilligheid met diepe schaamte en verlegenheid van mijne ziele; gij hebt mij de blijken daar van gegeven door uwe komst in de wereld; door uw ondergaan van de straf; door uwe

uitnoodigingen aan mij en door uwe aanhoudende werking aan mijn hart. Ik herroep mijne vorige, ongeloovige taal, uit diepe blindheid des ongeloofs gesproken, en ik roep uit: gij zijt een gewillige Jezus en ik ben een onwillig zondaar geweest: mijn God! wat voel ik, gij wordt mij te machtig, gij hebt mij overreed; nu kan ik niet, nu wil ik niet aarzelen op dezen dag van uwe heerkracht; maar ik schrijf met mijne hand, dat ik des Heeren zijn wil. Het geloovig kennen van Jezus gewilligheid, door licht des Geestes in het Evangelie, doet mij mijne vorige onwilligheid zien; maar zoo dra dit licht in de ziel opgaat, wordt de wil onmiddellijk gebogen en onderworpen. Die zeggen, Jezus is wel gewillig maar ik blijf onwillig, zeggen zulks uit eene bespiegelende kennis, maar missen nogtans de geloofskennis en ontdekking van deze waarheid; want gelijk de schaduw het ligchaam volgt en het gewrocht de oorzaak, zoo volgt de geloofskennis van Christus gewilligheid tot mij, en mijne gewilligheid tot hem onmiddellijk op elkander, met een overgeven en verlaten van mij zelven op hem. Ps. CX. *Uw Volk zal zeer gewillig zijn op den dag uwer heerkracht.*

6. *Eindelijk* deze kennis *is eene kennis, waar door ik in de belofte des Evangelies, door licht des Heiligen Geestes, in mijne ziel stralende, den persoon des Middelaars zelven leer kennen in zijne personele heerlijkheid, als van nabij, om met hem te handelen.* Ik zeg, *in de belofte des Evangelies*, om aan te toonen het onderscheid tusschen eene verrukking in een *extasis*, gelijk *Stephanus* had, en tusschen deze en de ingebeelde kennis, waarvan de dwepers opgeven, buiten en tegen het woord. Het woord is de spiegel, Christus wordt alleen hier in gezien, en door het zaligmakend geloof gekend; en hier in zie ik met de oogen des geloofs Christus zelven zoo van nabij, in zijne persoonlijke heerlijkheid, als ik ooit een voorwerp met mijne ligchamelijke oogen gezien heb. Want dit ingewrocht geloof, en het licht des Heiligen Geestes daar op schijnende, verzelfstandigt aan mijne ziele den persoon zelven; zoodat mijne ziel daar op verliefd en derwijze er door ingenomen wordt, dat ik kan zeggen: *al wat aan hem is, is gansch begeerlijk; hij is blank en rood, hij draagt de banier boven tien duizenden. De liefde tot hem is sterker dan de dood; de ijver harder dan het graf; hare kolen zijn vurige kolen, vlammen des Heeren. Vele wateren zouden deze liefde niet uitblusschen; al gaf iemand al het goed van zijn huis voor deze liefde, men zoude hem ganschelijk verachten.* Hoogl. III: 10 en VIII: 6, 7. Mijne Geliefden, het geloof omhelst niet alleen de woorden en letteren van het Evangelie, maar Christus zelven in het zelve; het geloof verkeert omtrent de letter niet alleen, maar met Christus zelven in de letter; het geloof heeft

twee fondamenten, een *woordelijk* en een *zakelijk.* Het bouwt niet alleen op het *woordelijke*, de letter van het Evangelie, maar op het *zakelijke* in het woordelijke, namelijk, op Jezus Christus zelven, 1 Cor. III. : 11. Het Evangelie is een spiegel, maar zoo Christus voor dezen spiegel niet komt, wordt hij niet gezien; zoo hij zich voorstelt, mijn geloof eindigt niet in den spiegel, maar in het beeld der zaak zelve, welke in den spiegel gezien wordt; de wijsheid zal bestaan in dit regt op te merken."

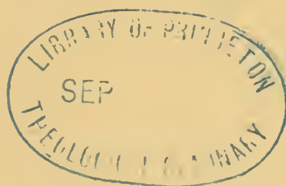
Is dit niet schoon gezegd? o, Geve God de Heere aan zeer velen onzer die rijke, reine genieting!

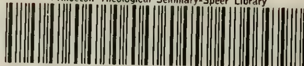
DATE DUE

MARCH 31

GAYLORD

PRINTED IN U.S.A

SEP

Princeton Theological Seminary-Speer Library
1 1012 01019 1627